LINNOITUKSEN ILOISET ROUVAT

ROMAANI
VANHAN VIAPORIN AJOILTA

KIRJOITTANUT

MAILA TALVIO

TOINEN PAINOS

PORVOO * HELSINKI
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA
1942

I

SUOMEN KARTTA.

Linnoituksessa, siellä etelässä meren saarilla, pantiin taas pystyyn uutta rykmenttiä — tämä oli kulkupuheena tullut näihin etäisiin maanääriin asti, niinkuin sekin, että rykmenttiin tahdottiin pitkiä miehiä. Mutta niitä olivat kulkijat puhuneet lämmitellessään taloissa ja sitten menneet menojaan.

Kumminkaan ei kuninkaan ottomiehiä odotettu itse häätupaan juuri nyt, kun nousuhumala siellä oli pannut miehet roimasti menoamaan, kun sulhasen puujalka iloisesti kopisteli permantoon ja kaase makeana kierteli kokoamassa morsiamenapua. Kukapa siinä humussa olisi tullut ajatelleeksikaan sotamiehenottoa, semminkin kun täältä tyyten oli viety mikä saattoi sotaan kelvata. Itse Nihdin häätupaan he kuitenkin nyt tulivat, kuninkaan ottomiehet, ja jäivät ovensuuhun tarkastelemaan hääkansaa. Niin, morsiamen helykruunu siellä hohti heidän silmiinsä laajasta himmeästä tuvasta päreenliekkien ja kynttiläntuikkujen keskeltä. Ja muutenkin oli tämä morsian muhkea katsella siinä voimassaan, millä neito ylkäänsä odottaa. Vaan nappiniekkojen silmätpä eivät jääneet häneen. Ne etsivät muuta.

Pitkiä miehiä linnoituksen uuteen rykmenttiin! iski Sotamiehentalon nuoren Marjaanan mieleen. Sillä hän oli kuullut kulkupuheen.

Marjaana Matintytär, morsiamen paras leikkisisko, joka par'-aikaa tyttöjen piirissä laulaen kierteli kruunupäätä, ensinnä

huomasi miehet ovensuussa, ja hänen mieleensä myös välähti kuin pohjan-valkea tuo kulkupuhe: pitkiä miehiä linnoituksen uuteen rykmenttiin! Mutta hänen sydämensä samalla seisahtui säikähdyksestä, sillä mistäpä aina oli löydetty pitäjän pisimmät miehet, jollei hänen kodistaan, jota sanottiinkin »Sotamiehentaloksi», vaikka se oikein vanhoissa asiakirjoissa kuului olleen toisen niminen. Sitä sanottiin Sotamiehentaloksi, kun ei sellaista aikaa tiedettykään, ettei sieltä joku olisi ollut sodassa siellä jossakin kaukana. Tai jollei sodassa, niin vieraan maan vankina tai kotona sotarikkona, niinkuin nytkin Aape-eno, jonka päässä jonkin sodan kiväärinkuulat vieläkin kiertelivät. Varmaan olivat nappiherrat ensinnä käyneet heillä Sotamiehessä ja sieltä oli isomuori neuvonut tänne Nihtiin. Oi yhtäkaikki, oliko sota taasen tulossa? Näin olivat aina nappiherrat ensin tulleet ja kirjoittaneet nimiä papereihinsa ja hetimmiten oli ollut sota ja miesten lähtö. Kun isomuori joskus iltapuhteella rupesi muistelemaan entisaikoja, niin moniin vieraisiin maihin oli Sotamiehentalon poikia vuosien mittaan jäänyt. Mitäpä kukaan teki kookkaalle muodolleen, joka oli tälle suvulle ominainen.

Monia oli jäänyt, mutta rakkain oli vielä kotona kasvamassa, Juhana, Marjaanan kaksoisveli, hänelle kallein maan päällä . . Marjaana päästi nopeasti kätensä neitojen käsistä, lakkasi laulamasta ja pujahti piirin ulkopuolelle. Missä oli Juhana? Joko kuninkaan miehet olivat hänet silmillään löytäneet?

Tuollahan veikka seisoikin penkin risteyksessä. Hänen valkoiset hiuksensa jo ilmaisivat hänet, ja pitkä hän oli, että olisi luullut kaksikymmenvuotiaaksi, vaikka he sisarukset vasta olivat viidentoista. Vielä ujona liittyäkseen karkeloihin veikka vakaana katseli neitojen piiriin. Sisaren sydän huusi hädässään: asetu matalammaksi, etkö näe keitä täällä on! Mutta hän ei päässyt sanomaan tätä ääneensä, sillä hiljaiset isäntämiehetkin olivat nyt pitkien murheiden jälkeen päästäneet valloilleen ilonsa ja iskivät korkojaan permantohirsiin, kierrellen painikarkelossa kuin kontiot. Itse Nihdin isäntä, morsiamen isä, kopeloi kai-

naloonsa Marjaanan, hatistellen häntä pienessä olven huumauksessaan ja kuuntelematta, mitä kummityttö hätääntyneenä hänelle toimitti. »Kummi-isä, ottomiehet ovat täällä!» — »Minunpa kummilapsestani kasvaa korea tyttö!» — »Älkää, älkää, katsokaa tuonne, mitä he täällä tekevät?» — »Tuli hyvä vuosi, ja nyt juodaan leikkisiskosi häitä!» — »Älkää, älkää, sota varmaan taas on tulossa!» — »Sota — älä höpise, tyttö!»

Kumman näköisiä olivat kylän totiset isäntämiehet ryypättyään. Marjaana kiskaisi itsensä irti heidän rytäkästään ja joutui niin likelle nappiniekkoja, että saattoi erottaa heidän puheensa. Veli vain seisoi paikallaan pitkin pituuttaan ja töllisteli helykruunuun. Olipa ihme, etteivät ottomiehet vieläkään häntä huomanneet.

Nämä eivät olleet samoja, jotka viime vuosina olivat täällä käyneet, ja oudot miehet olivat aina ankaria ja pahojakin. Mutta nyt tuli tuntemattomien takaa esiin se kersantti ja lasimestari Kellberg, joka oli kerran kesällä ollut korjaamassa kirkonikkunoita ukonilman perästä. Ja puheentapakin oli hänellä aina samanlainen: »jahah-jaa.» Kuinka monet kerrat oli takanapäin naureskeltu tuota jahah-jaata. Marjaana sai selvän ruotsinkielestä, olihan hän, everstin kerran asuessa täällä, ollut everstillä pikkupiikana. Ja Kellberg puhui suomea kuin suomalainen, hänellähän oli ollut suomalainen äiti — minkä hän aina muisti.

— Kyllä ne löytyvät, jahka katsotaan, pitkät väkevät miehet! Ja tämä on siitä erinomaista paikkakuntaa, että miehet erikoisen mielellään lähtevät isänmaata ja kuningasta palvelemaan. Jahah-jaa, sattuipa hyvästi että jouduimme häihin, niin tapasimme kaikki koolla yht'aikaa!

Nyt puhuivat jo vieraatkin miehet.

— Pirua kanssa, en näe täällä muuta kuin ukkoja ja puujalkoja. Ja sinä, Kellberg, vakuutit, että tästä kylästä saataisiin kymmenen pulskaa miestä.

— Saadaan, jahah-jaa.

— Toisen talon nimi on siis »Sotamies» ja toisen »Nihti». Ehkä vielä löydetään »Vänrikki» ja »Vääpelikin».

— Hehheh, jahah-jaa. Johan Sotamies ja Nihtikin takaavat jotakin.

— No, alappa sitten lähestyä noita tanssivia karhuja.

— Eiköhän ole parasta olla mainitsematta linnoitusta. Ainakin meillä Ruotsissa kansa vieroo Viaporin nimeä. Sinne kun määrätään upseerikin, niin määrätään maanpakoon.

— Jahah-jaa, mitäpä minä maalaisin pirua seinälle. Saatte kuulla, että linnoituksesta minun pensselilläni tulee paratiisi. Te ette ole nähneet Viaporin naisia — paipai!

— Annan hyvät ryypyt sille, joka täältä löytää yhdenkin nuoren miehen!

— Jahah-jaa, sen mahdan minä tietää, olinhan täällä toissa kesänä lasimestarina. Ja minulla oli apurina oikein muhkea poika. Ja kaunis hänellä oli sisarkin. Salama oli särkenyt kirkon ikkunat.

— Kaunis sisar, piru vie!

— Ja meille puhuu kelmi vain komeista miehistä.

— Jahah-jaa — minun silmäni ovat nähneet Viaporin naiset, eivätkä ne enää muita näe, jahah.

— Näyttääpä täällä noustavan morsiuspolsterille puujaloilla — jos se todistaa sotamiesten runsautta, niin onpa pirunmoista paikkakuntaa.

— Olet pettänyt meidät ja tuonut tänne tiettömään korpeen, sinä Riikin iloisimman kuninkaan äpärä.

— Mitä hemmettiä: olemmeko kuninkaan miehiä, vai olemmeko kerjäläisiä ovensuussa?

— Jahah, malttakaa mielenne, hyvät herrat, saatte sekä ne kymmenen miestä kirjoihinne että viinaa ja olutta nahkaanne, ja kukaties vielä korean tyttölapsen kainaloonne. Mars eteenpäin, kyllä Kellberg tuntee Sotamiehentalon ja Nihdin ja näiden maanäärten tyttäret.

Näissä häissä olikin rohkea kaase, joka heti rahatalterikkei-

neen ehätti vieraita vastaan, ja sulhasen puujalkakin kopisteli samassa sinnepäin minne kaase. Koko häätupa näki yht'äkkiä, että arvovaltaisia herroja saapui — kiiltonapeista tosin ei koskaan tietänyt, olivatko ne hyväksi vaiko pahaksi.

Mutta hämärtyvässä syysillassa meni Marjaana Matintytär kuin takaa-ajettu sorsanpoika sänkipellon piennarta pitkin, houkutellen veljeä perässä. Mitenkä hänestä nyt tuntuikaan näin julman pahalta? Eihän toki kuninkaan ottomiehiä nähty ensimmäistä kertaa. Mutta isonmuorin kertomukset olivat tuossa yht'äkkiä ilmielävinä sumussa, joka kiersi kaurakykkäitä. Oi, kuinka everstin vanha äiti oli itkenyt, kun tuli kirja, että hänen veljensä oli kaatunut. Se oli korkea kreivi. Kirja tuli hyvin kaukaa ja oli ollut vuoden matkalla . . . Sota — oliko sota taasen tulossa? Ottomiesten ilmaantuessa häätupaan oli yht'äkkiä kaikki ilo hävinnyt. Ja kuinka näitä häitä oli odotettu! Nyt tuntui vain peloittavalta. Häävieraiden hevosten tiu'ut kumahtelivat kuin pienet surukellot sumusta. Ne olivat vain peltohiiriparkoja, jotka kahahtivat pakoon kuhilaiden alta, mutta nekin säikähyttivät. Mutta mitenkä olikaan veikka niin hullun levollinen? Eikö hän sitten ymmärtänyt, mitä kuninkaan miehillä oli mielessä? Ei ollut laillinen ottoaika, mutta eivätpä ottomiehet ennenkään olleet aina tulleet lain mukaan. He tulivat sodan mukaan. Se Kellberg, se lasimestari, joka sanoi itseään entisen kuninkaan sukulaiseksi, hän varmaan nyt oli heidät tänne johdattanut ja ruvennut heidän tulkikseen. Sen siitä sai, että oli kohdellut häntä hyvästi . . . Marjaana puheli yksikseen, vasta nyt hän tässä märässä pimeydessä huomasi, etteivät veljen askeleet häntä seuranneetkaan. Hän kääntyi ympäri, veti henkensä täyteen lahoavien yrttien ja märän maan raskaita, salpaavia hajuja ja piteli sydänalaansa, joka tuntui nousevan ylös kurkkuun.

— Missä olet, veljeni? Tule toki kauemma. Tule pian. Sinua he ovat tulleet hakemaan, usko toki. Mitäs me nyt teemme? Jokohan he ennättivät sinut nähdä. Näytät ikämieheltä. Usko

minua. Kuulinhan mitä sanoivat. Jo huutavat meitä! Ollaan hiljaa, painutaan maahan.

Hernehaasiat peittivät heidät nyt kokonaan. Ne olivat mustemmat kuin itse syksyilta ja niiden lahoaminen tapahtui raskaammin kuin korsisängen. Juhanan käsi etsi herneenvarsista täysinäiseksi jäänyttä palkoa ja hänen varhaistumma äänensä tiukkasi miesten vain tulleen verojen takia, joita piti koottaman sotakassaan. Näistä veroistahan oli puhuttu jo keväällä, mutta ne oli jätetty viljankorjuuseen.

— Veikka, ne vievät sinut linnoitukseen! Viapori on se linna. Everstillä sanottiin, ettei se koskaan tullut valmiiksi. Sinä vain naurat. Sinä olet tänään oikein paha. Vaikka sinä tiedät, kuinka minä sinusta pidän. Linnoitus ei koskaan saa antaa perään, vaan siitä täytyy ampua vihollista vaikka nälkäkuolemaan asti.

— Kas vain, kuinka minun sirkkuni tietää paljon. Sotamies ei koskaan eikä missään anna perään.

— Olihan sirkku kaksi vuotta everstin huonekunnassa, ja aina siellä puhuttiin sodasta ja sotamiehen kunniasta ja Ruotsin valtakunnan mahtavuudesta, ja katseltiin karttoja ja kirjoitettiin raportteja ja supliikkeja. No niin, naura, naura, veljeni! Sirkku on onneton. Etkö tullut kotiin pappiskoulusta peltoja kyntämään? Meillä ei syödä selvää leipää tänäkään jouluna, vaikka sanotaan, että tuli hyvä vuosi. Ensi keväänä ei ole siementä. Naura, naura. Sirkkusi itkee, kun näkee, että sinun tekee mielesi linnoitukseen. Niin, sinun tekee mielesi.

— Sirkku puhuu kuin lapsi. Vaari-vainajan sadut peloittavat sinua nyt vielä. Uskotko sitten tosissasi, että linnoituksen torniin aina pitää muurattaman hurskas nuorukainen? Vaari oli hurskas mies ja aina puhui uhrin merkityksestä ja käski meitä kiittämään Jumalaa, kun olimme saaneet antaa uhreja kuninkaan puolesta. Ja varmaan nytkin sanoisi, että minun on mentävä, jos kuningas käskee.

— Kumarru alemma! Olet pitkä ja näyt. Ne huutavat meitä!

Tyttö tempasi otsarivan käteensä ja painui ojaan. Hän tuskin tunsi, kuinka siellä oli kylmää ja niljaista. Märän syyssängen läpitse sisarukset näkivät miehen kulkevan tuvan takana, päreellä valaisten eteensä.

— Etsivät meitä.

— Parasta että lähdemme sisään.

— Ei, ei toki susien suuhun.

— Mutta jos he tahtovat minut ottaa, niin miten sen estää?

— Mistä he sinut ottavat, jos olet hävinnyt!

— Sirkku puhuu rumasti.

Marjaana oli painautunut veljeään vastaan. Molempia vilutti. Kaurakykkäiden ja hernevarsien märkä, väkevä lemu lepäsi heidän ojansa yllä kuin painava vaate.

— Mutta emmehän me tännekään voi jäädä. Minä lähden nyt häätupaan.

— Mennään kotiin, pannaan evästä konttiin ja painutaan meidän piilopirtille. Sieltä ei meitä löydä kukaan.

— Ja parin vuoden päästä minut kuitenkin otetaan.

Sisar piteli veljeään kädestä ja kuiskaili hänelle hengen hädässä. Kun Marjaana oli hento virpi verrattuna kookkaaseen kaksoisveljeen, hän joutui puhumaan veljen sydämelle, joka sykki miltei hänen korvaansa. Oi, miksi Juhana tulikin pappiskoulusta! Siellä jos nyt olisi ollut, eivät nappiherrat olisi häntä voineet tavoittaa.

Rovasti itse oli sanonut, ettei Jumala nyt vaadi poikaa papiksi, vaan vaatii häntä murehtimaan vanhan isänsä ja isonmuorinsa ja enonsa elatuksesta. Toisen kerran voi vielä tulla Jumalan käsky lähteä laulamaan kokoon varoja pitäjältä papinkoulua varten. Rovasti itse oli ollut kolmannellakymmenellä, kun käveli teiniä laulamassa . . . Juhanallekin saattoi vielä tulla sekin käsky.

Mutta mitenkä nyt käy Sotamiehentalon? Kuningas ei voi tahtoa viimeistä miestä.

— Minä menen kuninkaan luo puhumaan! läähätti Marjaanan

[illegible] Kuningas on hyvä, kuningas ymmärtää tämän asian. Me olemme syntyneet vanhemmillemme, kun he jo olivat iäkkäät, ja kaikki muut veljemme olivat silloin jo sodissa. Minä kyllä pääsen kuninkaan puheille! Älä, veikka, uskokaan sirkkua niin tuhmaksi. Odotan linnan isoilla rappusilla, odotan polvillani, osaan rukoilla. Kysyn kuninkaalta, minne meidän kuusi veljeämme ovat jääneet. Kuningas ei ota viimeistä, sellainen on Ruotsin laki. Kuka kyntää pellot? Kuka pyhäpäivinä pitää Jumalan hartaudet näillä kaukaisilla maanäärillä? Kuka kirjoittaa anomukset ja supliikit, kun kaikenlaiset lasimestarit tulevat harjoittamaan mielivaltaa ja kun rajantakaiset rosvot vievät lampaat ja heinät ja mitä käsiinsä saavat? Veikka, isän käsivarsi ei enää nouse aurankurkeen. Eno ei muuta tee kuin katselee karttaa — minäkö kasken poltan, isomuoriko ulosteot käy maksamassa? Tottelisit sirkkua tämän ainoan kerran, tulisit piilopirtille, palattaisiin kun miehet ovat menneet... Veikka kantoi pientä sirkkua selässään, kun keväällä vesi oli rikkonut tien — nytkö veikka jättäisi sirkun sortumaan?

— Naapurit ovat aina auttaneet.

— Jopa en olisi uskonut sinua näin ilkeäksi. Meidän isämme naittaa minut, kun ei kukaan ole suojelemassa! Mutta minä en ota sitä vanhaa leskiäijää, vaikka hän kuinka rikas olisi.

— Ei isä sellaisia.

— Henkensä hädässä! Mutta minut mieluummin repikööt sudet.

— Eihän nyt sirkku itke. Onhan isomuori.

— Isonmuorin raamatunkannessa lukee, että hän on syntynyt joulukuussa sinä Herran vuotena yksituhatta ja seitsemänsataa ja kaksikymmentä seitsemän.

— Isomuori aina jaksaa. Kun häntä tarvitaan, niin hän jaksaa. Mutta noustaan nyt kuitenkin pois tästä ojasta, tämähän on kuin kylmiä sammakoita täysi.

Oli totta, että isomuori, jota vuosikausia oli odotettu kuole-

vaksi, yht'äkkiä nousi vuoteestaan ja jaksoi elää. Lasten äiti hukkui jäihin ihan kotirannassa, kun he isän kanssa palasivat kirkkomatkalta. Kuullessaan tyttärensä hätähuudot rannasta isomuori nousi vuoteestaan ja pääsi kävelemään. Hän tuli nyt talossa tarpeelliseksi, eikä kukaan enää puhunut hänen kuolemastaan.

Toisiaan lämmitellen kylki kylkeä vastaan ja ääneti pysyen paikallaan sisarukset kuulivat nimiään mainittavan tuvan tienoilta pimeästä. He kuulivat myöskin toisen äänen — se puhui heidän rinnastaan ja se oli uusi ja outo: he olivat eri mieltä. Toinen ajatteli kotoa, toinen ajatteli kuningasta. Poika lausui nyt aivan ääneen, välittämättä vaikka tupaan kuuluisi:

— Mahtoivatko isämme ja äitimme panna vastaan, kun tultiin sotamiehiä hakemaan? Isomuori kertoi äitimme panneen evästä konttiin, ottaneen hyllystä virsikirjan ja kirstusta sukat. Ja siinä rukouksen lukeneen ja sotamiehen kujanpäähän saattaneen. Mutta me, me piileskelemme haasioiden takana. Ei niin ole Jumalan tahto.

Veli hypähti ojan poikki eikä enää kuullut sitä syvää nyyhkäystä, joka pääsi sisarelta. »Lähde sitten, lähde sitten, lähde, l ä h d e . . .!» Marjaana haparoi märkien kaurakykkäiden keskellä, hokien tuota vihoviimeistä sanaa, ja jokainen noista pienistä, maasta kohoavista viljakykkäistä tuntui olevan itkevä ihminen, joka surun painamana oli kylmennyt siihen paikkaan.

— Vai ei niin ole Jumalan tahto. Mitenkä täällä sitten tultaneen aikaan, kun veli on lähtenyt! Hänen tilansa sisaren vuoteen yläpuolella on äänetön: kukaan ei siellä käänny, kun kukko aamuyöstä laulaa, kukaan ei ojenna kättään vastaan, kun Marjaana alavuoteeltaan nousten hapuaa ylävuoteelta käteensä veljensä kättä. Jos sieltä ylhäältä kuuluu kahahdus, niin hiiret siellä vain hakevat pesäpaikkaa pojan kylmiltä oljilta. Kuka hätyyttää sudet? Ne voivat saada auki salvat, jos ovat oikein nälissään. Silloinkin repivät kaikki lampaat, kun äiti vielä eli. Silloin oli ollut kymmenen lammasta ja seitsemän lehmää. Talvi

oli kova. Eno on näihin asti kalasaunastaan pitänyt silmällä rajantakaiset miehet. Mutta nytpä on kaiken kesää ollut puhumattomana ja katsellut karttaa. Ja hän, Marjaana-onneton itse, hän heidän kaikkien vastukseekseen kartan taloon kantoi! Eversti enolle sen lähetti, sanoi rajojen siinä hyvin olevan paikallaan. Sotamiehentalossa kävi tyhjäksi, kun eversti, Jägerhorni äitinsä kanssa muutti etelään. Sanovat vanhan rouvan jättäneen poikansa ja lähteneen Ruotsiin. Eritoten kävi enon elämä yksinäiseksi. Eversti piti enosta, sanoi häntä viisaaksi mieheksi ja erinomaiseksi rajavartiaksi. Kaikki he kovin kaipasivat everstin väkeä. Isäkin. Kuinka lienee eno ikävissään kääntänyt päätään — kuulat vierivät sellaiseen paikkaan, ettei saanut puhutuksi.

Silloin isän käsi toki vielä nousi aurankurkeen. Nyt isä yökaudet voihkii pahnoillaan. Ja siinä hän sitten mainitsee nimeltä niitä poikiaan, jotka eivät ole tulleet takaisin. Yöt ovat hyvin pitkät ja petäjäntorvilot, kuivaessaan rapisten, työntävät pihkaa uunissa. Mutta olipa tähän asti veikka! Saattoi kädellään kopauttaa hänen vuoteeseensa. Ja aina kuuli hänen hengityksensä. Isä voihkii jälleen: »Juhana . . . Pekka . . . Aatu . . . Anterus . . . Paavo . . . Kustu!» Eikö aamu enää valkenekaan? Ei yhtään tervettä ihmistä ole talossa, ei ole muita kuin isä, joka ei enää aina muista poikiensa nimiä, vaan joskus mainitsee nimiä kauan sitten menneistä sukupolvista, sekä vanha isomuori ja eno Aape, jolla kuulat kolisevat päässä. Jokohan pitäisi pyytää joku Nihdin tytöistä öiksi Sotamieheen? Viime talvi oli iloinen talvi: olihan veikka. »Juhana . . . Anterus . . . Pekka . . . Aatu . . .» puhelee isä unissaan. Näin monta poikaa talossa on ollut ja kaikki ovat jääneet sodan teille. Kukaan ei ollut täyttänyt viittäkolmatta. Minkätähden tämä toinen Juhana säästyisi! . . . »Minnekäs sinä jäitkään, Pekka? Parkunmäellekö? Entä sinä, Aatu? Sinä jäit Ruotsiin, isäsi ei muista paikkaa . . .» Jos isä jälleen tänä talvena näin rupeaa puhumaan, niin käy tuvassa kovin kolkoksi . . . Mikä oli hätänä, kun kuuli Juhanan

hengityksen ylälavitsalta. Joka talosta ei jää kentälle niin monta miestä. Heitä oli Sotamiehessä silloin paljon kyntäjiä eikä kylän tytöillä olisi ollut puutetta sulhasista... Kerran keskellä jouluyötä — se sattui ennenkuin Marjaana joutui everstille — isä ja eno rupesivat laulamaan sotamarssia niin suurella äänellä, että he, kaksoset, heräsivät ja näkivät, miten molemmat miehet katselivat joitakin kiiltäviä rahoja ja helyjä ja joivat vahvaa vaarin-kaljaa. Mutta äiti-vainajan sinisen arkun kansi oli auki: sieltä he olivat nuo koreat rahat ottaneet ja sinne ne jälleen pantiin. Isomuori aamulla sanoi, että arkussa isä säilytti poikainsa ristejä ja rahoja ja muita kunniamerkkejä. Ne oli lähetetty jälkeenpäin. Isä ja eno eivät nyt enää laula sotamarsseja eivätkä katsele kunniamerkkejä... Mutta isä kyllä yhä puhuu pojistaan yöllä ja näin kutsuu heitä eri taistelutantereilta kotiin. Yksi ainoa on jäljellä, nuori rakas Juhana. Jahka hänkin nyt jää, niin poikain piirin voi päättää »Juhanalla», niinkuin se alkaakin...

Mutta on kummallista, ettei Marjaanaa nyt itketä, vaikka hän selvittelee itselleen tällaisia vaikeita asioita. Eikä hän myöskään tunne vilua, vaikka hänen kätensä puutuvat palikoiksi. Hänen sydämensä on täyttynyt joillakin tunteen tulikuumilla siruilla, jotka viileskelevät sykkivän, elävän kammion seiniä, mutta pysyvät siellä, ulos pyrkimättä. Sotamiehentalon tytär ajattelee: »raastakaa te vanhukset vain! Lähde sinä, nuori, lähde!» Ja hän järjestelee, ikäänkuin hänen päässään salamat leiskuisivat, ensi talvea. Hän on yht'äkkiä käynyt vanhaksi ihmiseksi ja ajattelee Juhanaa kuin poikasta. Ei mitään tuo poika näy ymmärtävän. Mieron tiehän heillä, kotiväellä, on edessään. Sotamiehentalo jää autioksi. Ja jääköön kauheine nimineen, koska kerran viimeinen poika tahtoo sen jättää.

Jollei nyt Aape-eno vielä siitä virkistyisi. Sillä hänkin on tämän talon poika. Mikä häntä vaivaa? Kuulat sodasta taikka vanhasta rajakahakasta ovat jääneet päähän. Monet kerrat eno on estänyt vainolaismiehet tulemasta tälle puolelle rajaa...

Enon on aina kova nälkä. Ei mikään tahdo hänelle riittää. Luulisi hänen jaksavan. Mutta häneltä ei tule tehdyksi ja hän menee varsin lamaan, kun isä hänelle kovenee hänen laiskuudestaan. Enon tukka on valkoinen kuin kuura, ja vanhahan hän onkin. Isomuori on hyvä enollekin, salaa antaa vakkasestaan selkeän leipäpalan, siitä samasta, jossa ovat hänen kirkkosilkkinsä ja kirjansa. Mutta enon on aina nälkä, yöllä hän saattaa ottaa nauriin sänkynsä pohjalta ja jyrsiä sitä, katsellessaan ulos tuvan peräluukusta. Mutta hän ei siinä haistele niin paljon susien liikkumista, hän haistelee ryssien hajuja. Hänen nenänsä tuntee kaukaa ryssät, ja tämä Sotamiehentalo on likellä rajaa.

Marjaana Matintyttären ajatukset kulkivat kahtena vierekkäisenä virtana, jotka alku- ja loppupäissään yhdistyivät. Toinen kuvasti kodon elämää, johon kuului suuri harmaa tupa ja siinä kipeät vanhat ihmiset: isomuori, joka ei milloinkaan valittanut, alati vain palveli kaikkia ja oli polvillaan illoin ja aamuin; isä, jolta pääsi kova kirous, kun hän ensi kertaa kaskella havaitsi, etteivät kädet saaneet kantoa kangilla nousemaan maasta; eno, joka keskisormellaan veteli merkkejä karttaan — hänellä ei ollut etusormea — ja joka ajoittain oli puhumattomana. Eversti oli tästä enosta sanonut, että hän oli niin viisas mies, että hänestä olisi voinut tulla vaikkapa kenraali, jos hän olisi saanut kirjatietoja ja koulua. Vielä kuului kotoon piha ja polut, jotka johtivat kaivolle, saunaan, navettaan ja rantaan, ja kuja, josta karja kulki hakaan ja ihmiset menivät kylään, kirkkoon, markkinoille ja sotaan. Toiseen ajatusten haaravirtaan kuului Juhana, ja tänne paistoi aurinko. Kaikki työt, missä on oltu yhdessä veikan kanssa, ovat olleet mukavia, on avattu teitä suurten tuiskujen jälkeen, nenät noessa on vierretty kaskea, on oltu riihellä, on kilpaa kippaistu rantaan kokemaan verkkoja, on niityn laidassa pajupensaan katveessa syöty leipää ja hörpätty piimää päälle, on kuorittu pettuliinoja ja kuivatettu torviloita. Ja nyt veikka lähtee sotaväkeen! Hän itse tahtoo.

Lähteköön sitten, lähteköön, lähteköön! Tulevat pitkät talviset yöt eikä veikan hengitys kuulukaan ylälavitsalta. Eikä tule kirjaa eikä tietoa hänen olinpaikastaan. Tämä kai sitten on Jumalan tahto!

Sotamiehentalon tyttö seisoi sänkipellolla kuin kaurakykkääksi muuttuneena, kun yht'äkkiä pelimannien soitto ravisti hänet valveille.

E-ei! Tämä ei ole Jumalan tahto, vaikka papinkisälli Juhana Matinpoika sen sanoi! Tässä on koti ja tässä on raja!

— Vihkiparille antakaa! lauloi juopuneen äänellä ja tinatalterikkiaan helistellen punainen, naurava kaase tulijoita vastaan. — Yhteen mennä tahtovat, Jumalan säännösten mukaan maata täyttää ja lisääntyä. Halla panee, sota vie — alkaville antakaa, Jumalan säännösten mukaan lisääntyä tahtovat ja maata täyttää.

— Jahah-jaa, virkkoi heti suurella suulla se ottomiehistä, joka täällä tunnettiin, ja kopeloi taskustaan joitakin kolikoita, — ja hyviä sotamiehiä kuninkaalliselle majesteetille siittää ja synnyttää, se on oikein se. Herran terveeksi sitten vain kaikille, muistaahan Nihdin isäntä minut, täällähän minä silloin kesällä jumalanilman tekoja korjailin. Jahah-jaa, Sotamiehessä Aaprahami Mikonpoika aina vain karttaa katselee ja kuulia päässään kolistelee. Mutta missä ovat kaksoset, veli ja sisar, jotka minua kesällä ikkunanpaikkuussa auttoivat? Tanssaamassa kaiketikin. Mutta siihenkö se tanssi loppuikin?

Tanssi oli loppunut ja muukin ilonpito samassa hetkessä, jolloin nappiniekat asettuivat pöydän päähän ja ottivat esiin siannahkasalkkunsa. Nämä salkut tunsi täällä jokainen ihminen, eikä niitä moni katsellut hyvällä silmällä. Ne olivat lujaa siannahkaa ja kiinnitettiin messinkisoljilla. Sennäköiset ne olivat, että vielä viimeisenä tuomiopäivänäkin kestävät tallettamaan näiden hallaisten maanäärten sotaan otettujen miesten nimiä. Papereissa oli sarakkeita, numeroja ja kirjoituksia. Niihin ne kaikki olivat merkityt, joista sitten niin monet hävisivät sotatantereille.

— Jahah-jaa.

Nappiherrat puhelivat omaa kieltään eivätkä näyttäneet tyytyväisiltä. Hiukkasen heidän mielensä tila parani, kun tuotiin pöytään viinaa ja sokeria. Muuten oli äsken niin remakka ja luonnikas häähumu tauonnut eikä puujalan kopinaakaan kuulunut. Ja pian täytyi lasimestarin panna paras taitonsa liikkeelle selittääkseen tyytymättömille joitain asioita, niin malttamattomasti he paiskelivat paperejaan. Mutta jos nuori Marjaana Matintytär, joka sai selvän Riikin kielestä, olisi ollut täällä, niin hän olisi voinut havaita, että lasimestari puhui muutakin kuin mitä nappiherrat käskivät puhua. Hänen näet täytyi kuninkaan miehille suoraan sanoa, ettei täällä ollut tapana tulla sotilasottoon itse häähuoneeseen, ja siihen sanoivat nappiniekat, että heillä oli oikeus, piru vie, tulla ottamaan vaikkapa sulhanen vihkituolista, jos asiat niin vaativat. Se oli kerta kaikkiaan noille tolloille sanottava. Lasimestari sanoi:

— Jahah niin, pulskia sotamiehiä tarvitaan, käskevät nämä kuninkaan miehet sanoa. Ja täältä onkin aina saatu hyviä sotilaita. Niitä ovat kenraalit ja amiraalitkin kiittäneet. Jahah, jahah . . . Niin, ne entiset ottomiehet tarvittiin nyt muualla ja nämä eivät vielä ole oikein oppineet kieltä. Sentähden läksin minä mukaan, kun tunnen paikat. Muistattehan kuinka olimme juhannuksena sudenajoissa ja saimmekin aika roiman emäsuden pentuineen. Jahah-jaa, ja sitten olin vähän aikaa maamittarin apulaisenakin . . Minähän olen se »kuninkaan sukulainen» hehheh, niinkuin kaikki muistatte, Kellberg liikanimeltäni . . .

Kellberg — muistettiin se kyllä. Mutta sudentapporahoja tähän kylään ei tullut, minnekä sitten lienevät joutuneet.

Jahah, olipa täällä toimelias kaase. Pitihän hänen pyydykseensä pistää kolikko, kuinkas muuten. Ja Kellberg nauroi ja ajatteli, pudottaessaan rahan lautaselle, että siten lepyttäisi kiihtyneitä häävieraita. Mutta he tulivat vain likemmä ja joku vetäisi äkäisesti liikkiökaukaloa suorastaan nappiherrojen

edestä pöydän toiseen päähän, alkaen siitä puukollaan nirsiä kappaletta aivan kuin kiusanteolla, sillä hänen piti hyvin ymmärtää, että rasvainen sianliha olisi maistunut matkamiehillekin. Kellberg ei ymmärtänyt, mistä tänne oli tullut tällainen tyytymättömyyden henki.

Marjaana Matintytär seisoi ovensuussa sydänalaansa pidellen ja tähysteli tupaan. Juhana ei ollut täällä. Olisiko hän mennyt kotiin?

Toinen ottomiehistä — se mustatukkainen, suuri ihminen — tiuskaisi vihaisesti Kellbergille:

— Mitä hittoa tämä merkitsee? Me olemme kuninkaan asioilla ja tulemme ja menemme koska tahdomme. Miehet tänne, kymmenen pulskaa miestä niinkuin olet luvannut, niin saavat nämä tollot viettää häitä vaikka loppuikänsä. Piru ja kuuma helvetti, kuinka sinä olet meitä vetänyt nenästä!

Ottomiehen vielä puhuessa nousi Nihdin isäntä, morsiamen isä, ja seisoi kuninkaan miesten edessä. Hän oli vahvasti juonut ja tuntui olevan valmis vaikkapa tappeluun. Hänen verestävät silmänsä eivät katsoneet ihmisiin, vaan papereihin, joissa hän ehkä näkikin pienten pirujen liikkuvan.

— Tuota noin, en kaiketikaan oikein ymmärrä mitä asiaa nyt voi olla tänne näillä salkuilla ja itikoilla elikkä numeroilla. Täällä pidetään häätoimitusta, vaikka arvon rovastimme jo ennätti lähteä pitkän matkan vuoksi kotiin. Tarkoitetaanko, että uuden avioparin sikiämättömät ja syntymättömät lapset jo olisi pantava rulliin? Eikähän nyt pitäisi sotaakaan olla tulossa.

Kellberg oli juopuneen isännän ja suuttuneen ottomiehen välissä ja koetti palvella molempia. Täytyi vuoronperään puhua suomea ja ruotsinkieltä.

— Jahah-jaa, ystävä minun, vai ei sotaa . . . ! Sotamiehentalossa sanoi minulle silloin kesällä vanha mies, jonka Nihdin isäntä hyvin tuntee, että tähän maahan s o t a a i n a o n t u l o s s a. Niin että miehiä kyllä aina tarvitaan . . . Mutta eiköpä emäntä tarkoittane, että näitä pikareja kallisteltaisiin morsius-

parin onneksi ja menestykseksi.. ? Ei näy morsianta eikä sankarisulhasta — eiväthän vielä liene vetäytyneet kammioonsa? Jahah, niin nämä isännät selittävät, että jahka he saavat peltonsa kynnetyiksi, niin joutavat miehet kuninkaalle... Mutta tyhjästäkö kuningas rykmenttejä tekee?

Marjaana yhä pysytteli porstuassa valvoakseen, ettei hänen veljensä pääsisi tupaan ja kuullakseen mitä siellä miesten kesken puhuttaisiin. Täytyi vuoronperään olla tuolla puolen, vuoroin tällä puolen ovea.

Häävieraat olivat toinen toisensa perästä siirtyneet nappiherrojen ympärille. Heidän hiestyneet, ruoasta ja juomasta kuumentuneet kasvonsa tuijottivat kiristyneinä papereihin ja salkkuun sekä käsiin, jotka pöydällä niitä pitelivät. Humala ja remakan olon tarve läikähtelivät hetkittäin sen kireyden ylitse, jota vaistomaisesti kuin suojamuuria miehet koettivat pidellä itsensä ja kruunun viranomaisten välillä, joita täytyi kunnioittaa. Olemattomat peilikuvat pyrkivät kuin uiden tulemaan viinapikarien pintaan tai muuten asettumaan tupakantupruun, jota puhaltui piipuista ilmaan. Ne tulivat kutsumattomina vieraina keskelle häähumua. Ne olivat nuorten miesten kuvia, ja nämä miehet juuri oli nimeltä merkitty noihin papereihin ja sarakkeihin. Täällä he olivat siinneet ja syntyneet, näissä harmaissa taloissa, syyssateiden valellessa kattojen tuohia ja turpeita, tai valkoisten kesien aikaan. Jumal'avita, missä olivat nyt nämä nuoret miehet? Ei ollut enää isiä uusille poikalapsille, ja kuitenkin tultiin niitä tahtomaan. Jumal'avita vielä toisenkin kerran, otettiinko koskaan emämaasta miehiä niin tarkkaan kuin täältä Suomesta?

Kirous jyrähytti poikki isäntämiesten kiihtyneet kysymykset, kun tummatukkainen ottomies karkasi pystyyn, lyöden nyrkkinsä lasimestarin eteen:

— Periköön sinut perkele, jos nämä suomalaiset koirat uskaltavat nostaa kätensä meitä vastaan. Missä ovat ne kymmenen luvattua miestä?

— Oletko pettänyt meitä ja tuonut meidät käärmeen pesään? kivahti vuorostaan vaaleanverevä ottomies, säikähtyneenä ja pakoa valmistaen.

— Jahah-jaa, kaikki te hyvät ystävät, kangerteli lasimestari kummastuneena ja myöskin viinan lämmittämänä, — me olemme, me Ruotsin miehet nyt ihmetyksessä, sillä että me aina tiedämme Suomen miehen hyväksi tappelijaksi s o d a s s a, niin Lützenissä kuin Narvassakin, mutta ei tarvis nyt tapella täällä kotona. Me vaan tahdomme yhteisymmärrystä uskollisten ja kunnollisten hakkapeliittapoikien kanssa. Minä olin kerran kauan täällä kesällä, mutta missä nyt ovatkaan kaikki ystäväni? Aina oli ympärilläni poikaa ja tyttöä kuin salkoa, mikä sotki kittiä, mikä toi naulaa, mikä pyrki ylös telineille — missä se korea tyttökin nyt on, se, se . .

Marjaana Matintytär suikahti tämän puheen aikana kuin sisilisko ovenraosta ja liukui leikkisiskojen taakse, joita olikin porstuassa kiihkeätä puheensorinaa pitämässä. Kun näytti olevan pelättävää, että tuvassa tulisi tappelu, niin sulhanen katsoi neuvokkaaksi viedä vastavihittynsä kilistelemään kruununmiesten kanssa — kuuluivat aikaisemmin heitä kysyneenkin.

— Mitäpä tyttöjä ja poikia täällä olisi ollut? puhui tuvassa Nihdin isäntämies. — Onhan pari kakaraa tässä juoksennellut ja ne makaavat nyt tuolla pankolla siihen asti kun heidät viedään kotiinsa. Sotaan on täältä niin viety joka mies, että jos neito tahtoo aviosäätyyn astua, niin silmäpuolen tai nilkun hän voi saada, mutta ei tervettä nuorta miestä.

Sulhanen, joka nyt kruunupäänsä edellä köpitti esiin pikari kädessä, näytti puujalallaan tämän todeksi. Kuninkaan miehet nielaisivat haukotuksen, joka osittain saattoi johtua matkan rasituksista, osittain hyvistä juoma-aineista, ja tekivät keskenään huomion, että tuollainen pahanpäiväinen puujalkakin osasi julkeasti palaa ja himoita odotellessaan häävuoteen nautintoja. Sai tuo helkatin lasimestari pitää huolen petettyjen seuralaistensakin nautinnoista. Joko taas oli esillä tuo riivattu,

rallattava kaase talterikkeineen — hänet sai Kellberg hoitaa, ei yhtä äyriä hän täältä tullut kokemaan pyydyksiinsä.

— Sodassa, sodassa, laulahteli kaase ylpistellen ja tinalautastaan helistellen, — meidän sulhasemme jalkansa menetti.

Kuninkaan ottomiehet survaisivat ällistyneinä tuon muhkean vanhentuvan vaimon rahaläjän paperiensa päältä syrjään, ja Kellbergin korviin ryöppysi tulvanaan nuhteita. Mitä pirua tämä tällainen merkitsi? Eikö tuo kerjäläiskansa täällä rajalla tietänyt, että tällainen käytös saattoi viedä sen helvettiin?

— Selitä heille, ettei kuninkaallinen majesteetti jätä mitään rankaisematta . . . Että he joutuvat hirsipuuhun ja teilauspyörään ja . . . Eihän nyt ole mahdollista, että kaikilta miehiltä sodassa sahataan jalka, tai joku toinen jäsen. Selitä, sinä kelvoton, että he valehtelevat. Mutta älä pane omiasi, vaan sano mitä käskemme. Taidatkin usein panna omiasi — vai?

Heille vastattiin, että kaikki nämä vanhat miehet olivat olleet mukana Riikin sodissa. Joka tahtoi nähdä arvet, sai tulla saunaan katsomaan. Ja jo heidän isänsä olivat olleet sodissa. Ainoaa poikaa oli koetettu säästää, ja sentähden ei nyt Sotamiehentalon Juhanaan pitänyt koskea. Vielä lisäksi, kun hän oli kovin nuori. Tuolta Sepän Eerikiltä oli jäänyt vieraalle maalle neljä poikaa — ei maatakaan tiedetä. Janne Tuomaanpojalta oli ensin palannut kolme poikaa, mutta ne jälleen vietiin eikä kirjaakaan ole tullut, missä he ovat .

Mustanverevä ottomies oli niin suuttunut, että hän pahasti nauraen rupesi kokoamaan paperejaan ja tätä tehdessään kulautti kurkustaan viinatilkan toisensa jälkeen — hiton pieniä ja tuohentervalla paikattuja olivat nämä köyhien paikkojen lasit! Kyllä näkevät, kyllä näkevät vielä nämä näiden maanäärten miehet. Lienee pikkuisen auttanut vaaleanverevän kuninkaanmiehen lieventävä selittäminen: ei pitäisi tulla tänne varsin ummikkona, pitäisi osata kieltä, syntyy sekasotkua, nämä ihmiset ovat rauhallisia, kun vain voi heille asiat selittää.

Täytyisi saada heidät ymmärtämään, että kuningas vain maata suojellakseen sotamiehiä vaatii.

No niin, jahah-jaa. Kellberg teki tilaa ruoille, joita vaimoväki kantoi pöytään, ja taputteli heitä kiitollisesti. Sillä sen saattoi uskoa, että rauha palaisi matkamiesten rintaan — jahah-jaa, rintaan, kun näränsä saavat täyteen naurispuuroa ja sianlihaa. Olvet olivat antaneet hyvän humalan, sepä tässä oli nostanut pikkuisen sanaharkkaa. Mutta lasimestari ei ollut vakuutettu omista sanoistaan, sillä sisimmässä tunnossaan hän ihmetteli, miten tämän hyväntahtoisen kylän väki toissa-keväästä oli muuttunut tällaiseksi torailevaksi ja suorastaan riiteliääksi.

— Lasimestari sanoo vain, alkoi jälleen uhkaava puhe pöydän toisesta päästä, — ettei täällä ole yhtään sotaan kelpaavaa miestä. Se pitkä poika, jota ajatte takaa, on vasta viidentoista vanha ja oli pappiskoulun alkanut kaupungissa, mutta tuli kotiin kyntämään peltoja. Emme me täällä lakia pelkää, vaan mielellämme täytämme ulosteot ja lain. Mutta vääryyttä me käymme päin kuin sutta ja karhua. Saatte sanoa kuninkaan majesteetille, että syyskynnöt ovat tekemättä. Ja vaikk'ei ollutkaan hallaa, niin selvää leipää annetaan vain häissä, kun ainoa tytär kunnolliselle sotamiehelle menee. Tämän lasimestari kruunun herroille selvittäköön. Ja sitten lähteköön omille mailleen.

Syntyi tiukka äänetön hetki, kun paikkakunnan miesten silmät kuumina tuijottivat vieraiden silmiin ja kädet pitelivät puukon kahvaa.

Ja minkä vuoksi eivät tulleet tutut ottomiehet, joiden kanssa saattoi puhua? Vaan lähetettiin tuollaiset . . . tuollaiset mongertelijat . . .

Kuninkaan ottomiesten ja heidän tulkkinsa puolesta saivat häävieraat puhua mitä tahtoivat, sillä he söivät hyviä pitoruokia niinkuin nälkäiset matkamiehet syövät ja vain väliin huudahtelivat keskenään, että viisaimmin tekisivät nuo karhut, kun tanssittaisivat tyttöjä eivätkä pärisisi. Hyvä viinankeittäjä

oli tällä paikkakunnalla — viina oli sinistä kuin katajanmarjat ja väkevää, että silmissä kipunoi. Jaa-jaa, olivatko nämä maanääret niin köyhiä kuin väittivät — ei tänään näyttänyt siltä. Mikä kumma sormipäinen makkara nyt pantiinkaan pöytään? Mitä hittoa — sehän liikutteli itseään kuin ihmisen käsivarsi. Mitä pirua, sehän olikin ihmisen käsivarsi.

Sekä mustanverevä että vaalea kuninkaanmies jäivät tuijottamaan makkaraan, joka ei ollut makkara, mutta josta ei voinut sanoa mikä se oli. Mustanverevää rupesi naurattamaan niin, että hänen laiha ruumiinsa hytki. Jestas siunatkoon, kuinka häntä huvittivat nuo sormet, jotka potkivat kuin etanan sarvet.. Vaalea mies sensijaan tapaili isämeitää. He olivat kovasti juoneet, eivätkä osanneet erottaa olevaisia olemattomista. Herra heitä auttakoon yli viimeisen tuomion, jos tuo koura nyt tarttuu heihin.

Kellberg tarttui rauhallisesti tuohon kauheaan käteen. Se oli rikkaan leski-isännän käsi, miehen, jonka nimi oli Kustaa Kustaanpoika. Oli lasimestarille huvittavaa nähdä, miten hänen matkaseuralaisensa hämmentyivät kun huomasivat, että olivat tekemisissä vallan luonnollisen ihmiskäden kanssa. Mustanverevä nauroi pettyneenä, mutta vaalean miehen kasvoille palasi helpotuksesta veri. Sillä hän oli hirvittävästi säikähtänyt ja luullut pirun itsensä tulleen vierelleen. Käden omistaja sensijaan katseli hurjana nauravaan mustanverevään. Eikä tässä käsivarressa olisi uskonut mitään naurunalaista olevankaan. Ranteen yläpuolelta oli luu näkyvissä, suuri pala lihaa poissa.

— Sota, kuului kumisten miesten piiristä pöydän ympärillä. — Se ei parane, vaan aina noin märkii.

— Välskäri tahtoi poikki sahata — ainahan ne nuoret välskärit ovat sahoineen!

— Jahah-jaa, nämä molemmat kuninkaan toimitusmiehet voivat myöskin näyttää arpiaan. Sota on sotaa... Mutta... ehdottaisin... jahah-jaa, että pelimannit taasen pelaisivat kauniin katrillin, sillä onhan häät. Ja minä puolestani uskoisin,

että nämä Ruotsin herrat tahtovat tanssia morsiamen kanssa . Ja minä jahah-jaa . . ., minä olen jo koko ajan etsinyt silmilläni Juhana Matinpoikaa ja hänen sisartaan — eiköhän ollutkin äsken tässä Marjaana? Marianne, sa kaunis ja suloinen . . .

Hävisipä nopeasti Kustaa Kustaanpojan ruma käsivarsi pöydältä. Hän iski terveen kätensä Kellbergin eteen ja huusi lasimestarille, että tämä on hävytön mies, joka pyydystelee toisen morsianta. Vai toisen morsianta? ilkkui Kellberg pahuuttaan takaisin; hänen, Kellbergin morsianhan Marjaana Matintytär oli. Jahah-jaa. Kirkonkaton räystään alla se päätettiin ja vanhat rovastit haudoissaan sen kuulivat. Mutta nytpä tuntuikin siltä, ettei tappelua enää voinut välttää.

Marjaanan leikkisiskot kahahtivat porstuaan varoittamaan kaksoissisaruksia, etteivät nyt tulisi huoneeseen. Mutta minne olikaan Marjaana hävinnyt? Ja missä oli Juhana? Olisivatko taasen menneet sänkipellolle puhumaan. Vai kotiin astiko olisivat menneet? Märät pilvet pitelivät sadetta kattojen, kuhilaiden ja haasioiden yläpuolella, ja pimeydet hiiviskelivät niiden alapuolella hitaina, sokeina jättiläisetanoina, joita täytyi kauhistua. Oli käynyt painostavaksi joka paikassa. Ja niinkuin näitä Nihdin häitä oli odotettu! Tiukujen kalkahduksetkin tuntuivat tulevan kauralyhteiden sisästä, ikäänkuin niiden monien pienten helpeiden helähtelyt olisivat hakeneet toisiltaan turvaa ja kuuluakseen vuotaneet yhteen. Morsiustyttöjenkin sydämet oli levottomuus pannut hakemaan toisiltaan turvaa ja heidän puheensa soi kumeana kuin vainojen aikainen hätäkello, joka on tehty puusta läppäintänsä myöten, koska kirkonkello on upotettu järveen. He seisoivat räystään alla, kädet vaatteiden poimuihin kätkettyinä ja kuiskuttelivat.

Hävytön mies kerrassaan tuo kuninkaan sukulainen, kun kuljettaa sellaiset kuokkamiehet hääjuhlaan. Lautamies heti olisi ollut pantava heitä toimittamaan talosta. Kaikkien vastus koko kevätkesän hän oli ollut, tuo lasimestari. Kukaan ei hä-

neltä saanut rauhaa, joka tyttöä tavoitteli, ja nyt Marjaanaa mainitsee muka morsiamenaan. Piiloitetaankin yksissä neuvoin Juhana! Ei kukaan ole kuin hän, niin hurskas ja viisas jo nuorella iällään. — Kyllä hän vielä kerran veisaa kokoon ne kapat, että voi papiksi päästä.

Kuin säikähtelevät peltopyyt, kaulat ojossa, neidot yht'äkkiä alkoivat kuunnella ääniä häätuvasta. Taas alkoi meteli. Siellä läiski ja rytisi. Nihdin isännän ääni puhui:

— Tietkööt Riikin ottomiehet, että ruokarauha pidetään herroissakin eikä häähuoneeseen tulla sotamiehenottoon. Ja kotirauha on kotirauha ja morsiuskammio pidetään täällä erossa sodasta... Sinä lasimestariko täältä neuvot hakemaan kymmentä miestä rykmenttiisi? Mene helvettiin niitä hakemaan. Sillä tämän maan miehet ovat siementä jättämättä jääneet sotatanterille... Kuka sen hyvän viinan tästä lopetti? Sitä oli... sitä oli kymmenen tuoppia. Sitä täytyy löytyä... Koskas tämä Suomenmaa on saanut suojaa Riikiltä? Luuleeko joku, että Riikin miehet antavat henkensä näiden kaukaisten maanäärten takia? Eikö aina Suomen mies ole asetettu vaaran paikalle? Antakaa minun olla, minä olen isäntä ja minä puhun. Viina aukaisee suomalaisen suun ja viinattomuus sen sulkee. Sillä, piru vie, ei tämä maa ole muuta kuin ulkotalo, mistä Riiki ottaa sotaväkensä. Itsellään Riikillä on toinen kartta ja toinen raja.

Miehet kiehuivat nyt lasimestarin ympärillä, joka yksinään pysytteli pöydän suojassa, käsillään varjellen esimiestensä salkkuja, joiden ympärille oli kokoontunut puurovateja. Itse nappiherrat makasivat, hyvin syötyään ja matkasta väsyksissä leveällä penkillä Kellbergin takana. Ja näille nukkujille talon isäntä oikeastaan tuntuikin puhuvan. Mutta kun he ainoastaan syvillä hengenvedoilla ja pienellä röhinällä vastasivat haasteeseen, niin hänen äänensä kiekui yhä kimeämmin ja vanhat isäntämiehet ravistelivat toisiaan niskasta ja iskivät puukkojaan seinään, ikäänkuin antaakseen pontta naapurinsa Nihdin isännän

sanoille. Jopa joku paiskasi tuolin permantoon, niin että siitä jalat erkanivat, ja puhemies tempaisi seinältä aikamoisen puupuntarin, alkaakseen nuijia sillä pöytään ja huutaakseen, että nuo kuokkamiehet ja kotirauhan rikkojat kannettakoon tallinparvelle, jotta päästäisiin jatkamaan häitä niinkuin kristityn kansan sopi.

Eikö toissakesäinen lasimestari sitten pelännyt henkeään? Kaiketikin sentään. Mutta kun viinakset olivat tehneet häneen varsin toisen vaikutuksen kuin itse kutsuvieraisiin, niin hän vain naureskeli ja temppuili nostelemalla suurinta siannahkasalkkua kilvekseen. Ja juuri nyt, kun todella alkoi vaara lähetä hänen matkatovereitaan, itsensä esivallan viranomaisia, putosi aika kolinalla uunin päältä leipälapio ja sinne paenneet vaimot alkoivat älmentää, että voi surkeuden surkeutta ja maailmanloppua, kun yhtäkaikki niinkuin pakanat tulevat keskelle kristittyjen ihmisten sakramenttiä, nuo ottomiehet, eivätkä kuuntele kun käsketään heidän olla koreasti kuin kutsuvieraat ja nauttia mitä talo parasta tarjoaa. Eipäs, vaan aletaan papereita selata ja sotamiehiä vaatia, vaikk'ei täällä mitään nuoria miehiä ole. Onko tämä nyt esivallan tekoa ja onko lakia ja prohveettoja . .

Tämän itkunsekaisen menon aikana huomasi Kellberg hetken tulleen, jolloin voisi johdattaa nukkujat lepoa nauttimaan. Hän muisti kevään ajoilta oven, jonka takana isäntä ja emäntä nukkuivat. Kumpikin oli nyt täällä tuvassa, sillä toinen lohdutti morsianta ja toinen asetteli sulhasen ja puhemiehen kanssa kiivaimpia metelöitsijöitä. Komennettiin pelimannit penkille seisomaan, kutitettiin tihuttavimpia tyttöjä kainaloista, naurateltiin kaasea, joka ennusti onnetonta avioliittoa, ja vihdoin niistettiin kynttilät ja pantiin vanha paimenukko paimentamaan päreitä, etteivät pääsisi karrelle ja lakkaisi näyttämästä. Syrjäsilmällä katsottiin, miten lasimestari herätteli nukkuvia nappiherroja, puhellen heille hyvää ja puhellen pahaakin kuin pahanpäiväisille viikareille. No niin, nythän heitä jo johdatettiinkin permannon poikki ja ulos ovesta. Siinäpä heistä päästiin ja

häämenot saattoivat jälleen jatkua. Mutta kukaan ei Kellbergille sanonut minne hän heidät keikauttaisi. Ja hän vei heidät porstuanperäkamarin oven valoviirua kohden ja he joutuivat isännän ja emännän kaksinmaattavaan sänkyyn korean ryijyn päälle, nuo väsyneet nappiniekat, heti vaipuakseen syvään uneen.

Ikkunan- ja ovenkamanan yläpuolelle oli tehty puolanvarsikiehkura. Molemmat puutuolit olivat vasta maalatut. Olisikohan tuo pellavaliinakin ollut uusi? Mikä nyt sitten täällä oli maatessa. Maatkoot nuo mokomat vaikka vuorokauden umpeensa. Houkuttelevat hänet, rehellisen, työteliään ja kielentaitavan miehen Viaporista kihlatun morsiamensa parista värväämään pitkiä miehiä Adlercreutz'in rykmenttiin. Mutta maksavatko he palkan myös, jahah-jaa, se on toinen asia.

Mutta herjeeminjee, salkut ja paperit jäivät tupaan!

Nostaessaan mustanverevän ottomiehen painavaa toista jalkaa vuoteelle älysi Kellberg, että hänkin mahtuu miesten viereen tähän sänkyyn. Huomenna on uusi päivä, silloin koetetaan puhua Juhana Matinpojan ja hänen kauniin sisarensa kanssa.

Pöydällä oli pieni tuikkulamppu, sen vierellä katajainen tuoppi, jonka mustanpuhuvassa olvessa humalannuput vaahdon keskellä uiskentelivat, ja pienessä lasikupissa mesileipiä. Aikoivatko talon vanhukset tänä yönä herkutella lohdutuksekseen menettäessään tyttärensä? Liian hyvään paikkaan joutuivat kuninkaan ottomiehet, totisesti. Ja pahasti lienee tullut tehdyksi, kun häissä ruvettiin puhumaan sotamiehenotosta. Ei taida tosiaan täällä olla niitä kymmentä pitkää miestä. Ja nyljetty ja köyhdytetty on maa. Jahah-jaa, kun aina on sota.

Mikä on sota? Mistä se tulee? Jahah-jaa: Synnistä, sanoi toissa keväänä Sotamiehentalon isomuori. Niinpä taitaa olla. Mutta hyvää on tämä tupultti, ja tuvassa vedetään jo »sarkaa». Mutta mitä hemmettiä: olenkin taitanut tuoda nuo rosvot rötköttämään morsiusvuoteeseen! Seppeleitä tuolla, täällä mesileivät: olen tuonut nuo kuokkavieraat morsiuskammioon, ja

kun hääpari saatetaan tänne, makaavat he tuossa! Olen kelmi ja hunsvotti . . . Ensin turmelemme itse häät ja sitten vielä hääyön . Jahah-jaa!

Mutta tätä sanoessaan Kellberg pureskeli mesileipiä, puhalteli humalankukkia olven päältä ja maisteli makeaa vahvaa juomaa. Ja siinä hänen katsellessaan puolanvarsikiehkuria seinällä hänen silmissään olikin olevinaan valkoisella pitsipatjalla hänen tummakulmainen Viaporin-tyttönsä, vahakukkaseppel kulmilla — ja ah, onkin hänen oma hääyönsä ja kuin kuuma myrskytuuli hän, Erik Kellberg, tempaa pois seppeleet ja peitteet ja paidat ja suutelee omaansa, nuorta vaimoaan, suutelee ja puree ja imee pitkin vartta eikä väsy Helena Eleonora Vinge!

Jahah-jaa — jolleivät nuo ottomiehet olisi häntä houkutelleet suurilla ansioilla, niin he nyt jo olisivat naimisissa. Kellbergin on ikävä linnoitusta, sen kauniita, iloisia naisia ja varsinkin sitä yhtä, sitä kauneinta, joka vei hänen sydämensä. Hahhahhah, linnoituksessa oli paljon sydämenvarkaita, mahtoiko niitä missään niin paljon ollakaan! Kun hän, Erik Kellberg viimein oli tällä, syötti hän apuripoikansa Juhanan somaa sisarta sokerileivillä ja sanoi tulevansa hänet naimaan, jahka hän kasvaa suuremmaksi. Marjaana oli se tyttö, ja se olikin niin herttainen kuin talonpojantyttö voi olla. Mutta nyt oli hänen sydämensä täynnä Helenaa, linnoituksen kaunista ravintolamamsselia. Oli vain pelättävää, että sitä marjaterttua tavoitteli moni muukin. Valhalla-veljekset, vaan nepä eivät häntä naisi, senkun herkuttelisivat. Hän, Kellberg veisi vihille ja olisi uskollinen myös. Kun hän ajatteli, että hän Helenan kanssa tulisi morsiuskammioon ja siellä vuoteissa tapaisi vieraita, niin hän löisi ne kuoliaiksi. Pitäisiköhän kuninkaan miehet herättää?

»Näin kudotaan sarkaaa,
näin vedetään verkaaa . . .»

Kellberg piti viisaimpana astua häätupaan niin näkymättömänä kuin mahdollista — jos kysyttäisiin, niin hänen puoles-

taan saisivat kruunun miehet olla vaikkapa tallinparvella. Mitäpä hätää heillä siellä, pehmoisissa, kuivissa heinissä! Jahah, hän voisi vakuuttaa, että he sinne menivätkin.

Sulhanen puujalkoineen ja morsian kruunuissaan istuivat säyisästi tuvan penkillä katselemassa tanssia. He eivät edes pitäneet toisiaan kädestä. Ja kuitenkin he olivat tänä yönä olevat sama liha ja sama veri. Jahah-jaa: heidän vuoteessaan kuitenkin makasi nyt tykkänään toinen pari. Miten vaikeaa olisikaan puujalka-sulhaselle päästä tallin parvelle!

Mutta salkut ja paperit!

Kellberg otti vastaan viinapullon, jonka puhemies hänelle ojensi.

— Hyvä oli, että menivät makaamaan nuo kruununmiehet, sanoi hän.

— Käryääkö sota taasen jossakin päin?

— Ohhoh, sanoi Kellberg suutaan pyyhkien — joka paikassa käryää. Vaan eikö liene ikävää morsiamesta, kun ei sulhanen pääsekään tanssaamaan. Jos lähtisi morsianta vähän viemään lattialle?

— Kunpa tuo lähtisi. Olenpa minäkin koettanut. Mutta ehkäpä kersantin kanssa menee, vaikk'ei minun. Se on siinä parissa vanha rakkaus. Ei se ruostunut, vaikka poika oli seitsemän vuotta sodassa ja jalattomana tuli kotiin. Meidän morsian pitää erikoisena kunniana päästä tuollaiselle sotamiehelle.

— Jahah — jaa-ah, sitähän kelpaa kuulla, sanoi Kellberg, tuntien oloaan entistä pahemmaksi morsiuskammarin anastamisen johdosta.

— Vai niin paljon rakastavat toisiaan! Ja jälleen hän ajatteli punahuulista korkeapovista naistaan linnoituksessa — mitenkähän paljon Helena jaksaisi rakastaa?

Koko remakka häähuone tuli äkkiä Kellbergin silmissä toisen näköiseksi, ikäänkuin kirkoksi. Ja myöskin juhlakansan suuttumus kuokkavieraiden tunkeutumisen johdosta kävi ymmär-

rykselle selväksi. Tämä nuoripari oli niin kauan odottanut yhteenmenonsa hetkeä, ja kylä oli nyt kokoontunut monien surujen jälkeen viettämään ilon päivää. Ja sitten juhlaan tunkeutuu vierasjoukko muistuttamaan uutta sotaa.

Kellberg, tietäen suonissaan juoksevan kuninkaallista verta — vaikkapa vain kaukaisia syrjähaaroja myöten — ei yleensä siekaillut tällaisissa asioissa, mutta nyt hän pani kyseenalaiseksi, lähtisikö likempää tarkastamaan morsiusparia. Hänen teki mieli katsella miltä näyttää mies ja nainen, jotka ovat uskollisesti odottaneet toisiaan seitsemän vuotta. Uusi Jakob ja uusi Rakel! Hänen täytyi saada katsella naista, joka pitää kunniana mennä miehelle, kun tämä on menettänyt jalkansa sodassa. Jopa on hullunkurista kansaa tämän maan kansa. Ei ole tullut sitä ennen näin selvään huomattuakaan. Hänen äitinsä oli puhunut tästä kansasta. Ja kun he menivät marjaan, nousi äiti korkeimmalle kukkulalle ja katseli sinnepäin, missä Suomi oli. Jahah-jaa. Kellberg kokosi salkut tukevammin kainaloonsa ja asettui pöydän taakse aivan sulhasen lähettyville, jonka puujalka oikonaan oli pöydänjalkojen välissä.

Yksinkertaisen näköisiä ihmisiä olivat molemmat, samanlaisia tapasi linnoituksenkin alueella ja pitkin tätä maata miten paljon tahansa. Osasikohan tuo mies nauraa? Hänen hipiänsä näytti vasta tulleen saunanlauteilta, pienet siniset silmät tuntuivat vaivalla pysyvän auki ja kasvoissa heijastui unelias rauha, jota työmies tuntee päätettyään raskaan päivätyön. Valkoiselta, rypyttömältä otsalta ponnisti terhakasti hyvin vaalea tukka kuin rukiin sänki, ja käsi käväisi jonkin kerran kuin ystävällisellä tarkastuksella tämän sängen läpi. Muuten kädet olivat oikoinaan polvilla. Ne olivat suuret ja painavat kädet. Kyllä sen heti tiesi minkäkaltaisessa työssä ne olivat olleet. Ja tiesi myöskin, ettei tämä mies valehtele eikä anna väärää todistusta. Jahah-jaa. Morsian tuntui vähän kärsivän kruununsa painosta ja sen tiukasta rauteesta. Mutta mitäpä se hänelle merkitsi, hän oli seitsemän vuotta odottanut tätä hetkeä. Että saattoikin

olla kaksi niin samannäköistä ihmistä. Olivatko he sukua? Ajattelivatko he samoja ajatuksia? Maa ja taivas panivat omat ajatuksensa heidän päähänsä — heidän ystävyytensä liitto oli niinkuin maan ja taivaan, jotka aina katselivat toisiaan eivätkä pettäneet. Ei petä tämä vaimo, jollei mieskään. »Ystävyys syvä kuin yö», oli Viaporin kuuluisa Sofia sanonut kapteeni Jägerhornille, kun Kellberg ajoi heitä Viaporista Helsinkiin ja kapteeni selvästi kuomireen uudinten takana valmisteli sitä sanottavaa, joka täytti hänen rakastuneen sydän parkansa. Jägerhorn ei ollut naimisissa, mutta kihloissa hän kyllä kuului olleen. »Rakkaus on ystävyyttä, ystävyys juuri on se aines rakkaudessa, joka konservoi rakkauden.» Sitten he rupesivat puhumaan franskankieltä. Eikä Erik Kellberg voinut olla muistamatta sitäkään, että hän kiirehtiessään Valhalla-veljesten refektorioon Helena Eleonora Vingen perästä sanoi hänelle — muun muassa: »Minun rakkauteni on ystävyyttä, joka on syvempi kuin yö.» Jahah-jaa. Piru vie, miten toisenlaisia nämä ihmiset täällä olivat kuin linnoituksessa. Mitähän kansaa siitäkin tulee, jos nuo saavat alkaa lisääntyä ja täyttää maata. Kuninkaallinen majesteetti voi olla tyytyväinen, luulen minä. Jospa tästä menisi heitä katsomaan ja puhuttamaan.

— Onpa oikein iloiset hääjuhlat, sanoi Kellberg ja asettui penkille. — Jahah-jaa, oli ehkä paha, että tulimme tällaiseen tilaisuuteen. Mutta mehän emme voineet siitä tietää.

Sulhanen yskähti eikä nähtävästi sanonut mitä ajatteli. Morsian nosti silmäluomiaan niinkuin lapsi, jolle on tehty vääryyttä, mutta joka antaa anteeksi.

Nyt huomasi Kellberg sulhasen rintapielessä kunniarahan eikä enää malttanut olla ilmaisematta ihmettelyään, että sellainen raha pidettiin sulhasnauharuusukkeen peitossa. Sehän oli mitali, kuninkaan kiitos urhoolliselle sotamiehelle.

Sulhanenpa osasi nyt hymähtää; liikutuksensekainen hämmennys tuntui äänessä, kun hän selitti, että Kärnäkoskella hän oli ollut mukana, mutta tämä jalka ei mennyt vielä siellä. Ja

jollei olisi ollut niin hyvää tohtoria, niin mennyt olisi varmaan mieskin. Se oli vallan nuori, Rosenström nimeltään, suomalainen tohtori, sanoi syntyneensä Hollolassa.

Hiljaisen miehen yht'äkkinen puheliaisuus mahtoi johtua kiitollisuudesta, jota hän tunsi parantajaansa kohtaan.

— Jahah-jaa, no, kyllä mahtoi täällä tuntua ikävältä, kun tieto tuli.

Morsiankin nyt vilkastui, loi leiskahtavan katseen puhujaan ja laski silmänräpäykseksi kättänsä ikäänkuin tavoittaakseen sulhasen kättä.

— Ei tullut tietoa. Kesti monta vuotta. Häntä hoidettiin siellä lasareteissa. Luulivat täällä kotona kuolleeksi. Kaikki luulivat, mutta enhän minä osannut luulla.

Hän hykerteli kainona käsiä helmassaan. Siellä tapasivat hänen hyppysensä varmaan sormuksen, jota pidettiin vasemman käden keskisormessa. Kellberg olisi nyt tahtonut nähdä hänen silmäyksensä, mutta sitäpä ei hän näyttänyt. Ainoastaan poskien hohde kumotti tulituikkujen ja päreiden valossa.

— Jahah-jaa, alkoi Kellberg hetken perästä, — onko täällä muita sellaisia hulluja pareja kuin te kaksi?

Molemmat osasivat nyt naurahtaakin. Mutta kumpikaan ei liikkunut entisestä asennostaan.

— Jaa, mitenkä hulluja? kysyi morsian. — Mitenkä herra tarkoittaa?

Sillä lailla vaan, selitti Kellberg, — niin, jahah, etteivät osaa pitää iloa kun ovat nuoria, vaan odottelevat toisiaan.

Nämä ihmiset eivät ymmärtäneetkään leikkipuhetta, vaan kävivät kovin totisiksi. Ikävä heidän kanssansa sittenkin tulisi, päätteli Kellberg ja mietti eikö tästä jo lähtisi tallin parvelle nukkumaan. Siitä olisi sekin etu, ettei olisi näkemässä, kun morsiuspari astuisi porstuanperäkammariin. Mutta silloinpa sulhanen ensi kertaa käänsi päänsä puhujaan:

— Meille pantiin Lutheruksen katkismus mukaan sotaankin. Sen piti aina olla taskussakin, vaikka se oli päässä.

Nyt käänsi morsiankin suuret siniset silmänsä vieraaseen ja sanoi:

— Niin, ja kun tämä ensi kertaa haavoittui, niin kuula meni katkismuksen läpi, joka oli taskussa, ja pysähtyi messinkiseen helaan...

— Jahah-jaa... Niinkö, että katkismus suojeli sydämen? Olipa se ihmeellistä... Jeeminjee, olipa se kumma juttu.

— Meillä on tallella niinhyvin kuula kuin katkismuskin... Mutta Marjaana Matintyttären ja hänen kaksoisveljensä isomuori odotti kymmenen vuotta sulhastaan takaisin Saksanmaalta. Eikä ketään ottanut, vaikka itse rovastin maisteri häntä kosi, hän kun oli kaunis tyttö ja hurskas myöskin.

— Jahah-jaa, olettepa te täällä uskollisia! Vai satujako te puhuttekin?

— Se kuula on vielä tuolla peräkammarin hyllyssä...

— Ja se maisteri oli sitten jo rovasti, kun tuon Marjaanan isomuorin sotamies vihdoin palasi Saksanmaalta, ja hän se sitten vihkikin pariskunnan... Vanhat ihmiset muistivat kauan hänen kauniin hääsaarnansakin...

Yht'äkkiä jokin äitelä öljyinen maku nousi Kellbergin kurkkuun, ikäänkuin paholainen olisi kaatanut sinne jonkin sekoituksensa. Hän ei enää jaksanut katsella noita kahta niin samannäköistä ihmistä. Piti saada viinaa tai muuta väkevää. Saakeli sittenkin: tällaista ei Riikin mies jaksanut kauempaa katsella. Haisi homeelta ja pilaantuneelta kapakalalta. Näin paljon hyvettä ja siveyttä yht'aikaa, jahah-jaa, sitä ei mikään vatsa kestänyt. Tuollaiselle eltaantuneelle kihlaukselle oli tallinparvi sittenkin omiaan. Jos katkismus ja kuula vielä olisivat joutuneet ryydittämään morsiuskamarin ilmaa, niin mädätys olisi mennyt ytimiin asti. Jahah-jaa, kuinka tämä panikin naurattamaan! Siveä morsiuspari katseli hiukkasen hämmentyneenä, mitä lasimestari mahtoi tarkoittaa. Hehän eivät voineet nähdä, että hän yht'äkkiä oli saanut eteensä naurattajan, mukavan tuttavan, jolle hän vastasi: piru, vanha veljeni, hyvä että tulit,

tukahdun täällä, etkö voisi toimittaa pientä kainalosiippaa seurakseni yöksi. En olisi uskonut, vanha velikulta, että annat vihamiehesi kulkea täällä vallan vapaasti. Tunnen tässä tuvassa tulevani rutivanhaksi. Et ole herrana täällä Suomenmaassa. Tarkoitan — täällä ollaan kovin jumalisia, jahah-jaa, sitä tarkoitan. Skool!

Piru teki yht'äkkiä itsensä pieneksi — äsken hän oli ollut vähäisen miehen mittainen — ja asettui tuopin laidalle kuin merimiehen marakatti. »Ei ole pelkoa», tuntui piru kuiskaavan, »juo pois — kyllä minä hallitsen — sinutkin hallitsen!» Nauroiko se pahus, mennessään kuin rupisammakko kurkkuun? Kellberg tiesi olevansa juovuksissa, mutta hän tiesi myöskin aina pysyvänsä pystyssä, ja niin hän permannon poikki mennessään halaili tyttöjä ja kuiskasi humalantäydessä makeudessa heidän niskaansa, että mentäisiinkö tallin parvelle. Häneltä olivat lauenneet jotkin kahleet, jotka kihlaus oli takonut hänen ranteisiinsa, ja hänen kaunottarensa purppurahuulet olivat ehkä, luvatessaan kuulua hänelle, yksinomaan hänelle, vaatineet yksinoikeuksia nekin. Kaikki nämä kahleet ja yksinoikeudet otti pieni ystävällinen piru hoitoonsa, ja Kellberg pyydysti nyt vapaana poikamiehenä itselleen ilolintuja. Fararallallaa, fararallallaa, det är skönt att kyssa och supa . . . !

Jahah-jaa, mutta ei ollut sekään ilo pitkä. Ei se ulottunut edes tuvan lattian mittaa. Vakaa morsiuspari oli jälleen hänen silmissään, ja hänen mieleensä vakiintui nopeasti ajatus, että juuri noin, niin hänkin kerran tahtoo istua Helenansa vierellä, vakaana, hiljaisena, pitämättä edes hänen kättään. Ja Heleenakin tahtoo hänen kanssaan haudata entisen elämänsä, koko Valhalla-aikansa, ja he alkavat uutta. »Ystävyys syvä kuin yö . . .» yhdistää heitä iankaikkisesti.

Juuri ovenavauksessa tuli tutun näköinen kookas nuorukainen hänen eteensä ja sulki häneltä tien.

— Tässä minä nyt olen, olette minua etsinyt, lasimestari.

Jahah-jaa, siinähän se nyt oli se etsitty rekryytti! Jesses,

miten iloiseksi »kuninkaan sukulainen» tuli hänet tuntiessaan. Ja kasvanut hän oli valtaisesti. Ei lainkaan tarvita kymmentä miestä, tämä vastaa kymmentä. Niin miehistynyt oli entinen pieni Juhana, että lasimestari mietti miten häntä puhuttelisi. Pitäisiköhän häntä teititellä? Tämähän oli käynyt »pappiskoulua», toisin sanoen kimnaasia. Todella löytyi määräyksiä, jotka kielsivät ottamasta tulevaa pappia sotaväkeen. Veljensä takana seisoi hänen sisarensa — Marjaana, jota Kellberg oli syöttänyt sokerileivillä kuin lintusta ja luvannut tulla naimaan hänet. Itkettyneenä! Käsi jääkylmänä ja tuskan hiessä. Kellberg yritti heti panna sormensa hänen leukansa alle ja nostaa päätä pystyyn niinkuin ennen, mutta tyttö ravisti itsensä irti eikä sallinut tarttua käteensäkään.

— Minä olen vielä alaikäinen, sanoi vaaleapintainen nuori mies, — mutta tulen vapaaehtoisena, ettette rikkoisi lakia. Lain mukaan ei sotapalvelus vielä minulle kuuluisi, vaan saisin kyntää isäni peltoja. Mutta koska Jumala on sallinut minun kasvaa näin vahvaksi, niin miksen käyttäisi voimiani isänmaan hyväksi ja Jumalan kunniaksi. Pyydän, että vanha isäni antaisi minulle anteeksi ja että rakas kaksoissiskoni ei tekisi tätä hetkeä minulle vaikeammaksi kuin se on. Pyydän myös, että naapurit auttavat Sotamiehentaloa.

Häätupa oli hiljentynyt. Saattoi kuulla päreiden karsien käpertyvän, niiden palaessa ilman hoitoa. Jokainen vieraista oli pysähtynyt paikalleen, mikä istualleen, mikä seisoalleen kuin jumalanilman tainnuttamana, ja kaikki silmät katsoivat vaaleatukkaiseen päähän, joka kohosi ylempänä hentojen hartioiden välistä.

— Jahah-jaa, ystäväni, puhkesi vihdoin puhumaan Kellbergin liikuttunut väräjävä ääni. — Tämä on oikea teko ja Ruotsin miehen arvoinen. Tulen saattamaan sen kuninkaallisen majesteetin tietoon. Näin siis ratkesi reippaan nuorukaisen neuvokkuudesta ja omasta tahdosta tämä juttu, joka näytti niin uhkaavalta. Toverini tulevat suuresti ilostumaan, ja entäs ken-

raali sitten, jahah, Adlercreutziä tarkoitan. Hän se juuri kysyy miehiä uuteen rykmenttiinsä. Se on voimallinen päällikkö, jommoista maa kyllä tarvitsee, nyt kun peto on päässyt irti ilmestyskirjasta ja riehuu idästä hamaan länteen ja pohjoisesta hamaan etelään, niin etteivät kaukaiset kansat ja maanääretkään saa olla rauhassa. Jahah-jaa.

Joku yskähteli, joku nieli äänekkäitä huokauksia, jotkut imeskelivät piippujaan niin, että maiskahteli, puujalka kopisteli pöydän alla.

Juhana Matinpoika katseli ympärilleen ja näki tutut vanhat isännät ja heidän emäntänsä, näki myöskin leikkikumppaneitaan ja ennen kaikkea Annin. Mutta sitten hän näki isänsä kumaraiset hartiat eikä enää voinut katsella, vaan otti nopeasti lattialta piipun, joka isältä oli pudonnut, ojensi sen hänelle ja yritti lähteä syrjemmälle. Silloin kuitenkin joku miehistä nousi penkiltä, löi lakin päähänsä ja sanoi, että mitä tuota nyt rupeaa ihmettelemään, ei täältä ensi kertaa sotamiestä viedä eikä viimeistäkään kertaa. Eikähän nyt sotaa vielä olekaan, ja jos tuleekin, niin mikäpä siinä — hakataan päälle niinkuin ennenkin on tehty.

Anni, Marjaanan ja Juhanan rippikoulukumppani, tuli säikähtynein silmin lasimestarin eteen, mutta ei saanut mitään sanotuksi. Kun hänen kysymyksensä kuitenkin oli helppo arvata, niin Kellbergiä huvitti häntä punastuttaa ja nipistää korvanlehdestä ja kaukaisesti ajatella, että vaikkapa hänenkin kanssaan voisi olla hupaisaa keikahtaa heinäladon pehmeyteen, aivan leikillä vain. Marjaana ainakaan ei nyt tahtonut mitään tietää leikistä, hänen kullanruskeat silmänsä leiskuivat suuttumusta ja pahat sanat olivat tulossa . . .

— Tipu-tipu, koetti Kellberg taltuttaa molempia tyttöjä, — sitten te vasta kiitätte minua, kun näette kuninkaan takin hänen yllänsä ja töyhtöhatun hänen päässään! Tulette sitten Viaporiin häntä katsomaan. Kukaties pääsette herrasväen spektaakkeleitakin näkemään. Se vasta on kaunista. Voisihan olla,

että jalosyntynyt neiti Rosenborg ottaisi somat talonpoikaistytötkin näyttämään jotakin pientä rollia teaatterissa. Hän, neiti Sofia Rosenborg, kaikki spektaakkelit järjestää ja itsekin niissä pääkappaleet pelaa. Te kaksi, te voisitte olla »graasseina» elikkä suloneitosina. Jonkun kauniin sotamiehenkin on tämä aatelisneiti joskus ottanut pelaamaan. Jahah-jaa, mutta ei useasti, sillä amiraali ei siitä pidä. Amiraali on linnoituksen komentaja.

Marjaana Matintyttärelle oli veri kohonnut päähän ikäänkuin hän olisi juonut väkevää tulilientä.

— Tuletteko sitten hakemaan meidän ainoaa nuorta miestämme spektaakkeleja pelaamaan? Ja niin hyvin kun me teitä pidimme keväällä, ja te kyllä näitte, miten me yökaudetkin teimme työtä pellolla . . . Vai spektaakkelia pelaamaan — ettekö yhtään häpeä! Ethän sinä mene, ethän mene, veikka! Hän häpäisee meitä. Tämä ei voi olla Jumalan tahto.

Lasimestarilla oli suu täynnä hyviä sanoja ja totisia todistuksia, mutta hän vaikeni ja muutkaan eivät ryhtyneet kysymään, kun Sotamiehentalon vanha isäntä, tuolilta nousten, suoristi selkänsä ja kysyi, minnekkä kuninkaan miehet sitten aikoivat hänen poikaansa viedä.

— Jahah-jaa, hyvä isäntä, linnoitukseen Helsingin kaupungin Susisaarilla. Se on nyt juuri tämä linna, jonka kuningas Kustaa rakennutti osoittaakseen huolenpitoaan Suomenmaasta. Se maksoi toistasataa tynnyriä kultaa. Ei voi sanoa, ettei emämaa olisi pitänyt huolta näistä kaukaisista maanääristä, jotka eivät ole Riikille miksikään hyödyksi. Viaporiin Juhana poikanne pääsee. Se on pohjolan Gibraltar — jos tiedätte mikä Gibraltar on —, maailman vahvin linnoitus . .

— Se on sitten se mitä sanotaan Viaporiksi.

— Niin on: Viapori.

Kaukaiseen häätupaan, missä syvien salojen pimeää oli lievennetty monilla palavilla roihuilla ja tuikuilla, astui nyt esiin epäluulo, tämä suuri musta eläin, joka vartioi ja nukkuessaankin

kuulee ja kuuntelee. Ystävällinen Riikin mies ei muuta voinut kuin päätään ravistella ja ihmetellä. Mistä tänne oli voinut tulla tällainen epäluulo kuninkaan toimia vastaan? Eihän hänen majesteettinsa toki muuta ajatellutkaan kuin huolenpitoa alamaisistaan. Oli rikos muuta uskoa kuin että kuningas suojeli lapsiaan ja heidän kotejaan.

Sulhanenkin nyt auttoi pulaan joutuvaa Kellbergia. Hän oli kuullut, että Viapori oli maksanut kaksisataa tynnyrillistä franskalaista kultaa ja että se oli voittamaton. Niin että kyllä kelpasi Suomen pojan vartioida Viaporin valleilla.

Eversti oli puhunut toista. Mutta hän oli nyt poissa täältä.

Yht'äkkiä sanoi sulhanen, yhä koettaen ratkoa auki umpeen pyrkiviä silmäluomiaan:

— Eikös se meidän Lohtanteri olekin Viaporissa? Kirkolla juhannuksena puhuivat, että hän olisi äidilleen lähettänyt kirjan ja sanonut luutnanttina olevansa ja se paikka oli Viaporin linna.

Jahah, Lochtander! Toki Kellberg Lochtanderin tunsi. Toki hän Viaporissa oli ja niin erinomainen mies olikin ja kaikkien suosiossa. Ja hän, Kellberg, vasta olikin luutnantin kanssa ihan parasta pestapruuria elikkä veljeä. Jaa-a.

Lochtanderin nimi karkotti pienen matkan päähän ruman mustan vartiaeläimen, tuon vaarallisten rajatienoiden ja pienten yksinäisten ihmisten uskollisen seuralaisen. Epäluulo väistyi hyvän luutnantti Lochtanderin nimen tähden sen verran, että kaikki toivoivat Viaporista, Lochtanderin olinpaikasta tietoja. Lohtanterihan oli tämän Marjaanan kummi. Kas, hän oli tämän Marjaanan äitivainajan vanhaa sukua, kotoisin tuolta Lohtaan torpasta, jota myöskin sanottiin Sotamiehentorpaksi. Viaporin linnoitus ei enää tuntunut niin kaukaiselta sen jälkeen kun saatiin selville, että Lohtanteri oli siellä.

Takkaan pantiin uusia halkoja, hyvien iltaruokien, nimenomaan naurisrokan, hajut tulvehtivat leivintuvasta, ja vieläpä tuli talon iloinen pystykorvakin vieraiden joukkoon, ilmiantaen, että sitä oli kiusattu saunassa, telkien takana, vaikka sen olisi

pitänyt koko ajan olla virantoimituksessa vieraiden joukossa. Vanhat humalat olivat haihtuneet ja uusia saattoi vielä odottaa. Sillä Nihdin isäntä ei ollutkaan mikään kitupiikki, silloin kun hän pidot valmisti.

Ja nyt sai häähuone »kuninkaan sukulaisen» suusta kuulla kummoinen linnoitus yleensä on ja kummoista elämää Viaporissa vietettiin. Jahah-jaa. Kun Helsingin kaupungista katselee Viaporiin päin, niin ensimmäinen mikä siellä yllättää silmää, on laivaston mastometsä, joka kuin revontulten jättiläiskruunu kohoaa muurien keskeltä. Jahah-jaa: salmessa saarten suojassa makaa maailman suurin laivasto, jolla amiraali Cronstedt voitti Ruotsinsalmen eli koko maailman loistavimman meritaistelun. Tätä laivastoa tekee monen kruunupään mieli. Jahah-jaa. Ja kun yli jään saapuu linnoitukseen, niin on tulijaa vastassa pitkä vahva holvikäytävä, paksut muurit ja tukevat linnakkeet ja sotilaita ja vartioita ja upseereja ja tykin-piippuja ja tavattomia kuulia ja mörssäreitä. Eikä kukaan voi ajatella, että ihmiset ovat käsillään tämän kaiken rakentaneet, vaan kyllä varmaan jättiläiset ovat olleet työssä mukana aivan niinkuin vanhoja kivikirkkoja rakennettaessa. Tuossa käytävässäkin outoa peloittaa, niin mahtava se on. Mutta omaa väkeä se vain huvittaa, ja varsinkin sotapojat ovat ylpeät siitä, että kuuluvat Viaporin varusväkeen. Jahah. Kun nyt sitten on päästy holviportin päähän ja yli sillan, tullaan sille kauniille valkoiselle talolle — tai palatsille, missä korkein päällystö asuu perheineen päivineen. Itse amiraalikin asuu siinä. Ja onpa siinä vilinää ja iloista huutoa, kun lapset kirmaavat pihamaalla ja leikkivät piilosilla itsensä kenraali Ehrensvärdin haudan ympärillä. Siinä on aina vartiat. Tämä kenraali se juuri rakensi Viaporin ja istutti kukkia muurit täyteen ja puutarhoja laittoi minne vain puu mahtui, että sotapojat saisivat heilojaan kävelyttää ja upseerit tietysti ennen kaikkea, kun suuria karnevaaleja ja spektaakkeleja pidettiin. Jahah-jaa, ei pidäkään luulla, että Viaporissa ei osattaisi iloa pitää. Kun linnoituksen kaunottaret kavaljeereineen astelevat

rantaan juhlaveneitään kohden, tai maskeraadeissa kulkevat kirjavien lyhtyjen alla, niin kaupungista asti tullaan sitä komeutta katselemaan.

Linnoitus on paljon suurempi ja komeampi kaupunki kuin itse Helsinki. Siellä on kauppapuoteja ja sokerileipureja ja kaikkinaisia käsityöläisten verstaita. Jokaisen oven yläpuolella riippuu kyltti, joka ilmituo mitä ammattia mies edustaa. Ja ymmärtäähän toki, kun muurien sisäpuolella asuu seitsemättätuhatta sotilasta ja lisäksi vaimot, neljättätuhatta henkeä, ja monta sataa lasta, että ei täällä ikävä tule. Monella sotapojalla on siis muija mukanaan, ja hempukoitakin voi kunnon mies löytää mielensä mukaan. Olihan meillä väenlaskussa neljättätuhatta naisenpuolta ... Hehheh, jaa-ah. Suurelta äkseerauskentältä kuuluu kaiket aamupäivät kapteenien ja korpraalien ja vääpelien komennuksia — siellä tehdään talonpojantolloista suoria miehiä. Ne ovat niin koreat katsella, että kaikista ikkunoista ja ovenraoista pistelee esiin tyttöjen päitä .. Kenraali-vainajan haudalla on oikein komea muistomerkki, jonka kuningas-vainaja itse kävi laittamassa, ja siinä on laiva ja kypärä ja miekkoja. Mutta muurin seiniin kenraali-vainaja hakkautti kirjoituksia. K u n n i a, sanotaan yhdessä paikassa, ja toisessa H y v e ja kolmannessa H y v ä O m a t u n t o. Mutta pisimmän kirjoituksen hän hakkasi omin käsin — kas kreivi osasi mitä vain, se oli sellainen kreivi — ja siinä sanotaan: J ä l k i m a a i l m a, s e i s o t ä s s ä o m a l l a p o h j a l l a s i ä l ä k ä l u o t a v i e r a a n a p u u n. Kas, kun tästä aina kuljetaan, niin joka mies tavaa kirjoituksia ja väkisinkin takoo ne päähänsä. Lapsetkin opettelevat niistä puukstaveja ja pojat laulavat ja marssivat niiden mukaan. Muttei sentään pidä uskoa, että linnoituksessa yksin huvia on. Ei mar, kova paikka on, kun kuningastakin odotetaan ja kaikki pitää siivota ja kiilloittaa. Hän astuu sisään portista, joka aina muuten on kiinni, mutta majesteetille se avataan — minunkin sukulaiskuninkaani kävi Viaporissa ja astui siitä portista —, vaan siitä

on kauan. Jaahah-jaa. Ja musiikki soittaa. Meillä on hyviä kapellimestareja, niinkuin sekin Fredrik Kress, joka on Danzigista tullut, Saksanmaalta. Hän on myös urkurina Helsingin kirkossa. Mutta hän sanoo, että ne urut ovat niin huonot, ettei niistä saa ulos kuin pihinää ja pärinää. Kauniita soittokappaleita Kress itsekin laatii. Kesällä tekevät herrasväet veneretkiä, laulavat, soittavat harppuja ja huiluja ja ovat kauniissa vaatteissa. Ja veneitten ympärillä kiikkuu köynnöksiä, joita sotamiesten vaimot ja lapset ovat saaneet sitoa varhain aamulla. Mutta amiraali on kaikkein kuuluisin sotaherra Ruotsin valtakunnassa. Häntä ei kuitenkaan näe paljon missään juhlissa, hän vain kävelee ja ajattelee puolustusta, miten vihollinen ajetaan käpälämäkeen. Hän seisoo usein kovassa myrskyssä ja sateessa, kun jo on syksy, kallioilla ja katselee ulapalle. Kas Viapori on kallioille rakennettu. Ei siellä ole paljoakaan maata kapanaloille. Mutta jokainen sotamiehenvaimo kuitenkin pienen yrttitarhan, kuin kana, itselleen kuoputtaa. Ja kirkko on, vaikk'ei se ole suuri, mutta onhan toki kirkko — jahah-jaa. Joka pyhä pidetään saarnat ja kuulutukset. Ja naidaan ja huollaan ja lapsia syntyy ja ihmisiä kuolee — mutta kuolleet aina viedään kaupunkiin, sinne entiselle ruttoisten hautausmaalle Kampille. Jahah-jaa. No niin, eiköhän tämä meidän rekryytti nyt vähitellen ala ymmärtää mikä linnoitus on. Mutta, jahah-jaa — etten sentään lopettaisi Kampin hautausmaahan, mikä voisi tuntua peloittavalta, niin puhun vielä Viaporin kuuluisista rekiajoista, jotka upseerit panevat toimeen ensimmäisillä jääkeleillä. Niitä kelpaa katsella! Upseeri kutsuu rekeen parikseen naisen — tietysti kauniin ja iloisen — ja hevonen on valkoinen tai ruskea tai musta, mutta aina kipunoiva juoksija. Ja reki voi olla joutsenen muotoinen, tai kalaksi naamioitu, tai lumpeenkukaksi, ja kellot ja hopeatiu'ut ja vienot helistimet soivat aisoista ja hevosten kauloilta... Ajetaan ensin Susisaarten ympäri ja mennään kaupunkiin, ja siellä on raatihuoneen salissa assambleetilaisuus ja vahakynttelit loistavat ja kauniit siraatit

kulkevat pitkin seiniä. Ja karkelot käyvät läpi yön . . . Ja koko Helsingin alhaisempi kansa seisoo ulkopuolella ja kurkkii, nähdäkseen tuleeko Sofia Rosenborg ikkunaan vilvoittelemaan, tai näkyykö Helena von Hausvolffin kiharatukkaisesta päästä vaikkapa vain varjo valkoisella seinällä. Kerran kuuluu joku nuori luutnantti daameineen hurjan rakkauden vallassa ajaneen hevosineen sulaan ja hukkuivat kaikki tällä matkalla. Sillä jää oli vasta kolmen yön vanhaa . . . Jahah-jaa, niinkuin voi arvata, istuu rakkaus aina aisalla näissä jää-ajoissa, rakkaus se pieni riivattu, hehheh . . .

Kun ei Kellberg mitään niin mielellään kuunnellut kuin omaa ääntään, varsinkin kun oli päihtynyt, niin hän oli puhumistaan puhunut ja itse ollut oma komeljanttarinsa ja katselijansa yht'-aikaa. Mutta toiset kuuntelijat olivat häviämistään hävinneet ja vain harvat tulevan rekryytin ja hänen omaistensa ohella olivat jäljellä.

— Rakkaus, se riivattu, jatkoi Kellberg jälleen, toivossa että vieläkin saisi puhua, — se ajelee siellä edestakaisin Kaupunginlahdella, Helsingin ja Viaporin väliä. Jää on yksiöinen, reki kuin pääskynen, ja hevonen on ensi talvea aisoissa. Mutta ohjaksia pitelee Erik Kellberg ja Helena Eleonora on hänen vierellään, ja sulaan ajetaan . . . Jahah-jaa, hitto vie, miksi miehen sydän ei rakastunut siveään vääpelintyttäreen, vaan sille purppurahuulelle se syttyi, joka keittää mettä- ja veripalttua Valhallaseuran veljille . . . Vaan Erik, nyt olet juovuksissa — minne salkut ja paperit jäivät?

Puhemies tarttui hänen takkinsa liepeeseen ja kysyi:

— Tuossako linnassa meidän Lohtanteri on?

— Jahah-jaa, juuri siinä.

— Ja hänkö myös ajaa yksiöisellä jäällä, rakkaus kuskina?

— Hän-jahah.

Kellbergin piti rentonaan nauraa, kun hän ajatteli luutnantti Lochtanderia kuomireessä ja rakastuneena . . . Hän ei väsynyt näille omille jutuilleen nauramasta, ja niillä hän oli naurattanut

monen torkkuvan pitoseurankin. Mutta nämäpä häävieraat eivät nauraneet. Ehkei heille olisi pitänyt Viaporin elämää kuvatakaan? Olisi pitänyt muistaa, että tällaisia asioita ei hallamaiden kansa ymmärrä. Mutta hän ei olisi uskonut heitä niin perin oppimattomiksi, kun täällä oli asunut upseeriperheitäkin. Niin, ehkeivät he ymmärtäneet mitään yksiöisen jään ja rakkauden runollisuudesta. Tuli pillastuttua . . . Katsellessaan morsiusparia hän ajatteli: näillä on jokin toinen runollisuus.

— Mitä siellä linnassa vaimoväellä tehdään? kysyi odottamatta Sotamiehentalon isäntä.

— Sen te valehtelitte, että meidän Lohtanteri kuskailisi huviajoa pitkin merta, sanoi puhemies.

Joku kysyi pidetäänkö ne Sohviat ja Helenat linnassa silloinkin kun vihollinen tulee. Ja nekö ne myös ampuvat Viaporin valleilta? Tietääkö kuningas linnan asiat? Marjana Matintyttären kellanruskeat silmäterät pistivät kuin kuumat auringonsäteet Kellbergin kasvoihin, kun hän terävällä lapsenäänellään huusi: sinne ei meidän Juhanaa päästetä, eihän päästetä, isä!

Rekryytti itse seisoi kuolemantotisena tuttavan lasimestarin edessä. Vakava kysymys pyrki hänen sisimmästään ilmoille. Kysymys, joka yht'äkkiä oli herännyt, ja josta riippui hänen sielunsa rauha. Hän oli ilmoittanut itsensä vapaaehtoisesti sotapalvelukseen, mutta hän ei ollutkaan tehnyt tärkeintä kysymystä, joka olisi pitänyt tehdä.

— Tiedetäänkö siellä linnassa mitään Jumalasta?

Kellberg hämmästyi ja ehkä vähän hämmentyikin. Olihan siellä joka rykmentissä pappi.

Mutta rekryytti ei kysynyt pappeja, vaan kysyi Jumalaa.

— Kuunteleeko komentaja Jumalan ääntä? Minun on sitten turhaa lähteä, sillä mikään linnoitus ei kestä ilman elävän Jumalan johtoa.

Iloinen Erik Kellberg joutui pahaan pinteeseen. Ei hän ikinä ollut uskonut tois-keväisen poikasen kasvaneen tuollaiseksi

apostoliksi. Todennäköisesti hän peruuttaisi sanansa eikä kuninkaan ottomiesten opastajalle tästä matkasta koituisi äyrinkään palkkaa, vaan vielä haukkumista ja sadattelua. Viinakin tuntui talosta loppuneen. Kuparisepät vasaroivat jo Kellbergin päässä. Tuopit ja pikarit heilahtivat kädestä tyhjinä pöytään. Ja nuo miehet kaikki jälkihumalassaan seisoivat kuin verikoirat ympärillä ja vakuuttivat tämän kansan jumalisuutta. Täällä on kova elämä, täällä on raja likellä, täällä ei koskaan nukuta yötä molemmin silmin, vaan toisen aina täytyy olla auki. Esi-isien turva on ollut elävä Jumala. Ja myös jälkipolvet palvelevat Herraa Jumalaa. Muuten kansa sortuu.

Jahah-jaa, tämähän vasta kaunista olikin. Lasimestarin kasvot venyivät hurskaan pitkiksi, ja menestyksellä hän hersytti kyyneliä silmistään. Eikä niitä kauan tarvinnut hersytelläkään, pian ne tulivat itsekseen. Jokainen päällystö varmaan mielellään näki tuollaisen nuorukaisen tulevan raakojen tollojen joukkoon. Amiraali ei ollut aina ollut tyytyväinen linnoituksensa väkeen.

— Jahah-jaa, oo kuinka iloiseksi kaikki tulevat, kun tuon tällaisen jumalaapelkääväisen nuorukaisen Viaporiin. Ja sinähän voit saarnata tuvissa ja kasarmeissa, minkä verran haluttaa, olethan käynyt pappiskoulua ja tiedät puhtaan opin. Ehkäpä tarkoitus onkin sinun kauttasi vaikuttaa linnoituksen väkeen . . . Ja lujittaa sen muureja.

Nuori Juhana painoi alas päänsä. Hänen kasvonsa olivat kuin rippilapsella. Ja sellaisethan ne olivat Marjaanallakin. Veli ja sisar olivat kuin yksi ja yksi, vaikka toinen oli niin kookas ja toinen niin vähäinen. Humalastaan selviävän »kuninkaan sukulaisen» mieleen iski, että tuonnäköinen varmaan oli ollut hänenkin äitinsä, kun hän neitona eleli isänsä majassa Vermlannissa metsäjärven rantamilla. Silloin, ennenkuin hän kaupungin markkinoilla näki isä-Kellbergin . . . Ja vielä johtui

Viaporin lasimestarin mieleen äiti-vainaja sellaisena kuin hän oli seisoskellut ikkunan ääressä ja katsellut sinnepäin, missä Suomi oli.

Linnoituksen lasimestari tunsi olevansa tuhlaajapoika.

Ja mikä hänen mielensä silloinkin oli villinnyt, kun hän rupesi toimittamaan kruunun ottoherroille Sotamiehentalon nuorta poikaa? Jahah-jaa. Ei ollut ensinkään pakko hankkia uuteen rykmenttiin erikoisen pitkiä miehiä. Jokin ottomiesten kunnianhimo oli keksinyt, että mitäs, jos uuden rykmentin miehet olisivat pitkiä! Jahah, ja ehkäpä Kellbergin itsensä teki mieli nähdä Marjaana ja kuulla mitä siitä koreasta tytöstä oli tullut. Nyt oli kuitenkin myöhäistä peruuttaa mitä jo oli tehty.

Niinpä varhain aamusta Sotamiehentalossa varustettiin rekryyttiä matkaan.

Juhana heräsi kaksoissisarensa kädenpuserrukseen, joka kyllä kaiken yön mittaan oli etsinyt veikan kättä, tai käsivartta, tai kylkeä, tai vaikkapa lämpöistä peitettä. Ääneti istui perheen jokainen jäsen tutulla paikallaan pöydän ääressä yhteisen huttuvadin ympärillä. Ainoastaan isomuori polvistui vanhan vaatearkun edessä etsiäkseen sieltä tytär-vainajansa viimeisen pojan eväskonttiin uudet sukat ja katkismuksen, jotta hän saisi saman kuin muutkin olivat saaneet sotaan lähtiessään — vaikka eihän tämä viimeinen tosin lähtenyt suorastaan sotaan. Mutta täällä oli totuttu siihen, että sota kuitenkin jossakin likellä aina odotti nielläkseen jokaisen, joka kotoa läksi ja pani yllensä asetakin. Näin oli aina ollut ja näin tulisi aina olemaan. Senhän oli enon karttakin opettanut.

Tämä puhumaton eno, jonka päässä kuulat yhäti tuottivat vaivaa, ponnisteli löytääkseen sen asennon, missä vähimmin sattuisi — mikähän siellä päässä oikein mahtoikaan liikkua? Ei koskaan ollut Aape-eno sattunut tohtorin ilmoille. Nyt hän yht'äkkiä sanoi:

— Poika perii kartan. Katsokaa, että kun minä olen kuollut hän sen perii.

Oliko hän käynyt pienen taistelun itsensä kanssa? Olisiko hän ensin aikonut nyt jo luovuttaa kallisarvoisen karttansa sotapojan mukaan, mutta sitten pidättänyt itselleen tämän ainoan omaisuutensa?

Kujan päässä antoivat isä ja isomuori lähtevälle kättä. Ei ollut enää mitään puhumista. Kaksoissisar saattoi veikan eilisen häätalon veräjälle. Siinä hän otti huivin päästään, sitaisi sillä veljen kasvoja, sitten kääri sen nopeasti kokoon, ettei kosketus huivista lähtisi, ja painoi sen povelleen, paljasta ihoa vastaan. Kaikki sanottava oli heiltäkin tullut sanotuksi moneen kertaan. Sirkku toisti kuitenkin vielä:

— Kun s i n ä vain, niin kyllä m e aina täällä !

Mutta kun hän pääsi kotiin, ei hän mennytkään tupaan, vaan saunaan, joka kylvyn jäljeltä aina oli aivan lämmin. Siellä hän tunsi jääneensä hirmuisen yksin ja turvattomaksi. Jumalaakaan ei hän löytänyt, ainoastaan saunan sirkan, joka lauloi pimeästä.

Kolme pientä kirjaa tuli Juhanalta parin vuoden mittaan. Kun ei näiltä kaukaisilta maanääriltä aina päästy kirkkoon, niin odotetut kirjat viipyivät lukkarinpuustellissa ja ehkä joku kirja oli hukkunutkin pitkällä matkallaan, koska poika oli luvannut kirjoittaa useammin. Hyvin hän linnoituksessa menestyi, päälliköt olivat olleet ystävällisiä. Kerran hän äkseerauksessa oli sattunut kaatumaan niin, että täytyi mennä lasarettiin. Saunaa hän on kaivannut, kun vain kerran viikossa lämmitetään. Jouluna upseerien rouvatkin seurustelivat miesten kanssa. Kun oli oltu kirkossa ja päästy saunasta, niin tanssattiin. Saatiin viinaa ja hyvää olutta ja tuli sellaistakin ikävää, että tapeltiin joulupahnoilla ja yksi mies siinä kuolikin. Lasimestari Kellberg ajoi jotakin oikeusjuttua upseereja vastaan ja kävi usein Ruotsissa. Lochtander kyllä oli täällä, mutta häntä ei

saanut tavata niin usein kuin olisi tahtonut, puhuttiin hänen aikovan naimisiin kauniin aatelisneidon kanssa. Koti oli usein Juhanan mielessä ja levottomuus siitä, miten kotoväki selviäisi töistä. Nyt tuntui Ruotsilla olevan rauhallisempaa aikaa, sodasta ei puhuttu mitään, kuningas oli Tukholmasta matkustanut Saksanmaalle ollakseen likempänä sen suuren sotapäällikkö Napoleonin toimia. Täällä linnoituksessa kyllä oli sellaista kuin lasimestari silloin häissä oli kuvannut. Vaan saattoihan niistä turhanaikaisista pysyä erilläänkin. Kaksoisveli oli saanut hyvän ystävän, Antti Antinpojan. .He olivat aina yksissä ja kasarmissa nukkuivatkin niinkuin kotona Sotamiehessä sirkku ja veikka, toinen ylävuoteessa, toinen alhaalla. Olisi se mukavaa, jos sirkku voisi käydä täällä Helsingissä katsomassa, mutta matka on niin pitkä. Annille oli aina terveisiä.

Eräänä päivänä sanoi isä isomuorille:

— Eikös näinä päivinä mahda tulla kuluneeksi yhdeksänkymmentä ajastaikaa teidän syntymästänne?

Ja isomuori vastasi:

— Tohtii olla, katsoo vaan raamatunkannesta. Siellähän kaikki meidän syntymiset ovat merkittyinä.

Isä ja Aape-eno tekivät vahvat knorrikupit ja isomuorille ja Marjaanalle heikompaa. Vietettiin syntymäpäiviä.

Mutta sinä päivänä olikin Jumalan armo erikoisesti heidän kanssansa, sillä kun metsätyössä puu kaatui juuri Marjaanaa kohti, joka oli sahaamassa toisena isänsä kanssa, niin ei se tappanut häntä, vaan ainoastaan sattui huuleen, niin että tyttö kauan oli kasvoistaan turvonneena.

Isä sanoi Marjaanalle:

— Älä mene yksiksesi metsäladolle heinänhakuun. Siellä on jälkiä, joille koira murisee.

Ja Aape-eno sanoi:

— Ryssät. Olen jo tuntenut ne nenääni.

— Kuulehan tyttö, sanoi isä, — hyvä naapurin isäntä on jo kysynyt sinua siitä asti kun veljesi lähti. Eikö sinun pitäisi

kiittää häntä ja mennä hänelle. Olisipa hän turvana meille vanhoille.

Marjaana oli vaiti.

— Ei hän mikään vanha ole. Mistä tässä nyt nuoren ottaa.

Marjaana oli yhä vaiti.

— Pitäisihän sinun nähdä, että miestä ja lapsia tarvitaan.

Marjaanan henkeä ahdisti, kun hän sanoi:

— Minä lähden veikkaa katsomaan.

— Vaan kun sinä nyt olet ainoa, joka voit tämän asian auttaa. Aviosääty on Jumalalta. Helsinkiin on matkaa — et tiedäkään. Hukut tiettömiin hankiin. Pitääkö isäsi ruveta sinua pakottamaan?

Marjaana oli tukahtumaisillaan, kun hän sanoi:

— Odottakaa. En ole vielä vanha. Seitsemäntoista kesää vasta olemme veikan kanssa eläneet.

Isä ei puhunut tyttärelleen moneen päivään. Kun Marjaana oli myrtyneellä mielellä, hiihti hän eräänä aamuna metsäladolle katsoakseen, mitä jälkiä isä ja eno siellä olisivat nähneet. Metsälato ei ollut likellä, mutta koira oli hänen mukanaan. Se haukahteli, hävisi näkyvistä, viipyi kauan eikä tullut huutoonkaan. Nyt se haukkui niinkuin haukutaan vihamielisille ihmisille. Toki sen Hallin äänestä aina tiesi, minkä otuksen se oli tavannut. Marjaanan mieleen johtui: olisivatko tulleet rajan takaa? Rajan takana asui suomalaisiakin ja niitäkin joskus tuli luvattomasti, mutta eivät ne mitään tehneet. Mutta venäläiset tekivät pahaa ja heitä tuli useammin, sillä heitä pidettiin siellä, rajalla, keisarin vartioina. Koira haukkui kiivaasti. Pitäisiköhän kääntyä takaisin? Marjaana tarttui puukkonsa kahvaan ja pysähtyi aukean laitaan.

Metsäladon pienellä ovella oli miehiä. He kantoivat heiniä. Hevonen seisoi syvässä lumessa. He olivat aukaisseet laudoituksen ovelta ja suurensivat vieläkin aukkoa. Häätäessään koiraa tieltään he silmillään etsivät sen omistajaa ja näkivät Marjaanan.

Marjaana koetteli puukkonsa kahvaa. Ei suinkaan hän noita tässä rupea pelkäämään. Kaksihan heitä vain onkin. Ja hän hiihti nopeasti eteenpäin latoa kohden ja huusi jo matkan päästä nuhteita ja uhkauksia. Ja samalla hän usutti pientä pystykorvaansa heidän kimppuunsa. Koira repi miehiä vaatteista minkä ennätti.

— Menkää heti pois. Ei tänne saa tulla. Tässähän on raja!

Marjaana seisoi keskellä aukeaa, huulet tiukkoina ja otsa rypyssä. Ne olivat niitä samoja miehiä, joiden kanssa Aape-eno eli ainaisessa kotisodassa. Mutta eivät he nyt käyneetkään riitelemään, vaan pudottivat kantamuksensa lumeen ja nauroivat. Vot, vot! He olisivat nähtävästi tulleet kohti, jollei lumi olisi ollut niin syvää. Marjaana manasi, suksisauva koholla, heitä heti lähtemään pois ja kääntyi ympäri. Koiran kuonosta jäi lumeen veriset jäljet. Se totteli vastahakoisesti ja haukkui olemattomia. Pitäisi saada tekevä mies taloon, kyllä isä oli oikein sen ajatellut. Olisivatko rajan taakse saaneet tietoonsa, että veikka oli viety? Marjaana hiihti entistä latuaan ja tunsi hien valuvan pitkin selkää. Tällainen oli niin suututtavaa, että hiki pusertui esiin pelkästä vihasta. Hyvin saattoi ymmärtää Aape-enon mielenlaadun noita rajantakaisia kohtaan. Eivät ne välittäneet sopimuksista eivätkä laeista. Mikä tuli koiralle? Se ei päässyt eteenpäin, vaan pyöri ympäri ja lyyskähti kyljelleen. Mitä ne olivat sille tehneet? Se nuolaisi Marjaanan silittävää kättä ja läähätti tuskaisena. Eihän täällä missään ollut käytetty ketunmyrkkyä — mitä sille oli tehty, heidän omalle Hallilleen?

Haukkaa lunta, haukkaa. Kannan Hallin kotiin. Sidon huiviin ja vien sylissäni oman Hallin. Halli saa kotona maitoa.

Kun he pääsivät tiukasta metsästä, oli taivas heidän takanaan punaisena. Siellä oli tulipalo, tämä ei ollut iltaruskoa. Ryssät olivat sytyttäneet heinäladon.

Marjaanan sydänkin oli tulessa. Tämä oli vihaa. Eno oli puhunut siitä, että pitäisi siirtää rajaa. Eno tunsi itäisen naa-

purin. Marjaanakin vihasi sitä. Se oli rikas ja mahtava eikä muu kuin Herran tuomio voinut sitä masentaa.

Kodin harmaat huoneet jo näkyivät. Isä ja Aape-eno seisoivat järven töyräällä tähyämässä jäälle, kun koira väkivaltaisesti hytkähteli tytön sylissä. Sitten se muuttui möhkäleeksi ja oli niinkuin eloton on.

Marjaana nieli ja nieli, niinkuin olisi tahtonut kyyneleet ja vihan ja tuskan ja sydämenkin niellä olemattomiin.

Nousevan viikon lauantaiehtoona, kun miehet puhtaissa alusvaatteissaan ja paljasjaloin tulivat saunasta, paloi Sotamiehentalo heleällä lieskalla. Aape-enossa heräsi samassa silmänräpäyksessä, jolloin hän lieskan näki, sydämen lieska täyteen roihuunsa. Muistamatta kipeää päätänsä hän työntyi sisään, löysi karttansa ja kivääriinsä ja, valkoisissa vaatteissaan näkymättömänä, paukutti miesten ketjuun, joka solui alas jäälle. Niitä piruja oli kymmenkunta. Ähäh, saamas pitää! Ähäh, pian Marjaana! Tule avuksi, tuo isän pyssy, ne perkeleet tappoivat koiran eikä kukaan varoittanut meitä. Ei päästetä hengissä ainoaakaan.

— Kolme on jo maassa . . . neljäs! Naurakaa nyt, vainolaiset!

Isomuori, saunasta kiirehtien, tahtoi pelastaa suvun vanhan raamatun. Silloin sortui tuvan katto ja lieskat levenivät valuvana tulijärvenä hänen ylitseen.

II

KAUPUNGIN UUSI PHYSICUS.

Marraskuun meri vieritti verkalleen jäänsiruja Helsingin rantoja kohden, kun uusi physicus, tohtori Berndt Otto Olof Rosenström pysäytti hevosensa Espoon tullin kohdalle, ryhtyäkseen siihen ikävään toimitukseen, mikä oli jokaisen matkustavaisen edessä, ken joutui Turun tietä lähestymään kaupunkia: selvittelyyn vanhojen paatuneiden tullimiesten kanssa. Hevosta, jota hän itse ajoi, seurasi kolme kuormallista tavaraa, mikä pakkauksensa erikoisuuden vuoksi jo pitkin matkaa oli majataloissa herättänyt ihmettelyä ja kyselyä: mitä sisälsivät nämä isot laatikot, joista toiset eivät painaneet paljon mitään ja joita omistaja, käyttöä ajaen niin ylä- kuin alamäetkin, tuntui seuraavan hellemmin kuin omaa henkeään?

Neljän ajopelin räminä routaisella tiellä herätti molempien tullimiesten huomion, heidän torkkuessaan tullituvan kovilla lavitsoilla, ja suu tiukasti tukossa seisoi toinen heistä — rokonarpinen pieni mies — nyt tulijaa vastassa tämän toivottaessa hyvän päivän.

— Ihkatuota . . hyvää päivää vaan.

Laihasta viluisesta matkustajasta kääntyi tullimiehen silmä nopeasti hänen tavaroihinsa, ja hänen tullimiessisunsa nousi heti, kun hän havaitsi nuorenpuoleisen herran alkavan kohmettuneine käsineen avaella turkkejaan: näinhän tekivät aina sellaiset, jotka pyrkivät joidenkin paperien ja turvakirjojen varjossa livahtamaan tullin läpi vailla tarkastusta ja tullirahaa.

Sellainen näköään oli juuri tämä. Mutta ei täällä Espoon tullituvalla sillä lailla petettykään korkeata kruunua ja kaupunkia, vaan täällä pantiin matkustavainen maksamaan sekä henkiraha että tavararaha. Ja tällä herralla näytti tavarasta olevan menossa enemmän maksoa kuin hengestä. Mutta kaiken tämän huomioonottaen pieni rokonarpinen tullirenki totesi portin olevan kiinni, ennenkuin tarttui keppiinsä, joka oli hänen koettu tuntosarvensa ja seuralaisensa, ja läksi kiertämään kuormia, tottuneella silmällään ja »tuntosarvellaan» saadakseen käsityksen, mitä lajia tavaraa laatikoissa oli.

Herra huusi varoittavasti rattailtaan, vaan niinhän ne aina tekivät eikä siihen kannattanut huomiotaan kiinnittää. Mutta näistäpä laatikoista ei kajahtanutkaan vastaan vaatetavaran, ei ruokavaraston eikä edes kahvisäkkien tai kalliitten ulkolaisten juomien ääni — sillä tullimieshän tunsi nämä äänet niin pian kuin kepillään niiden verhoon koski. Laatikot tuntuivat olevan tyhjää täynnä, koputti niitä kylkeen tai kanteen.

Nyt kuului ensimäiseltä kuormalta äkäisesti:

— Älä koske minun tavaroihini. Lue ensin, mitä sanotaan näissä papereissa. Vai osaatko lukea?

Suuren paperin alla, jota matkustavainen näytti, pitäen sitä korkealla ilmassa, oli punainen sinetti. Sellainen kylläkin olisi pitänyt riittää pidättämään rokonarpisen miehen tarkastusta, mutta tänne tullituvalle oli sattunut sellaisiakin omatekoisia sinettejä, joiden varjossa vaaralliset kruunun vihamiehet ja ryövärit olivat pyrkineet kaupunkiin, joten ei täällä säikähdettykään sinettiä heti ensi hädässä.

— Luetaan kun ennätetään, murisi tullimies, nyt koputellessaan »tuntosarvellaan» hyvin pitkää ja erikoisen näköistä laatikkoa. — Mitä tässä tällaisessakin kuljetetaan? No, poika, puhu pois.

Ajajapoika säikähti tukahtuakseen, kun tullimiehen tuntosarvi hänen kuormastaan kutsui esiin kumean, kaamean äänen.

— No, saatko suusi auki, piru vie. Mitä tässä on?

Poika meni pienen tullimiehen silmien alla entistäänkin sinettyneemmäksi. Vihdoin hän vastasi, täydessä itkussa:

— En tohdi . . . en tohdi sanoa.

— Et tohdi? Ihkatuota, mitä pirua se merkitsee? Voin arvata, että herra tuolla takana on kieltänyt sinua puhumasta, ihkatuota, mutta täällä olen minä herra, minäkin, ja vanha sotamies lisäksi, ja tästä minun kepistäni, ihkatuota, lähtee hyvä löyly, niinkuin moni uppiniskainen kyytipoika on saanut kokea, ja . . .

Aa-au-au-au! ulvoi kylmästä kohmettunut poikanen, yhäti toistaen, ettei tohdi. Silloin tullimies nousi rattaiden pyörän varaan ja työnsi taskumattinsa suun ulisevan pojan suuhun.

— No niin, saparo, juo lämpimäksesi ja puhu sitten.

Ja poika sanoi:

— Siinä on . . . siinä on . . . En tohdi sanoa, herra kivalteri! Älkää lyökö, herra kivalteri. Siinä on kristityn ihmisen luuranko.

Pieni mies pysähtyi kesken lyöntiään:

— Mitä? Mitä pirua?

— Kristityn ihmisen luuranko! toisti poikanen hiljaa, viinaryypystä vähitellen lämmenneenä. — Turussa sanoivat miehet, kun kuormia tehtiin, että kristityn ihmisen luurankoa joudun kuskaamaan — aa-au-au-au! Niin sanoivat, en valehtele.

Pitkän hiljaisuuden kestäessä silmäili tullimies nyt vuoroin pitempiä laatikkoja, vuoroin lyhyempiä ja vihdoin tuota kaikkien pisintä outoine sisältöineen. Harmaa meri vieritti helistäen jääsiruja kahdenpuolen tullihuonetta. Hyi hitto, ihan oli kuin luurankoja olisi helistelty!

Mutta nytpä matkustajakin, yllään hyvä, maahan ulottuva turkki, ennätti tullimiehen eteen, paperit käsissään:

— Osaatko lukea, niin lue. Minä olen Helsingin uusi tohtori ja saan tuoda mukanani mitä haluan. Tässä on armollisen kuninkaallisen lääkintäkollegion suosituskirje, ja tässä toisessa paperissa näet korkeasti kunnianarvoisen ja jalosukuisen herra arkkiaatterin oman sinetin.

Sen hiljaisuuden aikana, jolloin tullimies haki silmälasejaan, asettui pienen punaisen tullituvan suojaan ja siinä, selkä seinään nojaten tavaili papereja, kasvoi tuulen kohina kahdenpuolen sitä kapeaa kannasta, mikä erotti Kluuvin veden Kaupunginlahdesta, kasvamistaan. Myöskin jääsirujen helinä yltyi, johdattaen mieleen kahleiden kalinaa pitkissä vankikaravaaneissa, joista Siperian vangit, ja heidän joukossaan Rosenströmin isäkin, olivat kertoneet, tai jotakin aaveiden tanssia. Oliko tämä Helsinki nyt tosiaan näin maahan painunut ja vailla kaikkea iloa? Hänethän oli sotien aikaan komennettu tänne työhön, mutta täällä oli silloin tuntunut aika virkeältä, mikäli nuori lääkäri ennätti paljolta työltään huomata.

Hänen vanha isänsäkin oli aina Helsingin-matkansa jälkeen, jommoisen hän teki enimmäkseen vain kerran vuodessa, tuntunut erinomaisesti nuortuneen ja virkistyneen. Myöskin olivat kotoiset hartaushetket, joilla isä alkoi ja päätti päivän, Helsingin-matkojen jälkeen herkemmät kuin muuten. Isä oli pitkän Siperian-vankeutensa aikana tullut hurskaaksi mieheksi. Helsingistä palatessaan hän oli virkeä mies, ja Olof Otto Berndtille oli jäänyt käsitys, että Helsingissä elettiin iloista elämää.

Ja tässä hän nyt oli Helsingin portilla, samassa paikassa mistä hänen isänsä niin monen joulun edellä oli kuljettanut koko vuoden työnsä, monenlaiset sekä tasku- että seinäkellot, myytäväksi, palatakseen keventynein askelin, taskussaan koko se rahamäärä millä perhe eli vuoden eteenpäin, ja mielessään erikoinen hellyys jokaista kodin jäsentä kohtaan. Mutta lamaanlyövältä vaikutti tänään kaupunki. Jo tämä marraskuun päiväkin tuntui koonneen maan täyteen sitä väsymystä, mikä jää, kun kapanalat ovat pusertaneet esiin voimansa ja ihmiset ja eläimet sen ovat korjanneet, niin että jäljellä on tallattu sänki ja niljainen kamara, mistä mädäntyneet naatit levittävät apeaa hajuaan. Mikä panikaan hänet juuri tällaisena päivänä tulemaan uuteen paikkaansa? Tällaisena päivänä tuntuu ilma olevan täynnä märkää nokea, mikä hiljalleen painuu alemma,

uhaten tukahuttaa kaiken ilon ja elämän, kokonaan riippumatta tuulenhengestä, joka ajaa pilviä edellään. Tällaisena päivänä ovat ihmisen aivotkin kuin säkkivarasto jossakin unhoitetussa makasiinissa, missä tunkka tunkee karkeiden kankaiden läpi eivätkä mitkään muistot tai toiveet helpota yhäti tihenevää alakuloisuutta.

Selittämätön ja yhä tihenevä painostus lepäsi tällä hetkellä pienen kaupungin yllä kuin aivopaise, joka on salassa kasvamistaan kasvanut ja joka nyt voidaan avata vain veitsen terällä.

Mitä ovatkaan tällaiset aavistelut? Joskus sellainen oli tullut keveästi, ennustaen likeistä tapahtumaa. Joskus sellainen kuului tulleen lyyhistyttävän raskaana ja tiedoittaen kaukaisia asioita. Se painostus, mikä äkkiarvaamatta juuri Helsingin tulliportilla ja vailla kaikkea järkevää aihetta nyt otti kierrokseensa oudon ihmisen, miehen, jolla ei ollut kaupungin kohtaloissa mitään sijaa tai syytä, vaikutti sekä likeiseltä että kaukaiselta. Mitä hän, Rosenström, siis oli täällä kokeva? Tarvittiinko täällä uuden kaupunginphysicuksen puukkoa? Vai oliko hänen sydämensä joutuva siihen ruusuiseen paulaan, jota se joskus tuskallisesti kaipasi.

Turussakin ja jopa itse Tukholmassa tunnustettiin, että pienessä mitättömässä Helsingissä oli kauniita naisia ja sen jääajot erikoisia.

Järjettömiä mielijohteita Helsingin tulliportilla!

— No, mitä pirua sinä, tullimies, viivyttelet?

Harmaan tuvan seinämältä kuului vastaan:

— Suuret herrat kirjoittavat nimensä niin että piru siitä selvän ottakoon.

Rokkotauti oli jättänyt rumat jäljet miehen kasvoihin. Helsingin uusi tohtori muisti, miten hänen rokkotautiset sairaansa olivat huutaneet, kun hän, heidän päästyään sille asteelle, jolla syyhyäminen alkaa, oli sidottanut kiinni heidän kätensä. Moni oli sillä tavalla päässyt pahimmista rumentavista arvista. Tuollaisen tullirengin ulkomuodosta ei ollut suurtakaan väliä, mutta

ylhäisön naiselle saattoivat isonrokon jäljet olla suorastaan kohtalokkaat. Mitenkä lienee ollut rokottamisen laita täällä Helsingissä? Viiteen vuoteen ei ollut kaupungilla ollut omaa physicusta. Kun tauti näissä taajaan rakennetuissa pienissä pesissä pääsi valtaan, niin siinä sai lääkäri taistella! Olikohan täällä olemassa minkäänlaista sairastupaakaan? No niin, työtä tämä kaupunki varmaan antaisi.

Ne olivat sennäköisiä nuo matalat harmaat turvekattoiset rakennukset, ettei niissä paljoakaan tiedetä nykyajan hygieniasta.

Täällä kuitenkin sitten Sveanlinnan rakentamisen oli monien ylhäissyntyisten Riikin herrojen ja naisten täytynyt viettää vuosia. Olof Cronstedtkin oli lähetetty tänne, Ruotsinsalmen ihailtu voittaja. Eipä ihme, että hän, niinkuin koko valtakunta tiesi, oli saadessaan kuulla nimityksestään Sveaborgin komendantiksi sanonut: »niinkuin pahantekijä minut lähetetään maanpakolaisuuteen linnoitukseen, missä minulla ei ole tuolia mille istuutua eikä ystävää kenen kanssa vaihtaa sana». Ja hänen kreivittärensä kuului iskeneen nyrkkinsä pöydän levyyn niin. että veri juoksi ja kuiskanneen: »tätä hänen majesteettinsa tulee katumaan». Jos ylhäinen herrasväki vielä sattui tällaisena päivänä tulemaan kaupunkiin, eipä ollut ihme, ettei kaupunki ainakaan heti saanut heistä ystäviä. Ylpeä Olof Cronstedt ei tosin koskaan ollut kiinnittänyt huomiota välskärinkisälliin, joka seurasi armeijaa sotatanterilla, mutta kuitenkin oli vähäisen välskärin palvova ihailu seurannut häntä, hänen astellessaan kuninkaan vierellä, hänen lähimpänä uskottunaan ja ystävänään.

Kustaa kuninkaan kasvojen auringonpaisteesta ja hänen hovinsa loistosta tällaiseen kurjaan pesään — kuinka saattoi nuori kuningas lähettää Ruotsinsalmen voittajan tällaiseen alennukseen?

Mitenkä sellainen herra sai täällä aikansa kulumaan? Mitä työtä antoi tuollainen talvikaudet nukkuva linnoitus? Saat-

toiko Olof Cronstedt ottaa osaa rekiretkiin ja tanssi-assamblé'eihin, jommoisilla kerrottiin linnoituksen upseeriperheiden tappavan aikaansa ikävässä Helsingissä ja sen kuuluisassa — eikä silti vähemmän ikävässä — linnoituksessa?

Tohtori Rosenströmille kaikki tämä kävi päinsä mainiosti, ja saattoipahan heti alkaa kiire työ, jos esimerkiksi rokko ja rokotus tuotapikaa vaativat toimenpiteitä. Kenties tässä pienessä kaupungissa myöhemmin riittäisi aikaa tieteelliseenkin työhön. Mielellään, kovin mielellään hän halusi ilahuttaa isäänsä kirjoittamalla disputationsa valmiiksi Turun ensi promotioon. Niin, ja entäpä täällä ilmaantuisi tilaisuus myös luonnontieteellisten kokoelmien kartuttamiseen. Helsinki saattoi olla mukiinmeneväkin kaupunki, kunhan pääsi läpi tämän kirotun tulliportin.

— Hoi! Minä olen nyt odottanut tarpeeksi, sinä rokonsyömä tullirenki!

Vastauksen asemasta kuuli matkustavainen viimeiseltä tavarakuormaltaan kajahtavan lyönnin. Tullimies oli jälleen iskenyt sauvansa pitkän laatikon kylkeen.

Soi.

Soi pitkään ja omituisesti väristen.

Pieni tullimies tuli nopeasti Rosenströmin eteen ja kysyi säikähtyneenä:

— Mikä siellä soi? Ihkatuota: soi. Onko siellä kirkonkello? Minä vaan sitä, että tällainen maku oli laatikon äänessä, kun kaupungin kirkonkelloja tässä viime kerran jo, ihkatuota, yritettiin viedä vihollista pakoon. Minä, ihkatuota, kaikki äänet tällä tuntosarvellani tutkin. Onko siellä kello?

Rosenström nauroi — mitäpä tässä muutakaan voi tehdä.

— Kuuleppa, jos olet vanha soturi, niin anna minun nyt mennä. Etkö näe miten hevoset höyryävät ja pienet ajajani vapisevat viluissaan. Ymmärräthän, että kaupunginlääkäri tuo mukanaan mitä haluaa. Ja kiitä hyvää tähteäsi, jollen kuninkaalliselle majesteetille lähetä kantelua siitä, että Helsinki

pitää tulliportillaan lukutaidotonta miestä. Jahka saan asunnon, voit tulla katsomaan mitä laatikoissa on, jos olet utelias... Mutta mitenkä näytätkään niin tutulta? Ettenhän vain ole joutunut jossakin paikkailemaan jäseniäsi. Olitko mukana Parkunmäellä? Vaiko Värälässä?

Pienen tullimiehen rumat kasvot pärskähtivät nauramaan.

— Herra välskäri! Ihkatuota noin! Johan katselinkin. Ja minä tässä estelen häntä hänen virkansa toimituksessa. Parkunmäellä, Parkunmäellä, ihka tuotanoin...

Rokonarpisen miehen kimakasti mainitessa näitä paikallisuuksia lensi pienen tullihuoneen ovi nopsaan auki kuin tulipalolla ja pitkä parrakas tullimies astui — päätään taivuttaen ja silmä terävänä — ulos, heti tuntien Rosenströmin, hänkin, ja yltyen iloisiin muisteloihin.

— No, itse herra välskäri — ja tuo tollo ei nyt teitä tunne, sanon minä, vaikka matojen leuvoissa olisi aikoja sitten hajottu, niin toinen kuin toinenkin, ilman herra välskäriä. — Sinä »Ihkatuota» Rosenströmiä et tunne, vaikka häneltä köllinkin saimme, josta meidät nyt koko kaupunki tuntee, Paxeniuksen ja Pitcéenin — ja herrasköllejä ovat niinhyvin Paxenius kuin Pitcéenkin, sanon minä. Parkunmäellä, sanon minä, ja Värälässä. Sotamiehenlesken saunassahan meitä makasi seitsemän miestä. Ja jalan tahdoitte minulta sahata, kun ryssäpirut olivat sen niin seulaksi laskettaneet. Mutta minä sanoin, että »ei herra välskäri», sanoin minä — muistattekos? — sillä mistä minä ylösnousemuksessa sääreni löydän, kun sitä minulta vaaditaan, jos te sen viette. No niin, nythän jo muistitte: meitä makasi seitsemän miestä leskivaimon saunassa... Itsekin sitten sanoitte, että hyvä oli, Pitcéen, että piditte puolianne, jalasta taitaa vielä tulla jalka ja sittenpähän se ylösnousemuksessa on paikallaan. Ja välskärikö nyt, sanon minä, tulee meidän tohtoriksemme? Täällä onkin viime päivinä jo kuollut paljon väkeä... Rokkoon, herra välskäri. Taivaallinen Isä taas rokkotaudin lähetti, kun jumalattomasti elävät, aivan niinkuin Iisrae-

linlapsille muinoin paiseita lähetettiin. Ja, sanon minä, puhunpahan samalla senkin, että tässä menneellä viikolla muuan komeljanttarityttö — eivät ole ajat, sanon minä, niinkuin ennen, vaan kaikenlaiset mustalaiset ja komeljanttarit suvaitaan kaupungissa ja linnoituksessa! Niin, ja se komeljanttarimamsseli parani rokkotaudista, mutta, sanon minä, hänen syntisiin kasvoihinsa jäi arvet, aivan niinkuin tuohon meidän Pitcéeniimmekin. Ja sehän on Jumalan tahto, että arpia jää, niinkuin, sanon, taivaallinen Majesteetti taudinkin lähettää. Mutta tämä tyttöhaaskapa ei tyytynytkään tähän, vaan itsensä linnoitukseen soudatti ja, sanon minä, siellä upseerien ikkunan alla itsensä meren helvettiin heitti. Ja, sanon minä, sen kyllä arvata voi, kuka hänet siinä tuliseen talikkoonsa korjasi ja sinne pahimpaan paikkaan viskasi, kussa... Ii-jii-jii, sanon minä... Ne sellaiset, kuin komeljanttarit, ne juuri tullitta ja rahatta pyrkivät portista...

Puhelias Paxenius lakkasi vasta, kun Rosenström tarttui hänen käsivarteensa. Nyt pyysi Paxenius anteeksi, mutta pyysi niin moneen kertaan, että tohtorin jälleen täytyi hänet keskeyttää. Niin, hänellähän oli täällä jotakin! Ja nyt kestitsi hän entistä välskäriään parhaimmalla takavarikoidulla viinillä, mitä säilytti tullituvan penkin alla — unohtaen, että hänet juuri oli keskeytetty — ja kertoi uutisia nykypäivien Helsingistä sekä taas johdatti mieleen muistoja lesken saunasta Kärnäkoskella. Kun uusi tohtori vihdoinkin näytti olevan pääsemäisillään irti vanhoista sotamiehistä, tuli rokonarpinen Pitcéen vielä hevosen eteen ja puhui:

— Mutta, ihkatuota, helvetissä: tuleeko siitä meille kruunun rangaistus, jos annamme kuljettaa kaupunkiin kristityn ihmisen luurangon? Minä vaan, ihkatuota sitä, että eikö sellainen ole korkea-arvoiselle tuomiokapitulille ilmoitettava, ja asia tutkittava korkean oikeuden edessä... ja... helvetissä...

— Tollo! sylkäisi Kustaa Kustaanpoika Paxenius nuoremman apulaisensa eteen, mutta tämä ei tapahtunut vihassa, vaan

hymymielin, — etkö tiedä, että ei se, sanon minä, mikään oikea tohtori olekaan, joka ei tuo mukanansa luurankoa. Mitenkä hän osaisi sellaistakin tehdä kuin sahata poikki ihmisten jäseniä, ellei hän luurangosta lukisi, mitä luita millekin kohdalle Jumala kaikkiviisaudessaan on asettanut ja luonut. Oikea tohtori, sanon minä, luurangosta lukee kuin pappi postillasta. Niin että herra välskäri vaan tuo kaupunkiimme vaikkapa useampiakin luurankoja, suurempia ja pienempiä! Ei niistä tarvitse millänsäkään olla, ne ovat ryövärien ja murhamiehien, joita muutenkin olisi pistetty kristittyjen ihmisten hautamuurin taakse ja sille pimeälle puolelle, minne viimeisellä tuomiolla kaikki kaatuu. Ei, sanon minä, kyllä luuranko tohtorilla olla pitää. Kaikki on nyt järjestyksessä, niin että olkaa tervetullut vaan, sanon minä, tähän syntiseen kaupunkiin elikkä uuteen Sotomaan! Tollo, sanon — hän oli hyvä mies tuo Pitcéen, nimenomaan silloin kun oli paksu ja pullea, mutta tässä Sakeuksen ammatissa tulee ihmisestä susi — no niin, avaa nuoremmaksesi portti ja tiedä, ettei sellaista tohtoria sisäänkään päästetä, jolla ei luurankoja matkassa ole. Montako tohtorilla onkaan? Yksi joka laatikossa — hehhehheh?

— Kuulehan nyt, vanha Pitkä, keskeytti Rosenström vielä kerran sodanaikaisen tuttavansa suuntulvan, — koska minä sinulle olen ilmaissut, mitä näissä laatikoissa tuon kaupunkiin? Tule ensin katsomaan ja puhu vasta sitten. Huomaan, että erehdyimme kun teidän nimiänne justeerasimme: lyhyestä pienestä miehestä tuli Pitcéen, vaikka tämä nimi olisi sopinut paremmin pitemmälle. Vaan mitäpä sillä on väliä ... Ja tohtorin asuntoa ette siis tiedä kumpikaan — ettekö niin sanoneet?

Vanhoille sotaveikoille, jotka nuoruudessaan olivat totelleet leikkinimiä »Pitkä» ja »Paksu», tuli jälleen uusi ja tervetullut tilaisuus pysäyttää tohtorin hevoset. Toinen sanoi:

— Täällä ei ihkatuota ole vuosikausiin ollutkaan tohtoria ...

Ja toinen:

— Siellä, sanon ja tiemmä, tohtori asuu missä apteekkari

ja kaupungin teurastajat ja raatiherrat: Isonkadun varrella! Missäs muualla, sinä tollo!

Tohtori huomautti käsittäneensä, että asunto olisi rannassa: viheriäinen puutalo . . .

Mutta nyt hirnahtivat molemmat tullimiehet ja Paxenius ehätti ensinnä selittämään:

— Ei, sanon minä, siinä talossa voivat tällä hetkellä asua vain varpuset. Ei, sanon minä, ei tohtori siinä talossa asu niinkauan kuin olette elävä ihminen. Luurankonne, ne kyllä tarkenevat, hehhehheh.

Tämä oli niin huvittavaa puhetta, että viluiset pikkupojatkin vetivät suutaan hymyyn salaperäisten ja peloittavien kuormiensa ääreltä. Tullimies jatkoi:

— Ei, sanon minä, linnoituksen vallasväet, jalosukuiset herrat ja rouvat tulivat assambleeillastaan uudella raatihuoneella — meillähän on uusi raatihuone nyt, oikein kivestä ja kahdessa kerroksessa, — niin, sanon minä: tulivat linnoituksen herrasväet assambleekalaaseista, ja kuu paistoi kauniisti, ja odotellessa venemiehiä, jotka olivat torkahtaneet, tai menneet tuttaviin, tai ties mihin, vaikka niidenhän piti soutaa herrasväet vielä linnoitukseen, niin, sanon minä, herrasväet tiesivät talon asumattomana olevan, ja kun kuu kiilsi ikkunoihin, niin, sanon minä, he viskasivat niitä lystikseen kivillä. Ja aina kävi ilo iloisemmaksi siihen asti kunnekkas rikas kauppamies ilmestyi joukon jatkoksi, Heidenstrauch, omasta rakennuksestaan. Ja kovin kaunottaret kiljaisivat — kas, sanon: rikas kauppamies tuli suoraan sängystään ja yöpukimissaan. Mutta kaunottaret luulivat kyöpeliksi. Vaan Heidenstrauchpa heristeli nyrkkiä ja sanoi, että hän jok'ikisen ilkimyksen on kuunvalossa tuntenut, ja järjestys pitää olla! Niin että: ei, sanon minä, luurangot ja kyöpelit voivat asua Heidenstrauchin talossa, mutta ei meidän uusi tohtori . . .

Tulliportin vääntötanko vingahteli nyt Paxeniuksen käsissä, mutta avautuvan portin rakoon hypähti samassa kuin nopeasti

suhahtava pyyparvi neljä naisihmistä, yllään palveluspiikain vaatteet, mutta kepeästi liikahdellen kuin lapset leikeissään.

Mitä tämä merkitsee: eivät anna tietä, vaan naureskelevat ja hypistelevät liinojensa kulmia! Ja vanhin tyttösistä asettuu aivan eteen, niin että hevonen jälleen pysähtyy, ja puhuu:

— Antakaa ennustajalle kätenne, jalosukuinen herra, niin ilmoitan teille vastaiset asiat... Olen ennustaja ja tulen kymmenen viikon matkan takaa Pohjanmaalta.

Se käsi, joka ojentui vierasta vastaan, ei ollut palveluspiian käsi. Eikä siinä vaadittu paljoakaan tuntijan silmää havaitsemaan, että karkeihin vaatteisiin pukeutuneet tytöt olivat aivan toisia kuin minä esiintyivät.

— Paljon kiitoksia vain, sanoi vieras, huvitettuna leiskauttaen silmää salaperäisiä neitoja vastaan, jotka tummien huivien taakse kätkivät ilakoivia kasvojaan. — Ei ole aikaa nyt.

Mahtavat olla naamioitua komeljanttariväkeä tai kukaties vallasnaisia, jotka tappavat aikaa toimeenpanemalla tällaisia naamiaisia, päätteli vieras, ohjatessaan hevostaan naisten ohitse, ja hänen mieleensä muistuivat Turun herrasväkien monet suloiset kujeet, puhumattakaan ylhäisten tukholmattarien oikuista heidän etsiessään lisää seikkailuja päiviensä kirjavuuteen. Ovat vallasnaisia, teki Rosenström samassa johtopäätöksensä, sillä ilmassa heidän ympärillään tuntui selvästi Eau d'Athéniennen tuoksu. Eikä ollutkaan huhu turhaan puhunut Helsingin kauniista naisista: jokainen näistä olisi ollut koristus yksinpä hovissakin. Se, joka yhä tuossa puhui, ojentaen kättään tulijan puoleen, tuntui olevan vanhin joukossa, kypsynyt ilme hänen säteilevissä, tummissa silmissään ja janoavissa suupielissään ilmaisi hänen jo tuntevan rakkauden kuohuviinin. Mitä viehättävää ballet rustique'ä he esittivätkään siinä marraskuun harmaudessa, jääsirujen soittaessa karkelomusiikkia!

— Jalosukuinen vieras tulee outoon kaupunkiin — eikö häntä haluta tietää, mikä häntä täällä on kohtaava?

Ei, ajatteli Rosenström, eipä olekaan enää tämä outo tienoo

painostava ja alakuloinen, vaan noiden salaperäisten naisten läheisyys luo tänne seikkailun lumoa, heidän pienten käsiensä pilkoittaessa esiin karkeista vaatteista, ikäänkuin punoakseen pauloja yksinäisen matkamiehen viettelykseksi. Marraskuun sumuun on lehahtanut tuoksu aatelisnaisten makuukammioista ja kaikesta siitä hurmasta ja hurman kaipuusta, mikä niissä alati pesii. Lääkärintoimessaan ei Rosenström ole kovin monta kertaa joutunut kutsutuksi tällaisiin tuoksuviin kammioihin — hänen työmaanaan ovat pääasiallisesti olleet taistelutanteret ja viheliäiset pahnat köyhissä maakylissä. Mutta senverran hän muistaa, että tuollaisen ihmislelun ympärillä, joksi hovin kaunista ja rikasta naista saattaa nimittää, silloinkin kun hän makaa tautivuoteella, vallitsee ilma, mikä ensikertalaista hiukkasen pyörryttää! Tuollainen ihmislelu on sukupolvien himo ja hekuma ja myöskin sukupolvien kaipausten ja suloisten heikkouksien kiteytymä. Nämä neljä naista, jotka kaupungin uusi physicus kohtaa itse tulliportilla, ovat kun ovatkin muuta kuin miltä he haluavat näyttää. Jostakin oikusta he ovat pukeneet ylleen palveluspiian hahmon, mutta kiemailu ilmaisee heidät. Varmaan linnoituksen hienostoa, tai tämän pienen kaupungin vallasväkeä — mutta mitä varten he olisivat liikkeellä tällaisella ilmalla ja tällaisissa pukimissa, vieläpä matkalla tulliportin taakse?

— Eikö jalosukuinen herra siis halua tietää, mikä häntä täällä on kohtaava? lausuu sointuva, kujettaan peittelevä ääni yhä tohtori Rosenströmin vierellä, ja kapea käsi ojentuu häntä kohti.

— Hyveellinen ja kaunis tuntematon rouvaseni, on turhaa enää minulle ennustaa. Sillä tiedän jo kohtaloni. Se ei ole kymmenen päivämatkan päässä edessäni, vaan tällä hetkellä tässä vieressäni, ja ainoastaan tieto siitä, että toinen ja onnellisempi varmaan jo on ennättänyt edelläni ja ottanut sen mikä nyt panee sydämeni kuumasti liekehtimään, tekee, että astun orpona tietäni lumoojattareni editse, mutta tulevaisuudessa toi-

voen lohdutusta niiltä silmäpareilta, jotka tuikkivat aurinkoni ympärillä ja myöskin ovat suvainneet luoda tuikkeensa tuntemattomaan matkamieheen.

Neitojen kauan pidättämä nauru pulpahti valtoimenaan ilmoille. Mutta vain hetkeksi, sillä samassa he vetäytyivät karkeiden pukimiensa suojaan, antoivat kohteliaasti tilaa ja niiasivat syvään, kun matkustaja kuormineen ajoi heidän ohitsensa.

Rosenström ehti nähdä, että yhdellä oli voimakas nenänvarsi ja tummien kiharoiden alla pitkät tummat silmäripset, jotka nyt huolellisesti kätkivät silmien salaisuuden, toisella oli suuri elämänjanoinen suu ja vahvat valkoiset hampaat, kolmas katsoi vieraaseen sirkein ruskein silmin, jotka ilmaisivat uteliaisuutta ja myöskin hellyyttä. Tämä helläsilmäinen tyttö oli pienin ja varmaan nuorin, ja vieras päätteli, että hän oli turvan tarpeessa, jota hän, Rosenström, myös oli valmis hänelle antamaan, jos niin tarvittiin. Erikoisen ihana oli naurava vaalea, jonka sormet vartioivat vaaleita kiharoita kuin opettaja vallattomia lapsia — kiharat lehahtivat lentoon, silkinhienot luonnonkiharat. Kalpeina tai punastuvina neidot jäivät tiepuoleen marraskuun sumuun, pidellen tummia liinoja leuvan alla.

Tämähän totisesti alkoi lupaavasti.

Keitä olivat neidot, jotka ymmärsivät taitavasti karkoittaa pahat enteet ja aavistukset tipotiehensä? Veikeitä ja vietteleviä, hitto vie, ehkäpä vallattomampia kuin säädyllinen kasvatus salli. Kuitenkin olivat kaupungin uudelta physicukselta raskaat aavistukset tipotiessään.

Mutta mikähän nyt oli unohtunut, kun vanha Paxenius kankein jaloin kiirehti perässä, huutaen, että kuormat pysähtyisivät.

— Herra välskäri . . . herra tohtori, piti sanomani! Ohhoh yhtäkaikki, kun voisitte . . . voisitte, sanon minä, antaa rohtoja tuohon kolotukseen tässä minun vasemmassa jalassani. Lahjaksi annatte vanhalle sotamiehelle, tuotanoin, kun pitkästä aikaa tavattiin . . .!

Mutta tämä ei ollut lainkaan hänen varsinainen asiansa, vaan

päästyä tohtorin rattaiden ääreen, nauru kuin suden ulvahdus heltisi iloisen ukon leukapielistä.

— Eikö, alkoi hän kuiskaamalla, — eikö, sanon minä, herra tohtorilla olekaan silmiä päässä? Kun ette näe ettekä kuule! Luuletteko noita harmaita tipuja palveluspiioiksi, jotka menevät emännälleen ostamaan kananmunia tai metsälintuja? Ei, sanon minä, vaan sokea tietäjä tuli menneellä viikolla kaupunkiin ja saarnaa tulevista asioista, ja jos Espoon tulliportista aina menisikin niin paljon väkeä kuin tällä viikolla, niin hyvät rahat ansaitsisi kaupunki. Ei, vaan mitä pitikään sanomani — tietäjän nuori tytär selittää unia, ja tulevaisten asioiden kartta on valmiiksi piirustettuna heidän päässään kuin Helsingin kartta kaupungin raatihuoneella . . . Kas, kaikki ihmiset eivät olekaan halulliset menemään tietäjän luo päivän aikaan ja omissa vaatteissaan, vaan ihihihihii! — salaa menevät ja näin kun päivä jo hämärtää. Ne harmaat tiput — ihihihihii! —, ne olivat juuri kaikkein kauneimmat linnoituksen naiset, niin, ja myöskin kaupungin. Sillä tämä meidän kaupunki onkin maineessa kauniista naisistaan. Se oli von Hauswolffin, sen vanhan everstin nuori rouva, jolta aina valkoväriset kiharat karkuun tahtoivat lähteä kuin karitsat paimenelta. Mutta nyt, kuulkaa herra tohtori, nyt silmänne pitäkää auki: se mustanverevä, jonka suupielissä aina kareilee — kareilee, sanon minä, — se joka teille povata tahtoi, se on fröken Sophie Rosenborg Tukholmasta. Häntä täällä toiset kauneimpana pitävät, vaikka minä kyllä, sanon, kauniimpana pidän Hauswolffin rouvaa, joka myös on Tukholmasta, ja toiset taas meidän omia maatiaisiamme. Tähän Sofiaan älkää iskekö silmäänne, sentakia että hän on jo aikaa sitten ollut puhuttuna Hjärnelle, kapteenille. Fröken Rosenborg ja rouva von Hauswolff pitävät kaupunginkortteeria Brunowin lesken luona keltaisessa talossa kruunun hevoshaassa. Aikansa kuluksi käyvät nyt tietäjissä. Nuo molemmat nuorimmat olivat meidän omia maatiaisia ja ne ovat naimattomia, ja toisen tai toisen heistä minä naisin, jos niinkuin, sanon, poikamies

olisin. En minä näitä toki pahalla puhu — ystävät ollaan, yhtä ja toista pientä palvelusta heille teen, tupakkaa antavat. Eikös miellyttänyt herra tohtoria meidän pormestarin tytär, Amalia Gabrielintytär, hän jolla on niin kauniit silmät, että, sanon minä, itkettää kun häneen katsoo. Häntäkin on moni ajatellut, niinkuin nekin Weckströmin herrat, ne upporikkaat, mutta Amalia on köyhä ja nöyrä, meidän pormestari on sairauden vuoksi antanut pois kaiken hyvyytensä. Vaan olipa siinä vielä pieni tähtisilmä ja punahuuli, meidän entisen pormestarimme nuori tytär — sen minä herra tohtorin sijassa — ihihihihii! Ja juuri tämä Lovise Kuhlberg saa periä, sillä että nuo rikkaat Weckströmit juuri ovat hänen enojaan.

Että toki saattoikin aikaansaada tällaisen hauskan sanaryöpyn! Hän tarkoitti hyvää, tämä vanha sotamies Parkunmäen päiviltä, ja oikeastaan esitti tärkeitäkin tietoja, mutta Rosenström katsoi kuitenkin asiakseen nyt jälleen neuvoa häntä.

— Kuulehan Paxenius, sinä olet tässä tulliportilla oppinut paljonpuhuvaiseksi. Mutta vaitiolo on kultaa ja puhuminen hopeaa. Enhän ole tullut tänne katsomaan kaupungin kauniita naisia, vaan lääkitsemään sairaita.

Paxenius oli helposti haavoittuvainen silloin kun hän oli tarkoittanut parasta eikä sitä otettu vastaan. Ei paljoa auttanut, että Rosenström sanoi häntä vielä tarvitsevansa ja kutsui häntä vieraakseen. Eikö vanha toveri Parkunmäen päiviltä halunnut tulla auttamaan, jahka laatikkoja avattaisiin? Paxenius vastasi toki oppineensa puhumaan, mutta oppi nyt pitämään suunsa kiinnikin.

Kun kaupungin uuden physicuksen tavaroita sitten majatalon pihalla piti nostettaman rattailta, kokoontui siihen ympärille kaikkinaista joutokansaa, mitä Helsingissä oli yllinkyllin, mutta myöskin varallisempaa väkeä, sellaista kuin porvarien vaimoja ja joku kauppamieskin. Ja urkuri sattui juuri suuressa sudennahkaturkissaan tulemaan kirkosta, missä hän alinomaan kävi korjaamassa urkuja, joiden äänet eivät kaikki tahtoneet

soida, niinkuin seurakuntakin hyvin tiesi. Ja senkin seurakunta tiesi, että kirkko oli kylmä.

Mutta ihmetellä täytyi, miten nopsana huhu oli kulkenut edellä itse matkustajaa. Täällä tiedettiin jo, mitä jumalatonta tavaraa uusi tohtori kuljetti mukanaan, ja köyhät äidit Suon kaupunginosassa, missä rokkotauti paraikaa korjasi maan murheenlaaksosta viattomat lapset taivaaseen, päättelivät, että h e i d ä n sairaittensa luokse ainakaan ei tällainen pahanhengen lähettämä parantaja astu. He jättivät hetkeksi hirvittävästi rumentuneet ja kuumehoureiset pienokaisensa, juostakseen solien ja pihasokkeloiden kautta torille, mistä tiesivät näkevänsä majatalon katot. Näiden kattojen alle oli äsken ajanut uusi tohtori hirvittävine kuormineen. Tiedettiin hänen tulleen kymmenellä hevosella, joka kuormassa viisi pitkää laatikkoa. Oliko kuultu puhuttavankaan miehestä, joka himoitsi sairaittensa luurankoja sensijaan, että olisi halunnut heidät tehdä terveiksi! Ja tällaisen tohtorin oli kaupunki nyt ottanut palvelukseensa eikä Jumalakaan ollut sallinut hänen mennä nurinniskoin suurissa liukkaissa mäeissä, jommoisista ei ollut puutetta Turun ja Helsingin välillä. Suon surulliset köyhät äidit, lämmitellen käsiään esiliinojensa alla vatsallaan, kuvailivat siinä harmaassa ja yhä pimenevässä illassa toisilleen mitä tuskia heidän lapsensa kärsivät visvaisissa löyhkäävissä paiseissaan, niin ettei olisi äitikään ollut, jollei olisi rukoillut, että taivaallinen Isä tekisi lopun tästä elävänämätänemisestä ja ottaisi pienet raukat taivaan iloon, kussa heidän pienet kasvonsa ja ruumiinsa jälleen tulisivat kirkkaiksi ja suloisiksi ja he laulaisivat enkelien kuorissa.

Ja sitten tulee tänne vielä tuollainen kelmi! Se ei ole muuta kuin pilkantekoa itseään Pyhää Henkeä vastaan! Eikö täällä nyt ketään löydy, joka menisi ja kirveen hamaralla iskisi rikki hänen hirveät laatikkonsa ja toimittaisi onnettomat vainajat Kampille, vihittyyn maahan? Mutta vaimoillahan oli kiire takaisin sairasvuoteidensa ääreen, joilla useasti makasivat kaikki heidän lapsensa varsin viheliäisessä tilassa.

Tohtori itse, aavistamatta minkä pahennuksen hän jo oli ennättänyt uudessa toimipaikassaan aikaansaada, ihmetteli, minkätähden helsinkiläiset olivat niin haluttomia häntä auttamaan. Oliko epäluulo lääkäriä kohtaan täällä näin suuri? Majatalon isäntä ehdotti, että haettaisiin sotaväkeä nostamaan vajaan nuo monet merkilliset laatikot. Krouvisalissa ryyppävät merimiehet, jotka kuormien saapuessa olivat tulleet ikkunaan, eivät liikkuneetkaan, vaikka majatalon isäntä kysyi heiltä, eivätkö he haluaisi auttaa. Vihdoin he kuitenkin tulivat ulos, katselivat kuinka tohtori omin käsin huolellisesti irroitti nuorat, ja kävivät sitten, kämmeniinsä sylkäisten, kiinni kukin laatikonnurkkaansa.

Rosenström, huolissaan, että laatikoissa voisi varomattomuuden vuoksi jotakin särkyä, kannatti itsekin kohdaltaan nostettavaa tavaraa eikä kiinnittänyt huomiota siihen, että katselijoiden joukko siirtyi kauemma samassa hetkessä kuin kevyt kuorma tärähti maahan.

— Varovasti, varovasti, pyysi uusi tohtori, levottomana koetellen laudoitusta. — Ja kuinka on, isäntä, minkä lukitun ja kuivan vajan voitte tavaroitani varten antaa, kunnekka pääsen asuntooni?

Rosenström pudotti yltään pitkän matkaturkkinsa ja pyyhki hikeä otsaltaan. Kaikki kokoontuneet tuijottivat häneen, tiukasti mitaten hänen pitkää ja solakkaa, mustiin verhottua olemustansa mustien hopeasolkisten kenkien päästä aina kalpeihin kasvoihin asti. Hänellä oli punertavaan vivahtavat hiukset.

— Pahahenki voi ottaa asumuksekseen viattomannäköisenkin ihmishahmon, kuiskasi teurastaja Syringin vaimo, joka oli viikon valvonut lastensa sairasvuoteen ääressä ja jolta ne tänä aamuna molemmat olivat kuolleet.

— Parasta, puhui nyt kauppamies Schwartz nuorempi, majatalon isäntä, — että yhteen kyytiin käytte pormestarilta kysymässä, minne pääsette asumaan, ja viette kimpsunne ja kampsunne mennessänne.

Ikkunasta katseli vanha Schwartz.

— Ilta pimenee, sanoi tohtori, — pyydän vajaa vain täksi yöksi.

— Jaa, jumaliste, puhui jälleen Schwartz nuorempi, — minulla ei ole lupa ottaa tänne tavaroita, jotka voivat hajuta toisten matkustavaisten nenään.

Rosenström nosti lakin päästään, pyyhki otsaansa ja tuijotti isäntään.

Nuoret naiset, joita oli, heitäkin, saapunut portille, eivät voineet olla huomaamatta, että nuori herra muistutti kuninkaallisia prinssejä, joiden kuvia oli tämänkin majatalon seinillä. Punertavat hiuksetkin hänellä oli, aivan niinkuin jollakin Riikin entisellä prinssillä — oliko mahdollista, että piru oli mennyt häneen?

— Mutta nehän ovat myrkyllä tapetut ja aivan hajuttomat! sanoi nuori herra, punan kohotessa poskille.

Pihalla syntyi täysi hiljaisuus.

— Myrkyllä tapetut? toisti Schwartz ja hänen lihavat kasvonsa kävivät valjuiksi. — Kuulitte kaikki, mitä matkustavainen herra sanoi:

— Myrkyllä tapetut! huusi rouva Syring, juosten esiin joukosta ja raivokkaana nostaen kirvestä, jonka jostakin oli saanut käsiinsä. — Mutta minun lapsiani et enää tapa, musta piru. Tänään, tänään taivaallinen Isä heidät otti — — — oi, ai, voi!

Kun onneton ja valvomisesta menehtynyt äiti näytti yrittävän iskeä kirveen suorastaan vieraaseen herraan, kävivät merimiehet hänen käsivarsiinsa, koettaen ottaa pois aseen. Voimalla, jota ei olisi uskonut näin hennossa vaimossa olevankaan, tämä silloin iski, suu vaahdossa, kirveen laatikkoon, joka rusahtaen painui kokoon, jättäen näkyviin suuren aukon. Kaikki oli tapahtunut hyvin nopeasti. Olisi voinut luulla vieraan herran painuvan omaisen häväistyä ruumista kohden, niin varovasti hän kävi avaamaan hienoja papereja, jotka pistivät esiin laatikon aukosta.

Ääneti odotti pihantäyteinen kansa, mitä tapahtuisi.

Vieras otti jotakin käsiinsä ja katseli sitä, päätään huojuttaen, mutta kukaan ei nähnyt mitä hänen kädessään oli.

— Menkää noutamaan kivalteri, tai pormestari, tai . . ., sanoi vieras herra nyt, ääni vilusta tai suuttumuksesta käheänä. — Ja tämä sairas äiti tulee tänne saamaan rohtoa.

Vaimo kiljaisi ikäänkuin veitsi olisi häneen pistetty.

Rosenström kävi yhtäkkiä hyvin toisenlaiseksi. Sellaiseksi rauhalliseksi, niinkuin ollaan kotioloissa ja tuttavien kesken. Tuskinpa hänen askeliaan kuului, ja hänen kasvonsa olivat kuin vanhalla naisella, joka peittelee pientä lasta. Hän kumartui isoa laatikkoa kohden, ja vaimo kumartui hänen vierellään ja puhkesi odottamatta hymyilemään. Mitä hän siellä näki? Kun kaikki säikähtyneinä odottivat kuulevansa jotakin kauheaa, niin vaimo sopersi: »Kaunis, sininen enkeli», ja toisteli sitä vielä merimiehille, jotka kuljettivat häntä pois.

Majatalon isäntä astui vuorostaan särjetyn laatikon eteen. Ei näkynyt muuta kuin lasinkappaleita.

— Mitä tuossa on? sanoi hän ankarana.

— Joko mentiin noutamaan pormestaria? Tulen kuninkaallisen majesteetin määräyksestä kaupunkiin ja kohtaan hulluja. Eikö täällä olekaan järkeviä ihmisiä?

Kuninkaallisen majesteetin nimeä mainittaessa rauhoittui Schwartz ja hänen sävyisämpi äänenkäyttönsä vaikutti muihinkin.

— No, voittehan nyt sanoakin, mitä laatikoissanne on. Täällä on kerrottu, että kuljetatte kaupunkiin luurankoja — emmehän me Helsingissä pakanoita ole, että sellaista sallisimme, vaikka kaupunkimme köyhä onkin.

Uuden tohtorin silmien välistä alkoivat suuttumuksen rypyt silitä.

— K u k a n ä i n o n k e r t o n u t?

Sitä oli vaikea sanoa. Tieto tuli jo aamulla. Tai lieneekö tullut puolenpäivän aikaan. Kas, tänne oli menneellä viikolla

tullut ylämaasta tietäjämies, joka myöskin saarnasi, ja monet kulkivat häntä kuulemaan ja kertoivat toisilleen mitä muutakin matkalla kuulivat. Mutta mitä laatikossa sitten oli?

Rosenström otti ylleen turkin.

— Mitäpä sitä kannattaa teille kertoa. Ette kuitenkaan mitään siitä ymmärtäisi. Kallista tavaraa joka tapauksessa. Joko pormestaria on lähdetty noutamaan?

Nyt oli katselijoiden joukko tullut aivan likelle. Joku pyysi, että herra tohtori toki neuvoisi heitä — mistä he tiesivät, kun eivät koskaan olleet missään käyneet, vaan aina olleet täällä Helsingissä.

Mutta mitä tuossa pitkässä suuressa nelikulmaisessa laatikossa sitten kuljetetaan? Kookas valkotukkainen ja puhdaspintainen herra, yllään pitkä sudennahkainen viitta, seisoi laatikon vieressä ja oikean kätensä sormilla koputteli laitaan, tarkasti seuraten ääntä ja uudistaen koputtelua tavalla, jolla herätetään nukkujaa. Yhtäkkiä levisi iloinen heleys hänen kasvoilleen ja hän nyökkäsi tohtorille siinä veitikkamaisessa uskossa, että oli keksinyt hänen salaisuutensa.

— Sie spielen? sanoi hän vastatulleelle. — Te olette soittaja! Das ist aber schön! Oh, wie freue ich mich. Kuinka olen siitä iloinen.

Hymyn häivä kävi tohtorin kasvojen yli, mutta hän ei enää mitään selittänyt. Hän vain odotti pormestarin tuloa. Ja ihmisetkin alkoivat hiljalleen painua porttia kohden, peläten, että heille voisi sattua jokin tilinteko oikeuden edessä.

Sudennahkaturkkiin puettu herra sanoi:

— Olen kaupungin urkuri ja nimeni on Kress, kotoisin Danzigista. Saanko tulla luoksenne, kun avaatte tätä laatikkoa?

— Freut mich sehr, hyvin hauskaa, vastasi vieras herra suuren karvalakkinsa reunaan tarttuen.

Mutta Kress iski vieläkin laatikon laitaan, tällä kertaa kirkon avaimella. Ja kaikki kuulivat, mitenkä laatikko helähti. Tuntui kaamealta. Mutta Kress vain vetäisi suurta turkkia tiukemmin

ympärilleen ja piteli, kuin silittääkseen, kättään laatikon kannella.

— Mutta mitenkä, sanoi nyt Schwartz, — tällaista olisi voitu herra tohtorista puhua, jollei ensinkään mitään perää olisi ollut: ettekö sitten tuo mukananne yhtään ainoaa luurankoa?

Uusi tohtori kääntyi lihavaa, selvästi jo sovintoa hierovaa majatalonisäntää kohden, ja rupesi nauramaan.

— Tuonhan minä toki yhden luurangon, mutta yhtä montahan te itsekin olette tuonut kaupunkiin, ja sitä yhtähän te paraikaa kannatte turkissanne, aivan niinkuin minäkin nahassani. No niin.

— Jaa minäkö? Öhö-öhöhö .

Naurun hörinä läksi kiertämään majatalon pihaa ja räiskähti iloiseen ryöppyyn, kun sattui merimiesten kohdalle.

— Luuranko ei olekaan laatikossa, vaan herran omassa turkissa! Piru vie, mikä herra!

— Hän tarkoittaa omaa luurankoaan!

Ja nyt olikin koolle kerääntynyt väki käynyt niin kesyksi, että yksi ja toinen vaatimalla vaati tietoa siitä, mitä laatikko sisälsi. Tanakka sileäksi ajettu herrasmies, kädessä hopeahelakeppi ja hartioilla lyhyt lampaanmusta viitta, ojensi vieraalle kätensä ja sanoi nimensä — hän oli proprietääri Johannes Weckström, Domarbyn herra, — sekä pyysi kansan rauhoittamiseksi tohtoria ilmaisemaan, mitä hän kuljetti kaupunkiin. Saatiin nyt kuulla, että laatikossa oli vain lääkärin instrumentteja ja kaikkinaista, mitä ammatissa tarvittiin. Ja tuossa oli kaappikello. Ystävällinen proprietääri auttoikin sitten vastatullutta saamaan majatalosta kuivan suojan laatikoita varten. Entisen tohtorin asunnossa oli täysi sotaväen majoitus, jotenka ei sieltä ollut asunnon toivoa. Mutta sillaikaa kuin Weckström Schwartzin kanssa tarkoitusta varten katsasti majatalon huoneita, kesyyntyivät kaupungin köyhät vanhukset kesyyntymistään ja pyytelivät jo neuvoja moninaisiin vaivoihinsa. Kaupungissa näytti olevan yllinkyllin sokeutta, trakomaa, vesi-

tautia, luuvaloa ja sydämenvikaa. Mutta tällä hetkellä jälleen liikkui rokko. Nuori, nähtävästi käsityöläisiin kuuluva mies tuli varsin liki vierasta, paljasti päänsä ja rukoili, että tohtori heti tulisi katsomaan hänen pientä lastansa, jos vielä ihmisen apu voisi jotakin aikaansaada. Viikon he olivat äidin kanssa valvoneet, eikä pienokainen enää jaksanut valittaakaan, hopealusikasta vain otti vettä, kun huulten väliin pantiin. Ja lapsi oli tulisen kuuma ja täynnä rakkuloita, niin ettei silmiäkään voinut erottaa... Se oli vasta kolmannella vuodella eikä heillä ollut vielä muita. Ei, lapsi ei ollut rokotettu, täällä ei ollut käynyt rokkoherraa sitten kun kuoli se apteekkari, joka ennen rokotti. Jos olisi mahdollista, että tohtori tulisi! Oli täällä muitakin lapsia sairaina, joka talossa pitkin katua. Ja moni oli jo laudallakin. Ei saatu arkkuja niin paljon kuin olisi tarvittu.

Hän oli vaununtekijä Mickel Heikinpoika Saksman ja asui Huggutin lesken talossa, Hämeen tieltä ensimäinen katu vasemmalle ja siitä neljäs talo — siinä riippui oven päällä pellistä tehty ja mustaksi maalattu pyörä, jossa oli kullanväriset kehrät.

— Jos olisi mahdollista, että herra tohtori tulisi, jos ihmisapu vielä auttaisi..!

Hätä puhui tämän nuoren isän äänestä ja verestävistä silmistä — onko mitään niin tehoavaa kuin tuollaisen nuoren isän vetoaminen, josta kaikki vilppi ja tunteilu ovat unettomien öiden tuskissa palaneet pois! Ja kun tohtori lupasi tulla, kirjoitti taskukirjaansa hänen nimensä ja käski hänen valmistaa lipeää ja hankkia kotiin kuusenhavuja ja katajia, niin hän syvään taivuttaen polviaan otti vieraan käden ja suuteli hänen rannettaan.

Teurastaja Syringin vaimo oli matalasta ikkunasta päässyt karkaamaan, kun hänen kotonsa pihakamarin oven eteen oli pantu vahva salpa, jotta hän pysyisi sen takana, ja juoksi nyt, hajalla hiuksin ja vaatteet repeytyneinä läpi väkijoukon tohtorin eteen.

— Olisitte eilen tullut, herra tohtori, niin eivät lapseni olisi

kuolleet! Miksette eilen tullut, miksei Jumala unessa teille sanonut, että minun lapseni tukahtuvat ruttoon ja paiseihin . . . !

Tohtori otti taskustaan pienen esineen, tarkasti kirjoitusta paperipussin kyljessä, sanoi hiljaa vaimolle jotakin, käskien hänen mennä kotiin, vedessä ottaa tämän ja sitten panna nukkumaan.

Teurastajan vaimo lankesi maahan ja tarttui vieraan polviin:

— Mikä oli se kaunis sininen? Herra tohtori äsken näytti. Oliko se kesäperhonen ja oliko se minun pienen tyttöni sielu mennyt perhoseen?

— Se oli vain luonnon perhonen, mutta eteläisistä maista, sellainen suuri sininen. Mutta parantukaa nyt, ehkä saatte uuden pienen tyttösen. Ja saattekin, kun tulette terveeksi.

Domarbyn herra oli onnistunut taivuttamaan majatalon isännän. Ihmiset olivat täällä tosiaan kuin hulluina, sillä isorokko oli taasen ruvennut raivoamaan. Majataloon oli väkisin tullut kaupunkilaisia, kun pelkäsivät asua kotonaan. Mutta jahka heidät saa lähetetyksi takaisin, niin tohtori voi asua täällä kunnekka Heidenstrauchin vihreä rantatalo tyhjennetään majoituksesta ja sinne saadaan ikkunat. Kauppamies Heidenstrauch ei ole pitänyt kiirettä. Sairastupa? Niin, sekin on nyt sotamiehillä. Mutta se on kaukana hautausmaan laidalla.

Täällä Helsingissä oli niinmuodoin tällainen hätä. Ja tässä seisoi kaupungin uusi physicus ymmärtämättä mistä oikeastaan aloittaa. Pormestaria ei kuulunut, mutta sensijaan tuli hänen tyttärensä.

Jo toistamiseen tänä lyhyenä iltapäivänä ilmaantui kaunis nuori nainen keventämään tuskaisaa oloa, mihin uusi tohtori oli joutunut ja mistä ei näyttänyt olevan ulospääsyä. Ja vaikka tämä nainen nyt näyttäytyi tykkänään toisessa ja säätynsä mukaisessa asussa, ei Rosenströmin ollut vaikea häntä tuntea. Hän oli yksi noista äskeisistä neljästä, ja nimenomaan se, jolla oli suuri elämänjanoinen suu ja »niin kauniit silmät, että itketti kun niihin katsoi», niinkuin tullirenki oli sanonut.

Hän tuli yllään kirsikanvärinen kaapu ja päässä turkismyssy, kädestä taluttaen pientä poikaa, nähtävästi veljeä, koska luonnollisesti ei hänen ollut soveliasta tulla yksinään. Hänen hymynsä oli nyt arvokas ja väsynyt ja hän näytti vanhemmalta kuin ensi näkemältä. Mutta tällä hetkellä ja tässä surkeudessa majatalon pihalla hänen ilmestymisensä vaikutti vapauttavalta.

— Tervetuloa kaupunkiimme, herra tohtori. Olen Amalia Lizelles, pormestarin tytär, ja tuon terveisiä isältäni, joka käskee teitä olemaan tervetullut yksinkertaiselle iltaruualle. Niin, tämä on pieni velipuoleni. Ette anna meille kättä — uskotteko tartuntaan?

Tuolla kauniilla nuorella naisella oli kova nauru. Oliko elämä jo ennättänyt kohdella häntäkin kovasti? Tuntui oudon miellyttävältä ajatella, että hän ehkä tarvitsi turvaa ja lievennystä kohtaloonsa. Kuitenkin hän ylpeästi keikaillen nosti päätään, kun Johannes Weckström, maatilanomistaja, häntä tervehti. Kumpiko heistä on antanut toiselle rukkaset, ajatteli Rosenström — Amaliako Johannekselle, vaiko Johannes Amalialle? Olipa tuo Johannes hullu, jos sen oli tehnyt. Hän, Rosenström, oli jo, niin vastatullut kuin olikin, hetkisen nähnyt unta kauniista elämäntoveruudesta, koska Amalia jo toisen kerran tänään sattui pelastavana henkenä hänen eteensä.

Tuntui siltä kuin pormestarin tytär tahallaan olisi jättäytynyt vieraan kanssa kahden siihen pieneen huoneeseen, minne tavarat kannettiin. Mikä on hänen tarkoituksensa? ajatteli Rosenström. Haluaako hän herättää tuossa sileäksi ajetussa Johanneksessa mustasukkaisuutta, vai virittääkö hän uuden tulokkaan eteen ansaa?

Weckströmin ääni kuului ulkopuolelta kysyvän, oliko pormestarin mamsseli jo lähtemässä kotiin. Amalia kohautti silmäluomiaan, laski ne samassa alas ja kysyi vieraalta:

— Tunsitteko tänään heti, ettemme olleet niitä, joiden puvuissa olimme?

Rosenström ajatteli tällä hetkellä särkynyttä laatikkoaan enemmän kuin kiehtovaa tyttöä.

— Se ei ollut vaikeaa. Ja tiedättekö mikä teidät heti ilmaisi, armolliseni?

— Mehän olimme niin vallattomalla päällä kaikki . . . Täällä täytyy aina keksiä jotain.

— Eau d'Athénienne, joka viehättävästi ympäröi teitä kaikkia.

Tytön naurua ei sopinut sanoa helähdykseksi, se oli kova kuin puuvasaran isku kiveen. Oliko hänellä mahtanut olla paha äitipuoli?

— Voitteko arvata, minne me olimme menossa? Tietäjän luo. Vanha kummallinen pelottava mies. Ja puhui paljasta suomea. Mutta meillä oli tulkki. Ja voitteko arvata, mitä hän sanoi?

— Että kaikki joudutte rikkaille miehille — jos uskallan arvata. Mitäpä kauniit nuoret neidot muuta kysyisivät tietäjältä.

Neiti Lizelles tuli niin likelle, että hänen viittansa kosketti vieraan kättä. Rosenström luuli ymmärtävänsä, että nainen tahtoi herättää rikkaassa miehessä mustasukkaisuutta, ja hymyili häntä auttaakseen, ehkä liiankin rakastettavasti . . .

— Tietäjä puhui niin kauheita, etten voi niitä kertoakaan.

— Minähän olen lääkäri .

— Yhdelle meistä hän sanoi, että helvetti nielee hänet kolmiöisellä jäällä. Se oli kaunis everstinna von Hauswolff. Toiselle, neiti Rosenborgille hän sanoi, että piru istuttaa hänet vaunuihin ja valjastaa neljä punaista kettua eteen — eikö se ole kauheaa? Ja sitten . . .

Rosenström päätti koettaa lopettaa puheen ennenkuin tämä Helsingin neitonen kävisi liian vaaralliseksi.

Hän kysyi, kuka oli otettu tulkiksi. Mahtoi olla kelmi ja valehtelemisen ammattiin tottunut eukko . . . Ei, kiiruhti neiti Lizelles vastaamaan, se oli mies, Kellberg nimeltään, joka ku-

vittelee olevansa kuninkaallista sukua . . . Missään tapauksessa ei kannattanut ottaa todeksi hänen juttujaan. Mutta pormestarin tyttären suuri elämänjanoinen suu oli päässyt alkuun ja hän jatkoi kuiskaten:

— Ei, kuulkaahan nyt vielä, sillä juuri tämän vuoksi tämän puhunkin. Yhdelle meistä, kaikkein nuorimmalle, hän ennusti, että tämä joutuu huikentelevaiselle miehelle, joka tänään on tullut kaupunkiin.

— Tänään tullut kaupunkiin!

Hämärtyneen ikkunan ääressä nuo molemmat nuoret ihmiset tuijottivat toisiinsa, tuntien sydäntensä lyöntien yhäti kiihtyvän ja hengityksen jo yhtyvän hengitykseen, mutta ennenkaikkea vastustuksen laantuvan ja kohtalon myrskyten ajavan heitä yhteen. Rosenström tunsi yhtäkkiä lujan käden tarttuvan käsivarteensa:

— Tämä viimeinen ennustus ei kohdannut minua, vaan toista.

— Toistako? Amalia Lizelles, — hänelle, joka tänään tuli kaupunkiin, e h k e i o l e toista . . .

— Minun pieni veljeni tulee tuossa minua hakemaan . . ! Herra tohtori, sanokaa toki mitä näissä laatikoissa on, joita noin hellästi vartioitte?

Rosenström huomasi, että nainen olisi halunnut sanoa jotain aivan toista. Kukapa tiesi, mitä pormestarin tyttärellä jo oli takanaan. Hänen, Rosenströmin uteliaisuus oli kuitenkin herännyt.

— Luonnontieteelliset kokoelmani ovat näissä laatikoissa. Olen ne vaihtojen kautta koonnut Pietarissa, Königsbergissä, Berliinissä, Tukholmassa ja kotimaassa. En saa niitä paikatuiksi rahallakaan, jos minulla sellaista olisi. Tässä pitäisi olla perhosia — pelkään tänne katsoakin. Luultavasti on jäljellä tomua. Ne olivat niin kauniit . . .

— Perhosia? Mutta ehkä ne ovat säilyneet!

— Minun ei olisi pitänyt ottaa niitä mukaani näille huonoille teille. Perhosiani — kuinka hullu minä olinkin! Per-

hosia pitää käsitellä niinkuin rakkautta, sanoi minulle viisas mies, itse Turun piispa .. Ja minä käsittelin niitä niinkuin halkoja . . . Mutta sairaathan odottavat minua. Olen onnellinen, että heti voin käydä työhön, täytyy lähteä . . .

Amalia Lizelles kuiskasi:

— Antaa heidän odottaa huomiseen . Minun pitäisi puhua kanssanne.

Kaupungin uusi physicus havahtui kuin unen houreesta; häntä hävetti. Mitä olisikaan hänen isänsä sanonut, jos olisi tietänyt miten hän alkoi tehtävänsä uudessa toimipaikassaan, hän joka kerran isälleen oli luvannut koettaa lieventää kärsimystä maailmassa. Hänen isänsä olisi viettänyt yötäpäivää polvillaan rukouksessa, jos olisi nähnyt, mille tielle poika oli menossa. Ja Rosenström päästi nopeasti käsistään laudat, jotka olivat olleet laatikon peitteenä, katsahti läpi hämärän naiseen, joka viipyi hänen vierellään ja jonka hohtavat silmät herkeämättä katsovat häneen, ei enää anoen rakkautta vaan apua.

— Mitä te tahtoisitte, neiti Lizelles — minunhan täytyy heti mennä.

— Auttakaa minua, herra tohtori! Minä olen niin onneton!

— Oletteko siis sairas, neiti Lizelles?

— Eikö onnettomuuskin ole tauti? Korkea herra kohtasi minut eilen kadulla ja pysäytti vaununsa . . . Pelkään häntä.

— Noo, ehkä se ei ole niin vaarallista. Eikö siis muuta?

— Tohtori laskee leikkiä. Ikäänkuin ei se riittäisi köyhälle tytölle. Jos tohtori tietäisi kuka hän on! Hän tarvitsee talousmamsselin, kun hänen rouvansa sairastaa rintatautia. Minun täytyy ansaita. Hän maksaa hyvin. Mutta minä niin pelkään. Hän on Riikin herra, kenraali Klingspor.

— Odottakaa te iltaan, herra isännehän on pyytänyt minut ehtooruualle, jos teidät oikein ymmärsin. Ehkä silloin saamme asiasta puhua. Täytyy kaikkein ensinnä katsahtaa apteekkiin, mitä siellä on ja mitä ei ole.

Pitäen pientä veljeään kädestä Amalia Lizelles osoitti toisella kädellään apteekin suuntaa.

— Pelkään, herra tohtori, ettette sieltä paljoa löydä. Kaupunki ei ole tahtonut vielä ottaa uutta apteekkaria, mutta tämä on jo vanha ja hyvin ärtynyt. On tahdottu odottaa tohtoria.

Ja uusi physicus asteli, majatalon lanternalla valaisten askeliaan, tihkusateessa liuonnutta katua, löysi helposti apteekille ja vetäisi ovikellon ruostuneesta kahvasta. Soitto rämähti hiljaisessa talossa kuin suuttunut ärjäisy, mutta ovi ei auennut. Eikä se auennut toisella eikä kolmannellakaan soitolla, vaikka ikkunassa punaisten salusiinien takana näkyi tulta.

Olisi pitänyt tietää, mitä rohtoja apteekissa oli saatavana. Kun ruutu oli matalalla, iski hän siihen lanternan varrella.

Talossa liikuttiin ja kadulle tunki paistetun sianlihan makea käry. Hitto viekin, kun olisivat keksineet tarjota hänellekin illallista. Mutta kukaan ei keksinyt tulla avaamaankaan. Vaan tuoksuipa portilla myöskin saunanlöylyltä, — ehkäpä apteekkari perheineen oli saunassa.

Ei, vaan hän istui aivan yksikseen suuren tuvan pöydän ääressä aterialla, mistä ei puuttunut juhlapöydän runsautta: potateos-hedelmät ja nauriit höyrysivät suurissa kasoissa, sianliha ja linnunliha kiiltelivät rasvalampareissa paistinkaukalon keskellä, juusto oli kuin rattaanpyörän puolikas ja limppu kuin hollolainen kirkkovakka. Tällainen tavaton ateria ajoi nälkäisen tulijan suun täyteen pyyteitä. Odottiko apteekkari suurta seuraa? Vastaiseksi hän yksinään istui pöydässä, hihat käärittyinä kyynärpäihin ja hengittää läähättäen syvältä mahtavan rintansa palkeista.

— Anteeksi . minä olen tohtori Rosenström, koetin ovella soittaa, mutta kukaan ei avannut.

— Aa . . . mitä? Kuka? Kuulen huonosti. Jos tulette hakemaan rahaa, niin en anna.

Rosenström huusi sanottavansa sydäntautisen miesraukan korvaan.

— Aa . . . En kuule. Piiat ovat saunassa, ne ovat suomalaisia ja tahtovat hikoilla joka ilta. Ja minä annan niiden hikoilla. Itse olen ruotsalainen enkä kärsi saunaa. Se on pakanallista jumalanpalvelusta, ihmettelen aina, että papisto sallii sen . . Mitä? Huutakaa tänne vaimoni, hän makaa kihdissä tuolla toisessa huoneessa — ei olekaan ihme, hän on jo ollut kahden apteekkarin rouvana ennen minua, mutta epäilen, että hän neljättä enää saa, hahhahhah . . . Uusi tohtori . . . aa-haa. Brorström . . . Smorström . . . Ström . . . Rosenström — oikein hyvä: Rosenström . . . ! Täällä onkin taas sairautta niin, että täytyy panna renkipoika — oh — hoh! hakemaan Turusta tinktuureja. Kaikki on lopussa . . . Istukaa pöytään, kyllä tässä meille kahdelle riittää. Aa-puhukaa lujemmin, en voi kuulla, johan sanoin . Menkää itse katsomaan, mitä siellä on jäljellä, tuossahan on apteekkisalin ovi . . Vaan älkää, tekin, niinkuin uusilla luudilla on tapana, heti ruvetko lakaisemaan ja torailemaan. Älkääkä sanoko suosivanne komediaa, sillä se on villinnyt poikani, jonka piti auttaa isäänsä. Tänään linnoituksesta komendantti itse kävi täällä ja pauhasi, kun ei sattunut olemaan vahvistavia sydäntippoja . . . Sanoi ettei nuku öisin, eikä armollinen rouvakaan — ikävä on Tukholmaan ja arvonmukaisen seuran puute on, ja rahojen puute on, ja muurit rappeutuvat, ja jos sota tulisi, niin kaikki menisi helvettiin. Minä sanoin hänelle lopulta, että hakeeko hän nyt sitten minulta muurinlaastia vaiko sydämentippoja. Ja sitten me molemmat nauroimme ja joimme lasin pohjaan — minulla on, kas, oikein pirun hyvää vanhaa . . . Aa . . . vielä tänä iltana tuohon pimeyteen? Antaa hiidessä heidän odottaa huomiseen. Ja rokkosairaathan ovat tähän aikaan saunassa. Suomalainen menee aina kaikissa taudeissa saunaan. He kirkuvat usein niin, että yli torin kuuluu tänne asti. Ja sitten juostaan apteekkiin hakemaan salvaa, kun niitten visvaista pintaa oikein polttaa . . . Ohhoh miten olette nälkiintyneen näköinen, ottakaa kimpale sianlihaa leivän päälle ennenkuin menette . . . Siitä yli torin

vaan — siellä voi kyllä pudota vesikuoppiin —, uudelle raatihuoneelle ja Hämeenkatua, sitten vasemmalle...

Uusi kaupungin physicus valaisi lainalyhdyllään sekä suuria savikuoppia että pienempiä, suuria saappaanjälkiä ja pienten jalkain merkkejä, kavioiden ja rattaiden polkemaa reittiä ja lautatietä, joka oli johdettu liejusta raatihuoneelle. Tuntui poltetun katajan käry. Tämä käry yhä tiivistyi. Kuului vihlovaa lapsen parkua. Joku vaimo kiiruhti palava päre kädessä solan poikki. Kapean solan kahdenpuolen valui päilyileviin vesilampareihin valoa pienistä peittämättömistä ja tihruisista ikkunoista. Lanternan valo sattui kissaan, joka kyyrötti oven edessä. Kissa nousi, naukui luottavasti ja pyrki sisälle. Oven yläpuolella riippui pyöräntekijän kyltti ja siihen kiinnitettynä pieni lyhty. Viereisessä ovessa näkyi tähdenmuotoinen, liidulla tehty merkki. Tälle ovelle ilmestyi kynttilä kädessä vaununtekijä Mickel, toivon ja epätoivon vaiheilla tervehtien ja johdattaen sisään odotetun vieraan.

Sieltä mahtoi olla omaisia merillä, koska pienten ja suurempienkin laivojen malleja, mikä pullossa, mikä lasin alla kehyksissä, mikä sellaisenaan täysin purjein, näkyi seinillä ja kaappihyllyillä. Lapsen leikkilelut puuhevonen ja tuohipallo, olivat niin asetetut, että se kätkyestään saattaisi ne nähdä, ja äidin rukin paikka osoitti, miten hän kehrätessään oli vartioinut lastaan. Kodin liedellä kiehui väkevän tulen päällä kattilassa katajavesi, ja muutenkin oli ahdas huone sakeanaan katajantuoksua. Voimakkaampana kaikkea muuta tuntui täällä vanhempien pelko ainoan lapsensa kadottamisesta. He vapisivat avuttomuutta, haparoivat pimeässä, turvautuivat rukoukseen, tarttuivat kaikkeen mitä toiset avuttomat ja haparoivat ihmiset neuvoivat. Ja nyt oli tullut itse herra tohtori, se jolle Jumala oli neuvonut, mitä oli tehtävä. Nuoren isän ja äidin sydämet paloivat alttiuden lieskalla, kun he häneen katsoivat, ja näiden sydänten lyönnit olivat kuin kellon tikutus hiljaisessa yössä, kun kumpikin kynttilällään valaisi sitä

pienokaista, joka tulikuumana kehdossaan läähätti ruton kourissa.

Rosenström tunsi yhtäkkiä tämän Helsingin kodikseen, tunsi kuuluvansa tänne, missä oli näin paljon kärsiviä ihmisiä, täällä haluavansa elää ja toimia. Ja ikäänkuin tuo pieni lapsi olisi ollut hänellekin likeinen, hän kumartui kehtoon ja tunsi voiman asuvan käsissään. Hän selitti vanhemmille, että lapselle oli valmistettava haalea kylpy. Ja he saivat kuulla mitenkä tärkeä puhtaus oli. Ja miten lasta oli puhtaiden liinaisten vaatteiden varassa nosteltava. Ja paljon muutakin.

Siihen ulkopuolelle oli kokoontunut miehiä ja vaimoja, jotka kaikki tahtoivat tietää, mitä herra tohtori oli sanonut. Ja hän viipyi lyhyen aikaa heidän keskellään, vastasi heille heidän kysymyksiinsä ja lupasi heti aamun valjettua tulla takaisin.

Täällä oli hänen paikkansa, täällä hän saisi ystäviä ja työmaata!

Myöhemmin illalla Rosenström istui hyvin väsyneenä pormestari Lizellesin arkituvassa kuuman grogi-lasin ääressä, nautittuaan kaalikeittoa, nuoren kanan lihaa ja erinomaisia pannukakkuja

Häntä nukutti niin, että osa siitä mitä pormestari puhui, jäi kuulematta. Lizelles kertoi ja kyseli moninaisia asioita. Myöskin pormestarin rouva, vielä nuori ja miellyttävä nainen, sekaantui keskusteluun, käyttäen puheessaan saksalaisia ja ranskalaisia sanoja. Amalia ainoastaan kävi huoneen läpi. Ei ollut vaikea huomata, etteivät pormestarin tyttären ja äitipuolen välit olleet hyvät. Amalia korjasi illallispöytää. Äitipuoli hypisteli jotakin helmiommelta.

Kaupungissa kyllä oli sairastupa, mutta sinnekin piti sijoittaa sotamiehiä nyt, kun kylmä tuli. Vaikka täytyihän se tyhjentää, jos herra physicus sen katsoi välttämättömäksi rokkotaudin vuoksi — miten tuo lienee päässytkään sellaiseen valtaan, ja näin myöhään, sillä tavallisestihan se tukehtui kylmien tullen. Sairastuvassa oli ollut sijat neljälle kipeälle. Olisi hyvä, jos tohtori

heti kirjoittaisi määräyksensä, jotta ne voitaisiin aamulla rummuttaa kaupungin kuuluville, ja sitten tietysti ne pyhänä luettaisiin julki saarnatuolista. Pitäisi kai uudelleen koettaa selittää tartunnan merkitystä kosketuksen kautta. Entinen tohtori sitä kyllä rummututti ja selitteli, mutta siitä on jo kauan. Eikä täällä ole rokotettukaan sitten kun hän kuoli. Apteekkari täällä oli hyvä, mutta nyt hän on käynyt kuuroksi ja vanhaksi. Vaan ei voi hyvää vanhaa palvelijaa heittää nurkkaan hänen tultuaan iälliseksi — vai miten tohtori ajattelee? Hän tuli hyvin toimeen poikansa avulla, täällä toivottiin pojasta apteekkaria. Mutta nyt tämä nuori mies on ruvennut pelaamaan komediaa ja istuu komedialadossa katselemassa, aina kun ei itse ole komeljanttarina. Vaan nyt kuuluu apteekissa olevan rohdoista suuri puutos, niin että poikaa täytyy kovistaa. Nimenomaan Helsingin uusi tohtori voi asettaa totuuden peilin hänen eteensä ja osoittaa hänelle mitä häiriöitä voi syntyä rohtojen puutteesta . . . Kaikkein ensimäiseksi työksi uudelle physicukselle näyttää tulevan erään murhatun tutkiminen, joka murhattu vainaja säilytetään Espoossa, samassa ladossa missä hänet murhattuna löydettiinkin. Hän on erään Kellbergin tuttava ja vasta maalta Helsinkiin tullut. Mutta tuo Kellberg on kaupungissa alituisena vastuksena levottomuutensa vuoksi. Täällä oli nimittäin jo pitkän aikaa liikkunut huhuja, ettei linnoituksessa kaikki olisikaan aivan järjestyksessä, vaan että varastettaisiin kruunun tavaroita, jopa itse päällystön tieten ja jopa itse upseereja varten — tämä luonnollisesti on sellaista, että siitä ei olisi lupa puhua. Ja kun upseerit seurustelevat kartanoissa ja nauttivat hyvää, niin haluavat kompenseerata ja . . Nyt tuo julkea Kellberg on käräjöinyt kaikkein korkeimpia upseereja vastaan ja saanut todistetuksikin yhtä ja toista. Mutta murhattu ajomies Karman kuului tietäneen näistä varkauksista liian paljon ja Kellbergille hän olisi ollut mitä arvokkain todistaja. Kuitenkin tämä vaarallinen mies nyt on hengiltä otettu. Vaan kuka on murhaaja? Tai kenenkä tahdosta ja käskystä murhatyö

on suoritettu? Niin pian kun tohtori on saanut asunnon ja suorittanut mitä täällä on kiireellisintä, pitäisi sitten käydä Espoossa... Joka tapauksessa ensin pitäisi tehdä muutamia kysymyksiä tuolle lasimestarille nimeltään Kellberg. Sillä nämä olivat hyvät tuttavat, nimittäin vainaja ja Kellberg. Molemmat väittivät puhuvansa totuutta. Varokoon vain se joka vielä elää. Sitten tänne on ilmestynyt vanha mies ylämaasta, suomea-puhuva mies. Hän on tullut tapaamaan poikaansa, joka palvelee linnoituksessa. Mutta lieneekö hänellä profeteeraamisen lahja, vai lieneekö hän unissasaarnaaja, vai mikä. Kuitenkin nyt paljon kaupunkilaisia käy miehen luona, ja vaikkei hän tahtoisikaan mitään puhua heille, niin he kiusaavat ja pyytävät, kunnekka hän jotakin sanoo. Ja kun ei tuo vanhus katso ihmisten muotoa, niin hän sanoo rikkaille ja ylhäisille yhtälailla kuin köyhillekin, mitä henki hänelle ilmoittaa. Ja nyt hän kuuluu puhuneen sellaisia asioita, että hänet on pantava lukkojen taakse, jollei hän lähde kaupungista. Vanhukselle kuuluu tapahtuneen, että hän matkalla menetti näkönsä. Hän pyrkii amiraalin puheille ja tahtoo linnoitukseen tapaamaan poikaansa. Amiraali ei ota häntä vastaan eikä päästä poikaa linnasta tänne. Mutta vanhuksen tytär, joka näkee ja rukoilee ihmisiä terveiksi heidän taudeistaan, alituisesti käy rannalla ja pyrkii ihmisten veneisiin saadakseen tavata veljeään, joka palvelee Adlercreutzin rykmentissä. Mitä nyt pitäisi tehdä? Eikä tämä ole suinkaan ensimmäinen ennustaja tänä syksynä. Niitä on ollut mustalaisiakin.

— Olen pakoitettu kutsumaan tuon vanhan miehen luokseni ja nuhtelemaan häntä, sanoi Lizelles, pahoillaan miehen puolesta. — Amiraali vaatii, että passittaisin heidät kotiseudulleen. Mutta rajantakaiset polttivat heidän talonsa. Pitäisi omana tietonaan mitä »henki» hänelle ilmoittaa, onhan selvää, ettei esivalta voi sallia hänen ääneen puhuvan kuningasta ja hallitusta vastaan. Mutta jos nyt kävisi selville, että tuo vanhus on rehellinen mies ja todellinen näkijä ja tietäjä, niin voisi ehkä tulla

tarpeelliseksi todistaa, että hän on mielenviassa... Ymmärrättekö, Rosenström? Voisi ehkä sitä tietä pelastaa miehen pitkästä ja tuskallisesta vankeudesta. Helsingin Stockhus-vankila on viheljäinen paikka. Me viranomaiset tiedämme sen itsekin, mutta meillä ei ole rahaa korjata vankihuonettamme. Ja kun tuollainen vanha kansan mies lähtee kulkemaan satoja virstoja, niin hänellä on jotakin tärkeää tunnollaan. Meidän, esivallan palvelijain täytyy pikkuisen sovitella... »On-on» ja »ei-ei» voisi syöstä mies-raukan onnettomuuteen, sillä upseerien kunniaa joka tapauksessa on suojeltava. Jonkin kerran ennenkin olen joutunut tutkimaan tuollaista miestä, joka tulee tänne hakemaan oikeutta, vaikkei osaa valtakunnan kielellä toimittaa asiataan. Eikö sitten suomenkielellä pidä saada oikeutta? Eikö tällä kielellä ole mitään arvoa Jumalan ja ihmisten edessä? Sen vain sanon: hätä on tässä maassa suuri. Lännessä isäntä, joka imee kaikki mitä irti saa eikä anna mitään turvaa, idässä verivihollinen. Tässä kävi eversti Jägerhorn — ymmärsin hänet, mutta hän luottaa ryssän jalomielisyyteen. Olen itsekin suomalainen, isä on suomalaisen talonpojan poika. Emme voi luottaa länteen, se on emämaahan, mutta vielä vähemmän itään. Verivihollinen pysyy verivihollisena. Vaan ette mitään sano: nukutteko? Kas, minä näen vähän huonosti. Amalia, toimita vieraalle vuode. Hän on väsyksissä.

Vieraan pyydellessä anteeksi ajatteli Lizelles: olipa onni ettei hän kuullut, eihän minun olisi sopinutkaan heti vieraalle puhua näitä kaikkia...

Amalia ja palveluspiika kantoivat sisään vuoteen ja raivasivat tieltä pöydän. Rosenström ymmärsi, että tämä tapahtui häntä varten, ja pelkäsi Amalian joutuneen uhraamaan oman leposijansa vieraan hyväksi. Jotakin vielä tuotiin vintiltä, piika kopeloi siellä, kompastellen jyrkissä portaissa, laskeutuessaan alas. Torilla huusivat palovartiat yhdeksättä tuntia. Amalia toi suuret vällyt, ne painoivat hänen niitä kantaessaan ja levittäessään tuoleille lämpenemään. Rosenström heräsi hetkeksi

selkosen selväksi: tuntui suloiselta katsella tuota kaunista tyttöä, joka hänelle, väsyneelle matkamiehelle valmisti yösijaa. Harvoin näki niin puhdasta hipiää. Minkätähden Amalia oli onneton? Tuonko sileäksi ajetun Johanneksen vuoksi?

Pormestari katsahti ympärilleen ja kutsui tytärtään.

— Olisiko sinulla vielä tilkkanen kuumaa vettä vieraallemme?

Hänen sairaihin likinäköisiin silmiinsä ja laihoille kasvoilleen levisi hellyys, jonka ainoastaan kipeä ja kärsivä isänrakkaus voi synnyttää. Kaikki kauniit ja hyvät sanat, jotka olisivat halunneet purkautua esiin, tukahutettiin rintaan, ja vain käsi — talonpoikainen käsi, joka varmaan hakkasi halkoja kun tarvittiin — käsi siveli pehmoisesti Amalian käsivartta.

— No, tuo sitten, isän pieni piika.

Ja Amalia hymyili takaisin, tyttären nöyrää hymyä, jolla ei ole muuta turvaa kuin tämä isä.

Vielä kertoi pormestari — mutta tällä kertaa puhuen hyvin hiljaa —, että tuo vanha tietäjämies oli peloittanut kaikki linnoituksen upseerinrouvat ennustamalla heille, että he tanssien menevät helvettiin ja että piru nai kauneimman heistä.

Vakaa ja totinen pormestari rupesi yhtäkkiä nauramaan. Varmaan hän hyvin harvoin nauroi eikä alkuun päästyään osannut lakata.

— Kuinkas muuten, puhui hän minkä naurultaan taisi ja pyyhki suurella siniruudullisella liinalla silmiään — kauneimman heistä nai piru. Kuka heistä sitten on kaunein? Muuten, herra tohtori, ei ole ensinkään uskottavaa, että tuo hiljainen ylämaan mies olisi näin sanonut. Heillä on, noilla linnoituksen kaunottarilla ollut tulkkina aika vekkuli, tuo samainen Kellberg, joka syöttää heille pajunköyttä. Parahiksi heille, kun eivät saa selvää suomenkielestä.

Kun tytär tuli sisään, palautuivat isän kasvot nopeasti takaisin hiljaiseen vakavuuteensa ja hän kehoitti tytärtä jo panemaan maata.

Rosenström saattoi nyt katsoa Lizellesiä suoraan silmiin, tämän kohottaessa katseensa Amaliaan.

Onneton mies, oli parasta ettei hän tietänyt mikä häntä odotti: sokeus.

— Joko tohtori on nainut mies? kysyi Lizelles yhtäkkiä.

Amalian kasvot punehtuivat korvanlehtiä myöten. Hän toivotti nopeasti hyvää yötä ja läksi huoneesta.

Maaten kapeassa pehmoisessa vuoteessa koiruoholta tuoksuvien vällyjen alla kaupungin uusi physicus vielä puoliunessa läpikävi, mitä hänelle tänä monivaiheisena marraskuun päivänä oli tapahtunut. Mistä hänen olikaan huomenna aloitettava? Hänen kallisarvoiset perhosensa, jotka ehkä nyt olivat tomua, kaupungin kaunottaret, sairaat lapset — kaikki tämä kierteli hänen mielessään kuumana kipinöivänä sauhuna. Minne hänen oli sijoitettava ne monet sairaat — tai oikeastaan: minne hänen oli pelastettava vielä terveiksi jääneet pienokaiset? Valkoiset liitumerkit ja mustat ristit pienten asumusten ovilla tulivat silmiin niin apua-anovina, että hirvitti. Kuva muuttui: kaunottaret seisoivat tiellä, verhoten nauravia kasvojaan tummilla lainahuiveillaan — kenen heistä oli ennustettu paholaisen hänelle, vasta tulleelle suovan, ryöstettyään itselleen kauneimman?

Saattoi kuulla kuinka marraskuun meri raskaasti ajoi jääsiruja näitä Helsingin vieraita rantoja kohden.

Yhtäkkiä Rosenström, kokonaan havahtuen todellisuuteen, kuuli jotakin muutakin.

Puhuttiin.

Miehen ääni ja naisen ääni vuorottelivat. Kuiskaten ja välillä hiljentyen, ikäänkuin varoakseen kuulijoiden korvia. Nainen puhui enemmän ja varomattomammin, mies ainoastaan vastaili. Mies ei ollut kukaan muu kuin pormestari Lizelles, Amalian isä.

Ja Amaliasta puhe olikin, se selveni pian.

— Hänen täytyy pois. Oh, mon pauvre coeur! Sydänvikani

on hänen takiansa tullut näin pahaksi. Hän ei näytä teille muille, miten ilkeä hän voi olla. Elle est méchante, cette fille. Toinen tai toinen meistä lähtee talosta.

— Minä koetan parastani . . ., sanoi pormestari vastaan. — Mutta olemmehan odottaneet kihlausta . . .

— Hahhahhah — kihlausta. Domarbyn herra on pettänyt meitä kaksi vuotta. Hän tahtoo rahaa ja ylimyssukua, vieköön hänet paholainen. Ja hänen veljensä, joka myöskin on liehitellyt Amalie'ta — möge der Teufel sie holen. Der Eine hat alle Mägde dieser elenden Stadt unglücklich gemacht — ach dieser Johannes Weckström, einmal sollte er doch selbst in der schwarzen Bank der Kirche sitzen! Ja tuo apina, tuo nuorempi, häntä voisivat komeljanttarit kuljettaa ja näyttää häkissä. Oh, mon pauvre coeur . . .

— Mutta jos nyt t ä m ä . . . Nythän on tullut uusi naimaton mies kaupunkiin. Hän tekee hyvin miellyttävän vaikutuksen.

— Ahahahahaa, sinä raukka, kuinka monta kertaa olet pannut toivosi uusiin naimattomiin miehiin . . . ! Miehet tahtovat aina rahaa lisäksi, vaikka tyttö olisi miten kaunis. Ja Amalien kauneus alkaa olla mennyttä. Hänen suunsa ulottuu pian korvasta korvaan.

— Hän elpyy jahka pääsee ympäristöön missä häntä kohdellaan rakkaudella . . .

— Oh, mon cher — etkö s i n ä ehkä kohtele häntä rakkaudella? Kaikki muut lapsesi — ja varsinkin minun lapseni, — ovat sinulle kuin nokkosia. C'est vrai, mon cher . . .

— Minä pelkään, että kuuluu seinän taakse. Varmaan kuuluu!

— Ja mitä vielä. Merenkäynti kuuluu. Kaupunginlahdelta.

— Minusta tuntui, että Amalia miellytti uutta tohtoriamme. Entä jos . . .

— Siihen älä luota. K a k s i v u o t t a ovat rikkaat Weckströmit pettäneet meitä . . . Jospa varmaan tietäisi, että heidän kylmenemisensä on lopullinen . . .? Amalia ei ota Grönstrandia,

vaikka hän voi käydä vaaralliseksi kostajaksi. Tuskin tiedät, mon pauvre, että hän väittää sinun tulevan sokeaksi . . .

— Nukutaan pois jo. Pelkään että särky jälleen tulee . . . Koetan puhua Amalialle, hän menee palkkapiiaksi, jos hänen isänsä sitä häneltä pyytää. Hieno mies tämä uusi tohtori.

Kaupungin uusi physicus saattoi seinän takaa kuulla syvän huokauksen.

Hän oli vielä valveilla, kun kaupungin kukot alkoivat kiekua.

III

LINNOITUKSEN LIEPEILLÄ.

Ja nyt oli rakkaus iskenyt itse Sophie Rosenborgiin, Viaporin linnan kuuluisimpaan kaunottareen, häneen, johon niin monen kavaljeerin käskystä Amorin nuolet olivat ampuneet, takaisin kilpistyen.

Ihastukset ja rakastumiset toki olivat se virkistys, josta linnoituksen naiset saivat lohdutuksensa Susisaarten kuivilla ja karuilla kallioilla, minne heikot jäät keväisin ja syksyisin heidät eristivät. Ja Sophie oli ollut linnan naismaailman kadehdittu ja alati ärsyttävä ilmestys. Jos Ruotsin »Roi Soleil», kolmas Kustaa vielä olisi ollut kuningaskaupunkinsa teatterin ja oopperan suojelijana, niin tuskinpa Sophie Rosenborg olisi kotimaastaan ennättänyt pelaamaan Viaporin köyhässä »komedialadossa». Hän olisi loistanut kotikaupungissaan Tukholmassa, kiehtoen ja lumoten sekä hovin että rikkaat ja rahalliset. Mutta kolmas Kustaa oli surmattu ja hänen istuimellaan hallitsi iloton kuningas, jonka yöunessakin raivosi ilmestyskirjan peto. Hän oli leppymättömästi suuttunut Napoleon Bonapartelle, joka piti koko Ruotsin valtakuntaa mitättömyyden arvoisena. Hän, kahdennentoista Kaarlen vallan perijä oli kostava korsikalaiselle! Ei enää soutaneet kuninkaalliset huvipurret Viaporin kuninkaanportille. Ikävystynyt linnoitus oli hyvin tarvinnut sen virkistyksen, minkä Thalia saattoi tarjota. Mutta nyt oli Amorin, tuon pienen veitikan nuoli tavannut Sophie Rosenbergin sydämen suojattoman kohdan.

Hänellähän tietysti oli takanaan erinäisiä pieniä iloisia kihlauksia eikä hän enää ollut aivan yhtä nuori kuin hänen ystävättärensä Helena von Hauswolff, joka täällä kauneuden kilpakentällä oli ollut hänen ainoa pätevä kilpailijattarensa ja jolla jo oli kaksi lasta. Mutta Sophie Rosenborgpa nyt oli kohdannut todellisen rakkautensa Gustaf Hjärnen, uljaan Ruotsinmaan upseerin, jonka kerrottiin ylhäisellä pidättyväisyydellään ärsyttäneen jonkin Tukholman korkean vallasnaisen niin, että hänet lähetettiin Viaporiin, »maanpakolaisuuteen».

Olivat siellä Ruotsissa keksineet Susisaaret Viaporeineen, jonka maineen säteily itse asiassa oli pantu hautaan Augustin Ehrensvärdin mukana ja jonka muureja nyt home söi ja haluttomuus kulutti. Tännehän jo oli lähetetty itse Ruotsinsalmen voittaja Olof Cronstedt, kuolleen »aurinkokuninkaan» suosikki, kun iloton nuori kuningas syyttä suotta oli syössyt hänet loistavasta asemastaan ja kieltänyt häneltä kuninkaallisen suosionsa! Mitenkä näin oli voitu menetellä, sitä ei saattanut mikään järki käsittää. Kuitenkin tunsi jokainen Viaporin muurien sisäpuolella, että täällä vallitsi jokin ponnettomuus ja lamaantunut haluttomuus — useat tajusivat lisäksi, että häväistyn komendantin häpeä kohtalona viipyi linnoituksen yllä, vieden täältä ilon, innostuksen ja kunniantavoittelun yllykkeen.

Linnoitus ja kaupunki, jotka aina yhtä valppaasti ja uteliaasti odottivat muiden yllätysten ohella uusia kihlauksia, olivat kauan saaneet seurata Sophie Rosenborgin rukkasten jakelua. Oli ennustettu, ettei hän lopulta saa ketään ja se onkin hänelle oikein. Mutta sitten sireenipuiden kukoistusaikaan olivat Hauswolffin syntymäpäivävieraat kävelleet Viaporin valleilla ja oli nähty Sophie Rosenborgin ja kapteeni Hjärnen yhdessä tulevan alas myöhemmin kuin kaikki muut, ja silloin olivat heidän hehkuvat kasvonsa juorunneet kaikki tyyni. Sophiella oli kädessään ollut puolikuihtunut kukkaterttu, jolla hän vilvoitti kuumia poskiaan.

Kauan totisesti oli sitä kihlausta saatu odottaa. Ilkeät ihmi-

set päästivät liikkeelle huhun, että virallista julkaisemista täytyisi odottaa, kunnes nuo molemmat kauniit ihmiset saisivat entiset kihlauksensa puretuiksi. Julkaisemisesta pitivät itse asiassa huolen heidän loistavat silmäteränsä ja janoiset huulensa. Sophie Rosenborg oli käynyt kauniimmaksi kuin milloinkaan. Mahtoi olla hunajaa ja mannaa noiden kahden rakkaus.

He näyttivätkin kulkevan alinomaisessa kaipauksessa ja saavan liian niukkaa ravintoa niistä liian harvoista ja aivan liian lyhyistä hetkistä, jotka tarjoutuivat yhdessäoloon. Everstinna Anna Brunowin »keltainen budoaari» oli se salakammio missä he olivat turvassa. Anna Brunow suojeli heitä — hän oli aina suojellut rakastavaisia, sillä hän tunsi rakkauden ja kaipauksen. Hän suojeli tätä paria erikoisen mielellään. Hjärne varmaan osasi suudella. On harvoja miehiä, jotka osaavat sen taidon. Vaan miten sellainen tapahtuu, sitä ei Anna Brunow sanonut — kukaan nainen ei mene ilmiantamaan niiden taivaallisten suudelmien salaisuutta, jotka ovat salaa painetut hänen huulilleen kihlauksen ensi aikoina. Täällä keltaisessa budoaarissa oli samanlaisissa olosuhteissa istunut myös Sophien läheisin ystävätär Helena de Freese vanhan kelpo Hauswolffinsa kanssa. Kun Anna rouva yritti sulkea oven, niin he molemmat huusivat, ettei hän toki sitä tekisi, vaan jäisi heidän luokseen! »Ehei-ei, kaikkien pitää saada olla iloisia ja tyytyväisiä», sanoi Anna Brunow, »suudelkaa toisianne nyt perinpohjaisesti»! Mutta eversti von Hauswolff vakuutti, että he siihen kyllä »ennättävät sitten», ja molemmat tulivat everstin leskirouvan perässä keittiöön asti. Sellaiset kihlatut ovat ikäviä. Toista oli Hjärnen ja Sophie Rosenborgin. Kun lukitsi oven heidän jälkeensä, niin tiesi, että he olivat onnelliset ja tyytyväiset. Mutta aina kävivät yhdessäolot niin lyhyiksi, ettei ennätetty pohtia kihlauksen julkaisemista ja vielä vähemmin häitä. Aina liian aikaisin huoltapitäväisen everstinna Brunowin koputus herätti kihlatut suudelmien riemusta. Vasta kun alkoi kuulua hälyyttäviä tietoja kaukaa Euroopasta ja ennen kaikkea rajalta, sovittiin, että

kihlaus nyt tehdään julkiseksi. Sodanuhka, niin vakituinen vierailija tässä rajamaassa, oli hetkisen viettänyt lepotilaa, mutta se ei hetkeksikään ollut poistunut tai nukahtanutkaan. Ja nyt se liikahti. Rakastavaiset eivät maininneet sen nimeä. Morsian toki ei ollut koskaan ollut sodan lähettyvilläkään, hänelle sota olikin vain lasten kummitus, joka liukui jossakin hyvin kaukana kauniiden ja onnellisten ihmisten ilmoilta. Sodanuhkako kuitenkin loi varjostusta Hjärnen armaille kasvoille, kun hän joskus kävi hyvin totiseksi ja piteli tyttönsä päätä kaksin käsin, upottaen katseensa syvälle rakastetun katseeseen! Sophie karkoitti hymyllään pahan varjon: kaikkien pitää saada olla iloisia ja tyytyväisiä!

Varomattomasti kyllä rakastuneet kytkivät kihlauksensa julkaisemisen talven suurimman tapahtuman, Viaporin jää-ajojen yhteyteen. Hjärne tahtoi, että pyydettäisiin itse amiraalia assamblee-iltana jääajojen jälkeen linnoituksen korkeimman upseeriston ja kaupungin arvohenkilöiden läsnäollessa korottamaan lasinsa kihlattujen onneksi. Sophie Rosenborg halusi uskoa tämän heille niin suuriarvoisen tehtävän majuri von Hauswolffin, Helenan miehen, haltuun. Olivathan he löytäneet toisensa Hauswolffin syntymäpäivänä, kun karkeloiden lomassa käveltiin kukkivien sireenipuiden alla. Niin, ja amiraalihan oli selvään näyttänyt, ettei hän halunnut uhrata aikaa ollakseen mukana upseeriensa perhetilaisuuksissa, mistä eivät näiden perheet olleet lainkaan hyvillään. Aivan oikein: Hauswolffkin usein lähetti rouvansa yksinään linnoituksen huveihin. Majurin omat harrastelut ulkopuolella virantoimitusten olivat toista laatua. Hän oli jo ennen avioliittoaan hankkinut hyvän kirjaston eri aloilta, kirjojen seurassa ei hänen aikansa milloinkaan käynyt pitkäksi. Tämän ohella häntä huvitti merkitä muistiin yhtä ja toista, mitä ympärillä tapahtui: milloin hänen lapsensa saivat ensimmäiset hampaansa, mistä päin tuuli kävi, koska meri meni jäähän ja koska jäät läksivät. Hän tiesi täsmällisesti, milloin keväisin pääskyset lennosta väsyneinä laskeutuivat lepäämään

Susisaarille ja milloin viimeinen kurkiparvi syksyisin jätti Helsingin. Myöskin linnoituksessa sattuvat sairaudet, rikollisuudenilmaukset, rakentamis- ja korjaustöiden suoritukset merkittiin Hauswolffin päiväkirjaan. Sensijaan eivät perhetapaukset ulkopuolella oman perheen saaneet siinä sijaa. Ja Hauswolffia, tätä herttaista ihmistä ja perheenisää, Sophie Rosenborg, luottaen ystävättärensä Helenan vaikutusvoimaan, nyt kuitenkin toivoi onnellisen kihlauksensa isälliseksi julkijulistajaksi linnoituksen ja kaupungin kokoontuneelle arvovaltaisimmalle sosieteelle. Hjärne alistui morsiamensa tahtoon. Helena von Hauswolff linnoituksessa ja everstinna Brunow kaupungissa siis ottivat asioiden johdon haltuunsa ja jääajojen valmistelut pantiin pakkassäätä odotellessa hiljalleen käyntiin.

Kaupunginlahti meni kovalla pakkasella ja tyynellä säällä hyvin kauniisti jäähän. Kukaan ei ollut odottanut sen tapahtuvan näin varhain ja näin nopeasti. Kaupunginlahti ja Kluuvi vilisivät kelkkoja ja liukuvia lapsia. Koko ikävystynyt linnoitus heräsi yhtäkkiä virkeyteen ja toimintahaluun. Jää-ajot olivat kaikkien huulilla, sekä niiden jotka olisivat niissä asianosaisia, että niiden, jotka vain tiepuolesta saisivat ihmetellä loistoa.

Jo neljäntenä pakkaspäivänä aamun sarastaessa alkoi »Viaporin kuriiri» ajonsa kaupungin ja linnoituksen välillä. Kaikki, jotka olisivat halunneet Kellbergin penkkirekeen, eivät mahtuneet likellekään. Jää oli sykähyttävän ihanassa kunnossa, sitä vakuuttelivat keskenään ne linnoituksen upseerit ja neitoset, jotka olivat lähteneet saattamaan rouva von Hauswolffia ja neiti Rosenborgia rantaan — heillä oli luonnollisesti nyt paljon tehtävää kaupungissa. Saattoi odottaa jääjuhlien muodostuvan suurenmoisiksi. Ilma helisi tilhien tiukutusta, liukuvien lasten huutoja ja sotamiesten laulua, joka kuului kauempaa, kasarmeista ja valleilta. Kellbergin kuriiri oli ehtinyt kauas selälle, kun amiraali Cronstedtin papurikko parivaljaikko ajoi Viaporin holviportin alatse jäälle. Tämä oli komean näköistä ja sotamiesten selät suoristuivat pelonalaisella vauhdilla kunniantekoon.

Kuriirissakin huomattiin korkean tulijan likeneminen. Kaunottaret rouva von Hauswolff ja neiti Rosenborg harmittelivat halpaa kulkuneuvoaan ja olisivat mieluimmin piiloutuneet näkymättömiin. Toki heidän vaaleat turkiksensa — toisella oli ilvestä, toisella kettua — ilmiantoivat heidän korkean asemansa ja he vastasivat hymyilevän kohteliaasti armolliseen tervehdykseen, jonka amiraali ohi ajaessaan heille osoitti.

— Mais, c'était donc magnifique! kuiskasi ihastuksissaan Helena, joka reessä vallitsevan ahtauden vuoksi istui kookkamman ystävättärensä polvella.

— Fi donc, vastasi ärtyneenä Sophie, — mies paralta puuttuu kaikki tiedot upseerin ja kavaljeerin velvollisuuksista. Hän ajaa tyhjässä reessä eikä ymmärrä pysähtyä ja kutsua meitä, upseeriensa likeisiä omaisia sinne, vaan antaa meidän kulkea täällä. Fi donc.

Linnoituksen muut naiset olivat jääneet omalla haarallaan kiireen kaupalla valmistamaan jää-ajoja. Niille, jotka tässä ensimmäisessä kuriirissa olivat lähteneet kaupunkiin, oli sälytetty suuri joukko ostoksia, joita tuli hankkia erinäisistä kauppapuodeista erinäisten luetteloiden mukaan.

Sophie Rosenborgin silmissä kangasti ennenkaikkea hänen oma pukunsa, jota hän oli jo kauan ajatellut. Nyt hänelle selvisi, jäätynyttä ulappaa katsellessa, että sen tuli olla merenviheriäistä Franskan silkkiä. Helena ei painoltaan ollut niinkään kevyt, kun häntä pitemmältä joutui kannattamaan. Pienet laihat hevoset juoksivat uutterasti kuormansa edessä, Kellbergin, linnoituksen »levottoman miehen» manatessa niitä parantamaan vauhtia. Amiraalin reki näkyi päässeen jo Lonnan-saaren tienoille, kun kuriiri vielä mateli selällä. Vihertävä oli tämä nuori jääkin; suuria kulahtelevia kuplia kohoili sen läpikuultavan pinnan alta, mikä saattoi kuriirin reestä kohoamaan pelonalaisia kysymyksiä, kestäisikö jää. »No, kun amiraalikin on päässyt rantaan, niin päästään kai mekin, jos seurataan hänen jälkiään», sanottiin ja naurettiin.

Mutta kun linnoituksen kaunottaret, juostessaan asioillaan kaupungin huonosti varustetuissa kauppapuodeissa, pari kolme päivää myöhemmin kohtasivat amiraalin, ei tämä enää istunutkaan reessään, vaan komendanttitalon nelipyöräisillä rattailla. Sillä lumi oli sulanut, räystäät tippuivat kuin huhtikuussa eikä jää-ajojen suotuisista edellytyksistä ollut paljoakaan jälellä. He huomasivat sen hyvin, etsiessään turkiskengilleen soveliasta astumapaikkaa Helsingin sohjoisilla teillä. Oi kauheaa, eikö siis rekiretkestä voikaan tulla totta, ja miten käy kihlausjulistuksen? Kauheaa.

»Kuriiri» kuitenkin vielä kulki linnoituksen ja kaupungin väliä. Eräänä aamuna kertoi Lisette, everstinleski Brunowin suomalainen piika, teurastajalla kuulleensa Kellbergin sanoneen, että jolleivät ilmat tästä kylmene, niin ei hän enää huomenna palaa linnoitukseen.

Eivät mitkään kaunottaret olisi voineet pahemmin oikutella kuin ilmat nyt oikuttelivat. Toisena päivänä satoi vettä ja paistatti päivää, toisena oli vesisaavi paksussa jäässä Brunowin kyökin nurkan alla, kun Sophie Rosenborg keltaisen budoaarin ikkunasta ensi työkseen aamulla katsahti ulos. Hän oli Nathanael Heidenstrauchin kauppapuodista sattunut löytämään vihreän franskalaisen silkin, joka soveltui hänelle niin erinomaisesti, että sekä neulojamamsseli että Helena von Hauswolff aivan sanattomina ihastuksesta hänen pukuaan katselivat. Kankaan pehmeästi soluvista laskoksista kohosivat Sophien olkapäät marmorikiven valkoisina, posket hohtivat purppuraisen pehmyinä ja silmissä oli aavisteleva hurma, joka hullasi naisetkin, kun he äänettömästä ihailustaan havahtuivat ja puhkesivat puhumaan.

— Kyllä sinun rakkautesi mahtaa olla ihmeellinen! sanoi rouva von Hauswolff viattomana, ikäänkuin olisi ollut kysymys hänelle tuiki tuntemattomasta asiasta.

Sophie itsekin ihmetteli autuaallista olotilaansa, joka tuntui olevan kaiken todellisuuden ulkopuolella. Mutta entä jos jääkeli

pettääkin? Onko juhlallinen kihlauksen julkaiseminen sitten siirrettävä siksi kunnes jääretki joskus voidaan pitää? Oh, tämä epävarmuus teki ihmisen hulluksi.

Maailmalla riehui näihin aikoihin julma sotapäällikkö nimeltä Napoleon. Ruotsin hurskas nuori kuningas piti häntä suorastaan sinä lohikäärmeenä, josta jo profeetatkin olivat ennustaneet, ja oli häneen hyvin suuttunut. Mutta sehän tapahtui siellä hyvin kaukana. Tänne Suomen erämaihin toki ei sen lohikäärmeen kynnet ulottuneet. Täällä saattoi vielä rakastaa ja viettää kihlajaisia.

Everstinna Brunowin talossa, mitä Viaporin kauniit ja arvovaltaiset naiset pitivät kaupunginkortteerinaan, ei niinä päivinä muusta puhuttu kuin rekiretkestä, ja vaikka täällä ruokavieraina käyvät herrat aavistivatkin, ettei tällaisella kelillä voitaisi lähteä huviajelulle jäälle, niin eivät he mitään puhuneet epäilyksistään, ainoastaan antoivat aavistaa, että heillä oli varastossa hauskoja yllätyksiä. Nähdessään kauniiden naisten levottomuuden, hyväntahtoinen Lisette haki asiaan selvitystä kahvinporosta ja rouva Brunow kysyi neuvoa korteilta.

Kaksi korttipakkaa hän latoi pöytään. Oh weh, ne syytivät silmille niin paljon mustaa, ettei sopinut morsiamelle yrittääkään tulosta selvittää! Enteet olivat suorastaan pahat.

Rakastunut Sophie Rosenborg vaistosi kaiken sen mitä häneltä haluttiin salata. Jos hän olisi ollut tavallinen ruma ihminen, niin ei kukaan olisi viitsinyt ottaa lukuun hänen pettymystään. Mutta kauneutta aina palvotaan ja hemmotellaan. Ja kaunotar ottaa aina tämän palvonnan vastaan kuin veron, joka kuuluu hänelle. Oih, ei ollut rakkaus aina onnea ja suloa. Varmaan Helena oli säästynyt näistä tuskista mennessään vanhalle miehelle!

Sitten vihdoin, sinä aamuna, jolloin jo sekä ostokset olivat suoritetut että pukuvalmistukset päättyneet ja vain pieni tanssiharjoittelu oli jätetty päivällisen jälkeisille tunneille, tapahtui,

että kuriirin ajaja Kellberg, linnoituksen »levoton mies» ja hiljan vankeudesta päästetty entinen kersantti ja lasimestari, ilmaantui vaatimaan, että hänet päästettäisiin linnoituksen frökenin puheille. Lisette teki tenää, koska sekä fröken että rouva neuloivat ja leikkelivät koristuksia rekiretkeä varten. Mutta Kellberg työnsi hänet tieltään ja tuli röyhkeästi saliin märkine saappaineen, ja tuli keltaiseen budoaariin asti.

— Jahah-jaa, kuului hänen yskäinen äänensä kynnykseltä, — en taida olla tervetullut vieras, mutta herra kapteeni Hjärne on nimenomaan määrännyt, että omasta kädestäni annan hänen kirjeensä fröken Sophie Rosenborgin omaan käteen.

Ja linnoituksen levoton mies piteli hetkisen kättään povessaan, antaen silmiensä kiertää pitkin vuoteita ja sohvapenkkejä, joilla kaunottarien pukuloisto vasta oli nostettu räätälin suurista kirjovakkasista ja odotti siirtoa omistajattarien matkavakkasiin, kunnes hänen laihat sinettyneet huulensa vetäytyivät hymähdykseen ja hän punehtuneelle salakihlatulle neiti Rosenborgille yli hänen olkapäänsä ojensi kirjeen. Kirjeen päällä oli kapteeni Hjärnen kauniilla käsialalla kirjoitettu osoitus ja toisella puolella hänen aatelisvaakunansa, joka sinetöi kirjeen. Fröken Sophien tiukka niskannousu osoitti kyllin selvään, että hän nyt kirjeineen halusi olla yksinään. Kuitenkaan ei levoton mies liikahtanut, vaan jäi katselemaan, kuinka tumma kaunotar pienten kultasaksiensa terällä avasi kirjeen.

»Jalosukuiselle neiti Sophie Rosenborgille.

Chérie, ma bien aimée, Te, joka olette yöni unennäkö ja päivieni ajatus, Te, joka silmilleni olette jumalallinen kauneus ja sydämelleni naisellinen Hyve, Te, jonka kanssa ja ansiosta olen valmistautunut viettämään elämäni korkeimman onnen hetkeä, pyhää kihlajaisjuhlaa!

Käsität, etten voi vailla mielipahaa nyt Sinulle ilmoittaa, että o d o t u s yhä on edessämme. Ei tule olemaan minulle sallittua nyt vielä käydä Sinun rinnallesi jää-ajoille kuomuun silkkiuudinten taakse. Ehkäpä vesielementin talvinen silta olisikin

sulanut siitä hehkusta, joka palaa sydämessäni, koska jo pelkkä ajatuskin on polttava. Olen saanut komennuksen herra Amiraaliltamme ensi tilassa lähteä kaukaisille maanäärille. Rajalla on levotonta. Myöskin kapteeni Reuterskjöld, jolle Hauswolff oli uskonut daamiksi rekiretkelle nuoren rouvansa, lähtee. Tehtävä on vastuunalainen, mutta myöskin kunniakas. Pyydän, ettei minun korkeasti kunnioitettu ja sydämen koko innolla rakastettu kihlattuni suinkaan vain ryhtyisi mihinkään vastatoimenpiteihin. Sillä se olisi koko tulevaisuuteni meno ja turmio. Sotilaan puolison on kestettävä kaikki, eikä tässä ole kysymyksessäkään kovin pitkä ero. Tulemme Reuterskjöldin kanssa kaupunkiin niin pian kuin ikinänsä keli sallii. Ja toivon silloin tapaavani suuresti kaivatun kihlattuni hyvässä ja suotuisessa terveyden tilassa niin sielun kuin ruumiin puolesta.

Viimeiseen hengenvetooni asti ja jokaista veripisaraa myöten olen jalosukuisen ja korkeasti kunnioitetun sekä syvästi rakastetun kihlattuni uskollinen

Gustaf Hjärne.»

Lukiessaan tätä sikäli järkyttävää kirjettä, että komennus nyt pyrki työntämään epämääräisiin aikoihin kihlauksen julkaisemisen, Sophie ei saattanut olla kuulematta mitä hänen ystävättärensä ja Kellberg puhelivat.

— Jahah. Minäkin voin nyt hevosineni ottaa osaa jääajoihin, sillä minullakin on nyt daami. Karannut vaimoni on Ruotsista palannut luokseni linnoitukseen.

— Lähdetään tästä huoneesta, ettemme häiritse fröken Rosenborgia.

— Jahah. Fröken Rosenborg ei voine kadehtia minulta sitä nautintoa mitä sekä silmäni että ylhäinen nenäni tällä hetkellä tuntevat tässä huoneessa.

— Jollette olisi turhanpäiten sekaantunut asioihin, jotka eivät kuulu teihin, ei teidän nyt tarvitsisi olla noin katkera.

— Jahah, vai eivätkö sellaiset asiat kuulu jokaiselle hänen Majesteettinsa uskolliselle alamaiselle?

— Eivät, pitäkää te huolta perheestänne ja linnoituksen lasiruuduista. En yhtään ihmettele, että vaimonne juoksi tiehensä, kun hänen miehensä aina oli oikeussalissa tai Stockhusin vankilassa, tai . . .

— Jahah, armollinen rouva majurska luulee minun oikeusjuttujeni vaikuttaneen tämän. Hehehheh, koreain univormujen ja Valhalla-veljesten houkutus oli hänelle aina liian suuri . . .

— Puhutte sopimattomia, tulkaa pois tästä huoneesta.

— Mutta jos sattuisi, että fröken Rosenborgilla olisi minulle jotakin sanottavaa tämän kirjeen johdosta.

— Hänhän voi lähettää teille sanan teidän asuntoonne.

— Onko rouva majurska nähnyt laatikoita, jotka taas eilen ilmestyivät rantaan?

— En. Enkä aiokaan alkaa udella mitä ne ovat. Lakatkaa tekin, Kellberg laskemasta telakan touvien ja naulojen ja öljyjen määrää. Menetätte lopulta päänne.

— Jahah. Mutta tämä kuninkaallinen Majesteettimme onkin oikeutta rakastava herra ja hänelle voi tällainen suojaton mieskin lähettää supliikin, niin asiat tutkitaan. Minä en koskaan tule jättämään tätä valtakunnan kalujen ja tavaroiden rosvoamista, ennenkuin asia on täysin selvitetty.

— Ettekö nyt voisi tulla pois . . .

— Minä voin kertoa rouva majurskalle, että rakkaus on lähettänyt liikkeelle nuo laatikotkin . . . Jahah, rakkaus. Sillä kun köyhä upseeri haluaa voittaa juhlitun neitosen kuninkaan kaupungista, niin hänen täytyy omistaa rahaa. Ei tee pahaa, jos jouluaattona voi toimittaa sydänkäpyselle pienen korun, tai puuterirasian, tai hajuvesipullon, tai tiedänkö minä niiden kaikkien nimiäkään! Joka ottaa kruunulta, se ottaa Jumalalta . . .

— Nyt ulos, Kellberg. En halua jakaa mitään salaisuuksia teidän kanssanne enkä suvaitse tuota salaperäistä ääntänne.

— Jahah, rouva majurska, pahoittelen ja pyydän anteeksi. Kauniin naisen edessä on Erik Kellbergin selkä aina luokilla. Rouva majurska on linnoituksen ruusunkukka vailla piikkejä .

— Mistä te, Kellberg, yhtäkkiä saitte tuon urkkija-intonne? Tehän olitte ennen verraten leppeä ihminen . . .

— Jahah-jaa . Minä olen kuninkaallista sukua, niinkuin tiedätte, vaikka vain sivulta päin, ja tunnen hiukkasen ylhäisten budoaari-ilmaa. Mutta tässä jokin vuosi sitten jouduin täällä kuninkaan takamaassa, tässä hallaisessa harmaassa Suomessa, keskellä talonpoikaisia häitä tuolla kaukana rajalla, tämän kansan tupaan. Ja minä näin siellä ihmeellisiä ihmisiä. He opettivat minut vihaamaan petosta ja valhetta.

— Ooo! huudahti rouva von Hauswolff, — ja nyt te siis ilmiannatte ja nuuskitte mistä löytäisitte syyllisiä . . Ooo, menkää jo, lähetämme teille sanan . . .

Mutta nyt fröken Rosenborg irroitti silmänsä paperista ja taittoi kokoon kirjeen. Hän oli hyvin kalpea.

— Lähdemme varhain huomisaamuna, minä ja majurska linnoitukseen. Pitäkää reessänne tilaa, näette että meillä on paljon tavaraa. Voitte lähteä.

Itsepintainen Kellberg ei kuitenkaan lähtenyt.

— Jahah. Mutta onko fröken sattunut tänäpänä liikkumaan ulkosalla? Lumesta ei paljoa ole jäljellä eikä jäästäkään.

— Älkää puhuko tyhmyyksiä, Kellberg. Yöllä jää aina vahvistuu. Kiitos, että toitte kirjeen. Voitte mennä.

— Jahah-jaa. Mutta ette aivan helposti tavanne miestä, joka panee alttiiksi oman ja hevostensa hengen. Olen tässä kaupungissa ja linnoituksessa menettänyt tarpeeksi. Olin kerran parempia ihmisiä, eikä minulta kokonaan puuttunut omaisuuttakaan. Mikä olen nyt?

— Menkää helvettiin, mies. Minun täytyy päästä linnoitukseen, maksoi mitä maksoi . . .

Nyt hän toki lähti, ylpeästi ravistaen päätään. Sophie Rosenborg ei nähnyt hänen kasvojaan. Mutta Helena von Hauswolff meni kalpeaksi, kun Kellberg kuistilla kääntyi häneen katsomaan.

— Onneton ihminen, pääsi hyväsydämiseltä nuorelta rou-

valta hänen jälkeensä, — älkää toki olko noin katkera. Enhän minä eikä fröken Rosenborgkaan ole teille mitään tehnyt, me toivomme, että kaikki ihmiset olisivat iloisia ja tyytyväisiä. Älkää naurako noin hirvittävästi.

Komea kalpea mies tarttui äkkiä hänen käsivarteensa niinkuin kuvissa esitetään luurangon tarttuvan.

— Ettekös te tiedä, te linnoituksen kaunottaret, mitä linnoituksessa on minulle tehty?

— Mitä menitte ilmiantamaan ihmisiä muka kruunun tavaroiden varastamisesta . ? Upseereja.

— En nyt tarkoita niitä. On kysymys vaimostani, siitä koreasta linnusta, joka tuotettiin Ruotsista keittämään hyvää muhennosta Valhalla-seuran herroille. Jahah. Tiesinkö minä mikä hän oli, kun tänne saavuin kunniallisena ihmisenä? Sitten kun kaikki — sanon kaikki — olivat häntä pitäneet tarpeekseen, naittivat he hänet minulle, viattomalle. Jahah-jaa.

— Kutka? huusi Helena von Hauswolff. — Kuinka te uskallatte minulle, upseerin rouvalle . Kutka naittivat, eikö teillä itsellänne ollut silmiä päässä?

— Ei, ei ollut, siinäpä se. Ja minä olen varma, että sama leikki taasen alkaa niin pian kuin hän on tullut takaisin linnoitukseen. Jahah-jaa.

Onnekseen ei Sophie ollut tätä kuulemassa! Helenan päässä temmelsi hetkisen kysymys, keitä linnoituksen upseereista hävytön Kellberg mahtoi tarkoittaa. Ainakaan ei Hauswolff kuulunut heihin.

Hän palasi keltaiseen huoneeseen vasta kun hän jälleen osasi nauraa.

Sophie siellä kiersi permantoa, kirje yhä kädessä. Vai pitäisi hänen luopua elämänsä onnesta amiraalin tyhmän komennuksen vuoksi. Amiraalin täytyy odottaa. Jo senkin tähden, että se iljettävä nainen, tuo Valhalla-veljesten ravintoloitsija, jälleen oli palannut linnoitukseen, täytyi hänen ja Hjärnen kihlauksen tulla julkiseksi. Sophie Rosenborgin mieleen johtui yhtäkkiä,

mitä hänelle oli neuvottu kotona Ruotsissa, kun hän tuskin oli kuudentoista vanha tyttönen. Hänet piti silloin naittaa rikkaalle ulkomaalaiselle miehelle, joka lisäksi oli kuninkaan ystävä. Hänelle sanottiin, että hänen piti panna kaikkensa alttiiksi miellyttääksensä tuota rikasta miestä. Sophie muisti kuolleen äitinsä eikä pannut mitään alttiiksi. Hän oli silloin vasta niin lapsellinen. Mutta olisikohan linnoituksen komentaja kokonaan sokea ja tunteeton? Jollei amiraali ennen ollut nähnyt kaunista naista, niin hän nyt sellaisen näkisi. »Herra amiraali, teidän käsiinne uskon elämäni onnen. Minulle olisi tärkeää nyt saada tulevaisuuteni selväksi... Sallikaa kapteeni Hjärnen viipyä muutamia päiviä, tai lähettäkää rajalle joku toinen, rukoilen teitä...»

Mutta Helena Hauswolff kauhistui tätä. Eikö Sophie nähnyt mitä Hjärne puhui kirjeessään? Hänhän selvään tarkoitti carrièreään. Upseerin carrière oli asia, johon Helena kuusivuotisen avioliittonsa aikana oli saanut tarkkaan tutustua. Tämä carrière oli yhtä kuin upseerikunnia. Nämä molemmat tukivat toisiansa ja olivat säilytettävät loukkaamattomina, upseerikunnia ja carrière.

Sophie tarttui ystävättärensä kapeihin hartioihin ja suuntasi häneen jotakin siitä lumousvoimasta, jota juuri oli ennättänyt ajatella amiraalia varten.

— Mene sinä puhumaan Cronstedtille. Auta minua!

Helena katsoi häneen kummastuneena ja pitkään.

— Puhut niinkuin minun pieni Adelaideni kun hänessä jo piili poltetauti ja hän puhui sekaisin. Amiraali on aina pahalla tuulella, kun hänet kuninkaan läheisyydestä komennettiin tänne ikävään linnoitukseen. Luuletko, että korkean upseerin loukattu ylpeys välittää kahdesta rakastavasta sydämestä. Sinun Hjärnesi ymmärtää tykistöasiat paremmin kuin kukaan muu. Kuka tietää mitä rajalla on tapahtunut.

— En olisi uskonut sinua noin tylyksi. Sinä voisit niin helposti taivuttaa amiraalin, kaunis ja viehättävä kun olet. Muis-

tele vain miten helposti lumosit kunnon Hauswolffin. Mutta sinä et välitä, et tahdo auttaa minua.

Helena nauroi muistellessaan menoaan Hauswolffille. Ei siinä mitään lumouskeinoja tarvittu — mistä Sophien päähän tänään oli pistänytkin, että joillakin taikakeinoilla saataisiin aikaan ihmeitä! Hauswolffhan puhui koko asiansa isälle, molemmat olivat silloin hiukkasen iloisia, tuskinpa Hauswolff olisi muuten kosimapäälle joutunutkaan. Ei, kyllä viinin oli ensin täytynyt lämmittää se hyvä mies. Helena leikki nukkensa Rosa-Liljan seurassa »vieraisilla», kun isä tuli puhumaan, että komea ja arvokas herra pyytää hänen pienen tyttärensä kättä ja että isä olisi iloissaan, jos Helena ymmärtäisi miten suuri kunnia tämä on eikä asettuisi vastakynteen. Ja isä voisi sitten rauhassa kuolla, kun tietäisi, että hänen pieni tyttönsä olisi turvattu. Isä raukka ei puhunut mitään veloistaan — niistä tytär sai kuulla vasta nuorena rouvana Hauswolffilta. Tämä kunnollinen ja hyvä mies maksoi kaikki. Isä lupasi ja vannoi, ettei tee uutta velkaa, mutta hän teki sitä sittenkin ja Hauswolff oli silloin hyvin suuttunut, mutta maksoi nytkin. Helena hyvitteli ja suostutteli monta viikkoa ennenkuin hänen miehensä tuli entiselleen. Pieni tuska pisti yhtäkkiä kuin oka Helenan omaatuntoa, sillä hän muisti, että juuri äsken ostaessaan tarpeita jää-ajoja varten, oli jäänyt paljon velkaa Heidenstrauchin kauppaan. Sitä ei Hauswolff mitenkään saisi tietää, sitä hän ei antaisi vaimolleen anteeksi, hän kun ei voinut sietää velkoja. Täytyi puhua Heidenstrauchille, että hän pitäisi velan salassa, ei se nyt niin suuri ollutkaan ja kyllä hän sen saisi.

— Fia, kuiskasi Helena, käyttäen tätä tuttavallisinta hyväilynimeä, — minkätähden tulit niin levottomaksi?

Sophie Rosenborg voihkaisi ikäänkuin kappale sydäntä olisi lohjennut sanojen mukana.

— En ymmärrä. Onko minun rakkauteni syntynyt onnettomien tähtien alla? Olenko liian ylimielisesti jaellut rukkasia?

— Ollut on ollutta. Pyyhi huulesi, ma chérie. Mitä sanoisi

sinun Gustafisi jos suutelisit häntä verisin huulin — sinä nimittäin puret huulesi verille, kun toiset itkevät tuskansa kyyneliksi. Fia, vietämme vielä tämän illan iloisesti ja kuvittelemme, että rekiretkestä tulee tosi. Etkö ole huomannut miten everstinna koettaa parastaan lohduttaakseen meitä. »Minä tahdon, että kaikki olisivat iloiset ja tyytyväiset!» — hänen yksinkertaiset sanansa ovat oikeastaan hyvin kauniit.

Everstinna Brunow oli korteista nähnyt, että hänelle tänään tulisi erikoisen arvokkaita vieraita, ja niin tämä iloinen entinen näyttelijätär kuninkaan kaupungista nyt keitti ja paistoi niin, että tirisi ja lemusi monien ovien takaa asti. Vanhemmat ruokavieraat kyllä olisivat tietäneet, että tämäntapaisista juhla-aterioista seuraisi selkkauksia kauppapuodeissa, velkatilit kun silloin nousisivat luvattomasti, mutta he tiesivät myöskin, että kun everstinna oli määrätyssä yhteydessä saanut sijoittaa hertta-kuninkaan tai hertta-rouvan pöydälle, niin hänen oli valmistettava juhlaa, asetettava kultakäädyt kaulaan, sormukset sormiin ja ajateltava juhla-lauluja. Kaikkien pitää olla iloisia ja tyytyväisiä!

Ruokavieraat saapuessaan eivät kuitenkaan tuoneet yksistään iloisia uutisia. Helena von Hauswolffin nuorempi sisar Gustava tiesi, että rokkotauti raivoamalla raivosi kaupungissa. Rokottamistahan ei ollut tapahtunut vuosikausiin. Moniin vuosiin ei myöskään ollut kaupungilla ollut omaa tohtoria, ja nyt hän juuri vasta oli saapunut. Luutnantti Lochtander oli nähnyt kaksi määräksi ajettua satuloitua ratsua komendanttitalon edustalla. Vanha kapteeni Fuller oli kuullut, että Ahvenkosken tienoilla joukko venäläisiä oli hyökännyt rajan yli ja ryöstänyt puti puhtaaksi ihmisten asuntoja. Vänrikki Lindeblom alkoi, päästäkseen ikävistä asioista, kiihkeästi puhua jää-ajoista, vakuuttaen, että yöllä jäätyisi. Itäinen taivashan jo oli seljennyt. Uskoiko hän itsekään mitä puhui? Kumminkin hän kiihoitti muita ja alkoi innokkaasti salin toisessa päässä tanssittaa ujoa nuorta Lovise Kuhlbergia, joka ei vielä ollut

pyydetty rekiretkelle, mutta jonka teki niin kauheasti mieli mukaan ja jolle oikeastaan rouva Brunow oli luvannut tänä iltana, sitten kun päivällinen olisi ohi, opettaa sen uuden hurmaavan saksalaisen tanssin, jonka nimi oli Walzer. Vänrikki lauloi säveltä, sävelen nimi oli »Les ailes de mon coeur», ja vänrikki polki tahtia taitamattomalle tytölle niin, että permanto tärähteli. Yhä kiihkeämmin tanssiva pari ahkeroi, unohtaen esteet, joita joku pelipöytä tai piirustuslauta sen tiellä muodosti, kunnes yhtäkkiä everstinnan hopeinen haarakynttiläjalka peilihyllyltä tuli kolisten alas. Oh mon Dieu, hän oli aikoinaan saanut sen morsiuslahjaksi näyttelijätovereilta — mutta Herran kiitos, se oli pudonnut matolle ja säilynyt. Kireys, joka oli painanut salissa, laukesi ja puhe luisti ikäänkuin jo olisi saatu suunavausta.

Rekiretki ensi jääkelillä kuului niihin huvitilaisuuksiin, millä »Pohjolan Gibraltar» sovitti seurapiiriensä harmaata elämää täällä kaukana hovista, tässä surullisessa Suomenmaassa ja sen toivottomilla Susisaarilla, joiden piti turvata Länttä Itää vastaan.

Pyh, uskoiko joku tosissaan, että linna pystyisi vastustamaan vihollista, jos tämä tosissaan halusi tulla sen ottamaan? Linna ei koskaan ollut valmistunut, rahat loppuivat aina kesken, muuritkin rakoilivat ja repeilivät jo pelottavasti.

Minkä vuoksi rikas naapuri alati teki ryöstöretkiä tänne köyhään rajamaahan? Olisi saanut Suomi olla kiitollinen, että Ruotsi piti sitä yhteydessään. Mutta kuultiinpa liiankin usein, että tässä mitättömässä kansassa kohosi ääniä, jotka puhuivat suomalaisten »oikeuksista»! Suomalaisella on synnynnäinen halu itsenäistymiseen, ja Venäjä sitä tässä syntisessä halussa tukee, ainoastaan kiusotellakseen Ruotsia. Luonnostaan suomalainen vihaa ja kadehtii ruotsalaista, niinkuin orja aina herraansa. Ja onpa historiassa sellaistakin nähty, että orjat ovat nousseet kapinaan . . .

Ja jonkun kerran voittaneet vapautensa!

Lochtander ja Lindeblom hakivat puolitosissaan alituisesti riitaa näistä asioista. Oli puheenaiheena mikä hyvänsä, metsästys tai kelirikko, tai viinanpoltto, tai heinänteko, niin he ennenpitkää kinastelivat emämaan ja rajamaan keskinäisistä suhteista. Tällä hetkellä Lochtander taasen hiljaisella kumealla äänellään esitti, miten epäedullista oli Ruotsillekin hävitetty rajamaa, jossa alituinen epävarmuus, nälkä ja kurjuus tekivät ihmisten elämän mahdottomaksi. Lindeblom kiihtyi kimakasti vastaamaan, ettei metsäläiskansalla ollut parempaa oikeutta elämiseen kuin kuormahevosella, joka saikin nääntyä tykkikuorman edessä.

Helena von Hauswolffin naurunhelähdys kuului ovelta. Hän viittoili sormellaan niinkuin tehdään lapsille, jotka tavataan luvattomassa leikissä, ja pyysi vänrikkiä mukaansa rantaan katsomaan miltä jää näytti. Ja taas puhuttiin salissa rekiretkestä. Puhuttiin puolikuiskaten.

Nämä linnoituksen jää-ajot olivat toki viehättävintä mitä saattoi ajatella . . . ! Kapteeni Reuterskjöld kuuluu Turusta yrittäneen hankkia tänne sen reen, jonka kuningas-vainaja lahjoitti Pohjolan Alkibiadeelle, Armfeltille — sen joutsenen muotoisen. Hän oli kehunut, ettei huonompi kelpaa kiidättämään niin kaunista naista kuin hänen daamiansa. Mitä Hauswolff ajatteli, kun tarjosi rouvaansa komealle Reuterskjöldille? Hjärne taas oli saanut kenraali Klingsporilta luvan ottaa Viikin ajokaluliiteristä pikku-kuomun, jolla oli kuljetettu monia suuria herroja heidän käydessään Suomessa. Hjärne itse oli Heidenstrauchilta ostanut vihreää silkkikangasta, jotta kuomun ikkunain eteen saatettaisiin valmistaa uudet uutimet. Mitähän kuiskauksia luulivatkaan saavansa kuulla ne uutimet — ja nyt näytti keli hiukkasen epävarmalta! Näiden Viaporin rekiretkien erikoisuus oli juuri se, että ne tuottivat ihania yllätyksiä. Aina oli linnoituksessa ollut nerokkaita nuoria upseereja, jotka tunsivat kekseliäisyyden riemun, ja naisia, jotka ymmärsivät syttyä ja sytyttää. Niinpä linnoituksen jää-ajot räiskyvine päähänpistoineen olivatkin muodostuneet ilotulituksiksi alusta lop-

puun. Niitä kadehti Helsingiltä Turku, puhuttiinpa niistä Tukholmassakin. Ja nyt?

— Hurraa — jo pakastaa!

Lindeblom tölmäsi rouva Hauswolffin kanssa sisään, johdattaen häntä kädestä kuin kadrillissa — linnoituksen päällä oli aivan kirkasta! Nyt kiireen kaupalla kaikki valmiiksi! He olivat sennäköisiä kuin jos olisivat pihamaalla suorittaneet hyvän galopaadikierroksen, hengästyneitä ja ylenannetun iloisia. Lindeblom seisahtui sen pienen pöydän eteen, jonka ääressä Lochtander hyvin totisena kahden kynttilän välissä piirusteli ja maalasi siraatteja tulevaa assamblee-iltaa varten raatihuoneen salissa.

— Eikö totta, herra luutnantti, — kahdessa päivässä te voitte rummuttaa kokoon rakastavat parit sekä kaupungista että linnoituksesta ja kartanoista?

Lochtander, tuo hidas mies, mietti vastausta niin kauan, ettei kukaan enää sitä odottanut:

— Toivotan onnea sille Ruotsin miehelle, joka kahdessa päivässä toimittaa komennuksen hajallisille pareille pitkin lääniä ja saattaa nämä rakkauden elinkautiseen rintamaan. Minulla on tässä täysi työ saada nämä siipiniekat tällä paperilla nuolineen asentoon. Toivotan onnea herra vänrikille. Varmaan vänrikki voi rummuttaa kokoon herrasväet kartanoista.

Lochtanderin onnistui huonosti peittää, että hän kantoi kaunaa Lindeblomia vastaan. Iältään paljon nuorempana ja arvoasteeltaan alempana Lindeblom alituiseen pyrki hyppäämään Lochtanderin nenälle ja ärsytti häntä antamalla tietää, että Ruotsin ja ruotsalaisten etevyys Suomen ja suomalaisten rinnalla toki on kiistaton. Viimeksi oli tuon korean ruotsalaisen kukon onnistunut vallata neiti Gustavan mielisuosio. Neiti Gustava oli ollut mitä herttaisin puhekumppani, kunnes Lindeblom saapui kaupunkiin. Ja nyt tietysti hän oli suostunut Lindeblomin daamiksi rekiretkelle ennenkuin Lochtander oli ennättänyt hiiskahtaa sanaakaan. Kukaties Stava olisi taipunut

enempäänkin, jos Lochtander olisi osannut hoitaa heidän keskeisiään sydämenasioita paremmin ja ennenkaikkea käyttää hyväkseen sitä hetkeä Heidenstrauchin ranta-aittojen luona, jolloin he kuun paisteessa joutuivat kahden odottamaan venettä. Se olisi ehkä ollut täyttymyksen hetki, mutta Lochtander antoi sen mennä ohitse. Mikä hitto hänet aina pani tulemaan myöhään! Lindeblom hoiti asiansa paremmin. Nytkin hän tuossa sotilaallisella äänellä ja ärsyttävässä sävyssä selitti, että herra luutnantti oli mitä perinpohjaisin ja mallikelpoisin mies kaikessa velvollisuudentäyttämisessä: yksinpä rekiretketkin amoriineineen hän valmisti kuin hyökkäykset moninkertaista vihollislaumaa vastaan.

Soma pieni neiti de Freese tuli juuri onnellisella hetkellä hälventämään liian jännittynyttä mieltä sen pienen pöydän ääressä, missä paraikaa maalattiin sinertäviä siipiä pienille nuolta käsitteleville amoriineille.

— Herra luutnantti, puhui hän suloisesti keimaillen, — ettekö voisi daamiksenne rekiretkelle pyytää Lovise Kuhlbergia? Häntä ei ole pyydetty ja hän tulisi niin mielellään.

Lochtanderin katse nousi heleävärisestä työstä ja tapasi heti paikalla salin toisesta päästä sen nuoren tytön, joka äsken oli opetellut saksalaista uutta tanssia Lindeblomin käsivarsien varassa. Tuntiessaan sieraimissaan sen vienon orvokin tuoksun, joka silloinkin, tuona kuutamoisena iltana Heidenstrauchin ranta-aittojen luona oli ympäröinyt Stava de Freeseä, luutnantti Lochtander ärtyi niin, että hänen oli vaikea löytää vastausta. Vastoin tietoaan hän sanoi:

— Varmaan vänrikki Lindeblom on varannut hänet itselleen — hänhän äsken niin somasti pyöritteli häntä. Minä, minä olen jo pyytänyt daamin. En tahtoisi peruuttaa. Olen nimittäin varma, että hän pysyy minulle uskollisena.

Kerrankin oli luutnantti Lochtander sanonut sukkeluuden oikealla hetkellä. Stava meni hämilleen ja sopersi jotakin ranskaksi, sitten hän kysyi saako onnitella. Ja luutnantti, tuntien nautintoa kostostaan, jatkoi:

— Kihlaus ei ole vielä julkinen. Mutta h ä n on kaunotar. Ei kukaan kaupungissa eikä linnoituksessa vedä vertoja hänelle, ette tekään, neiti de Freese.

— Ooh, kuinka salaperäisesti puhutte! kangerteli neiti Stava niin kauniisti punastuen, että Lochtanderin sydäntä vihloi. — Odotan iloisessa jännityksessä, sillä tuleehan jokainen kihlaus kerran ilmi.

— Niin, jollei mene rikki. Koetanpa näille viikareille tehdä tarpeeksi pitkät siivet. Tässä on teidän Amorinne, neiti de Freese. Teenpä sille pitkät siivet, että se jaksaa lentää teidän perässänne ja ampua varmasti . . .

— Huu, sehän on kalalokki, tai haukka, tai . . . Herra luutnantti, ettekö siis halua neiti Lovisea?

— Mutta eikö herra vänrikki sitten olekaan varannut itselleen häntä . . . ?

— Ei, vaan m i n u t!

Kade mustasukkaisuus hyppäsi kuin musta eläin näkyviin Lochtanderin naurusta; neiti Stava pääsi jälleen voittajaksi.

— Niin, anteeksi, unohdin — kuinka sen teinkään? —, että teillä jo oli daami, että hän on kauniimpi kuin kaikki muut .

— Ja uskollisempi . . . Onko neiti Stava utelias?

— Ehkä saamme rekiretkellämme kuulla useampienkin kihlausten julkaisuja.

Lochtanderin harmaat kasvot tavoittelivat pientä hymyä.

— Olisi kai varmempaa puhua veneretkestä. Tai tietenkin neiti Stava uskoo herra vänrikkiin enemmän kuin minuun. On kaunista olla uskollinen . . .

— Varmempaa puhua veneretkestä! huudahdettiin siltä kulmalta huonetta missä yksijalkainen majuri Dirchsen pelasi korttia kapteeni Fullerin kanssa. — Hänpä laskettaa sukkeluuksia, tuo sisukas luutnantti. Veneretkestä! Saisihan kerran tulla kysymykseen veneretkikin näin marraskuussa. Kun rakkaus kuumentaa rinnat, niin ei haittaa vilukaan.

Sophie Rosenborg, seisoen keskellä keltaista peräkamaria,

missä hänen ja Helenan pukuvarastot vielä oli levällään vuoteilla, sohvalla ja seinäpenkeillä, kertasi itsekseen sanaa »veneretki» ja jatkoi toistelemalla niitä pieniä kirosanoja, joita Viaporissa naisetkin käyttivät, kun olivat suuttuneet tai lämmenneet viinistä ja lemmestä. Näinkö siis piti mennä myttyyn koko sen ihanan suunnitelman, joka oli rakennettu Kaupunginlahden jäätymisen varaan? Lapsellinen suunnitelma! Jäiden varaan on parasta olla rakentamatta, se opittiin tässä. Mutta mikä kiusanhenki kuiskasikaan amiraalin korvaan tuon pirullisen komennuksen, nyt juuri kun heidän onnensa oli täyttymäisillään, kun tuossa ikävässä linnoituksessa sepitettiin lemmenlauluja kätkettäviksi konvehtipapereiden ja nauharuusukkeiden poimuihin? Jos Jägerhorn olisi ollut täällä, niin ei olisi ollut vaikeaa saattaa asioita kuntoon; hän oli avulias ihminen. Mutta hän tietenkin hääräsi jossakin likellä rajaa, muiden maanpetturien kanssa. Jägerhorn — »Fredrik», joksi linnoituksen naiset häntä nimittivät, oli totisesti tuomittava ja halveksittava ihminen, mutta häneen ei voinut kokonaan suuttua. Hänestä täytyi pitää. Hän roihusi kuin soihtu ja aina sytytti. Silloin esimerkiksi, kun »Fredrik» kosi Sophieta, olisi hänen oikeastaan pitänyt hirmuisesti loukkaantua. Sillä kuinka tämä maanpetturi uskalsikaan lähestyä Sophie Rosenborgia? Mutta niin kauniisti Jägerhorn puhui yksinäisyydestään, kodittomuudestaan ja isänmaansa orjuudesta, että Sophie oli heltymäisillään kyyneliin. Tuo hullu mies ei katsonut isänmaakseen mahtavaa Ruotsia, vaan tätä viheliäistä maanäärtä, jota sanottiin Suomeksi ja jossa eivät ihmiset puhuneet oikeaa kieltä, vaan jotakin sekasotkua. Jägerhorn oli kapinahenkinen yllyttäjä. Mutta nyt hän ehkä olisi voinut auttaa. Hänhän oli amiraalin sukulainen. Sanottiin amiraalin pitävänkin hänestä. Hän olisi voinut sanoa Cronstedtille: pane vaikkapa tuo Lochtander menemään rajalle Hjärnen asemasta. Hjärnen täytyy suorittaa rakastuneen miehen kaikkein tärkeintä komennusta: mennä kihloihin . . .

Ikäänkuin Helena von Hauswolff olisi kuullut mitä Sophie ajatteli, hän astui permannon poikki Lochtanderin luo ja lausui, ääntään hiljentäen:

— Kapteeni Hjärne on saanut komennuksen jonnekin kauas — mutta te ette saa mennä puhumaan tätä muille —, häntä kuitenkin tarvittaisiin täällä: ettekö te voisi lähteä tuolle komennukselle kapteenin sijaan?

Lochtander nosti hämmästyneen katseen iloisesta koristelutyöstään ja vastasi kuoleman totisena:

— Jospa sellainen luottamus minulle vain suotaisiin.

— Onko se niin suuri tehtävä?

— On. Jos sellaisen saisin, niin voisin ehkä toivoa ylennystäkin.

Vanheneva luutnantti katsoi kauniin Helenan jälkeen ikäänkuin toivon tähti olisi loistanut siltä ovelta minkä taakse hän hävisi. Mutta Sophie Rosenborg ei lempeästi vastaanottanut ystävätärtään. Hän oli pukeutunut turkkiin ja turkiskenkiin mennäkseen ulos, kuullut Helenan ja Lochtanderin keskustelun ja puhui nyt nopeaan:

— Kuinka sinä menet sellaiselle puhumaan minun asioitani. Hitto sinut vieköön, kun olet niin tyhmä! Jos Hjärne saa tästä tietää, niin on kaikki lopussa. Mutta sellaista se on, kun myy nuoruutensa ja kauneutensa vanhalle miehelle. Sinulle ei ero merkitse mitään, kaivannetko lapsiasikaan. Minä lähden nyt linnoitukseen, minä.

Kun hän avasi eteisen ovea, seisoi Lochtander odottavana hänen takanaan.

— Jospa minun vain sallittaisiin lähteä kapteenin sijaan. Kyllä toimittaisin tehtävän huolellisesti. Kas, tällaisessa rajamaassa kuin Suomi, tällaisessa maassa, joka aina on ollut kahden mahtavan maan taistelutantereena, aina hävitettynä, aina hyljättynä, täällä tapahtuu usein rajalla asioita, jotka vaativat hyvin huolellista valvontaa, tarkastusta, huomiontekoa. Minä

Sophie Rosenborgin ensi ajatus oli ylpeästi ilmoittaa, ettei

hän ollut pyytänyt mitään palveluksia. Mutta tuon valjun miehen hartaat kasvot, joista siniset silmät täynnä alttiutta häneen katsoivat, lauhduttivat hänet niin, että hän ojensi Lochtanderille kätensä. Ja hän muistikin nyt, että Lochtander oli kotoisin sieltä kaukaa pohjoisesta, jostakin rajaseuduilta. Eikö hän ollut mahtanut joskus sitäkin sanoa, että tuo kaukainen kotiseutu aina oli hänen mielessään. Fredrik Jägerhorn lienee kerran maininnut, että siellä aina tuli kato. Sophie Rosenborg piteli hänen kättään hetken aikaa ja punnitsi, voisiko olla sittenkin mahdollista, että tuo vanhahtava luutnantti pelastaisi hänelle hänen sulhasensa . . . ?

Salissa kuului Dirchsen ihmettelevän, miksi päivällinen viipyi ja missä everstinna Brunow oli. Hyviä hajuja tuntui ilmassa, todennäköisesti lintua paistettiin. Dirchsen oli Kärnäkoskella menettänyt jalkansa ja pelissä vaimo-vainajansa omaisuuden. Nykyään hän pelasi mielettömiä lapsellisia pelejä vain saadakseen pitää hyppysissään noita suloisia pirun keksimiä paperilappuja, joita sanottiin korteiksi. Turhaan he Fullerin kanssa olivat koettaneet luoda uutta peliä, joka yhtäkkiä valtaisi koko maailman ja tekisi heidät rikkaiksi. Fullerin intohimo ei ollut kortinpeluu, vaan talon emäntä, jota hän oli ihaillut jo Tukholman komediassa ja jonka perässä hän oli kulkenut Suomeen heti kun oli kuullut eversti Brunowin autuaasti nukkuneen.

— Minne kaunotar läksi ketunnahkaturkissaan? sanoi Dirchsen, jääden katsomaan eteiseen päin.

— Komplikatioita, sanoi Fuller.

Sophie ei sattunut tietämään, että Viaporin kuriiria ajava Kellberg asui juuri samassa talossa missä eräs vyöntekijän vaimo aamulla oli kuollut isoonrokkoon. Kiertäessään Suon kaupunginosan ahtaita polkuja, hän tunsi katajansavua harmaassa syysilmassa ja pian näki valkeankin, jonka yläpuolella ravisteltiin köyhiä vuodevaatteita. Vainajan tila oli tuotu siihen asunnon ulkopuolelle, ja useat vaimot ja lapset häärivät ym-

pärillä. Vasta kun Sophie näki suuren mustalla hiilellä vedetyn ristin ovessa hän käsitti, minne oli tullut.

Hän oli aina erikoisesti pelännyt isoarokkoa, ja nytkin kauhu kangisti hänen kieltään, kun hän kysyi Kellbergiä. Katajat räiskivät keskellä tietä, savu pöllähteli maahan ja kiiri pitkin lumisohjoa, kallistuvien puurakennusten välissä. Viaporin hieno ylpeä neiti tuskin ennätti kuulla mitä hänen kysymyksiinsä vastattiin. Hän pakeni, peläten savuakin, joka pyrki tarttumaan hänen ketunnahkaturkkiinsa. Vinhaan astellessaan hän pari kertaa kääntyi ja huusi lapsille, pitäen harsoliinasta suunsa edessä, että he käskisivät Kellbergin heti tulla siltarantaan, missä häntä odotettaisiin. Ja samalla hän kuitenkin pelkäsi Kellbergiäkin.

Päästessään torille hän sentään alkoi rauhoittua. Hirvittävä katajansauhu oli toki jäänyt sinne Suon kaupunginosan onkaloihin, eikä hän ollut tarttunut kenenkään käteen, saatikka sitten noihin hirveihin rääsyihin, joita ravisteltiin katajansavussa. Jo tuo savukin — kauhean hajuinen! Tohtori oli tullut ja hän kuului yötäpäivää käyvän sairaiden luona, mutta ihmisiä vaan kuoli hirveästi.

Viaporin kuuluisa kaunotar asteli kohtaamatta yhtään ihmistä. Jollei joissakin ikkunoissa olisi näkynyt tulta, olisi voinut luulla koko kaupungin kuolleen ruttoon ja katajansavuun. Hirvittävä kaupunki, hirvittävä maa! Kuinka kaukana oli Tukholma, hurmaava kuninkaankaupunki. Pitikö hänen ja hänen rakastettunsa täällä Suomessa elää ja kuolla? Ja kuitenkin oli ihmisiä, jotka olivat siihen kiintyneet, niinkuin Jägerhorn ja entä sitten tuo Lochtander.

Niin, jollei ennemmin ollut uskonut rekiretkeä mahdottomaksi tällä kelillä, niin tässä Kaupunginlahden edessä sen uskoi. Toivoton märkä lumisohjo lepäsi kaupungin ja linnoituksen välillä ikäänkuin kaiken apeuden sappi olisi haljennut ja jäänyt siihen lainehtimaan. Hjärne on tuolla linnoituksessa, tämän harmaan vesilakeuden takana, ja pian on heidän välillään oleva

etäisyys, jonka takaa kirje niin harvoin tulee perille, että toinen tai toinen moneen kertaan ennättää kuolla.

Minun täytyy päästä linnoitukseen! ajatteli Sophie. Joka hetken tahdon viettää likellä häntä, jota rakastan. Kukaties kuolema on likellä toista tai toista, ah jospa yhtaikaa ottaisi molemmat! Minun täytyy vielä kerran saada vakuutus, että hän rakastaa minua ja vain minua.

Taasen tuntui poltettujen katajien käry. Sophie Rosenborgia uuvutti ja pyörrytti, hän kierteli laatikkopinoa ja asettui istumaan. Katajankäry tuntui pesineen hänen turkkiinsa. Hänen silmissään oli polku vyöntekijän kallistuvan majan edessä, vuode ja tuli, jonka sauhuun ravistettiin rääsyjä.

Miksi minun on näin paha olla? Olenko kipeä? Mitä on näissä laatikoissa? Miksei kuriiri jo tule? Olenko jo ollut tässä kauankin? Miksen lähde paikaltani? Onko minun vilu? Näitä laatikkoja on kovin paljon, olen täällä kuin talossa, Kellberg ei löydä minua täältä. Olisiko mahdollista, että linnoituksen korkeat upseerit näissä laatikoissa lahjoittaisivat kruunun tavaraa kartanonomistajille? Kellberg on hävytön, kun uskaltaa sitä väittää. Mutta todennäköisesti hän on oikeassa, tuo kelmi mies! Hänpä näyttää tuntevan, että grosshandlari-papat panevat arvoa kauniille korulle, jonka nuori pikku vänrikki lähettää salakihlatulle tukholmattarelle joululahjaksi. Koru voi lujittaa itse rakkauttakin. Onko varmaa, että Hjärne pitää minusta yhtä paljon kuin minä hänestä? Olenko minä kauniimpi kuin Helena? Kuka puhuu ääneen? Se joka on onneton. Puhunko minä ääneen? Olenko ennen puhunut? Rakastan Gustafia, ikävöin hänen luokseen. Mikä minun on?

Yhtäkkiä Sophie tunsi voimakasta vilua. Täällä voi mennä terveys! Ja siinä samassa hän tempautui pystyyn ja sai päähänsä, että voihan linnoitukseen päästä jalankin. Hän saattaa jättää turkkinsa Heidenstrauchin puotiin ja lainata korkeat saappaat. Vihreä silkkikangas on vielä maksamatta, muu toki maksetaan. Helena on tehnyt velkaa, hänkin. Hauswolffilta

täytyy salata se. Inhoittava Valhalla-veljesten yhteinen hempukka on palannut miehensä luo. Hitto vieköön sen kanaljan.

Nyt saattoi nähdä kahden herran verkalleen astuvan Rantatieltä rantaa kohden. Ei, kumpikaan ei ollut Kellberg. Nämä olivat upseerin puvussa. Amiraaliko itse? Ja toinen puhui tummalla äänellä ikäänkuin Jägerhorn olisi puhunut. Oliko »Fredrik» tullut? Ilo läikähti hetkeksi Sophien rinnassa, sillä jos »Fredrik» oli tullut, niin hän keksisi keinot miten päästäisiin linnoitukseen. Sinne hän varmaan itsekin oli matkalla. Ja nyt, kun Sophie jo oli varma, että eversti veisi hänet Viaporiin, hänen kaipauksensa kasvoi tässä toivossa ihanasti, ja vavisten hän odotti, että Jägerhorn jäisi yksinään. Mutta eipä siltä näyttänyt: amiraali piteli häntä käsivarresta ja puheli hiljennetyin äänin, vaikkei ketään ollut näkyvissä. Vai niin, oliko kysymys salaisuuksista? Olisiko pitänyt lähteä tiehensä, jottei joutuisi kuulemaan luvattomia? Mutta entäpä he tulisivat puhumaan siitä, mitä varten Hjärne lähetetään komennukselle.

Amiraali puhui todella komennuksesta, mutta ei Hjärnen, vaan omastaan. Hän ei voinut katsoa komennustaan Suomeen muuksi kuin karkoitukseksi. Oli talviaikaa, kun hän tuli rappeutuvaan linnoitukseen, jossa tuskin tapasi tuolia, millä istua. Hänen alansa on merisotilaan, ei linnoitusupseerin. Jokin toivoton masennus painaa täällä kaikkia ihmisiä, jokin epävarmuus huomisesta päivästä. Linnoituksessa vietetään syntymäpäiviä, kihlajaisia, ristiäisiä ja tanssitaan kaikkialla, hautajaisissakin; koko Viapori on kuin kierivä karuselli. Ei voi muuta ymmärtää, kuin että halutaan unohtaa ja huumautua. Rekiretki on vuoden tärkein tapahtuma. Yhtään sanaa ei syystalvena upseeriperheissä lausuta niin usein kuin »rekiretki» tai »jää-ajot». Mikä linnoitus tämä on? Täällä ei ole kunniantuntoa eikä kuria. Täällä on lamaannus ja yhtäkaikkisuus. Parasta olla sanomatta miltä tuntuu ottaa vastaan tällaisen linnoituksen puolustus. Ja päällepäätteeksi kaupunki lähettää Viaporiin arestanttinsa, jotka sitten yhtämittaa karkaavat, ja näitä kar-

kureita linnoituksen käsityöläiset suojelevat. Tuollainen irtolainen kuin Kellberg häpäisee koko linnoitusta ja saa sen tehdä. Koko ilma on sekoitus juoruja, kihlauksia, ilmiantoja, pidätyksiä. Klingspor Viikissä on yksisilmäinen ja odottaa rouvaansa kuolemaan. Kaupungin pormestari on tulemaisillaan sokeaksi Yhtäkkiä kulkee huhu, että jokin sokea mies pohjoisesta on tyttärensä taluttamana saapunut Helsinkiin hakemaan poikaansa, joka palvelee Adlercreutzin rykmentissä. Hän on — isä nimittäin — menettänyt sodissa kuusi poikaa ja tahtoo nyt tätä viimeistä kotiin kyntämään peltoja. Tämähän on hyvin liikuttavaa, mutta tietysti mahdotonta. Vanhus ja tytärkin ennustaa. Ja nyt juoksee koko linnoitus kaupungin kanssa kilpaa ennustajan luo. Minä olen kieltänyt heiltä pääsyn linnoitukseen, onhan mahdotonta sallia tuollaista. Tyttö kiertelee täällä katuja ja pyrkii jopa minunkin puheilleni — täytynee karkoittaa heidät kaupungista ja passittaa kotiseudulleen.

Vähällä oli, ettei Sophie Rosenborg nyt lähtenyt piilopaikastaan kysyäkseen mitä amiraali oli tehnyt poistaakseen masennusta, joka todella painoi ihmisiä. Millä piti linnoituksen perheiden sitten tappaa aikaansa tässä harmaassa ikävässä maassa? Pitikö linnoituksen nuorten leikkiä sokkosilla tai hypätä nuoraa, tai..? Syntymäpäiväthän tulivat koko valtakunnassa ilman kutsua. Kihlaukset... niin, ketä niistä oli syyttäminen, Jumalaa vaiko pirua..? Karuselli! Eh bien, karuselli! Niin, arestantit ja varkaat lisäksi.

Amiraali tuntui syyttävän Anjalan miehiä. Vaikeampi oli kuulla mitä Jägerhorn sanoi. Sophie Rosenborg kuuli vaan: tulee aika, ja hetken perästä: tulee uusi aika! Pitää katsoa tarpeeksi kauas! Jägerhorn lausui sanat papillisella ennustajan-äänellään, jonka linnoituksen naiset hyvin tuinsvat. Muuten nuo molemmat vatkasivat samaa asiaa kuin Lochtander ja Lindeblom joka päivä keltaisessa talossa kruunun hevoshaan laidassa!

— Niin, puhui amiraali, — kierretään ympyrässä. Ei voida

vaatia, että kaukainen alusmaa nauttisi samoja etuja kuin emämaa. Nämä maat eivät ikinä voi tulla yhdenarvoisiksi On naurettavaa, on maanpetosta...

Ja Jägerhorn:

— — — jättäköön Ruotsi tämän maan oman hallintansa varaan, niinkuin eräs äiti kerran poikansa Mooseksen. Ruotsi tulee hämmästymään kuinka se pitää puoliaan, kunhan se saa käyttää miehensä omaan työhön ja omaan puolustukseen...

— — — Mutta millä häpeällisellä hinnalla? Venäjän keisarinnan mökkiläisenä.

Kun olisi voinut tukkia korvansa kuulemasta tuota yhtä ja samaa, tuskitteli Sophie. Oli jo hirvittävän vilukin. Luuliko tuo hullu Jägerhorn ehkä, että tämä takamaa kelpaisi seisomaan omilla jaloillaan?

Niinkuin leivosen laulu helähtää ilmoille pilvisestä päivästä, niin helähti Helena von Hauswolffin ääni esiin marraskuun itkevästä harmaudesta. Helena tuli juoksujalkaa, hypähdellen vesilampareiden yli, huhuili ja huuteli Sophien nimeä. Hän lakkasi vasta kun huomasi korkeat herrat. Helenan ääni kantoi heleänä rantaan asti:

— Pyydän anteeksi, hyvät herrat. Etsin ystävätärtäni Sophietä. Eikö hän ole täällä? Minne hän sitten on voinut lähteä? Olemme olleet surullisia, kun ei meidän rekiretkestä nyt voikaan tulla mitään... Me olimme siitä niin iloinneet... Herra amiraali on liian ystävällinen, niin kyllä kai kihlaukset usein on julkaistu siten... Mutta uskallanko kysyä — onko se matka kiireellinen, jolle kapteenit Hjärne ja Reuterskjöld lähetetään?

— Tietääpä pieni kaunis rouva paljon...

— Ystävättäreni kertoi minulle, pyydän ettei herra amiraali pahastu.

— Hjärne ja Lochtander lähtevät — Reuterskjöld jää tänne.

— Vai niin, niinkö. Eivätkö Reuterskjöld ja Lochtander voisi lähteä?

— Pienelle kauniille suulle pitää antaa anteeksi yhtä ja toista. Neiti Sophietä täytyy onnitella: hänellä on urhoollinen ystävätär.

— Ah niinkö, herra amiraali siis tietää! Niin, Sophie olisi niin toivonut, että heidän kihlauksensa olisi juhlallisesti julkaistu, niinkuin tapa on... Mutta nyt siis kapteeni Hjärne matkustaa... Ystävättäreni on surullinen... ja minä myöskin. Viipyykö kapteeni kauan poissa?

— Niin kauan kuin asiat vaativat.

— Herra amiraali, ystävättäreni rakastaa kapteeni Hjärneä aivan hirvittävästi...

— Iloitsen, että upseerini saavat uskollisia vaimoja.

— Herra amiraali.

— No niin, rouva von Hauswolff, mikä vielä painaa mieltänne?

— Jos uskaltaisin pyytää kapteeni Hjärnelle yhtä ainoaa päivää. Ystävättärelläni on äärettömän kaunis vihreä puku, jonka hän teetti kihlajaisia varten assamblee-illaksi.

— Vai niin. Tämähän on tärkeä näkökohta. No, etsikää nyt ystävättärenne ja sanokaa, että hän pukisi ylleen sen äärettömän kauniin puvun. Minä lähetän sulhasen sinne ihailemaan, jahka olen hänen kanssaan puhunut. Kihlaus on julistettava julki tänä iltana. Se on minun tahtoni. Molemmat kapteenit tulivat juuri äsken reippaasti jään ylitse jalan. Hjärne on hänkin täällä.

— Jalan? huusi Helena — se tuli kuin hätähuuto. Ah mimmoiset saappaat heillä sitten olikaan?

— Huomenna jää tuskin olisi kannattanut. Kiirehtikää siis pukeutumaan hienoiksi. Eversti Jägerhorn saa minun sijaani tulla esittämään kihlattujen maljan.

— Tjaa, sanoi Jägerhorn, — vai pitää minun olla liittämässä kaunista Sophieta toiseen, olenhan kerran itse kosinut häntä. Tosin siitä jo on monta vuotta. Olin hurjasti rakastunut.

Helena von Hauswolff hyppeli ja hymyili, kiitteli ja siunaili.

Oli kuin lintu olisi viserrellen räpytellyt siinä liejuisella maalla Helsingin rannan kaatopaikan vierellä.

— Kuinka me kaikki nyt tulemme iloisiksi ja tyytyväisiksi!

Olikohan keltaisessa talossa kruunun hevoshaan harjalla koskaan vietetty niin iloista iltaa kuin tämä Sophie Rosenborgin ja Gustaf Hjärnen kihlajais-ilta? Kortit olivat toki nyt ennustaneet oikein, monet kerrat ne olivatkin pelastaneet rouva Brunowin, ilmoittamalla mitä oli tulossa. Niinpä tavattiinkin nyt päivällispöytä todella juhlallisesti katettuna ja voileipäpöydällä niin paljon juomatavaraa, että Fuller yritti tulla pahantuuliseksi ajatellessaan niitä laskuja, jotka talon emännän myöhemmin oli suoritettava. Rouva Brunow itse komeili kultakäädyissään ja muistosormuksissaan, hiljalleen rallatellen pöytä- ja piirilauluja, joita aikoi herättää elämään illan kuluessa. Iloisista iloisimmalta tuntui luutnantti Lochtander, joka naulatessaan rekiretki-juhlaan aiottuja siraatteja salinovien yläpuolelle selitti aikovansa, hänkin, tänä iltana julkaista kihlauksensa. Hänen kauniin morsiamensa nimi oli Solitude, ja tässä tämä tikapuilla auttoi häntä hänen laskiessaan lentoon kaikki sinisiipiset amoriinit. Kävi toki suhina ja rätinä kuin parhaassa sodassa, kun nuoliniekat ammuskelivat nurkasta nurkkaan läpi salin. Hip, hei, hurraa: hän on saanut komennuksen rajalle, hän, Antti Lochtander!

Hjärne saapui yksinään, ja everstinna Brunow, joka oli pitänyt silmällä porttia, johdatti hänet salaa ja uskomattoman taitavasti läpi puolipimeiden kuistien ja eteisten sen oven eteen, missä morsian ystävättärensä kanssa oli pukeutumassa.

— Kyllä te nyt näette nälkää, rakkaat ruokavieraani, puheli hän edestakaisin kävellessään, — mutta koettakaa kestää. Kissa pääsi ruokahuoneeseen ja pisti poskeensa kermat ja paistit. Ei mitään jäänyt. Saatte tyytyä naurishuttuun ja silakkaan. Koettakaa kestää . Mutta avatessaan keltaisen budoaarin ovea hän kuiskasi: — Hss Helena, ulos täältä, hiirenhiljaa!

Heitä paljaille hartioille huppuliina . . . Jumalan tähden, älkää kiljaisko. Tässä tuon Sophielle erään hirveän sydämenvarkaan, kavaljeerin rakastettavinta laatua. No niin, hän auttaa panemaan hameen hakasia takaa kiinni . Hsss! Mitä joutavia ujostelemisia! Saatte vain kymmenen minuuttia! Hjärne, älkää pahasti rypistäkö robe'ea!

Helena Hauswolff syöksyi kuin sukkula, vuodevällyt paljailla olkapäillään, ovesta ja joutui eteisen ovenavauksessa suoraan jonkun ihmisen syliin, joka ihminen nauroi miehen äänellä ja suuteli häntä mihin ennätti. Heitä oli kaksikin, mutta pimeässä ei voinut erottaa keitä he olivat, ennenkuin Helena jo pihaan ennättäneenä tunsi Fredrik Jägerhornin äänen. Ja se toinen mahtoi olla Reuterskjöld, se ilkimys, joka oli suudellut. Mutta suuttuminen toki ei nyt johtunut kenenkään mieleen.

Viaporin kuuluisten rekiretkien tahti oli vähitellen ottanut komennukseensa talon ja salaisuudet alkoivat avautua. Hyvät ruuat ja hyvät juomat täyttivät tuoksuillaan huoneet, kynttilät kärysivät ja lepattivat. Juostiin ja kuiskailtiin. Talon emäntä itse loisti onnellisessa odotuksessa. Kuului iloista, pidätettyä naurua. Avattiin kaksoisovia. Kapteeni Fuller vihdoin sävähytti auki keltaisen budoaarin ovet ja maailman kaunein kihlattu ihmispari astui saliin. Oh! Mon Dieu! Charmant! Suurenmoista! Tuttu seura irtaantui harmaasta arjesta ikäänkuin olisi ensi kertaa astunut kevään lehtoon ja ensi kertaa kuullut satakielen. Ja juhlapöydässä oli jokainen sen näköinen kuin olisi odottanut oman kihlauksensa julkaisemista. Toki Sophie Rosenborg jo pukunsa ja oudon hiljaisen, juhlallisen kauneutensa vuoksi, sekä hänen vierellään istuva komea kapteeni Hjärne heti olivat kaiken keskusta. Sulhasen toisella puolella oli Jägerhorn ja morsiamen toisella puolen talon emäntä, joka ei voinut pidättää tunteellisia ilon kyyneliä silmistään, kun eversti Jägerhorn kauniisti puhui kihlatuille. Hän johdatti mieliin keväisen päivän Viaporin valleilla, jolloin iloinen syntymäpäiväseura käyskeli kukoistavien sireenipuiden kes-

kellä ja kahdelle sydämelle tapahtui se ihme, että ne löysivät toisensa. Sellainen on niitä salatuita ihmeitä, jotka tapahtuvat siemenelle, kun se maan povessa auringon suudelmasta herää kasvuun. Tai kun kansa, joka on elänyt varjossa, tuntematta itseään, saa herätyksen, tuntee otsallaan vapauden jumalattaren suudelman ja luo yltään orjuuden kahleet niinkuin virta, joka keväällä vapauttaa itsensä jäistä. Näin on viime päivinä tapahtunut useissa maissa niinhyvin vanhassa kuin uudessa maanosassa. Kansat havahtuvat ja luovat kahleensa — suotakoon vanhalle soturille anteeksi, jos hän tähän iloiseen tilaisuuteen liittää havaintoja, jotka ovat häneen vaikuttaneet ylivoimaisen väkevästi.

Lochtanderin mielenkiinto oli eversti Jägerhornin näitä puhuessa rävähtämättä seurannut puhujan kasvoja, hänen tummaa ääntänsä, joka lämpenemistään oli lämmennyt, ja katsetta, joka hetken tuntui olleen jossakin kaukana täältä. Siellä jossakin kaukana everstin kotipaikalla varmaan. Ja Lochtanderkin siirtyi ajatuksissaan kauas metsänreunaan, mistä kangasti kylä, loputon metsäseutu, nuori poika joka kynti ja tyttö joka ojensi hänelle juotavaa . . . Metsä oli hiirenkorvalla, leivoset lauloivat, maa kääntyi mustina turpeina . . . Näky meni nopeasti ohitse kuin tuulella sauhu . . Poltettiinko suota? Isänmaa! purkautui upseerin huulilta. Ja Lochtander, ajattelematta mitä teki, tarttui viinilasiin joka äsken oli täytetty hänen eteensä, ja joi sen pohjaan. Hänen kätensä yritti haparoida pulloa, koska hän olisi halunnut juoda enemmän, mutta sitä ei ollut hänen ulettyvillään.

— Tulee aika! jatkoi eversti ja katsoi silmänräpäyksen ajan luutnanttiin, ikäänkuin ei hän olisi nähnyt ketään muuta ja ikäänkuin tämä yksin olisi voinut hänet ymmärtää. — Mutta tänäänhän on sydänten juhla. Mikä onni naiselle omistaa uljaan sotilaan rakkaus, mikä onni sotilaalle, joka on vihkinyt elämänsä puolustamaan kalleinta mitä ihmiselle on annettu, isänmaata, omistaa naisen rakkaus, naisen, jonka us-

kolliset ajatukset ja esirukoukset hyvien enkelien lailla liihoittelevat hänen ympärillään ja kääntävät jopa uhkaavat kuulatkin radaltaan.

Kun everstin esitettyä kihlattujen maljan Lochtander kohotti tyhjennetyn lasinsa heitä kohden, katseli hän kuin lumouksen vallassa ainoastaan Jägerhorniin. Ja kun nyt alettiin laulaa ja maljat yhä tiheämpään tyhjenivät pohjaan asti, katseli hän yhä everstiin kuin taivaankaareen. Kun muut kohottivat hurraa-huutoja kihlatuille, huusi Lochtander mukana, mutta hän lausui joitakin outoja sanoja, joita hän yksin mahtoi ymmärtää. Hän puhui suomenkieltä!

— Skool, Lochtander! lausui viinistä kuumenneena talon emäntä, korottaen lasiaan vinoon yli suuren, pyöreän pöydän. — Kerrankin näen teidät iloisena ja tyytyväisenä. Skool!

Lochtander nousi pystyyn, tarttui pulloon, mutta heti löytämättä lasiaan nosti pullon ilmaan ja huusi:

— Kaikkien niiden kansojen malja, jotka luovat yltään orjuuden ikeen. Skool!

Hänelle huudettiin, että hän puhuu roskaa, istukoon alas ja pitäköön suunsa. Nyt vietetään rakkauden juhlaa! Talon emäntä nousi toimittaakseen hänelle juomaa. Kerrankin hän näki hyvän luutnantin iloisena ja tyytyväisenä. Mutta Jägerhornkin oli hänet nyt huomannut, ja molemmat miehet katsoivat toisiinsa kiinteästi ikäänkuin ei ketään muita olisi ollut huoneessa. Kun everstinna Brunow aikoi ottaa pulloa, jota Lochtander yhä heilutti kädessään, täyttääkseen siitä luutnantin lasin, niin tämä sydämellisesti katsoi everstinnaan niinkuin lapsi katsoo kaitsijaan, joka aikoo ottaa häneltä hänen lelunsa. Hän oli juonut pullon tyhjäksi.

— Eversti Jägerhornin malja! huusi Lochtander. — Tarvitsisin ämpärillisen kalleinta viiniä ja yhteen kyytiin tyhjentäisin sen Fredrik Jägerhornin kunniaksi.

Nyt juotiin Jägerhorninkin malja, nimittäin siinä ominaisuudessa, että hän edusti amiraalia. Hänen maljansa oli siis varsin

oikeutettu. Muuten kaikki maljat keskitettiin kihlattuihin, jotka tuntuivat kuuluvan toiseen maailmaan — kuinka saattoikaan rakkaus luoda ihmiset näin uusiksi! He joivat vähän ja puhuivat vähän. Kumpikin tuntui muistavan, että kapteenin huomenna varhain oli lähdettävä.

— Tulee aika! lausui Jägerhorn kohottaen lasinsa Lochtanderia kohden. — Tulee aika — s e aika!

Lochtander, kuin suunniltaan riemusta, toisti hänen sanansa ja heilutti kättään. Molemmat lausuilivat toisilleen näitä sanoja, väsymättä, ja joka kerta kokien jotakin uutta siinä salaisuudessaan.

Oh, nyt saapui soittoniekka, Helsingin urkuri, joka samalla oli Adlercreutzin rykmentin soittokunnan johtaja. Kookas tuuheatukkainen, Danzigista tänne tullut mies, yllään suuret sudennahkaturkit, oli jo pihalle kuullut juhlahumun, joutunut sen valtoihin ja, kiiruhdettuaan portaista eteiseen, tavoittanut silmiinsä kihlatun parin, joka muun seurueen keskellä kuin täyteläinen ruusupuu loistossaan pysäytti hänet.

Juhlaseuruekin näki Kressin tulevan, ja Lindeblom ja Stava de Freese nousivat käydäkseen häntä vastaan. Mutta he pysähtyivät, sillä soittoniekka näkyi haluavan seisoa eristettynä kuin omassa maailmassaan. Raskas viitta, jota hän käytti soittaessaan kylmässä kirkossa, valui hänen jalkoihinsa, hän pyyhkäisi lakin saman tien, ja viulu, kevyt kuin lintu tuli esiin povesta, asettuakseen kaulalle.

Juhlallinen tumma sävel, kuin virranjuoksu himmeän vuoren alta kesäaamussa, alkoi laulaa hänen olemuksessaan ja kirposi esiin hänen tunteellisista sormistaan viulunkielten kosketelussa.

— Schönheit, dich will ich huldigen,
Schönheit, dich will ich loben,
Schönes Weib, heil sei dir,
Du Krone der Schöpfung . . .

Soittoniekka tapaili joitakin syntymämaansa sanoja, joita tuskin kukaan kuuli. Hänen sävelensä puhkesi sitten riemulliseksi fuugaksi, joka sinisenä virtana E-duurissa vierii vihreitten niittyjen halki. Jopa läksi liikkeelle C-dur sävel, keltainen kuin aurinko ja väkevä kuin keskipäivän riemu. Molemmat kiirehtivät täyttymyksen päämäärää kohden. Ja yhä liittyi virtaan uusia säveliä, elämän riemuja, elämän tuskia, lasten leikkejä, lintujen laulua, kukkain loistoa, kukkain lakastumista. Kielet värisivät, kielet vaikenivat.

Ihmisetkin vaikenivat. Sitten alettiin huudella.

— Kress, Kress — tulkaa! Soititte kauniisti. Kommen Sie, den Ehrenplatz neben der Schönheit sollen Sie haben! Sävelten maailmassa te olette aatelismies.

— Miksi tulette niin myöhään? Joko teidän taas piti korjata kaupungin kirkon onnetonta pelitoosaa?

— Kress, soittoniekka Lutheruksen maasta, morsiamen viereen!

— Kressin malja!

Lochtander kiirehti nostamaan sudennahkaturkit eteisen lattialta, minne ne olivat valuneet. Korkea, varhain harmaantunut, puhdasihoinen ja väkeväpiirteinen mies astui juhlahuoneeseen, tällä hetkellä kädessään huilu. Kun hän otti irti äänen mitä erilaisimmista soittokoneista, niin häntä huvitti panna niitä näin taskut täyteen ja alati ilahuttaa niillä ihmisiä. Nytkin hän näytti aikovan edelleen soittaa, ja tällä kertaa huilua, kun emäntä toi hänen käteensä viinilasin ja kaikki pikarit pöydästä ojentuivat häntä kohden. Juhlapöydässä oltiin jo iloisessa humalassa. Fuller ja Dirchsen kävivät Jägerhornin kimppuun, tiukaten häneltä tietoa, mitä hän tarkoitti noilla kahleita ja jäitä katkovilla kansoilla. Tarkoittiko ehkä herra vapaustaistelija Lapinkin kansaa, hahhahhah? Lochtander yltyi pyytämään, että Kress säveltäisi Suomenmarssin, sellaisen, että kuuluisi kuinka jäät lähtevät koskia alas, sellaisen, että rytisee ja paukkuu ja sitten tulee vapaus.

— Suomen marssi, se soittakaa! rukoili Lochtander.

Kapteeni Reuterskjöld suuteli rouva von Hauswolffin käsiä eikä tuntunut näkevän muita kuin hänet. Helena nauroi, torui ja leikillä löi häntä korvalle. Reuterskjöld suuteli hänen paljasta rannettaan siltä kohdalta missä valtasuoni lyö. Helena ei enää liikahtanut. Fuller vaati, että jo noustaisiin pöydästä. Viini oli aivan lopussa. Talon emäntä meni katsomaan, vieläkö sittenkin olisi viiniä. Lähetettiin nopeasti Heidenstrauchille sitä hakemaan. Fuller ajatteli laskuja ja koetti katseellaan saada Anna Brunowia järkiinsä. Kaikki puhuivat yhtaikaa, ei enää voinut erottaa omaa ääntään. Kihlatut saattoivat huoleti tuntea olevansa yksinään ja vaihtoivat raskaan, kuuman silmäyksen. Jägerhornkin nyt pyyteli Kressiltä »Suomen marssia». Viiniä tuli pöytään. Taasen puheltiin niin, ettei voinut toista ääntä erottaa toisesta.

Ja taasen kajahti sävel. Paimenen huiluko puhalsi vilpoisessa metsässä? Kokonainen virta hopeisia pisaroita tulvi sisään, levittäen hunajaisten niittyjen makeutta. Morsiusparin edessä seisoi Fredrik Kress, Saksanmaan soittoniekka, huilullaan ylistäen rakkautta.

IV

KAUNOINEN SOPHIE.

Senjälkeen kun Helena von Hauswolff palasi miehensä ja lastensa luo linnoitukseen, vaipui Sophie Rosenborg masennuksen tilaan, josta hänen suojelijattarensa everstinna Anna Brunow turhaan koetti häntä nostaa. Everstinna kehoitti häntä liittymään niihin nuoriin naisiin, jotka nyt alkoivat opetella soittotaitoa tuon erinomaisen soittoniekan Fredrik Kressin johdolla. Magdalena Kuhlberg ja Henriette Heidenstrauch olivat jo antaneet Kressin kirjoittaa Danzigiin, että sieltä lähetettäisiin tulemaan heille kummallekin fortepiano. Heillä oli siihen varaa. Jalomielisyyden puuskassa oli proprietääri Weckström sisarentyttärelleen Loviselle ostanut Turusta vanhan soittokoneen, joka tosin kuului olevan niin huono, että yhtä mielellään olisi voinut lyödä irti säveliä vanhasta muuripadasta. Joka tapauksessa Lovisekin nyt opetteli soittotaitoa. Uutisten joukossa, joita everstinna surulliselle kaunottarelle tarjosi, oli uusi kihlauskin. Tai ei se tosin vielä ollut aivan varma, mutta todennäköinen: Amalia Lizelles ja vastatullut tohtori! Amalian kasvot olivat viime aikoina olleet hyvin iloiset, uusi tohtori oli ollut heillä kaksi yötä, ja nyt korjasi Kellberg hänen tulevan asuntonsa ikkunoita, niitä samoja Heidenstrauchin vihreässä rantatalossa, jotka linnoituksen nuoret sinä tiettynä kuutamoyönä olivat viskoneet säpäleiksi.

Tämä kihlaus oli käynyt nopeaan.

Mitä nyt mahtoivatkaan ajatella rikkaat Weckströmit, Johannes ja Jakob Daniel? Gustaf — hän oli kaukaisilla mailla ja tuskin

tulisi edes perinnön saaliinjakoon, häntä ei kannattanut mainitakaan. Molemmat toiset olivat vuoronperään liehitelleet pormestarintytärtä ja uskotelleet hänelle, että he tarkoittivat totta, mutta nyt, kun pormestari oli köyhtynyt ja tulemaisillaan sokeaksi, nyt he hänet heittivät. Kummallista, että Amalia oli taipunut milloin toisen, milloin toisen puoleen. Olisikohan mahtanut olla hänelle samantekevää kenen ottaisi. Mutta eiköhän heitä kuitenkin nyt kaduta, kun ei heillä enää ole sitä koreaa leikkikalua! Ei, Amalia rakasti vain Johannesta, mutta epätoivoissaan ärsytti häntä Danielilla.

Innokkaasti uusi tohtori kävi katsomassa rokkosairaita. Ja muutamia hän oli saanut parantumaankin. Hänet oli myöskin viety Viikiin rouva Klingsporin luo, mutta siellä ei ollut rokkoa, vaan se oli rintatautia. Tohtori oli sanonut, että hänen luokseen tultiin aivan liian myöhään. Klingspor haki yhä talousmamsselia, hän kuului käyneen Döbelninkin luona, vaikkei se talousmamsseli siellä ollut nuori eikä suinkaan kauniskaan. Döbeln kuului ärjäisseen: mitä pirua, minä aion itse naida hänet, eikö kenraali tiedä, että hän on poikani äiti! Klingspor oli hämmästynyt ja sanonut: »tant mieux, mon colonel». Tämä oli niin huvittava asia, että Sophienkin piti makeasti nauraa. Döbeln todella oli päättänyt naida piikansa! Komedialaitoksessa näyteltiin yhä »Bobbi muorin häitä», rouva Brunow oli päättänyt uuden kerran mennä tätä komediaa katsomaan ja silloin Sophien täytyy tulla mukaan. Se oli mahdottoman huvittava komedia, jo kotona Ruotsissa yleisö ja Anna rouva myöskin oli ollut menehtyä naurusta, kun Bobbi lauloi Tusneldalle:

On naisen sydän linnoitus,
sen sisään johtaa rakkaus,
vain rakkaus, ain' rakkaus,
tralalallala lallalaa.
Avaa portti, vahva linnoitus,
nyt sisään ryntää rakkaus,
Se tulee, hyökkää .

Ja etu oli, että tähän vuodenaikaan paleli komedialadossa kuitenkin paljon vähemmin kuin talvisella pakkassäällä. Ohhoh, kuinkahan monta lasillista kuminaviinaa hänkin, Anna Brunow, otti silloin viime pakkasella, kun kävi ensimmäisen kerran ja istui vetoisassa lautahökkelissä!

— Mutta Sophie, sinä et kuuntele mitä puhun! En koskaan ole nähnyt näin ymmärtämätöntä upseerinkihlattua. Ajattelehan toki, että voi tulla sota ja todellinen hengenvaara. Nyt on kysymys vain luottamustehtävästä, jommoisesta jokainen upseeri iloitsee, ja sinä saisit olla ylpeä! Ja Lochtander, tuo hyvä poika, jota me olemme ilkeästi kiusotelleet, vielä lupasi olla kapteenille hyvä toveri ja veli. Sulje sinä Lochtanderkin iltarukouksiisi, sen hän on ansainnut, ja varo, ettet sure kauneuttasi turmiolle. Silmäsi ovat jo haaleat kuin suolarakeet.

Everstinna Brunowin täytyi naurulla koettaa poistaa vaikutusta, minkä hänen viimeiset sanansa tekivät Sophiehin. Hän tarttui heti pieneen irtopeiliin ja suuntasi sen kasvojansa kohti.

Silloin hän yhtäkkiä huomasi, ettei voinut erottaa omia kasvonpiirteitään. Hänen sydämensä lakkasi sykkimästä.

Rouva Brunowkin säikähti.

— Ja minä joka tahtoisin, että kaikki olisivat iloisia ja tyytyväisiä! Et ole nukkunut moneen yöhön. Lisette, tule pian järjestämään fröken Rosenborgille vuode. Lisette, kuule toki!

Sophie hypisteli keltaisen budoaarin tuolinpäällystä, joka aikoinaan oli ollut kallista silkkidamastia ja jonka rei'istä sormet nyt sopivat sisään kuin verkosta.

— Kotona meillä Ruotsissa, alkoi hän ärtyneesti, — piiat heti tottelevat, kun heitä käsketään. Ja myös posti tuo kirjeet. Posti varmaan on hukannut Hjärnen kirjeet.

Rouva Brunow ymmärsi, että Sophie oli sairas. Herra Jumala, nyt vasta hän huomasi, että tytön käsi tuntui tulisen kuumalta. Mutta Sophie istui kuin noiduttuna paikallaan ikkunan ääressä, silmäillen polulle, jota pitkin kalastajat menivät

veneilleen. Meri oli siis jo auki ja pyydettiin kaloja. Olikohan jo kevät? Hän ei voinut muistaa.

Everstinnan ja Lisetten kuiskaillessa jotakin, vuodetta valmistaessaan, Sophie tunsi, että hänen sydämensä löi aivan hirvittävästi. Senhän täytyi ihan haljeta. Hänen poskilleen pulpahti kuumia veriläikkiä ja sydämen lyönnit samassa hiukkasen helpottivat. Hän ei enää ajatellut kalastajia eikä Hjärneä eikä rekirettkiä eikä mitään. Hänen olisi tehnyt mieli vain tietää, puhkesiko veri virtanaan hänen kasvoistaan, vai ainoastaan tuntuiko siltä, mutta hän ei jaksanut nostaa kättään, viedäkseen sitä poskelleen.

Kävikö ukkonen? Jotkut hirvittävät vaunut kulkivat linnoituksen päällitse. Ne tavoittivat häntä, täytyi juosta. Ne tulivat tulemistaan. Nyt ne tavoittavat. Auttakaa! Niiden edessä ei ole hevosia, vaan nokimusta pilvi, suuri pilvi, niin että se ulottuu maasta taivaaseen. Se toitottaa jo korviin. Se humisee, puhaltaa, käy kiinni vaatteisiin! Hän on vain pieni riepu. Kun pilvi paiskaa hänet ylös, niin hänen päänsä lyö taivaan seinään. Hän putoaa korkealta. Ei ole jäljellä kuin läiskä . . . Muitakin läiskiä putoaa linnoituksen kallioille. Ihmisiä sataa koviin kiviin. Ne heittelevät käsiään kahdenpuolen, ne takovat päätään kiviin. Pilvi kiehuu yläpuolella, oksentaen ympärilleen kuumaa tuhkaa. Seppiä on tullut laivoilla. Ne takovat ihmisten päässä. Mitään muuta ei kuulu kuin seppien iskut ja pilven kohina. Pilven sisästä astuu vaivaisen ihmisläiskän eteen valkoiset ihmiskasvot, jotka polttavina tuijottavat. Mitä ne tuijottavat, mitä ne tahtovat? Nyt ne muuttuvat. Ja nyt taas. Nyt ne panevat kiinni silmät, nyt silmät avautuvat ja putoavat päästä. Gustaf Hjärne on vaarassa! Missä on luutnantti, joka lupasi olla veli ja ystävä? Apua, sepät iskevät pään puhki, apua! Pilvi ajaa takaa Gustaf Hjärneä. Nyt se tavoittaa hänet, paiskaa korkealle taivaan kattoon. Nyt hän putoaa, kuolee — voih! Hän putosi jonnekin kauas, Sophie ei pääse sinne asti. Hän on vain läiskä, hänellä ei ole jalkoja eikä silmiä. Nyt ne panevat hänet kuumaan pataan. Oi-voih!

Hänen huutonsa vihlaisi läpitunkevana kautta talon, jossa tuttu ruokavieraiden piiri istui hiljaisena, pienen kammon vallassa seuraten mitä keltaisesta budoaarista kuuluisi. Kaunis fröken Sophie houri mielettömänä kuumeessa, turhaan oli hänelle tarjottu syötävää ja juotavaa, hän oli tuskin tajuissaan. Kaikkien mielessä oli nimi sitä tautia varten, jota pelättiin tämän tilan ennustavan, mutta kukaan ei ääneen lausunut taudin nimeä.

Yhtäkkiä Sophie avasi silmänsä ja kiinnitti ne rouva Brunowiin, joka kannatti hänen päätään.

— Kirje? kysyi Sophie.

— No kas nyt, johan sinä heräät, piikaseni. Eihän kirjettä vielä ole voinut tulla. Vastahan viikko on mennyt. Herjeminjee kuinka sinä olet kuuma!

— Vasta viikko. Aika on ollut kovin pitkä. Mikä tauti minussa on?

— Emme vielä tiedä, suloinen piikaseni. Lisette on jo kaksi kertaa käynyt noutamassa uutta tohtoria, mutta hän viipyy Espoossa. Siellähän murhattiin se Kellbergin ystävä, joka oli todistamassa linnoituksen kuvitelluista varkauksista. Kumma tapa tekeytyä tärkeäksi. Lähteä nyt mustaamaan upseereja ja maalata heitä kruunun varkaiksi, jos he ovat ystävälle luovuttaneet jonkin laudankappaleen. Niin, ja jostakin kassanvajauksesta myös puhutaan. Mutta tuo todistaja nyt ainakin on murhattu . . . Etkö sinä tahtoisi syödä jotakin, ettet pääse laihtumaan. Kukaties kapteeni on kotona ennenkuin tiedämmekään.

— Mutta mitä ne suuret laatikot siellä rannassa olivat? kysyi Sophie, kiinnittämättä huomiota muuhun, mitä rouva Brunow puhui. — Julkaistiinhan meidän kihlauksemme, vaikkei rekiretkeä tullutkaan? Tämä tauti vie muistin. Näin pahoja unia. Soittihan Kress minulle uuden sävelen, kovin kauniin? Hirveitä unia näin.

— Kaikki sinä oikein muistat. Kress soitti ensin hymnin

rakkaudelle ja myöhemmin illalla Walzerin, ja me olimme kaikki kuin hulluina ilosta. Ja hän kutsui Walzeria Sofia-Walzeriksi ja omisti sen sille Sofialle, joka viisauden ohella on saanut kauneuden jumalallisen lahjan. Kyllähän sinä toki tämän muistat?

Sophie Rosenborg tavoitti onnellisen hymyä. Ja hänen kauneutensa oli lyhyen hetken peloittava hehkuvassa hohdossaan, josta silmät kuumeen tulessa säteilivät.

— Katso, tässä Lisette tuo kauralientä, nyt me syömme!

— Oi, oi, hätääntyi Sophie, viskellen päätään puolelle ja toiselle, — nyt ne taas tulevat. Älkää päästäkö minua nukkumaan. Älkää jättäkö yksin . . .

Mutta hän oli jo tajuttomana ja lasketti kiiltävää jäätä loputtoman aavalla merellä sulhasensa vierellä, joka suuteli häntä, suuteli niin että hän oli tukehtumaisillaan. Hän tuskin saattoi hengittää suloisen painonsa alla, mutta pyyteli enemmän ja enemmän suudelmia, enemmän ja enemmän rakkautta. Yhtäkkiä Hjärne hellitti. Ohjakset laahasivat aisojen alla, jää notkui taittuen kappaleiksi, tuossa oli jo musta vesi. Hevonen ei totellut kapteenin kieltoa, hulluna se laukkasi jään rajaa kohti. »Heittäydy reestä, hukumme!» huusi Hjärne ja paiskautui nopeasti alas. Mutta hän ei jaksanutkaan vetää morsiantaan kuomureen korkeiden laitojen alta. Sophie hypähti istuimelta seisoalleen, huitoi ja huusi apua. Hän huusi henkensä hädässä. Toinen reenjalas viisti jäätä, toinen kulki syvällä vellovassa vedessä.

Koko talo kuuli hänen hätähuutonsa. Mutta helpoittavaa hien kylpyä ei sairaalle suotu, ainoastaan hirvittävä kuumotus ja houreen täyttämä unitila.

Niinä päivinä katsoivat ruokavieraat korttiensa ääresta oudosti säikähtyneinä toisiinsa, puhuivat harvakseltaan ja yhtäkaikkisista asioista. Kukaan ei puhunut kuolemantapauksista, joita kaupungissa sattui joka päivä, eikä sairaudesta. Kolmantena päivänä he lausuivat kuiskaten keskenään sen kammottavan taudin nimen, jonka läsnäolosta he nyt alkoivat olla yhä varmemmat. Kaunoinen Sophie raukka!

Eikä sitä seuraavana päivänä ruualle enää saapunutkaan kuin Fuller, talon emäntään ikuisesti rakastunut kapteeni.

— Vai olette te täällä, sanoi Anna Brunow ärtyneenä, — vai pitäisi minulla olla teille linnunpaistia ja puolahilloa! Ei, tiedättekö, olen yövalvonnasta kaatumaisillani ja pakahdun suuttumuksesta, kun Lisette joka päivä turhaan on tavoitellut tohtoria. Pitääkö elävien ihmisten menehtyä sinä aikana jolloin tohtori Espoossa tarkastaa murhamiesten ruumiita!

— Rauhoittukaa, Anna Brunow, keskeytti Fuller itkuun hyrähtäneen naisen. — Tohtorilla on nyt paljon työtä. Tuon teille rahaa, arvaan ettei teillä ole äyriäkään. No, no, eihän tämä nyt mitään ole. Olen kiitollinen, jollei minun tarvitse tehdä tiliä siitä mistä olen tämän saanut. En ole varastanut, vakuutan . . .

— Vanha ystävä, ainoa uskollinen ystävä! nyyhkytti rouva Brunow. — Missä kaikki muut sitten ovat, jotka ovat luonani olleet iloisia? Eikö sitten teille ole elämänne rakas? Ilo ja onni ovat jättäneet taloni. Te vain tulette. Mutta en ota rahojanne, tiedän, että olette myynyt jotakin joka oli teille kallisarvoista, ja Weckströmin veljekset varmaan ovat siitä maksaneet teille tinanapilla, hahhahhah — tunnen ne veljekset. Ei, viekää rahat pois, kuten olen sanonut.

Fuller laski kuitenkin, rouvan yhä itkiessä ja hänen itsensä miettiessä, millä nyt parhaiten häntä ilahuttaisi, rahat sille paikalle, minne ruokavieraiden oli tapana hienotunteisesti asettaa maksunsa, nimittäin peilipöydälle kahden hopeisen kynttiläjalan väliin. Rouva Brunow itki kauniin Sophie Rosenborgin surkeutta ja kuvasi mitä hän unen houreessa oli puhunut: vuoroin hän oli eksyvinään linnoituksen sokkeloihin ja maanalaisiin käytäviin, missä venäläiset sotamiehet ja nälkäiset sudet ajoivat häntä takaa, vuoroin hän oli kotona Ruotsissa ja ratsasteli vauhkolla mustalla hevosella, vuoroin hän istui vaunuissa, joiden edessä laukkasi neljä punaista kettua, vuoroin hän tanssi Hjärnen kanssa Kressin uuden Walzerin mukaan, jolle Kress

hänen kunniakseen oli antanut nimen »Kaunoinen Sophie». Hän mahtoi hirvittävästi kärsiä, ja kuinka kävisikään, kun nyt rokko puhkeaisi täyteen valtaansa. Kaunoinen Sophie raukka!

Taitavasti Fuller osasi kiertoteitä johdattaa Anna Brunowin ajatukset hiukan iloisempiin asioihin ja nimenomaan siihen laudoista rakennettuun ja jonkinlaisilla aitioilla varustettuun Thalian temppeliin, joka vanhojen ja vakavien helsinkiläisten kauhuksi oli rakennettu puoleksi Öhrnin talon takapihalle, puoleksi jäälle, jotta nyt synti saisi siellä rehoittaa komeljanttarien esittäessä näytelmiä »Kruununvoudit», »Bobbi-muorin häät», tai »Tilaisuus varkaan kasvattaa». Esitys ei eilen ollut yhtä hyvä kuin edellisellä kerralla. Kohmettunein huulin tunnustivat näyttelijät harvalla lattiallaan rakkautta ja tömistivät katselijat käsin ja jaloin suosiota nahkaisista vaatevarustuksistaan. Olihan eilen aika kylmä, ja ainahan Kaupunginlahti suuntasi viimansa Helsinkiin. Oli vaikeaa tietää tapahtuiko tömistäminen lämpimyyden vuoksi vaiko mieltymyksen merkiksi. Franskassa kuuluu olevan sellainen tapa, että näyttelijät tulevat esiripun eteen kumartamaan ja kiittämään.

Anna Brunow terästi kuuloaan seuraamaan, mitä mahdollisesti tapahtuisi keltaisessa budoaarissa, ja Fullerkin lakkasi puhumasta.

— Lisette on siellä, sanoi rouva Brunow hiljaa. — Hän on yhtäkaikki hyvä ja jumalaapelkäävä tyttö, yökaudet hän on jaksanut valvoa ja kehoittanut minua nukkumaan.

— Niin, jatkoi Fuller, — meidän kaunis Sophie sanoi kerran, että jos täällä olisi oikea teaatterihuone, sellainen kuin oikeissa kaupungeissa, niin hänkin menisi näyttelijättäreksi.

— Oh, quelle apparition! kuiskasi Anna Brunow. — Hän laskisi kuninkaatkin jalkainsa juureen. Mutta minä pelkään että on liian myöhäistä . . .

— Mutta kun hän paranee . . .

— Oh, ne savez-vous pas ce que c'est que cette maladie!

Siinä samassa kuului seinän takaa viiltävä parahdus ja isku

ikäänkuin painava möhkäle olisi korkealta viskattu maahan! Sophie oli paiskautunut vuoteestaan, repinyt vaatteensa ja makasi puolialastomana permannolla. Lisette, uskoen voimiensa riittävän nostaakseen hänet takaisin, puheli hänelle lempeää lastenkieltä ja nosti häntä väkevin käsin kainaloista. Fuller joutui tarttumaan hänen tulikuumiin jalkoihinsa. Kaunoinen Sophie raukka!

— Ei ole mitään rekeä, äänteli Lisette, — ei mitään jäätä. Minun rakas armollinen fröken on kotona omassa vuoteessaan.

Sanaa sanomatta vanha sotilas karkasi kuistille, tempasi hattunsa, kirosi ja läksi hakemaan tohtoria.

Sophie Rosenborg tuijotti rouva Brunowiin, ystävättäreensä. Näin selkeä ei hänen katseensa ollut moneen päivään ollut, ja selkeästi hän lausui:

— Olen varmaan hyvin kipeä. Uskon että minussa on isorokko, se julma tauti. Täällä hajuaa katajalta. Varmaan tulen kuolemaan. Varmaan en milloinkaan näe sulhastani. Enkä Tukholmaa!

— Ei vielä tiedetä, kultaseni, pieni kaunoinen Sophie, mikä sinua vaivaa. Kuumetauti vain... Uskon että Fuller läksi kysymään, eikö se uusi tohtori, se ilkiö, jo vihdoin ole tullut.

— Anna, etkö sinä pelkää olla täällä? Ja sinä, Lisette parka... Oo miten minua särkee... Joka paikkaa.

Yhtäkkiä Sophie Rosenborgin mieleen johtui pieni palvelija Espoon tullihuoneella, jonka hän viimeksi oli nähnyt silloin, kun hän muiden Helsingin tyttöjen kanssa hullutteli leikkipukimissa ja he menivät tietäjän luo — hän muisti nyt sen ruman rokonarpisen ukkelin. Ja Sophien sydän kiertyi kokoon tuskasta ja hän purskahti itkemään ja valitti ääneensä. Hän ei enää lainkaan kuullut rouva Brunowin puhetta kauneuden menettämisestä. Hän iski kynnet ohimoihinsa, repi hiuksiaan ja kiristeli hampaitaan. Hän tahtoi kuolla! Sellaisena kuin pieni rokonarpinen palvelija Espoon tulliportilla ei hän voinut elää.

Mutta sisimmässä omassa itsessään ei hän uskonut, että

häntä uhkasi näin kauhea kohtalo. Hän oli istunut rannassa odottamassa Kellbergiä, sitä kirottua miestä. Sitten olivat tulleet herrat joutavine puheineen. Hän ei voinut tulla näkyviin, koska he varmaan eivät olisi tahtoneet kenenkään kuulevan salaisuuksiaan. Hänen oli lopulta ollut kyvin kylmä. Hän oli kylmettynyt ja saanut kuumetaudin. Tämä menee ohitse. Täytyy nyt vain kestää tuskat. Ja miksei niitä voisi kestää, kun tietää, ettei seuraa sen pahempaa. Sophie Rosenborg rauhoittui, lakkasi valittamasta ja makasi silmät ummessa. Mutta niitä poltti hirvittävästi. Ei olisi pitänyt itkeä, poltto johtui ehkä siitä. Tuli vähän helpompi olla, kun Lisette peitti ikkunan ja Anna Brunow asetti märän liinavaatteen silmille.

— Viekää pois katajat, pyysi Sophie. — Haju on hirveä.

— Mutta pieni Sophie, aina käytetään sairaan huoneessa katajaa. Kädet pestään katajavedessä ja lipeällä. Uusi tohtori kuuluu määränneen katajavaria kautta kaupungin. Se rummutettiin toissapäivänä kaduilla, ja eilen se julistettiin saarnatuolista. Katajat olivat niin loppuneet kaupungin hakamailta, että niitä hevosella haettiin pitäjienääriltä.

— En ole niin kipeä, väitti Sophie, — istuin tuulessa rannalla ja vilustuin. Jos tietäisit mitä minä kuulin piilopaikkaani. Amiraali pitää linnoitusta niin huonona, ettei sitä voida puolustaa . . .

Rouva Brunow tuijotti säikähtyneenä kipeään neitoseen. Oliko hän järjissään vai houriko hän? Sellaista ei toki Pohjolan Gibraltarin komentaja ole voinut sanoa. Ja hän kostutti uudelleen liinavaatteen ja puheli potilaalleen samaa lastenkieltä mitä Lisettekin oli käyttänyt vaikeina öinä.

— Ei, väitti Sophie, — minä kuulin sen liiankin selvästi. Niin puhuivat Jägerhorn ja amiraali aivan kuin Lochtander ja . . . Eikö Lochtander vielä ole mitään tietoja lähettänyt? Anna, minun sulhaselleni ei saa kirjoittaa sairaudestani mitään. Hän voisi yhtäkkiä lähteä tänne ja vahingoittaa karrièreään . . . Minä tahdon olla aivan terve kun hän palaa. Oli tyhmää itkeä.

Hitto vieköön kaikki kyynelet. Anna, kuulen kuinka katajat räiskivät! En kärsi sitä hajua. Te tahdotte tehdä minut kipeäksi. Kuinka monta päivää nyt olen maannut tässä? Te luulette minua kipeämmäksi kuin olen. Vain silmät ovat kipeät. Anna, minä en voi avata silmiäni. Tuokaa tohtori. Mutta ehkei hän mitään ymmärrä.

— Koeta maata hiljaa, sanoi rouva Brunow tasaisimmalla ja lempeimmällä äänellään, kuitenkin tuntien, että hänenkin kärsivällisyydellään oli rajansa, sairaat kun yleensäkin ovat hyvin itsekkäitä ihmisiä.

Katajansavun keskeltä tunki tänne kyökistä virren säveliä.

— Tuhat tulimmaista! huusi sairas käheästi, mutta kaikin voiminsa, — älähän suututa minua, Lisette! Kotona meillä Ruotsissa ei kukaan uskaltaisi ruveta virrenveisuulla peloittamaan ihmistä, joka on kylmettynyt. Lisette, suu kiinni toki . . .

Kun ei hänen äänensä kuulunut keittiöön, kiiruhti rouva Brunow veisaavan Lisetten luo ja sai hänet vaikenemaan.

— Hyvä Lisette, älä pane pahaksesi, mutta fröken ei tiedä miten kipeä hän on.

— Ajattelin vain, sanoi Lisette puolustuksekseen, — ettei pitäisi puhua sellaisia kuin fröken nyt puhuu. Tahdoin virren kautta vain ajaa pois sen pahan ruman, jonka fröken on kutsunut taloon.

— Jaa, jaa, ymmärrän sinut, minun hyvä Lisetteni, — mutta eihän fröken mitään sillä tarkoita, vaikka pieniä kirosanoja käyttääkin. Jos me vain saisimme tohtorin taloon . . . Sytytä päre. Sytytä joitakin kynttilänpätkiä. Täytyy ensin polttaa ne pois. Kapteeni Fullerkin jäi sille tielleen. Kunhan saisimme tämän yön menemään.

— Kunhan fröken ei huutaisi sitä mustaa rumaa . . . Sillä silloin minun täytyy veisata . . .

— Älä puhu tyhmyyksiä, minun hyvä Lisetteni . . . Hän on niin kipeä, ettei hän itse tiedäkään . . .

Kaunoinen Sophie oli nukkunut. Se voihkiva ääntely, jonka

molemmat naiset kuulivat, kun varpaisillaan tulivat huoneeseen, oli selvää hourettā. Mutta ikäänkuin he olisivat aavistaneet, että tässä nyt tapahtui jotakin muutakin, he kaukaa valaisivat kynttilällä vuodetta. Ja niin he huomasivat, että lyhyessä ajassa kuumeiset kasvot olivat niin paisuneet, että silmät vain kapeina rakosina erottuivat turvotuksen keskeltä.

Molemmat naiset katsahtivat toisiinsa ja nyökkäsivät. Huomenna puhkeavat rakkulat esiin, ajatteli Lisette. Kaunoinen Sophie parka! ajatteli rouva Brunow, kääntyen selin huoneeseen ja pyyhkien kyyneliään. Vain viikko oli kulunut siitä, kun hän tähän samaan huoneeseen oli sulkenut kaksi onnellista rakastavaista, jotta he hetkisen saisivat kuulua toisilleen. Illemmällä olivat molemmat juopuneet kaikesta mistä elämässä saattaa juopua: rakkaudesta, sävelistä, viinistä, kauneudesta. Heidän onnensa oli juovuttanut kaikki muutkin. Ei milloinkaan ollut tässä talossa, missä niin paljon oli pidetty iloa, siinä määrin jouduttu hurmion valtaan. Ja nyt oli sen illan kuningatar, linnoituksen jumalainen kaunotar, tuossa rumentuneena, hourimassa rokkokuoleman pimeässä esihuoneessa, ja sulhanen, ylväs katsella hänkin, kaukana täältä, ties missä olikaan.

— Rouva menisi nukkumaan, sanoi Lisette matalaan. — Kyllä minä jaksan valvoa. Olen tässä omalla paikallani lattialla. Veisaan hiljaa sydämessäni, että paha ruma kaikkoaisi tästä huoneesta.

He valmistautuivat niinkuin valmistaudutaan pitkää raskasta yötä varten. Lisette peitti hehkuvat hiilet, valitsi käsille pinkallisen kuivia päreitä, tarkasti uunit ja pellit, kantoi vesisaavin täyteen, lukitsi portin ja lukitsi ovet. Kaikkein viimeksi hän muisti lanternat ja pani niihin uudet kynttilänpätkät sekä varasi mukaansa kynttiläsakset. Kaiken aikaa kuului keltaisesta budoaarista valitusta ja voihkinaa. Kun ei ollut ensinkään sanottu, ettei fröken Sophie olisi jälleen puhunut siitä mustasta rumasta, niin Lisette hiljaa veisasi virttä. Hän oli tottunut tällä keinoin torjumaan pahaa henkeä, herrasväet kun usein

puhuessaan manasivat sitä paikalle. Linnoituksen kaikkein ylhäisimmät herrat ja rouvat sitä tekivät enimmin. Ei voinut ymmärtää, etteivät niin korkeat herrasväet muistaneet, mitä merkitsi, kun lausui pahan mustan nimeä: sitä, että hän saapui ja asettui sinne minne hänet oli kutsuttu. Senvuoksi varmaan linnoituksessa varastettiin, ryöstettiin ja murhattiinkin. Paha henki murenteli muuritkin. Lisette oli oppinut hiljaa hyräilemään, mutta jonkin kerran hänen äänensä kohosi niin, että kuului sisähuoneisiin. Rukouksensa hän suoritti vasta vuoteessaan, vaikka täytyikin tunnustaa, että kiusaaja monet kerrat oli harhauttanut hänet nukkumaan kesken rukoilemisen. Rukoileminen oli toki ihmisen ainoa turva. Minnekä olisi nytkään joutunut sairaan neidin kanssa, jollei olisi saanut uskoa häntä Jumalan armohuomaan. Mitäpä ihminen hänelle olisi voinut muuta tehdä kuin kostuttaa vesipisaralla kuivaa suuta ja varjella, ettei hän putoaisi vuoteesta? Tämä rokkotauti tuli ja meni omin oloin, hän oli sitä niin monet kerrat katsellut. Toisilla se oli kovempi, toisilla helpompi, toiset kuolivat, toiset paranivat. Ei siinä ihminen voinut yhtään mitään muuta kuin odottaa ja katsella sen kulkua. Puhuivat tartunnasta. Siihen tarttui, joka pelkäsi. Lisette ei ollut koskaan pelännyt. Saihan kuusenhavuja polttaa, ja saihan lipeä- ja katajavedessä pestä kätensä, se ei haitannut. Mutta pelko oli pahasta. Tauti karkasi sen kimppuun, joka juoksi pakoon, ihan niinkuin koira tekee.

Everstinna pelkäsi. Se olikin paha.

Mutta Lisette tuskin ymmärsi, mitä rouva Anna Brunow pelkäsi.

Hän pelkäsi tätä epäystävällistä masentunutta mielialaa, joka oli ottanut valtoihinsa hänen iloisen kotinsa. Kaikki ihmiset olivat kaikonneet hänen luotaan, ja kun hän meni ulos ja näki jonkin tuttavan, niin tämä ei nähnyt häntä, vaan hävisi ensimmäisestä portista. Heidenstrauchin puodissa oli peljätty hänen rahojaan, kun hän rehellisesti tahtoi maksaa kahvinaulansa. Hän pelkäsi pimeyttä, joka tukahuttavana kuin suunna-

ton, patjastaan irtipäästetty höyhenröykkiö lankesi yli talon ja pihan. Hän pelkäsi epäystävällisiä surullisia Lochtandereja, jotka vihasivat iloa ja ruotivat jokaista leikkisanaa, kunnes siitä tuli kuolemansynti. Hän pelkäsi yksitoikkoista valittavaa virttä, jota tuo hyvä suomalainen tyttö alituisesti veteli kuin ruostunutta teräslankaa. Saattoi olla oikeassa amiraali, kun piti koko linnoitusta maanpakolaisuuden viimeisenä perukkana, jossa ihminen vähitellen kulutettaisiin loppuun. Ei kuningasta, ei hovia, ei teatteria, ei iloa ollut tällä maalla! Jägerhorn väitti näiden kaikkien tulevan, jahka maa pääsisi omiin oloihinsa. Mutta ryssän suojeluksen kautta. Susi ja lammas — siinä se suhde. Oli toki mahdotonta elää ilman iloa ja onnea. Jumala ei voinut olla sellainen, että hän halusi lähettää luotunsa suruun ja murheeseen. Joka sitä väitti, loukkasi Luojan majesteettia. Suuttua täytyi surullisille ihmisille, jotka u s k o i v a t vain sentähden, että pelkäsivät kuolemaa. Ilo oli otettava irti vaikkapa varastamalla. Helena von Hauswolff osasi nauraa. Suorastaan tautikin pelkäsi hänen nauruaan ja leikkiviä kiharoitaan. Ah, jospa tänä kolkkona syysyönä Helena olisi täällä! Hän nauraisi terveeksi Sophien. Mutta nyt hän sulattelee ikävää vanhaa miestään ulos hänen jääkuorestaan ja hyppelee harakkaa lastensa kanssa, ja keltainen talo tukahtuu irti päästettyyn tunkkaiseen ja koinsyömään höyhenpatjan-sisältöön. Ah, ja entäpä tuo valitus! On hirvittävän pimeä ilta. Ei yhtä lanternaa ole liikkeellä. Ei edes tuule. Elämä on pysähtynyt. Suurissa pimeissä huoneissa asustaa kalman katajanhaju. Jossain täällä läheisyydessä odottaa musta hirvittävä laatikko, jota sanotaan ruumiskirstuksi ja jossa kaunis iloinen ihminen kannetaan pois kauniista elämästä, auringonvalosta, tanssista ja rakkaudesta, syvään, pimeään, hirvittävään hautaan. Mustaa multaa päälle, niin ettei mitenkään jaksa työntää sitä syrjään. Ja kansikin on nauloilla lyöty kiinni. Oh, hirvittävä on kuolema! Mikä muu tahansa, elämä köyhyydessä, vankeudessa — mutta ei kuolema! . . Herjeminjee miten peloittavaa on nähdä oman varjonsa möhkäleenä

liikkuvan katoissa ja seinillä. Ja jos istahtaa, niin varjokin istahtaa vartioimaan hetkeä, jolloin se taas päästetään mataamaan kattoon, seinille, permannolle. Herjeminjee, mikä kirottu kaupunki onkaan tämä Helsinki — kotona meillä Ruotsissa ei toki koskaan voi kokea tällaista aaveiden hautajaishiljaisuutta. Lisette! Lakkaa veisaamasta, minun hyvä Lisetteni, frökenhän vain valittaa tuskiansa! Tuntuupa todella siltä kuin aaveetkin olisivat menettäneet säikähdyttämishalunsa ja surisivat jotain rokkoon kuollutta aave-sisartaan.

Kynttilä kädessä Anna Brunow yhtäkkiä kiiruhti saliin, minne oli kannettu miltei kaikki keltaisen budoaarin huonekalut, ja suuntasi askeleensa peilin eteen. Tuohon Fuller parka nyt oli tuonut rahansa, tuollaisen liikuttavan summan kynttiläjalkain väliin, lasimaljaan. Olikohan hän rahat lainannut, vai oliko hän ahneelle Johannes Weckströmille myynyt hopeiset kynttiläjalkansa? Tai sukunsa kastemaljan? Ei, ei, se ei saanut tapahtua. Näitä viimeisiä kalleuksiaan ei hän saanut hukata. Fuller oli oikeastaan hyvä ja uskollinen mies. Niin, hän oli löytänyt tänne tänä vaikeana viikkona. Mutta nyt hän oli lähtenyt hakemaan tohtoria ja jäänyt sille tielleen. Olkoon, pysyköön siellä minne läksi, parasta lakata ajattelemasta koko miestä. Rukkaset miehelle, joka jättää hänet, Anna Brunowin, yksinään aaveiden ja virrenveisuun ja kuoleman seuraan tällaisena pimeänä yönä.

Mutta samassa keksi Fullerin silmä ikkunassa rouva Annan, ja niinpä hänen äänensä säikäytti hänet juuri kun hän aikoi lähteä valitusta kohden, joka taukoamatta kuului keltaisesta budoaarista.

— Minä täällä vain olen — Fuller. Vasta nyt tapasin tohtorin. Molemmat olemme täällä — avatkaa.

Lisette oli mennyt kivenkovaan uneen, ja everstinna Brunow ymmärsi, että hänen itsensä täytyi lähteä avaamaan porttia. Kuitenkin hän ensin järjesti kiharat ohimoilleen ja levitti hartioilleen silkkishaalin. Jollei hän olisi ollut lihavahko ja liian

korkeapovinen, olisi voinut luulla nuoren kauniin naisen hymyilevän kynttilänliekin takaa. Tohtori tuli ensi kerran taloon.

— Oo kuinka minä olen iloinen! visersi hyvin sointuva ääni kolkolta pimeältä pihalta. — Onkin tuntunut kammottavalta kuunnella sairaan valitusta ja piian virsiä. Oh, herra tohtori, miten olen kiitollinen, että te tulitte. Mutta tepä näytätte väsyneeltä, tulitteko juuri vasta Espoosta? Luulin teitä paljon nuoremmaksi . . .

Hän oli sanomaisillaan: »ja kauniimmaksi», mutta hän malttoi mielensä ja vaikeni. Tohtorikaan ei puhunut, ainoastaan kiiruhti riisumaan takkiaan. Sairaan voihkina ja väsyneen Lisetten kuorsaukset johdattivat lääkärin kenenkään tietä näyttämättä sinne, missä häntä odotettiin.

Rouva Anna Brunow seurasi hellittämättä lääkärin kasvoja — Sophie Rosenborginhan hän tunsi liiankin hyvin eikä nyt tehnyt mieli häntä katsella. Hän oli tullut peloittavaksi. Rosenström pyysi Fulleria näyttämään valoa ja piteli sairaan rannetta. Tohtorin hiljaisista laihoista kasvoista saattoi selvään lukea, että tauti oli kova, ja luultavasti senkin, että nuori nainen kuolisi. Tai oikeastaan ei tohtorista saanut selvää! Everstinnan sydän kiihtyi lyömään entistä nopeammin. En jää tänne yöksi yksinäni hänen ja Lisetten kanssa, hän ajatteli. Hänet on vietävä täältä pois, sairastupaan tai minne tahansa. Hän on tehnyt minun iloisesta kodistani kuolemanlaakson, en jaksa enää, en jaksa häntä katsellakaan — puhun julmasti, tiedän sen. Mutta kun ajattelenkin, että tänne tuodaan ruumisarkku — pelkään katsellakin sitä sänkyä . . .

Sophie Rosenborg oli herännyt ja vastasi selkeällä äänellä ja oudon levollisena lääkärin kysymyksiin. Lisette seisoi viluisena siinä vieressä ja tohtori kyseli myöskin häneltä — ja yhtäkkiä huomatessaan, että piika huonosti osasi ruotsinkieltä, hän alkoi puhutella häntä suomeksi, mistä Lisette tuli niin iloiseksi ja hämmästyneeksi, ettei enää tietänyt mitään unisuudesta. Tohtori osasi suomea, Jumala siunatkoon tohtoria! Ja

kun everstinna ikäänkuin poissaolevana seurasi keskustelua, otti Rosenström hänet lukuun vain senverran kuin kohteliaisuus vaati ja jätti kaikki neuvonsa, ohjeensa ja rohtonsa Lisetten haltuun, joka kotimurteellaan oli sanonut kyllä parhaansa tekevänsä.

— Tulenko minä terveeksi? sai Sophie Rosenborg vaivaloisesti sanotuksi.

— Toivokaamme.

— Tulenko minä . . . hyvin rumaksi?

— Toivokaamme parasta.

— Mitä tautia tämä on? Kylmetyin rannassa . . .

— Isoarokkoa tämä on. Mutta ei pidä itkeä. Pitää toivoa. Pitää oppia hillitsemään itseään. Sairas itse suorittaa yhdessä luonnon kanssa parantumisen työn päähoidon. Me hoitajat olemme vain puoskareita. Kun nyt tauti on puhjennut ja aikansa kestänyt, niin tulee se vaikea aika, jolloin parantuvaa ihoa syhyy. Monet sanovat tätä aikaa kaikkein tuskallisimmaksi. Jos silloin käyttää kynsiään, voi tulla hyvin rumaksi. Vesihoito, jota käytän, voi pelastaa teidät rumentavista arvista. Vesi, Luojan ja suomenkansan oma tehokas rohto . Hollolan vanhan Vapun rohto.

Anna Brunow näki nyt yhtäkkiä tässä uudessa lääkärissä, jota hänelle oli kuvattu kauniiksi ylimysmieheksi, ylimysmiehen uutta laatua: tietäjän, joka oli hiljentänyt tuon vaikeroivan, tuskittelevan Sophien. Tohtori oli rientänyt hänen, Anna Brunowin avuksi juuri ennenkuin hän ennätti ryhtyä sättimään kipeää ihmistä hänen äreydestään. Kuka ties, mitä hän olisi tullut kiihkeydessään sanoneeksi onnettomalle Sophielle. Ja nyt hän päätti, hänkin, koettaa kärsiä ilottomuuden, sairauden ja pelon tuoman tuskan ja odottaa, miltä näyttäisi muutaman päivän perästä. Kaikenlaista muutakin tohtori vielä sanoi siinä hiljaisessa pimeässä yössä. Anna Brunow ei ymmärtänyt mitä hän puhui, hän vain tunsi turvallista oloa. Ja kun Rosenström läksi, oli talossa kammo ohentunut, varjot eivät enää niin peloit-

taneet, Sophie Rosenborgin valitus oli hiljentynyt, palovartioiden huudot yhdistivät tämän etäisen keltaisen talon muuhun maailmaan, eikä Lisette veisannut virsiä. Ovella oli Rosenström kehoittanut Fulleria yöksi jäämään tänne naisten ratoksi, mutta kuitenkin ensin vienyt hänet mukaansa lähettääkseen jotakin rauhoittavaa rohtoa. Rosenström läksi niin nopeaan, ettei everstinna ennättänyt hänelle lausua julki kaikkea sitä ylistävää, mitä hänen sydämensä oli täynnä. Tuskin ennätti kapteeni temmaista lanternan kuistin nurkasta juostakseen kiinni tarmokkaan miehen, joka liikkui keveästi kuin poika.

Lisette kertasi emännälleen mitä uusi tohtori oli määrännyt. Hienoja pellavalakanoita kysyi, ja kun kuuli ettei niitä ollut, lupasi lähettää. Suuren puisen kaukalon lupasi lähettää, missä sairasta kylvetetään niin kylmässä vedessä, että kuumotus menee pois. Jauhorohtoja lupasi lähettää ja . . .

Lisette ei sitä sanonut, mutta hän ihmetteli tohtoria, joka puhui niin selvää suomenkieltä. Kyllä se oli mukavaa. Ja kun sellaistakin oli puhuttu, että hän oli kuljettanut tänne suurissa laatikoissa kristittyjen ihmisten luurankoja. Ja mitä lienee siinäkin laatikossa ollut, mistä kuului kellonääni? Mahtoi hän kuitenkin sairauden ymmärtää, kun niin monen oli saanut paranemaan. Rauhalliseksi oli lumonnut tämänkin sairaan, joka aikaisemmin tässä yhtämittaa tiuski ja valitti. Millähän voimalla mahtoi tätä tällaista tehdä? Mutta Lisette ei enää veisannut, kun kaikki muutkin olivat hiljaa ja rauhallisesti.

Hunajaa! Tohtori lähetti pienen saviruukullisen hunajaa. Se tuoksui kanervankukkasilta, sillä mehiläiset olivat sen syyskesän viimeisiltä suurilta kukkakankailta koonneet. Katuen kovia ajatuksiaan sairaasta ystävättärestään, joka muutenkin oli kyllin onneton, rouva Brunow tuli tuntemattomaksi pöhöttyneen Sophien vuoteen ääreen pieni saviruukku käsissään.

Kun Sophie nyt koetti pitää kuumehöyryävässä päässään sitä ohjetta, minkä tuli pelastaa hänen kauneutensa, niin hän koko voimallaan pidätti kyyneliään ja tuskanhuutojaan. Tässä

taistelussa ei hän voinut estää kasvojaan hirveästi vääntymästä eikä kipeitä huuliaan vuotamasta verta. Mutta hän nautti hunajankin, mikä hänelle lusikankärjessä tarjottiin, ja koetti saada lausutuksi, että hänen kyynelensä kuivattaisiin, jotteivät ne vahingoittaisi ihoa. Kuitenkaan ei kukaan voinut saada selvää hänen kuiskauksistaan. Ja yhä syvemmälle hän vaipui ruttotaudin kärsimysonkaloihin, missä näön, kuulon ja maun aistit lakkaavat ja ainoastaan tunto jää moninkertaistuneena, ikäänkuin kaikki nuo paenneet aistit olisivat jättäneet elämisenoikeutensa sille neljästä sisaruksesta, joka asuu sormen päissä, ihon pinnalla ja sydämessä. Ken nyt näki »kaunoisen Sophien», jolle Saksanmaan soittoniekka oli omistanut hurmaavan soittokappaleensa, linnoituksen komeimman kaunottaren, se ei muuta toivonut kuin että kuolema vapauttaisi hänet elämästä.

Yksin Helsingin uusi tohtori vielä uskoi hänen parantumiseensa ja taisteli hänen puolestaan. Hän kävi useana päivänä itse antamassa hänelle kylvyn, hän ja Fuller nostivat hänet hienoksi kuluneiden vanhojen liinalakanoiden varassa puuammeeseen ja jälleen siitä vuoteeseen. Vieras opetettu vaimo tuli Lisetten tilalle. Kun ihmiset läksivät hakemaan lääkäriä sairailleen, niin he usein eivät tavanneet häntä kotoaan, vaan pitkästä keltaisesta talosta, missä eversti Brunowin leski asui, pitäen ruokaa rahasta saatavana. Ulkopuolella seisoi myöskin kaunottaren ystäviä kysymässä, vieläkö hän eli ja oliko hänestä toivoa elämään. Everstinna, jota oli kielletty ottamasta osaa rokkotautisen hoitoon, kutsui ystävättäret salaa kyökin tietä häntä katsomaan, ja suolaisia kyyneliä vuodattivat linnoituksen rouvat ja neidot, eteisestä käsin, ovenraosta ja jopa avaimen reiästäkin katsellessaan sairaan huoneeseen. Kaikki toki tunsivat tarinan tanssikappaleesta »Kaunoinen Sophie», joka oli hurmannut kihlajaisillan osanottajat niin että he nähtävästi koko elämänsä ajan aikoivat ravita itseään noilla muistoilla kuin milläkin mesileivillä. Ja tuossa oli nyt kaunoinen Sophie . . !

Se uusi tohtori vain uskoi parantumiseen. Eikö olisi parempi antaa Sophien kuolla? Kuitenkaan ei kenelläkään ollut aavistusta siitä, miltä Sophie Rosenborg todellisuudessa nyt näytti — hehän näkivät vain patjoja ja peittoja ja niiden välissä syvennyksen, mistä kuului hiljainen vaikerrus. Helena Hauswolff, joka ei lastensa vuoksi uskaltanut tulla sisäpuolelle, mutta joka läpi ikkunan saattoi kuulla epätoivoisen valituksen, itki kuumia kyyneliä muistellessaan mennyttä onnen aikaa ja rakasta ystävätärtään.

Sophie vaikeroi jälleen. Kun ei hänellä enää ollut yhtään selkeää ajatusta, vaan ainoastaan mittaamatonta kärsimystä sormenpäitä ja jokaista hiuskarvaa myöten, jopa ulkopuolellakin itseään, niin että häntä ympäröivä ilmakin oli täynnä jotain tuskien varastoa, josta alituisesti virtasi silmien, huulten ja korvien tukkeutuneihin rakoihin löyhkäävää kipua, niin elämä oli hänelle yhtäkaikkista, ja ainoa toivon toiminta tarkoitti sitä, että seuraava hetki soisi pikkuisen lievennystä, vaikkapa kuinka vähäisen. Häntä ikäänkuin keitettiin hiljaa kuumenevassa höyryssä, häntä paistettiin tulisessa pätsissä, hän ei voinut liikahtaa, sillä olivat sitoneet hänen kätensä ja jalkansa. Ainoastaan silloin hellitti, kun hänet nostettiin viileään veteen. Silloin hän kuuli uuden tohtorin hiljaisen iloisen äänen ja hänen sanansa: »toivokaamme!» Myös hän näki, että virsiä veisaavan tytön tilalla oli toinen nainen Ja samalla hän muisti, että olisi pitänyt kysyä, eikö Gustaf jo ollut kirjoittanut. Niin, ja häneltähän oli unohtunut, että hän itse kärsivällisyydellä saattoi vaikuttaa parantumiseensa. Mutta hän ei jaksanut puhua. Miten oli mahdollista, että hän oli tälläinen möhkäle, hän jonka jalka juuri vasta oli niin kevyesti tanssissa noussut rakastetun miehen vierellä? Miten, miten, miten? Sophie Rosenborg, minä itse, missä minä olen?

Ne olivat lyhyitä hetkiä jolloin hän jaksoi ajatella. Enin aika oli kiehumista kivun höyryssä ja paistumista tuskan pätsissä. Usein hän vaipui niin syvälle, että hän oli syvemmällä kuin oli

pituusmatkaa kaupungista linnoitukseen. Ja siellä oli paljasta katajankäryä, lipeää ja ikuinen valkea. Eräänä iltana — tai mahtoiko olla aamu, hän kuuli hoitajan kysyvän, pitäisikö noutaa pappi. Ja Lisetten tuttu ääni vastasi, että hän kyllä heti lähtee hakemaan rovastia. Silloin Sophie pusersi rinnastaan kaikkien tuskiensa tulivuorten alta, e t t e i hän kuole. Hän ei tahdo kuolla! Molemmat naiset vaikenivat, ja Sophie arvasi, että Lisette meni kyökkiin veisaamaan. Toisen kerran Anna Brunow ovelta puhui hänelle, että Helena tänään jälleen oli käynyt ikkunan alla ja käskenyt sanoa, että hän kovin on ikävöinyt Sophieta ja rukoillut Jumalaa, että hän pian paranisi. Silloin Sophien rinnasta, syvältä tulisten pätsien alta puhkesi huokaus. Hän olisi taaskin halunnut kysyä miten Helena voi, mutta hän ei jaksanut. Kuitenkin hän oli rouva Brunowin äänestä ymmärtävinään, että Helenalla oli ollut suruja ja että hän olisi tarvinnutkin Sophieta. Myöskin soittoniekka oli käynyt portilla kysymässä kaunoisen Sophien vointia. Ja eräänä päivänä, kun aurinko kauniisti sattui paistamaan — vaikkei Sophie siitä tietänyt mitään, koska hänen ikkunansa olivat tarkkaan peitetyt —, seisahtui Kress sudennahkaturkissaan ikkunan alle, otti povestaan soittimen ja huilutteli keskelle räystäällä raksuttavien varpusten laumaa, ihmeen heleän, sykähyttävän sävelmän — Sophien kihlausillan unohtumattoman Walzerin. Ah, kuinka hänen jalkansa tulisesti polki tahtia marraskuiselle jäätikölle ja kuinka hänen silmänsä kimmelsivät kilpaa kileitten kanssa, jotka lyhyen syyspäivän auringossa välkähtelivät! Peittoa vedettiin ikkunasta syrjään. Opetettu hoitajavaimo seisoi nyökäten ikkunassa ja Anna Brunow, komea silkkishaali hartioillaan, kiiruhti hankea pitkin soittoniekan luo, hopeatarjottimella punssipikari. Hänen täytyi tulla sisään, vaati rouva Brunow, sormetkin täällä kangistuvat — tohtori tosin oli sanonut, ettei potilasta saisi väsyttää, mutta tämähän vain saattoi virvoittaa. Ja niin Fredrik Kress hetken istui Anna Brunowin salissa, soittaen kappaleitaan, kunnes Anna Brunow ilosta itkien suuteli häntä

otsalle ja hoitajavaimo hymyävänä istuutui hoidokkinsa kynnykselle kuuntelemaan, mutta itse hoidokki karahti niin voimakkaaseen voihkinan itkuun, että soitto oli lopetettava siihen silmänräpäykseen. Pikkupojat, joita oli kokoontunut liuta ikkunoiden alle, eivät saaneet enää kuulla mitään kappaletta. Soittoniekka kiiruhti, turkin liepeet leiskuen, polkua kaupunkia kohden, tuskallisesti tuntien, että kuolemanvaara uhkasi kaunotarta ja kauneutta, joka oli asettunut asumaan hänen suloiseen olemukseensa. Adé Schönheit, du Vergängliche, du zarter Flüchtling auf dem Erdenball . . .!

Niinä päivinä, jolloin käännekohtaa potilaan tilassa odotettiin, saapui vihdoinkin kapteeni Hjärneltä kaivattu kirje. Se asetettiin maljaan hopeisten kynttiläjalkain väliin, mistä Fullerin rahat olivat rakastetun naisen käsien läpi lähteneet kaikkeen maailmaan. Tohtori oli ankarasti kieltänyt antamasta sairaalle mitään mikä häntä kiihottaisi. Ilokin kiihotti. Ja kuka tiesi mitä suljettu kirje sisälsi — vaikka olisi kertonut vihollisen jo kulkevan rajan yli. Sellaista saattoi aina pelätä näillä maanäärillä. Kirje, jota sulki Hjärnen iso aatelissinetti, oli siis hopeisten kynttilänjalkain välissä. Everstinna nosti sitä pari kertaa ja katseli palavaa kynttilää vastaan, mutta ei erottanut mitään. Fullerin rahat olivat taas kaikki menneet, ei äyriä ollut jäljellä! Mies raukalla tuskin oli mitä enää myydä. Oo jeeminjee, miten paljon Fuller oli uhrannut rakkautensa tähden — saa nähdä mihin Gustaf Hjärne pystyy! Kirjettä ei voitu morsiamelle antaa ennenkuin Rosenström ilmoittaisi hänen onnellisesti sivuuttaneen vaaran ja tästäpuoleen astuvan parannusta kohden.

Sekin päivä tuli, ja nyt edistyminen yhä edelleen riippui hoidosta ja potilaan omasta myötävaikutuksesta, kuten tähänkin asti.

— Nytkö alkaa vaikea syhytys? kysyi Sophie, joka jo saattoi avata silmiänsä.

— Nyt. Mutta ei se kestä kuin muutaman päivän. Sidom-

meko kiinni kädet, ettei meidän potilaamme lankeaisi kiusaukseen?

Rosenström hymyili tehdessään tämän kysymyksen. Ja Sophiekin tavoitteli hymyä, ensi kertaa pimeiden viikkojen jälkeen vastatessaan:

— Kyllä minä kestän ilmankin.

Tohtori jatkoi ystävällisesti, istuen jakkaralla likellä vuodetta, kuten monet kerrat ennen:

— No, kun me nyt olemme olleet näin kiltit ja urhoolliset, ansaitsemme kauniin palkinnon.

Pieni kirjelippu joutui Sophie Rosenborgin punottavaan käteen, jota taudin merkit osittain vielä avonaisina, osittain jo käpertyvinä, rumasti peittivät. Morsian säpsähti ilosta, kätki liikutettuna kirjeen povelleen ja odotti, että läsnäolevat jättäisivät huoneen. Hän ei nyt yrittänytkään vastustaa kyyneliä. Olivatko ne ilon vaiko pelon aiheuttamat?

»Korkeasti kunnioitettu jalosukuinen neiti Sophie Rosenborg!

Hartaasti rakastettu kihlattuni!

Turhaa on minun yrittää kuvata niitä tunteita, jotka raatelivat sydäntäni, kun tuona pimeänä marraskuunaamuna liejuisella Hämeentiellä vielä kerran painoin sydäntäni vastaan rakastettuni. Kaipaus ei ole siitä lähtien silmänräpäykseksikään jättänyt minua. Unessa on minun silmieni jonkun kerran sallittu katsella sinun kauneuttasi, sinä minun valittuni, vaikka se ei suinkaan olisi ollut niin tarpeellistakaan, koska jokainen piirteesi muutenkin on lähtemättömästi piirretty sisimpääni. Kuitenkin olivat nämä unetkin minulle sanomattoman armaat, aivan niinkuin hyvänhajuisten ruusujen katseleminen meille armas on.

Matkamme tuon kunnon Lochtanderin kanssa on käynyt onnellisesti, jos sivuutan, että eräässä majapaikassa . . .

Sophie Rosenborg luki eteenpäin, mutta hänen mieleensä ei tarttunut sulhasen kuvaus vaaroista, jotka varkaiden ja erään

raivohullun miehen hahmossa olivat matkamiehiä uhanneet. Hänen koko huomionsa kiintyi suloisesti, pelokkaana ja tuskallisena siihen, mitä Hjärne puhui hänen kauneudestaan. Tämä ei ollut morsiamelle uutta. Hän oli lapsesta asti tottunut ihailuun, jonka hän herätti minne ikinä tuli. Hjärnen ihailu toki oli toista kuin kaikkien muiden. Hjärnen ihastunut katse vakuutti joka hetki rakkautta, se lausui pyhää valaa ja kutsui aina esiin kainon ja kiitollisen punastuksen. Kun Hjärne hulluna onnesta työnsi hänet pienen matkan päähän voidakseen saada ihailla hänen kauneuttaan, niin Sophie nöyränä oli kyyneltynyt ja painanut maahan katseensa. Nyt kysyi Sophie itseltään säikähtyneenä: eikö Gustaf enää välitä minusta, jos tulen vähemmän kauniiksi? Ja hän aavisti, että olisi pitänyt olla jotakin muutakin, paitsi ruumiillinen kauneus, joka takasi rakkauden kaiken varalta. Ja siinä ahdistuksessa, joka nyt häntä painoi ja pusersi, hän yhtäkkiä tunsi joutuneensa siihen taudin vaiheeseen, mikä Rosenströmin sanojen mukaan monelle oli kaikkein vaikein. Inhoittavan makea, äitelä halu pani hänet himoitsemaan harjaa, millä hangata käsiään, kaulaansa, kasvojaan . . . Nyt hän ymmärsi minkätähden tuo opetettu apuihminen oli leikannut häneltä kynnet. Hän tunsi vihamielisyyttä sekä häntä että tohtoria kohtaan. Luulivatko he, ettei hän löytäisi keinoja millä repiä ja raappia, jos niin halusi. Toinen asia oli, ettei hän halunnut. Hän halusi säilyttää kauneutensa ja pitää sormensa kaukana siitä ilkeästä parantumisesta, mikä nyt oli edessä. Rosenström oli luvannut, ettei se kestäisi kuin muutamia päiviä.

Mutta täytyihän hänen nopeasti lukea kirjeen loppu ennenkuin tuli pimeä ja silmiä rupesi särkemään.

— — — »Olemme Lochtanderin kanssa tarkastaneet varastoja pitkin rajaa. Eversti on ollut kaikin puolin tyytyväinen toimiimme. Toinen asia on sitten, onko tyytyväisyyden aihetta siihen, mitä tarkastuksessamme on käynyt ilmi. Köyhyys tässä maassa on kuvaamaton. Nyt on edessämme aika vaivaloinen

matka pohjoista kohden. Vaihteen vuoksi silloin tällöin täytyy syntyä pieniä kahakoita, kun ryssä luonteensa mukaisesti ei kunnioita sopimuksia, vaan tulee meidän puolellemme, tavallisesti varastaakseen ruokaa tai heiniä, joita ei meillä itsellämmekään lainkaan ole liiaksi. Ei auta silloin muu kuin antaa kuonoon niin että hän muistaa, vaikka leikki kävisikin veriseksi.

Mutta kyllin jo näistä sotaisista asioista. Paljon mieluummin taivutan polveni korkeasti kunnioitetun ja hartaasti rakastetun ihanan kihlattuni edessä ja pyydän häntä yhdessä kanssani ajattelemaan aikaa, jolloin pyhä aviovala on vihkinyt meidät mieheksi ja vaimoksi eikä meitä erota muu kuin kuolema.

Malttamattomana odotan sitä kirjettä, joka päästää minut tuskallisesta levottomuuden tilasta, missä pysyn siihen saakka, kunnes saan varmuuden, ettei minun korkeasti kunnioitettua ja hartaasti rakastettua kihlattuani mikään uhkaa, ei sielun eikä ruumiin puolesta .

Viimeiseen hengenvetooni olen viimeistä veripisaraani myöten korkeasti kunnioitetun ja suuresti rakastetun jalosukuisen ystävättäreni nöyrin ja uskollisin palvelija

Gustaf Hjärne.»

Sophie Rosenborg tempaisi pieluksen päänsä alta, käänsi päällepäin sen kylmän toisen puolen ja upotti kuumat, raivostuttavan syyhyn takaa-ajamat kasvonsa viileää liinavaatetta vastaan. Mutta lievennys oli hyvin lyhyt. Koko ruumis joutui saman kipinöivän, kuuman-tahmean, pistävän ja takaa-ajavamaisesti ahdistavan kivun valtaan. Sophie Rosenborg huusi voimiensa takaa apua.

— Sitokaa kiinni käteni ja jalkani, muuten minä raatelen itseni veriseksi! pyysi hän.

Mutta hetken perästä hän rukoili, että siteet päästettäisiin irti, koska hän ei mitenkään kestänyt tätä tuskaa. Vain vähän hän halusi koskettaa kädenselkää, mitenkään vahingoittamatta

pintaa. Anna Brunow puhui nyt sekä lain että evankeliumin kieltä. Juuri nythän oli vaarallisin vuorokausi. Juuri nythän täytyi välttää arpia syntymästä.

— Oo, sinä et tiedä, mitä tämä on! Minun täytyy käydä käsiksi johonkin paikkaan — ei kasvoihin, mutta . . ! Eikö nyt ollut mitään lieventävää?

— Tohtori on kieltänyt niitä antamasta. Hän jo viskasi yhden pussillisen palavaan uuniin.

— Oo, tuokaa, auttakaa, auttakaa! Minä en jaksa tätä.

— Mutta muista toki Gustafia, joka niin hellästi kirjoittaa sinulle.

— Jos hän pitää minusta niinkuin hän vakuuttaa, niin hänen rakkautensa täytyy kestää rumuus niinkuin kauneuskin! Anna, pane vesikääre kasvoilleni. On niinkuin minua piestäisiin nokkosilla.

Rosenström tuli jakkaralleen vuoteen ääreen. Hän kiusoitteli tänään kaunotarta, selittäen, että hengenvaara on ohi ja että nyt vaaditaan vain itsehillintää ja kärsivällisyyttä — tämä ei enää ole mitään. Muutama päivä vain kärsivällisyyttä. Nyt ollaan aviosäädyn kimnaasissa. Everstinna Brunow tuli kysymään, eikö voisi syhyvään pintaan siroittaa tällaista keltaista jauhetta, jota Helena Hauswolff oli lähettänyt, lieventääkseen ystävättärensä kipua. Helena oli vakuuttanut, että jauhe on erinomaista. Hän oli ostanut sen joltakin merikapteenilta, joka oli tuonut sen Spanjasta. Rosenström katseli ja haisteli jauhetta ja käski sillä tappaa syöpäläisiä. Everstinna kiirehti pelastamaan spanjalaisen rohdon ennenkuin tohtori ennätti viskata sen uuniin. Hän tiesi myös kertoa uutisia kaupungilta. Saattoi tapahtua, että kapteeni Hjärne ja luutnantti Lochtander tulisivat kotiin jo uudeksivuodeksi. Linnoitukseen oli saapunut maaseudulta kuomurekiä nuorisoineen, jotka halusivat olla mukana linnoituksen rekiretkellä. Mutta oli luvattu, että se vietettäisiin vasta kun neiti Rosenborg tulisi terveeksi. Kress oli paperille kirjoittanut kauniin valssinsa ja hyvin kauniilla käsi-

alalla piirustanut siihen sanat »Kaunoinen Sophia». Myöskin oli tuo erinomainen soittoniekka käskenyt tuoda kaikkein kunnioittavimpien terveistensä ohella pyynnön, että hänelle vain ilmoitettaisiin, milloin kaunokainen haluaisi kuulla soittoa, niin hän ilmestyisi trubaduuriksi ikkunan alle. Näin paljon iloa oli hänelle valmistettu. Mutta hän ei osannut ottaa vastaan, hän ei osannut iloita!

Yhtäkkiä Sophie loi Rosenströmiin pitkän silmäyksen ja kysyi:

— Miksi te kaikki kiusaatte minua puhumalla kauneudesta, kun te kukaan ette kuitenkaan usko minun eheänä pääsevän tästä vuoteesta.

— Pieni Sophie, vastasi tohtori hymyillen, — minulla on syytä uskoa parantumiseenne. Ja lisäksi voisi tapahtua, että tautivuode olisi kirkastanut teitä, ihmistä. Minulla oli hurskas isä, joka olisi selittänyt asian näin. Ja kokemukset lääkäriajaltani vahvistavat tätä myöskin. Ihmisen pitää tautivuoteelta nousta viisaampana. Niinkuin näette, istuu tässä nyt koulumestari, sormi pystyssä.

Sophie Rosenborgin kipeät sinettyneet huulet ilmaisivat suurta epäilystä.

— Vai pitäisi tällaisen taudin tehdä ihminen paremmaksi! Ei, hyvä tohtori, ei minua . . . Hitto vieköön, sanon.

Rosenström nosti etusormensa nuhtelevasti nyökkäämään ja nousi.

— Toivon ylihuomenna tapaavani tässä kiitollisen ja elämänhaluisen toipilaan.

Sophie terästi katsettaan:

— Eikö huomenna, hyvä tohtori?

— Täytyy lähteä matkalle.

Sophie tunsi pettymyksen nousevan rintaansa ja makasi silmät ummessa.

Everstinna liikkui huoneessa järjestellen jotakin. Ilta oli pimennyt. Yhtäkkiä ilmestyi vuoteen ääreen ihmishahmo, joka

ei ollut Susanna, se opetettu apuvaimo. Tämä oli kaita ja nuori Lisette.

— Minun rakas fröken on ylhäistä sukua. Mutta ylhäiset eivät virsistä pidä. En ole veisannut, kaksi viikkoa jo on mennyt. Jumala käskee sanoa: tauti ei ole kuolemaksi, vaan parannukseksi. Linnan muurit ovat huonot, kun vartiat ovat huonot. Ihminen on huono kun sydän on huono. Jumala tahtoo meitä parannusta tekemään. Kauneuden lahja on suuri lahja. Se on annettu Jumalan tarkoituksia varten, ei maailman eikä hiton. Fröken jos lupaa uhrata Jumalalle kauneuden, niinkuin Abraham uhrasi Iisakin, niin Jumala antaa sen takaisin . . .

Lisette oli vaipunut polvilleen ja rukoili pää lattiaan painuneena. Everstinna Brunow, joka oli ollut ottamaisillaan seinältä suurta kullattua peiliä — ainoaa keltaisen budoaarin täydelleen säilynyttä loistoesinettä —, päästeli sitä varovasti käsistään piironkia vastaan, eikä hän tytön heikosta ruotsinkielestä saanut käsitystä sanojen sisällöstä. Kuitenkin hän ymmärsi, että tyttö rukoili, ja hänen mieleensä johtui ettei hän itse näytellessään nunna Elisabetia näytelmässä »Luostarin salaisuudet» ollut voinut rukoilla sen kauniimmin. Hän oli hämmästyksissään piiastaan Lisettestä — missä oli tyttö oppinut tämän kaiken? Siltäkö vanhalta ylämaan tietäjältä, jonka luokse hän meni joka viikko, kuullakseen tulevia kohtaloja ja jonka luota hän itkettyneenä palasi? Saattoi tyttö pahanen olla oikeassa: ei ollut elämä kaupungissa eikä linnoituksessa aina niinkuin piti. Eikä ehkä täälläkään hänen kotonaan, nimenomaan silloin kun oli niin paljon juotu, että tapeltiin ja irstailtiin.

Lisette ei itkenyt, mutta hänen äänensä itketti. Sophie Rosenborg voihki tätä ääntä kuunnellessaan ja itki vielä senjälkeen kun Lisette oli lausunut aamenen sanan ja lähtenyt huoneesta.

— Minä vaivainen syntinen ihminen . . .

Ja Sophiekin rukoili nyt, rukoili hyvin pitkien aikojen jälkeen — tai olikohan hän koskaan rukoillut? — ja ajatteli, että

jos hän muuttuu jumaliseksi, niin Jumalan pitää säilyttää hänen kauneutensa. Hän tahtoi tulla jumaliseksi . . .!

Tuntui oudolta, että tämä rukouksen hetki oli kulunut kipujen tuntumatta. Mutta seuraavassa hetkessä jo palasi nokkosten poltto entistä väkevämpänä. Rukous ei enää auttanut vähääkään.

— Lisette, tule pian, Lisette!

Lisette seisoi sairaan vuoteen luona ja puhui:

— Pysy rukouksessa, sisareni Herrassa, niin kestät. Ja kun paranet, tulet tietäjän luo. Hän selittää kaikki.

— Oo, Lisette, älä mene pois. Oletkin hyvä tyttö, olen monasti sinua nuhdellut ilman syytä. Älä mene pois, sinä hyvä suomalainen tyttö.

Everstinna kutsui palveluspiikansa. Hän ei jaksanut yksinään käsitellä peiliä, jonka suurella vaivalla äsken oli irroittanut naulasta. Miksei hän sitten ottanut tulta? Lisette kuului ehdottavan, että sytytettäisiin kynttilät, mutta everstinna vastasi hänelle niin hiljaa, ettei Sophie kuullut mitä hän sanoi. Yhdessä he kantoivat peiliä, ja ovenavauksessa kultaiset kehykset niinkuin myös itse pinta välkähtivät kuin jäähyväiset, jotka kättä heiluttaen lausutaan viimeisen kerran.

Sophie ymmärsi yhtäkkiä kaikki. He eivät tahtoneet, että hän näkisi kasvonsa kuvastimessa. Hän oli siis sanonut jäähyväiset entisille kasvoilleen. Millaiset tulisivat hänen uudet kasvonsa olemaan? Niin rumat varmaan, että tahdottiin säästää häntä niitä näkemästä. Kun everstinna Brunow palasi huoneeseen, kuului häntä vastaan särkynyt, vihamielinen ja käheä nauru. Hitto vie . . ., piru vie!

— Miksi kannoitte pois peilin, viimeisen kauniin esineen, mikä minulla vielä oli täällä onneni päiviltä . . .?

— Puhdistettavaksi, rakas Sophie. Tohtori on käskenyt . . Kaikkea olemme puhdistaneet. Minä olen polvillani parsinut damastipäällisiä, jotta ne sinun häissäsi olisivat siistit . . . Kai ne täällä meillä vietetään, vai tahdotko linnoitukseen? Kai sen-

tään tämä huone saa olla hääkammiosi . . .? Puhu, kaunoinen Sophie?

Ikäänkuin katto ja ikkunaruudut olisivat pudonneet alas ja murskanneet häneltä jäsenet, Sophie Rosenborg huusi kauhulla vastaan:

— Ruma Sophie! Te olette kaikki tietäneet, että minä tulen rumaksi ja sentähden vieneet pois peilit. Te uskottelitte minulle, että paranen. Voi etten koskaan olisi ollutkaan kaunis, voi minua!

Sinä yönä Sophie Rosenborg houre-unessa katkoi kaikki suojelevat siteensä ja lieventävät kääreensä, ja ikäänkuin mielenhäiriö olisi hänet vallannut, hän julmalla nautinnolla raateli itsensä verille. Hänen valkoiset voimakkaat kätensä raastoivat, säästämättä kasvojakaan tai hiuksia. Hän hekumoi tuhoamisen työssä ikäänkuin olisi vihdoinkin päässyt käsiksi verivihollliseensa, tautiin, joka oli tuottanut hänelle mittaamatonta kärsimystä. Kuitenkin hän, tuntiessaan lievennyksen nautintoa, joka pian muuttui uudensävyiseksi kirveleväksi tuskaksi, tunsi, että auttamaton tuho nyt oli tullut. Hän on nyt mennyttä, nyt ei ole muuta lieventäjää kuin hauta. Suu, sieraimet, silmät, kirvelevät haavat, verille puhjenneet kynnen-alukset — kaiken päälle multa ja tukahdus.

— — —

Kun kaupungissa ja linnoituksessa kerrottiin, mitä oli tapahtunut, otettiin tieto vastaan eri tavoin. Helena Hauswolff suri kuin omaa korvaamatonta tappiota. Miehet vaikenivat moneksi illaksi, kiroilivat ja päättivät, ettei rekiretkeä Viaporissa enää milloinkaan ajatella. Tämän he olivat velkaa Sophielle, joka oli ollut silmien ilo. Naiset kertasivat sanoja, jotka joku linnoituksen kenttäpappi oli lausunut: jos ihminen tekee kauneudestaan jumalansa, niin se otetaan häneltä pois. Fredrik Kress ei moneen päivään halunnut nähdäkään huiluaan. Hänen sudennahkaturkkinsa liepeet liehuivat pitkin kaupungin syksyisiä teitä, hänen tehdessään pitkiä kävelymatkoja Kluuvin rannoilla.

Jokin haaltunut lehti, joka lepatti yksin oksallaan, saattoi laulaa hänelle elegian ja myrsky välittää hänelle fuugan. Kerran he Rosenströmin kanssa kohtasivat toisensa Rantatiellä, lyöttäytyivät yhteen, kävelivät tuimasti ja nousivat ryteikköjen halki Kaasa-vuorelle. Pitkän vaitiolon jälkeen Kress kysyi:

— Mitä luulet sulhasen sanovan?

— Hän ei saa tehdä onnetonta naista vielä onnettomammaksi.

— Onko hänelle kirjoitettu?

— Pyysin rouva Brunowia kirjoittamaan. Koetan joka tapauksessa tavata sulhasen ennenkuin hän menee morsiamensa luo.

— Recht so. Hänen täytyy ymmärtää, että jäljellä toki on sisällinen kauneus.

— Jospa tyttö raukka ensin itse käsittäisi, että niin on. Hänestä tuntuu siltä kuin kaikki olisi menetetty.

— Ach was, hänen täytyy alkaa hoitaa sisäistä minäänsä. Kun auringon valo on sammunut, tulevat esiin tähdet. Musiikin täytyy auttaa Sophietä. Hänen täytyy jälleen löytää kauneutensa, parempi kauneutensa. Minä soitan hänelle elegian, minä soitan hänelle fuugan. Musiikki on paras lääke . . .

— Olet oikeassa, veli Kress, sanoi Rosenström, — mutta jollei hän ensinkään sattuisi tajuamaan musiikkia.

Soittoniekka tuijotti ystäväänsä tohtoriin:

— Könnte das möglich sein bei einer so schönen Frau? Olisiko sellainen mahdollista niin kauniille naiselle?

— Minä olen neuvonut häntä itse ompelemaan myötäjäisensä; niitä hän nyt ompelee.

— Ach ja, das ist nicht schlecht. Varmaan se antaa sisältöä hänen elämäänsä. Mutta minä uskon, että niin kauniin naisen täytyy käsittää myös musiikin taivaallinen missioni.

— En tiedä toista lääkettä kuin työ.

Sophie Rosenborg oppi ompelemaan, ja tämä työ todella lyhensi hänen päiviään. Hän tottui näkemään rumentuneet kätensä — mahtoivatko kasvot todella olla yhtä rumentuneet?

Peiliin ei hän katsonut. Ja olisiko arpia voitu välttää, jollei tuo onneton raivo olisi riivannut häntä silloin yöllä? Mutta tehtyä ei saanut tekemättömäksi. Niinkuin tuleva nuori äiti ilon ja pelon vallassa varustaa vaatetta esikoiselleen, niin tämä rumentunut morsian suuren pelon ja heikon toivon vallassa kuljetti neulaa pitkien valkoisten saumojen läpi. Kaupunki ja linnoitus olivat joutuneet hänestä loitolle, hänen ajatuksensa kiersivät yhtä ainoaa asiaa: mitä oli Gustaf, hänen rakastettunsa sanova? Tuntien sulhasensa jaloksi mieheksi, Sophie Rosenborgissa varmistumistaan varmistui usko, että hänen rakkautensa kestäisi tämän pettymyksen, johon ei yksikään ihminen ollut syypää. Sophie sai vihdoin viimein ja taistelun jälkeen voimaa tulla ruokapöytään, missä kukaan ei näyttänyt huomaavan mitään eroa hänen ulkomuodossaan, ja tuttu kortinpeluu jatkui, ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut. Sophie itsekin koetti unohtaa sairautensa seurauksineen. Anna Brunow vakuutti kaikkien ilostuneen siitä, että vaikea tauti oli mennyt niinkin jälkiä jättämättä. Sophie ei katsonut peiliin, ei, ei! Mutta hän hyvin tunsi käsillä koskettaessaan kasvojaan, että kaikkialla oli isot syvennykset, ikäänkuin häntä olisi herneillä paiskeltu. Mutta ulos hän meni vain pimeässä ja Lisetten seuraamana, joka kantoi lanternaa.

Alettiin odottaa kotiin kapteenia ja luutnanttia. Sophien pelko yltyi yltymistään. Hän alkoi toivoa, että Gustaf vasta myöhemmin palaisi — niinkuin luultavaa olikin —, jotta hänen ihonsa ennättäisi silitä ja ilkeä punerrus, mikä oli ainakin käsissä ja luultavasti myös kasvoissa, valkenisi. Anna Brunow vakuutti, että Hjärne tuskin tulisi huomaamaan morsiamessaan sairauden jälkiä, ja tohtori Rosenström vakuutti häntä kohdanneen onnettomuuden ainoastaan voivan syventää rakkautta kihlattujen kesken.

Olisiko ehkä sittenkin ollut parempi kirjoittaa Gustafille ja valmistaa häntä siihen mitä oli tapahtunut? johtui monasti onnettoman morsiamen mieleen. Olisi voinut kierrellen puhua

sairaudesta ja antaa hänen vain aavistaa jotakin. Mutta nyt oli sekin myöhäistä. Täytyi toivoa, että tohtori olisi oikeassa. Jos Hjärnen rakkaus oli niin syvä ja vahva kuin hän oli vakuuttanut, niin eihän ehkä todella rakastetun ulkomuoto voinut merkitä aivan kaikkea. Ehkäpä heidän rakkautensa nyt molemmin puolin kävisi vain hellemmäksi. Sophie itse teki selittelyissään sydämelleen täyttä väkivaltaa. Todellisuudessa tällaiset miedot vivahtelut siitä mitä ennen oli ollut — heidän rakkautensa täydestä yltäkylläisyydestä — olivat hätäsuojelusta, laihinta lohdutusta.

Hän ajatteli sitäkin, mitä häneen, Sophiehin, olisi vaikuttanut, jos Hjärne olisi läpikäynyt kauhean taudin ja menettänyt kauneutensa, ja morsiamen olisi pitänyt suudella turmeltuneita huulia, painaa poskensa rumentunutta poskea vastaan? Sitä oli kauhea ajatella. Olisi hän toki rakastanut vieläkin, mutta ei niinkuin ennen. Sitä oli kauheaa ajatella.

Helena Hauswolff olisi varmaan voinut olla hyödyksi ymmärtämyksellä ja neuvoilla. Mutta häneltä oli tullut vain lyhyitä kirjelippuja. Miksei hän tullut? Eikö ystävyyskään kestänyt tätä? Vai lapsiaanko hän suojeli?

Niin kuluivat päivät epäilyksessä ja tuskassa.

Kukaan ei enää rouva Brunowin täysihoitolassa tai kaupungissa puhunut Kressin valssista ja »Kaunoisesta Sophiestä». Sanottiin »Sophie raukka». Ja oli niitäkin, jotka sanoivat, että ylpeys käy lankeemuksen edellä. Sophien muistosäilöön tulvahti jonkin kerran varkain ja kutsumatta soittoniekan tunteelliset ja hekumalliset sävelet. Ah, sitä makeutta, sitä loistoa ja autuutta! Mutta nämä muistot olivat liian vaikeat vastaanottaa. Ja hän hääti ne luotaan ja päätti unohtaa nuoruutensa, rakastettunsa, kaiken, kaiken . . .!

Suurta joulusiivousta tehdessään Anna Brunow pani keltaisen budoaarin entiseen kuntoonsa, »jotta jälleen saatte siellä olla iloiset ja tyytyväiset». Suureen kultaiseen peiliin oli liit-

tynyt katkera muisto sairauden ajalta ja Sophie pyysi ärtyneenä, että peili peitettäisiin.

— Mutta rakas pieni ystävä, on ihan turhaa peljätä — katso vain rohkeasti peiliin, kehoitti everstinna Brunow. — Et ole rumentunut.

Kuitenkin hän sitten levitti valkoisen vaatteen peilin eteen.

Päivää ennen jouluaattoa, kun kaupunkilaiset olivat ulkona valmistamassa jouluvaroja kotiin juhlaa varten, istui Sophie Rosenborg työnsä ääressä, koettaen heikentyneillä silmillään suorittaa morsiuslakanoittensa kirjailua. Ne olivat hienointa Hollannin liinaa ja Helena oli lähettänyt hänelle kauniin, viinirypäleterttuja esittävän kirjailumallin. Sophie ompeli piste pisteeltä tätä mallia heikossa talvisessa valossa. Valkoinen viileä pellavavaate rauhoitti hänen sormenpäitään. Hän oli säästänyt juuri tämän työn juhliksi. Tämä työ on oleva hänen paras joululahjansa.

Silloin yhtäkkiä rämähti kiihkeä soitto kuistin vanhasta ruostuneesta kellosta.

Sophie säikähti ja päätti olla avaamatta. Hän oli tänään varmasti hirveän ruma. Soittakoon siellä niin paljon kuin haluaa — kuka lieneekin. Mutta vieras — kuka lienee ollutkaan — soitti todella soittamistaan. Sophien mieleen johtui, että oli tavallista hämärämpi päivä ja että ehkä hänelle olisi tulossa kaivattu kirje. Varmaan kirje liittyi jouluun.

Niin hän päästi suuren valkoisen vaatteen valumaan käsistään permannolle ja kiiruhti ovelle. Tulijalla oli todennäköisesti kiire, hän tempoi lukkoa kaiken aikaa, jolloin Sophie sisäpuolelta kiersi avainta, ikäänkuin suuttuneena siitä, että hänen eteensä pantiin vastuksia.

Gustaf Hjärne, yllään matkaturkki, kauniit rakkaat kasvot katsoen kolmikulmaisen hatun alta! Sophie seisoi keskellä ovenavausta, keskellä päivänvaloa, säikähtyneenä ja onnesta va-

visten, joka silmänräpäys valmiina tarttumaan kaivatun armaan kaulaan. Mutta Gustaf Hjärnen katse kävi jääkylmäksi, kun hän kysyi:

— Onko fröken Rosenborg kotona?

Sophie ei saanut sanaa suustaan. Hän jähmettyi niinkuin kuollut jähmettyy ja hänen ruma vasen kätensä piteli sydäntä, voimatta irtaantua sen suojelemistyöstä. Sydän oli halkeamaisillaan.

— Onko hän sitten linnoituksessa? Etkö saa suutasi auki? Siis toki täällä kaupungissa? Sano terveisiä kapteeni Hjärneltä. Koetan palata illalla.

Gustaf Hjärne paiskasi oven kiinni. Gustaf Hjärne läksi. Kello rämähti hänen jälkeensä kuin ilkkunauru. Hän ei ollut tuntenut morsiantaan.

Sophie Rosenborgin silmissä oli maailma mustana. Kaikki kärsimys sairauden ajalla oli vähäistä tämän hetken rinnalla. Pimeys ja epätoivo olivat hänet piirittäneet. Pienen hetken hän koetti selvittää itselleen mitä oli tapahtunut. Pyörrytti. Pimeys tempasi hänet huimaavalla voimalla mukaansa. Hän kaatui portaisiin ja jäi siihen. Hän ei enää tietänyt mistään.

Matkallaan komendanttitaloa kohden ennätti kapteeni Hjärne tavata useita tuttavia, ihmisiä kun huomenna alkavan joulujuhlan vuoksi oli runsaasti liikkeellä. Kaikkein ensimmäiset olivat Fuller ja Dirchsen, joista viimemainittu köpitti iljangolla hyvän rautapohjaisen keppinsä varassa. Molemmat huitaisivat iloisesti kädellään ja päästivät samassa surullisia huudahduksia, joihin kapteeni säteilevän iloisesti, vaikka jonkun verran malttamattomasti vastasi, hänen kun oikeastaan olisi pitänyt heti mennä ilmoittautumaan komendanttitaloon eikä morsiamelleen.

— No, mon cher Hjärne, tulet fröken Rosenborgin luota tietysti? sanoi Fuller.

— Tietysti, mutta valitettavasti hän ei ollut kotona enkä tiedä, voinko enää tänään tulla takaisin.

— Eikö hän ollut kotona? mutisivat vanhat herrat yhdestä suusta. — Tietysti hän oli kotona, hän ei ole päivän valossa käynyt kaupungilla kahteen kuukauteen. Kyllä hän nykyään aina istuu kotona.

— Mitä pirua te puhutte? sanoi vuorostaan kapteeni, puoleksi närkästyneenä, puoleksi leikillä. — Pitäisikö minun morsiameni ehkä pelätä päivänvaloa? Ei, siellä ei ollut kotona keitään muita kuin rokonarpinen piika, joka avasi oven.

Vanhat herrat tuijottivat vaieten komeaan nuoreen kapteeniin.

— Tiedä huutia! sanoi Fuller.

— Mene helvettiin! sylkäisi Dirchsen. — Se rokonarpinen piika on ollut sinun oma morsiamesi. Etkö sitten tiedä mitään hänen sairaudestaan? Etkö ole saanut kirjeitämme? Sinä kanalja, nyt olet verisesti loukannut morsiantasi, joka muutenkin on tarpeeksi onneton. Mitä kaikkea olet mahtanutkaan hänelle sanoa!

Vaieten otti Hjärne vastaan kaikki mitä hänen päälaelleen sateli. Sitten hän päästi irti kiroussanavarastonsa kuin tulivuori purkauksensa. Herrojen yhä selittäessä tapahtumia hän vähitellen alkoi ymmärtää niistä jotakin. Kului kuitenkin aikaa ennenkuin hän teki johtopäätökset, ja silloin hänen huuliltaan lohkeni sana: mahdotonta! Ja tätä hän toisteli, masentuneena, koettaen käsittää, mitä hänelle kerrottiin.

— Ota lukuun, sanoi Fuller, — että naiselle merkitsee kauneus puolet hänen sieluaan.

— Monelle se merkitsee koko sielua, lisäsi Dirchsen, ilkeästi muljauttaen silmävalkuaisiaan. — Pelkäänpä, että tässä tapauksessa on surmattu naisen sielu.

— Niin, jatkoi Fuller papillisella ankaruudella, — kiirehdi korjaamaan mitä korjattavissa on, jos tahdot käydä kunniallisesta ruotsalaisesta upseerista. Mars keltaiseen taloon takaisin. No, mitä siekailet, mars anteeksi pyytämään!

Hjärne veti miekan tupesta. Valjennein kasvoin hän huusi, ettei näihin kunnialle käypiin hävyttömyyksiin ollut muuta vastausta kuin tässä tämä näin! Katsokoon jokainen, joka haluaa jäädä elämään, eteensä, sillä hän lävistää häpäisijät . . .!

Nousevana päivänä, joka oli itse pyhä jouluaatto, samalla tunnilla, jolloin kaupungin porvarikaartin lippu päästettiin valumaan raatihuoneen ikkunasta Suurtorille päin, ja joulurauha julistettiin, tuli kapteeni Hjärne ratsain torille, mutta ei pysähtynyt kansanjoukkoon, joka siinä paljastetuin päin seurasi toimitusta. Hän oli linnoituksesta tullut minkä hevonen pääsi ja oli matkalla morsiamensa luokse.

Hänen taskussaan painoi joululahja: kallisarvoinen, loistava kaulakoru, jonka hän oli varannut Sophielle hääpukua varten. Sitä naista varten, jolle ei maailmassa ollut kauneudessa vertaa ja jota ei hän mitenkään voinut yhdistää siihen ihmisolentoon, joka hänelle oli avannut oven tuttuun taloon, kun hän pitkän eron jälkeen, rakkauden huumassa hänen luokseen ikävöi! Hänen luokseen hän kuitenkin nyt oli matkalla, ja tuolle runnellulle kaulalle hänen oli tänään ripustettava kultakäädyt kimaltelevine jalokivineen. Hän tiesi olevansa rikollinen, hän tiesi, että tuskin voisi saada anteeksi. Mutta eihän hän ollut voinut tällaista aavistaa tulevaksi! Ja jos Sophie oli muuttunut — mihin ei hänkään ollut syypää —, niin ei hänkään, Hjärne, ollut sama kuin eilen: hän oli taittunut mies. Kuinka saattoikaan niin äkkiä mennä väkevä, riemuntäysi elämä, ja jäljelle jäädä vain kova velvollisuus!

Tuossa oli portti, josta hän niin monet kerrat oli kulkenut ulos ja sisään — viimeksi eilen, pettyneenä siitä, ettei tavannut rakastettua! Hänkö? Ei hän, vaan toinen, jota ei tänään enää ollut.

Hänen kiinnittäessään hevosta tuttuun renkaaseen tallinseinässä, avattiin ovi ja iloisesti toivottaen hyvää joulua jälkeensä, astui pihamaalle kaupungin physicus Rosenström.

Hän uudisti hyvän toivotuksensa myöskin tulijalle, lausui ilonsa hänen palaamisensa johdosta ja lisäsi hymyillen:

— Minun potilaani tila paranee päivästä päivään. Toivorikasta mieltä vain!

Mutta Hjärne oli liian selvään nähnyt ne kasvot, jotka eilen olivat tulleet häntä vastaan tuossa ovenavauksessa.

Hän seisoi hetken ovella, ennenkuin vetäisi soittokellon kahvasta. Kello rämisi läpi talon kuin rikollisen omantunnon syytös.

V

VIIKIN LATOKARTANON TALOUSMAMSSELI.

Amalia Lizelles ajoi latokartanon hallavalla hevosella, kääsien takana Viikin tallirenki, Turun tielle juuri samoina aamuhetkinä, jolloin kaupungin vaimot kujien kulmissa kohtasivat toisensa pohtiakseen niinhyvin omia kuin toistenkin asioita.

Amalia oli pukenut ylleen kirsikanvärisen kaapunsa ja tämän suojaksi vanhan viitan, jonka helposti saattoi pudottaa hartioiltaan kaupunkiin tullessa. Vaimot seuloivat sanojaan päät yhdessä, kantamukset käsivarrella, ja oli tämä kohtaaminen monelle ainoa virkistys raskaan päivän mittaan.

— Kaiketi jo olette kuulleet? Pormestarin mamsselia pyydettiin talousmamsseliksi — voitteko aavistaa minne? Tällä kertaa ei tuotettukaan Ruotsista, vaan kysyttiin Amaliaa. Ja mikä on ettei hän kelpaisi. Korea on katsella ja työhön totutettu. Niin, ja onhan se nähty, etteivät Domarbyn herrat häntä nai, ei vanhempi eikä nuorempi. Mutta eihän Amalia ole koskaan välittänytkään auditööristä, tuosta Jacob Danielista, vaikka joku lienee häntä neuvonut ärsyttämään vanhempaa veljeksistä, Johannesta, Domarbyn herraa mustankipeäksi, kun ei hän koskaan pannut päätökseen naimista, vaan antoi tytön vuosikausia olla siinä uskossa, että ottaa hänet. Johannesta pormestarintytär on rakastanut! Kas, nuorimmasta veljestä, Kustaasta, ei ole aikoihin mitään kuulunut. Merille läksi, niinkuin moni muukin, vaikkei suinkaan köyhyyden takia. Ja nythän täällä olisi hänelle niinhyvin isän kuin äidin perintökin, jolleivät jo sisarukset olisi jakaneet sitä keskenään. Mutta ei kuulu tulemaan.

Siellä kuumissa maissa sanovat olleen ja naineen rikkaan. No niin, Viikiin käytiin Amaliaa kysymässä! Rintatautinen kenraalinrouva tarvitsee hoitajan. Ja sittenhän siellä rouvanpaikka voi tullakin avoimeksi — mutta siihen kai ei voi päästä kuin aatelinen. Viikiin, niin. Kenraali itse kävi pormestarilla kysymässä mamsselia!»

Rumpu kävi Suurtorilla, kaikki suut pysähtyivät. Viikin kuskikin viuhautti piiskaa, ja hallava hevonen pisti pieneksi hölkäksi, jotta viikiläisetkin ennättäisivät kuulemaan.

»— — — Puvut ovat teetettävät taitavilla räätäleillä ja on katsottava, että ne tulevat ehdottomasti ruumiinmukaisiksi. Kaiken vartioon komennetun miehistön tulee ankarimman edesvastuun uhalla olla mitä siisteimmässä asussa, vaatteet harjattuina, kaluunat ja napit hyvin puleerattuina, kauluskaistaleet ehdottomasti valkoisina, paksu kaulaliina niin kiedottuna kaulan ympäri, ettei kaulaa näy sen alta, parran hyvin tarkkaan ajeltuna, viiksien mustattuina, bandaalien ja repunremmien huolellisesti valkaistuina ja liimavedellä siveltyinä. Kivääriin kuuluvien parsselien tulee olla hyvin puhdistettuja ja kiilloitettuja. Vahdinvaihdon tarkastuksessa pidettäköön näistä jokaisessa komppaniassa tarkka huoli samoinkuin siitä, että miehistön kiväärit ovat moitteettomassa kunnossa . . .»

Mutta tuossahan tuo tuleekin, Viikin talousmamsseli, juuri kun hänestä puheltiin . .! Ei pysähtynyt, ei katsonut sivuilleen, kohti isänsä taloa vain katsoi. Vaan ei mene sinne. Tohtorille tuntuu olevan asiaa.

— Mutta kuulitteko, mitä uuden tohtorin pitkissä laatikoissa lopulta oli? Olipahan kaappikello, se heleä-ääninen, jonka lyönnit kuuluvat kadulle asti. Ja kiviä ja ulkomaan perhosia, sammalia ja kuiviksi litistettyjä yrttejä — mahtaako hän keittää niistä rohtoja, vai myrkkyjä, vai mitä?

Loputtomasti riitti ihmisillä puheenaihetta siitä, että kaupunkiin oli saapunut naimaton, vielä nuori mies, jolle palkka juoksi kaupungilta, mutta joka lisäksi sai ottaa rahaa sairailtaan.

Kress, Helsingin urkuri, hänpä oli arvannut tohtorin pisimmän laatikon sisällön heti kun sitä avaimellaan kosketti. Kas, hänelle, musikantille oli hunajaa ja mannaa, mitä laatikko sisälsi. Siinä oli suuri pelitoosa eli klaveeri, sellainen fortepiano, jommoinen tavattiin rikkaan Sederholmin salihuoneessa ja jommoisen nyt olivat Saksasta tilanneet tulemaan majuri Kuhlbergin rouva ja neiti Heidenstrauch. Tähän oli nämä naiset houkutellut musikantti, joka opettikin heitä pelaamaan, samoin kuin hän opetti Kuhlbergin lesken Lovise tytärtä.

Kyllä oli Helsingin herrasnaisilla tohtorin luokse asiaa. Toiset menivät päivällä, toiset menivät yöllä, nimenomaan hämärissä. Kuuluivat siellä surujaan itkeneen, eivät taitaneet kaupungin papit enää rippiä kuullakaan. Pitcéen, tohtorin renki, sattui jonkun kerran kuulemaan tai avaimenreiästä näkemäänkin sellaista, mikä oli tarkoitettu salaiseksi. Eikähän Pitcéen mitään kertonut rumpalille rummutettavaksi katujen kulmissa, vaan hän kertoi entiselle esimiehelleen Paxeniukselle, joka yhäti Espoon tulliportilla toraili ja torkkui. Rokonarpinen Pitcéen oli nyt tohtorin renkinä, hoiti hänen hevosensa, lakaisi hänen pihansa, laudoitti tiet kadulta ovelle, jotta sairaat saisivat mukavasti kulkea — se oli tuotanoin tohtorin tahto, ja joutui vastaamaan monenlaisiin kysymyksiin, joita hänelle tehtiin, varsinkin tohtorin ollessa matkalla.

Nyt tuli pormestarin tytär, se Amalia, ja hänellä näytti olevan tosi hätä sielussaan. Hänhän oli nyt Viikissä — hm, niin, ihka tuotanoin kenraalilla, joka oli toimittanut sotamiehille pilaantunutta lihaa viime sodassa, kun kuningas oli uskonut muonituksen hänelle, Klingsporille. Voikin oli ollut sellaista, että sillä voideltiin lavettien pyöriä. Ja nyt hän tahtoi rettelöidä pois Klerckerin ylipäällikön-virasta ja päästä sille paikalle. Kyllä nämä kaupungissa tiedettiin. Pitcéen ilmoitti Viikin talousmamsselille jo ovessa ja ennenkuin hän ennätti kysyäkään, ettei tohtori ole kotona. Mutta Amalia ei lähtenytkään.

— Missä tohtori sitten nyt mahtaa olla? Minun on määrä ajaa häntä hakemaan, vaikka mistä asti... Kenraali ei tahtonut jättää kenraalskaa ja sentähden minä läksin... En voi mennä takaisin ilman tohtoria... Pitcéen, auttakaa minua, ettekö ymmärrä, että kenraalin rouva on kuolemansairas. Tahdon sisäpuolelle, tahdon odottaa tohtoria, menkää pois siitä ovelta...

Pitcéen johdatti nyt pormestarin tyttären tyhjän kylmän porstuan kautta suureen saliin, missä oli pöytä ja kaksi punaiseksi maalattua penkkiä.

— Sopii siinä odottaa, tuotanoin... Vaan tohtori voi viipyäkin, sairaat kun joka paikassa tunkevat hänen ympärilleen. Ja aina tulevat myöhään, kun ei enää ihmistaito voi mitään, ihkasen niin. Sopii siinä odottaa.

Amalia Lizelles antoi Viikin rengille määräykset asioista, joita piti toimittaa — Viikin kokki oli ne jo antanut, mutta mamsselikin mahtaili nyt näyttääkseen, että hänelläkin oli valtaa talossa. Viikin kuskin katsannosta näkyi, että hän aikoi tehdä juuri mitä itse tahtoi. Pitcéen katsoi avaimen reiästä, kuinka Amalia veti kirsikanväristä kaapuaan tiukemmin ympärilleen, ja tiesi, että hänen pian täällä tulisi niin vilu, että hän lähtisi tiehensä. Mutta pormestarin tytär olikin sitkeää laatua, yltyi lämpimäkseen kävelemään edestakaisin salin toisesta päästä toiseen, niin että lattiapalkit paukkuivat, eikä näyttänyt aikovankaan lähteä. Mikähän hänellä oikein oli? Pitcéen mietti, miten pääsisi hänestä eroon. Tarjoaisiko hänelle jotain tinktuuria tohtorin kaapista, jos tohtori olisi unohtanut avaimen suulle. Mutta avaintapa ei ollutkaan. Renki huomasi, että pormestarin tytär ajan kuluksi seisoskeli ikkunoiden ääressä — niistä näkyi Sederholmin piha, ja siinähän kyllä olikin katsomista, rikkaan kauppaneuvoksen puotilaiset ja konttoriherrat kun kulkivat varastohuoneisiin, kiertäen tynnyrien ja laatikoitten välitse, joita röykkiöiksi oli siihen pinottu suoraan laivasta. Rouva Dobbinkin naapurista kammersi pihalle torailemaan ja Pitcéen epäili hänen

tarkoittavan tohtorin pitkiä kuljetuslaatikkoja, joita ei ollut tullut korjattua. Mutta Wickforshan tuossa olikin, Viikin renki ja, tuotanoin Pitcéen meni nyt kyselemään, kuuluiko rajalta jotakin ja olisiko tuotanoin sieltä tullut kuriiria. Saattoihan Pitcéenille, vanhalle sotamiehelle, vihjaista vähän salaisuuksiakin. Hiton kylmä täällä tuli odotella — tuotanoin, Wickfors, ryyppypä lämmittää, ja eikö olisikin parasta viedä hevonen talliin ja tulla sisäpuolelle . . ? Hyvään tarpeeseen olikin pian Wickforsin läsnäolo, sillä ovesta kopisteli jo taas akka, jonka käsivarsi oli mennyt sijoiltaan. Ja Wickfors piti akasta kiinni, kun Pitcéen veti jäsenen paikalleen. Pahastihan potilas aina tällaisessa kohdassa huutaa, ja tämä huusi tavallistakin pahemmin. Otti aikansa ennenkuin akka riisui röijyn ja taas pääsi takaisin nahkoihinsa. Ja kaikki kolme sitten istuivat leivintuvassa, missä oli lämmin, kunnes akkakin oli saanut ryyppynsä ja tointui. Mutta kahdenkesken jäätyä Wickfors kertoi, että franskojen maan kenraali aina vain riehui ja nyt jo lähestyi pohjoista. Ihka totta se oli. Ja Venäjän nuori tsaari oli ruvennut hänen ystäväkseen ja tuo franskalaisten kenraali onkin aika piru. Mutta Ruotsin kuningas lähettääkin joukkonsa jumalatonta franskalaista vastaan ja aikoo nostaa sodan. Ja meidänkin kenraali, tämä Klingspor, joutuu tiettävästi silloin lähtemään mukaan, ja sanoi hän kerran itse, kun oli hyvällä päällä, että taitavat hänestä tehdä ylipäällikön — »mitä sanot siihen, Wickfors, jos meistä tuleekin ylipäällikkö». Eikähän tämä Klingspor vielä vanha ole, ja niin hyvän silmänkin hänelle siellä Saksanmaassa tekivät lasista, että se on kauniimpi kuin vanha oikea silmä onkaan, hehhehheh.

Miehet ryyppäsivät tuvassa, hevonen puri kauroja tohtorin tallissa ja Amalia Lizelles käveli kylmässä salissa.

Hän oli tullut tänne toivoa täynnä ja uskonut, että tohtori voi häntä auttaa. Mutta oli totisesti mieletöntä tässä vartoa. Miten tohtori tai kukaan muukaan voisi häntä hänen hädässään auttaa! Yksi ainoa olisi voinut hänet päästää sen kuilunääreltä,

missä hän jo seisoi kuin naulittuna: Johannes Weckström, naapurin poika, joka aina astui kotiportistaan samalla hetkellä, jolloin Amalia kotiväkensä seurassa astui omastaan, mennäkseen Helsingin kirkkoon. Tie oli yhteinen, ajatukset olivat yhteiset, ja kirkonkellot soittivat. Tuhat kertaa Amalia hädässään oli huutanut hänen nimeään, huutanut samalla äänellä, jolla hän niin monet kerrat häntä oli kutsunut vanneleikkiin Lizellesin pihamaalle, ja Johannes oli kuullut häntä ja keveästi hypännyt yli korkean punaisen lankkuaidan. Nyt ei kuullut. Tuhat kertaa hän kysyi, mitä oli tapahtunut, mitä oli tullut heidän väliinsä, kuinka kaikki armas ilo oli vaihtunut myrkyllisiin hymyilyihin ja pistäviin katseihin. Leikkivanteet lentelivät silloin pihan toiselta laidalta toiselle laidalle. Kun he kaksi heittivät vannetta toisilleen, putosi vanne usein ruohikkoon, sillä he katselivat vaan toisiaan. Ja mitä se merkitsi, kun Johannes vielä viime vuonna laskiais-assambleessa raatihuoneella kadrillin jälkeen tarjosi daamilleen viiniä ja sanoi: »Onko Amalia kuullut, että Domarbyssä jo rakennetaan? Satatuhatta ensiluokkaisen kuivaa tiiltä on jäljellä linnoituksen rakentamisajalta, ja uusia aletaan lyödä niin pian kuin maa sulaa. Ei missään suhteessa minun uusi maakartanoni tule jäämään jäljelle aatelisten kartanoista, sen takaan. Eikä siellä rouvaa unohdeta ilman omaa ja kaunista kammaria . . .» Jollei hän olisi sanonut tuota viimeistä ja kauniilla silmillään juuri samassa katsonut häneen! Mutta nuo sanat ja se katse, ne olivat kihlanneet Amalian. Pitikö hänen oikeastaan enää muuta odottaa? Hän kuitenkin odotti, odotti Johanneksen käyntiä isänsä luona. Ja odotti morsiussuudelmaa ja kihlakorua . . Ja kuumeni onnesta eikä voinut salata iloista odotustaan ja pientä pelkoaan. Mutta aika kului.

Isän vaimolla oli hyvät silmät ja hän kysyi heti laskiaiskadrillin jälkeisenä aamuna, joko kihlaus oli tapahtunut. Ja sanoi rumasti ja kovasti: »siis ei vielä! Mitä se vanha kitsas mies odottaa, saisi kiittää onneansa, että kaunis nuori tyttö hänet huolii.»

Mutta isän vaimo sanoi päivien kuluessa muutakin: »Amalia, pidä itsesi esillä! Miehet unohtavat, varsinkin kun tuontapaisen rikkaan vanhanpojan ympärillä parveilee rahattomia aatelistyttöjäkin. Ja Weckströmit ovat aina tavoitelleet aateliskilpeä. Pidä itsesi esillä, Amalia! Älä usko, että sinua enää kotona tarvitaan, sitten kun lapset ovat kasvaneet. Olet saanut olla, kun sokea isäsi mielettömästi on sinuun kiintynyt, mutta minä olen kun olenkin hänen vihitty vaimonsa, vaikkeivat kaikki ole siihen tyytyväisiä, ja minäkin kyllä osaan hoitaa hänen kansliatehtävänsä. Ja jota sokeammaksi hänen silmäraukkansa pimenevät, sitä vaikeammaksi käy toimeentulo. Kun näet Weckströmin astuvan ulos portistaan, niin juokse kadulle — ainahan saattaa olla asiaa kauppapuotiin tai teurastajalle... Pelättävää oli, että Johannes huomasi hänen tilansa, huomasi, että tyttöä hänelle tyrkytettiin. Ja kunhan ei isän vaimo olisi suorastaan sanonutkin Johannekselle jotakin tyrkyttävää. Isän vaimo oli Amaliaan kovin kyllästynyt. Isänsä tähden Amalia vaikeni ja koetti kestää. Pelättävää oli, että Johannes tiesi tämän kaiken. Isä raukka ei enää nähnyt, kuka vastaantulija oli. Tytär hyvin tunsi tärkeät hetket, jolloin isän piti kirjoittaa nimensä raastuvanoikeuden pöytäkirjojen alle. Hän allekirjoitti ne mieluimmin kotona eikä raastuvalla. Joka kerta, jolloin hänen nimikirjoituksensa piti saataman jonkin paperin alle, täytyi kirjoittamista valmistaa samalla ja erikoisella tavalla: isä koetti oikealla kädellään paperia laidasta laitaan yltympäriinsä. Suurennuslasin avulla hän vielä erotti, missä kirjoitus loppui. Viivoitin asetettiin sitten samaan suuntaan kuin edelläkäyvä kirjoitus. Ja vasemmalla kädellään isä piteli viivoitinta, joka oli musta, ja oikealla kirjoitti: Gabr. Lizelles, suurilla epätasaisilla, horjuvilla kirjaimilla... Johannes Weckström sai isältä nöyrän, naurahtavan kiitoksen jostakin vähäpätöisestäkin avusta, ja kiitos oli kuin anteeksipyyntö. Isä raukka kiitti pelon vallassa siitä, ettei tämä rikas mies vielä ollut potkinut häntä pois pormestarin paikalta. Ennemmin

tai myöhemmin sen oli joku tekevä. Isä raukka tiesi, niinkuin he kaikki, että sokeana ei voi olla pormestarina. Koko kaupunki tätä ajatteli, mutta arkatuntoisuudesta ei kukaan sitä vielä ollut sanonut suoraan. Amalia usein tästäpuoleen saattoi isänsä raatihuoneelle. Isä ei siitä pitänyt, hän katsoi, että uskollisen keppinsä avulla kyllä löytää. Ja usein hän löysikin, sillä olihan tie käynyt tutuksi ja ainahan kadun toisella puolella, hautausmaan kulmassa, jo tuli joku raatimiehistä, joka tarttui kiinni käsivarteen ja ohjasi ylös raatihuoneen portaita. Mutta sitten kerran, myrskyisenä sadepäivänä, isä oli harhautunut keskelle toria ja langennut Schwartzin puodin portaisiin, jotka pistäytyivät niin turhanaikaisen kauas kadulle. Hän oli satuttanut kulmansa verille, Schwartzin puotimies toi hänet kotiin ja puheli puhelemistaan, ettei sokeaa sentään saisi yksinään lähettää kulkemaan, varsinkin kun hän oli pormestari eikä mikään vaivainen. Mies puhui tämän ystävällisesti ja pahaa tarkoittamatta, mutta hänen puheensa runteli jokaisen Lizellesin perheen jäsenen sisintä. Pormestarinna, pestessään miehensä ohimoa, itki ääneensä ja puhui franskankieltä. Amalia koetti olla avuliaana vaihtamassa vettä ja tuomassa haavatarpeita. »Älä mene pois, piikaseni», sanoi isä uupuneena ja avuttomana, hakien kädellään tyttärensä kättä. »Amalia, piikaseni, oletko täällä?» »Kyllä hän on täällä», sanoi äitipuoli. Eikä isä enää puhunut, vaan hänen kätensä vaipui tuolinreunalle. Ja Amalia kiirehti ulos, jonnekin, jottei vain olisi tiellä! Tästäpuoleen ei hän ikinä päästä isää yksinään raatihuoneelle, eikä minnekään, hän hänet vie ja noutaa jälleen!

Kaupungissa oli mies, joka pormestarin tytärtä rakasti aivan niinkuin hän, Amalia, rakasti Weckströmiä. Se oli Grönstrand, lukenut maisteri ja värjäyslaitoksen omistaja, jonka värjäyslaitoksen hän itse oli perustanut käytyään Ruotsissa oppimassa ammatin. Grönstrand oli jo myöskin raatimies, ja muutaman kerran tämäkin oli tuonut isän raatihuoneelta kotiin asti, kun sattui olemaan liukas keli. Grönstrand oli alhaisesta suvusta,

nuori, terve ja kookas kuin tamminen kaappi — rouva Lizelles oli kerran lausunut tämän vertauksen katsellessaan Grönstrandia, kun tämä seisoi heidän pihamaallaan pormestaria odotellen. Maisteri oli heikkosilmäiselle pormestarille hyvin ystävällinen, melkeinpä hellä kuin omaiselle. Hän kuuluikin olleen hyvin yksinäinen mies. Lizellesin perhe katsoi turvallisin mielin pormestarin astuntaa kadunkulmissa iljangolla, kun maisteri Grönstrand astui hänen vierellään. Mutta isän vaimo huomasi muutakin — hän huomasi, että Grönstrand aina katsoi taakseen pormestarin ikkunoihin ja etsi silmillään jotakin. Amalia sekä säikähti että ilahtui! Ehkäpä hän Johannes Weckströmille saattoi käydä arvokkaammaksi, jos joku toinenkin häntä kosisi. Joka erikoisesti ilahtui, oli äitipuoli: »Ota hänet, jos hän tulee pyytämään, eivät Weckströmit kuitenkaan koskaan ota aatelitonta. Äläkä luulekaan, että voimme sinua elättää, kun isäsi on käynyt näin raihnaaksi. Ja niin pulska väkevä mies hän oli, kun Turusta muutimme tähän kurjaan Helsinkiin! Oh, mon Dieu!» Oi, hyvä Jumala, saneli Amaliakin itsekseen ja päätteli, että vain Johannes Weckströmiä hän voi rakastaa. Oli kummallista, ettei Grönstrand huomannut, miten Amalia häntä pakoili. Vihdoin tanssiaisissa hän tahallaan loukkasi maisteria. Hän tiesi sinä iltana olevansa kaunis. Sinipunerva harsopuku oli uusittu, ja nauharuusukkeet olivat uudet. Kun linnoituksen piiparit voimallisella alkutoitotuksella ilmoittivat kadrillin alkamista, kiirehtivät sekä Weckström että Grönstrand permannon poikki pyytämään Amalia Lizellesiä. Mutta Grönstrand tuli ensimmäisenä eikä Amalia ollut näkevinään hänen kumarrustaan, vaan tarttui Weckströmin käsivarteen. Koko salintäyteinen juhlakansa näki Grönstrandin häpeän ja kuiskaili ilkeästi .

Amaliaa vilutti, kun hän näitä muisteli. Kuinka hirmuisesti häntä viluttikaan.

Kuului lasten ääniä. Sederholmin tynnyrien ja laatikkojen takana niitä kirmasi kilpaa varpusten kanssa. Oih, oi, oi! Ei

mikään ole niin lämpöistä kuin lapsen hento olkapää eikä mikään niin suloista kuin pienen lapsen untuvanpehmoinen tukka! Amalia Lizellesin käsi etsii näitä — orvon tytön kova ja ruma käsi! Niin hän kaipaa lapsia, lämmittäjiä, että sielussaan itkee ääneensä kun kuuntelee ikkunain takaa lasten naurua ja lasten itkua. Oh, Herra Jumala, anna minulle oma lapsi!

Voih, minua hullua, minähän olen mennyt Klingsporille, kenraalille hoitamaan kuolevaa aviopuolisoa ja ansaitsemaan rahaa isälleni. Rosenström sanoo, että Tukholmassa on ihmetohtori, joka ehkä voisi parantaa minun isäni — minun täytyy hankkia paljon rahaa! Kenraalikin varmaan antaisi, mutta niitä ei voi ottaa — ei! Miksen sitten saata pitää Grönstrandista, joka voisi panna kaikki asiat järjestykseen? Mutta Johannes, vain Johannes! Grönstrand tulee pahasti minua rankaisemaan, sitä pelkään. »Sokea laivankapteeni ja sokea pormestari ovat samanarvoisia päälliköitä» — sen hän kuuluu äsken sanoneen raatihuoneen rappusilta, kun näki minun isäni tulevan. Oi-voi ja voi, ei ikinä minun käy hyvin — minne joudun, mitä teen? Kenraaliko silloin toisena yönä tuloni jälkeen tarttui huoneen lukkoon, vai kuvittelinko? Minä niin pelkään sitä yhtä silmää, jolla hän välistä katsoo minuun. Hän on monet naiset lähettänyt meren taakse Ruotsiin, mistä heidät tuottikin. Siellähän he voivat peittää häpeänsä, mutta minun häpeäni seuraa minua ja minun isäni korviin tulee nauru ja pilkka. Kuinka täällä on kylmä. Ehkä saan poltetaudin ja kuolen. Mutta isäni! Tohtorin täytyy auttaa. Tarvitseehan hän täällä naisenkin apua. Kylläpä hän viipyy matkallaan . Olen pienellä palkalla, jos hän vain ottaa . . Sairastun ja kuolen. Ehkäpä Johannes Weckström kuitenkin silloin tuntee jotakin sääliä . Täällähän on likaista kuin tullituvassa — mitäpä tuo rokonarpinen renki ymmärtäisi. Kuinka kauniisti kaikki järjestäisin. Olisin vaan niin kauan, että tohtori ennättäisi naimisiin. Pikku Lovise Kuhlbergin kirkkaat silmät loistivat viimein kirkon ovella ihmeellisesti, kun tohtori kohteliaasti jäi syrjään odottamaan, että naiset menisi-

vät edellä. Koko tyttö oli pelkkää silmää ja punoittavaa poskea. Kävisikö hänen Johannes-enonsa toivomus toteen? Johannes tahtoisi, että tohtori naisi Lovisen. Johannes on jo hänelle lahjoittanut fortepianon — mutta se ei ole uusi. Johannes on kovin tarkka, mutta minä rakastan häntä kuitenkin. Hän pitää hopeasta. Minun huoneessani Viikissä on huono lukko. Täytyy hankkia luja haka. Heidenstrauchilla kuuluu olevan hakoja valmiina. Mutta kerran, yhden ainoan kerran vain minä tahtoisin tavata Johanneksen. Yhden ainoan suudelman tahtoisin häneltä, ennenkuin minulle tapahtuu onnettomuus... Olenko aivan hullu — eihän voi tapahtua onnettomuutta, jos hankin tuon hyvän salvan!

Kauhun tunne karkasi yhtäkkiä pormestarin tyttäreen, ajaen häntä etsimään poispääsyä tästä kolkosta kylmyydestä. Hän tarttui ovenripaan ja kiiruhti eteenpäin.

Hän seisoi avarassa matalassa ja suloisen lämpimässä salissa, missä kuului heleä kellonkäynti. Ei voinut pelästyä edes suuria kiiltäviä kaappeja, joiden lasiovien takaa kirkkaat ja ikäänkuin sisältäpäin valaistut perhoset luonnottoman isoina ja hiljaa liihoitellen pyrkivät ulos lasivankilastaan. Niiden loisto herätti muiston kesäpäivistä, jolloin ilma hänen isänsä pihalla oli ollut täynnä heleää auringonloistoa, linnunlaulua ja leikkivanteiden suhinaa. Mutta samassa olivat nuo suuret perhoset taasen liikkumattomat, niinkuin muistotkin, joiden oli lupa olla vain valomerkkejä laivahylyn kokassa.

Täällä oli samanlainen iso pulpetti kuin isän huoneessa kotona. Ja kirjoja ja papereja. Mutta ilma tuntui vieraalta. Siinä oli kirkon, sairashuoneen ja ylhäis-naisen makuukammarin sekainen maku. Tänne varmaan ei ollut lupa tulla! Ei ollut lupa avata tuota fortepianoa, joka kiilsi kuin peili. Eikä ollut lupa katsella tohtorin kapeaa vuodetta eikä hienoa sinistä verkatakkia, jossa oli valkoinen pitsiröyhelö ja joka oli asetettu tuolin selustalle. »Medicinisches Handbuch..., Chirurgiska Händelser..., Lexicum Medicum..., Opera Physico Medica...,

Prelectiones Anatomiae . . ., Familia prima . . ., Mineralogie . . .» Tällaisia kirjoja täällä oli ja niitä oli paljon. Isällä oli vain lakia.

Kello löi. Lyöntejä tuli kymmenen. Oli totisesti aika jo lähteä kotiin. Mutta hyvin pienen hetken Amalia kuitenkin vielä halusi olla täällä lämpimässä ennenkuin palaisi Viikiin.

Isä oli sanonut: mene, piikaseni, kenraali Klingspor on luvannut pitää sinusta hyvää huolta, älä sure minua, kyllä minä . . . Kunhan vain sinä.

Isän vaimo oli sanonut: kenraali on hyvyydessään luvannut ottaa sinut palvelukseensa — pidä itsesi esillä, sitä et ole koskaan oppinut. Nyt se on opittava. Lakaisen sinut luudalla kadulle, jos yritätkin tulla kotiin. Täällä on tarpeeksi monta suuta . . .

Jos tohtori näin viipyy, niin ehkä koettaisi kirjoittaa hänelle kirjeen? Pormestarin tytär tiesi osaavansa kirjoittaa. Hän oli sepittänyt värssyjäkin.

Ja sattuipa tässä tohtorin pöydällä olemaan samanlaista sinisenharmaata paperiakin kuin isän pöydällä! Ja ihme, että sulkakynäkin oli vuoltu yhtä sopivan teräväksi kuin isän kynä. Mutta eipä sattunut olemaan yhtään tyhjää paperiarkkia.

»Luonnon vaikutus ulottuu kauemmaksi kuin mitkään rajat, jotka meidän heikko käsityksemme saattaa rakentaa. Kukaan ei ole tunkenut sen salaisuuden syvyyteen, josta selviäisi, mistä elämä on saanut alkunsa. Usein kuitenkin luonto oikullisesti poikkeaa tavallisista laeistaan ja lääkärinkin ponnistukset sen auttamiseksi ovat turhat. Silloin saattaa luonto aivan uudella ja yllättävällä tavalla alkaa johdattaa meitä löytämään uutta tietä, joka vie perille tavallisuudesta poikkeavalla tavalla. Niinmuodoin meidän täytyy luonnon lakeja tutkiessamme olla erinomaisen nöyriä, kärsivällisiä ja varovaisia esittäessämme huomautuksiamme, jotka useimmiten voivat olla vain epämääräisiä ja ammennettuja yhtähyvin todellisuuden kuin harhankin lähteestä. Meidän ei tule luottaa yksinomaan omiin, muka erinomaisiin argumentteihimme, jotta emme . . . Kreikan keisari-

vallan ajasta lähtien oli lääketieteen jumalallinen tieto — samoin kuin muukin oppineisuus — heikentymistään heikentynyt. Eikä lopulta ollut jäljellä muuta kuin sekavuus, ja tätä pimeän lamaannuksen tilaa kesti aina viime vuosisataan asti, jolloin useat suurilla neronlahjoilla varustetut miehet alkoivat selvitellä yleisiä erehdyksiä, paljastaa meille itse luontoa ja osoittaa, mikä oli totuus. Lontoon ja Parisin tiedeakatemiat perustettiin nyt, jonka jälkeen . . .»

Amalia Lizelles ajatteli: ovatpa nämä omalaatuisia pöytäkirjoja, joita en voi ymmärtää, ja tarttui toiseen paperiarkkiin.

»Tänään tutkittiin kuollut miehen ruumis, joka oli löydetty Huopalahden kylän ja Espoon pitäjän Bööle-nimisen talon takana metsässä ja jonka väitetään olevan surmatuksi mainittu Erik Niilonpoika Karman. Mies on n. neljänkymmenen vanha, yllään juovikkaat pitkät housut ja niiden päällä lyhyet siniset commiskankaiset. Todennäköiseltä tuntuu, että muut vaatteet ovat riisutut ja viedyt pois, senjälkeen kun kuolettavat luodit ovat laukaistut, mikä on tapahtunut takaa päin ja on yksi luoti osunut niskaan . . .»

Tämänpä kirjelmän tunsi pormestarintytär. Se oli muiden asiakirjojen mukana tullut hänen isänsä pöydälle ja hän oli ääneen lukenut sen isälleen — tämä konsepti näkyi jääneen tohtorin pöydälle. Tämäntapainen teksti oli hänelle, Amalia Lizellesille ylen tuttu. Kirjelmä koski murhattua ajomiestä, joka väitettiin raivatuksi tieltä siitä syystä, että hän olisi saattanut liian paljon todistaa Kellbergin nostamassa suuressa telakkavarkausjutussa, jota jo vuoden ajan oli käyty Helsingissä ja joka varmaan kestäisi vuosia. Karman oli neljän muun ajomiehen kanssa saanut käskyn yön aikaan kuljettaa linnoituksen telakalta rakennustarpeita Helsingin rantaan ja jättää ne kaupungin sillan laitaan, jonkin verran loitomma ajotiestä, jotteivät olisi liikenteen tiellä. Siitä ne heti noudettaisiin määräpaikkaansa, jonka nimeä ei kuitenkaan mainittu. Käskyn antaja ei ollut kukaan halvempi mies kuin ylhäissyntyinen herra kontra-amiraali kenraaliaju-

tantti ja kuninkaallisen Majesteetin Mustan Kotkan ritari Carl Adam Danckvardt... Mitään uutta ja jännittävää ei tuossa ruumiin katsastustodistuksessa siis ollut. Mutta Amalian käsiin joutui nyt kirje, joka oli hauskempi.

»Kunnioitettu ja rakas veli Bjerkén!

Siitä hetkestä lähtien jolloin monine laatikkoineni ja medikamenttikirstuineni saavuin Helsinkiin, on mieleni halunnut kertoa kokemuksistani Sinulle, jonka kanssa minulla oli erinomainen onni niin monet vuodet jakaa ilot ja surut ja — mikä oli vieläkin kallisarvoisempaa — saada tietämisesi rikkaasta aarreaitasta ammentaa sisältöä hyödyllisiä tehtäviä varten kärsivien kanssaihmisten auttamiseksi. Saat uskoa, että minulla jo on tästä ollut moninaista hyötyä eikä suinkaan vähimmin silloin, kun olen joutunut taistelemaan kauheaa rokko-epidemiaa vastaan, joka täällä heti tullessani minua odotti, myöhäisestä vuodenajasta huolimatta. Osittain se luja työ, johon minun täytyi käydä käsiksi, auttoi minua yli Turku-kaipaukseni, joka ehkä olisi tarttunut minuun hyvinkin kovin ottein, sillä tämä toimipaikkani kuuluu kyllä niin henkisen kuin materiaalisen tasonsa puolesta m o d e s t eimpiin mitä tiedän. Jolla on ollut ilo tehdä vaikkapa vain lyhyemmänkin ajan työtä Serafiimissa tai Pittersburgissa Pallasin ja Laxmain luona, puhumattakaan Berliinistä, tuntee täällä joutuneensa laatikkoon, joka on naulattu kiinni ja jossa hengitetään rakosen kautta. Minulla on täällä kodintapainen — isäntäni, saksalaissyntyinen kauppamies, jonkalaisia täällä on monta — on korjauttanut ikkunaruudut, jotka linnoituksen iloinen nuoriso jonakin kuutamoiltana oli maalinheittoa harjoittaessaan kivittänyt säpäleiksi. Myöskin uunit ovat yhtä lämpimät kuin ne ovat jättiläiskokoiset, ja naturalie-kokoelmani, fortepianoni ja rakas kaappikelloni (muistat ehkä, että se on isäni tekemä) ovat pystyssä pitkin seiniä. Kaupungissani on tuskin parituhatta sielua, mutta maaseutu sen ympärillä on laaja ja niinmuodoin joudun paljon istumaan kääseissä ja vali-

tettavasti liiankin usein saapumaan kuolevien ihmisten luo, jotka tässä staadiossa korkeintaan odottavat piplialaisen ihmeen tapahtumista. Apteekista olivat kaikki lääkkeet, alkeellisimmatkin aivan loppuneet. Sairastupa, johon kuului yksi huone ja siinä neljä vuodetta, sijoitettuna hökkeliin hautausmaan laidassa, oli luovutettava (ja on sillä vieläkin) sotilasmajoitukselle.

Sages femmes't ja puoskarit nauttivat Helsingissä eittämättä suurempaa luottamusta kuin lääkärit. Tohtorilta odotetaan miraakelia. On miltei mahdotonta saada ihmisiä uskomaan tartuntaan. Ja tämän probleemin ääressähän me itsekin, me luonnon salaisuuksien lukijat, vietämme unettomia öitä. Täytyy olla jotain olevaa ja elävää, joka sairaasta siirtyy terveeseen ja joka aiheuttaa infektion. Minun mielikuvituksessani se on jokin home, joka kosketuksesta siirtyy. Niin, tästähän me olemme niin monet kerrat puhelleet niinä aikoina, jolloin minulla oli kunnia viipyä Veljen suuren tietämisen lähteen ääressä ja sieltä ammentaa.

Olen nyt vakavasti päättänyt alkaa kirjoittaa disputatiotani ja ottaa osaa ensi promotion juhlallisuuksiin. Väitetään yhä, että kuninkaallinen majesteetti itse aikoisi olla näissä läsnä, tosiseikka joka, pour vraie dire, ennustaa, että juhlat tulevat olemaan ikävät. Joka tapauksessa henkinen olemukseni on tällaisen tilaisuuden todellisessa tarpeessa, kunhan vain siihen asti kestän. Täällä kuuluu Viaporin linnoituksen rakentamisen aikana vallinneen kauniiden taiteiden palvonta ja muutenkin elävä patrioottinen mieli, mikä ilmenee siinäkin, että linnan rakentaja niiden vaalilauseiden joukkoon, jotka hän halusi tänne tallettaa seurattaviksi, linnoituksen muuriin piirsi ylpeät sanat: jälkipolvi, seiso täällä omalla pohjallasi äläkä luota vieraan apuun. Todella miehen testamentti. Mutta nyt vallitsee linnoituksessa, mikäli syrjästä olen joutunut sen henkeä seuraamaan, jonkinlainen kaoottinen väsähtänyt tila. Komendantti ei ole unohtanut loukkausta, millä häntä haavoitettiin, ja hänellä on

energinen vaimo, joka ei lakkaa yllyttämästä häntä kostamaan kärsittyä vääryyttä ja estelemään häntä, kun hän yrittää hankkia varoja linnoituksen korjauttamiseen. Sotamiesten dresyyrin ohella upseerit kouluuttavat hevosiaan ja koiriaan. Joku tekee ilmatieteellisiä havaintoja, joku harrastaa alkemiaa, joku tekee värssyjä hää- ja hautajaiskonvehteihin. Omaksi vahingokseen emämaa ei lähetä tänne, tärkeimmälle ja vaarallisimmalle vartiopaikalleen, parasta ihmisainesta, vaan nimenomaan heikointa. Täällä on myöskin niitä haaveilijoita, jotka Anjalan miesten nimessä yrittävät temmata Suomen Ruotsin ikivanhasta historiallisesta yhteydestä ja joiden nimeen ikuisesti tulee liittymään petturin tahra. Mutta taas toiselta puolen ei voi olla ymmärtämättä sitäkin, että tämän köyhän rajamaan kansa tuntee suurta turvattomuutta, sen miehet kun vakituisesti taistelevat emämaan joukoissa ja kodit, vailla miehistä turvaa, ovat alituisesti nälän ja vihollisen ahdistamia. Uskonnon yliluonnollinen voima on pitänyt suomalaista pystyssä koettelemuksissa, joissa hän ihmisymmärryksen mukaan ei olisi voinut kestää, ja minun vakaumukseni on, että joka tähän voimaan turvautuu, se onkin voittamaton, oli sitten kysymys yksityisestä ihmisestä tai kansasta. Elävä jumalanpelko on lääke kaikkinaisia tauteja vastaan, ja jollei tätä lääkettä olisi, niin meidän lääkärien pitäisi se keksiä. Linnoituksen upseerit tuntuvat harjoittavan hartautta omalla tahollaan ja tavallaan. Vailla Ehrensvärdin ajan kauniita ajanvietteitä ja todellisen patriotismin urheutta — niinkuin minusta näyttää, he etsivät virkistystä Valhalla-veljesten klubista, joka sairaalloisella mystiikallaan (siihen kuuluvat niinkuin tiedät pääkallo-valat avonaisten hautojen ääressä, henkien manaukset ja vannotukset, joiden rikkominen tuottaa salaperäisen katoamisen, s.o. myrkyttämisen tai muun tuhoamisen) kyllä vetää puoleensa väsähtäneitä ja alamittaisia miehiä. Tunnustan, että olin kuvitellut Ehrensvärdin linnoituksen toisenlaiseksi. Sanotaan, että komendantti vuodesta vuoteen turhaan anoo Ruotsista rahaa rapistuvien muurien korjaamiseksi. En ihmettele,

että Ruotsinsalmen voittajan täytyy tuntea alennustilansa koko kaameudessaan. Täällä makaa hänen laivastonsa, maailman suurin ja mainehikkain, 110 alusta, alati hänelle muistuttaen loistosta, joka kerran oli. — Linnoituksen naismaailma sensijaan on vahva ja hallitseva. Se pitää huolta siitä, ettei puutu iloista ajanvietettä tanssiaisten, spektaakkelien, pique nique'ien, jää-ajojen ja ehkä intrigienkin muodossa. Useat tänne siirtyneet tukholmattaret ovat kauneudestaan kuuluisat ja täyttävät sekä linnoituksen että kaupungin vaatimattoman noblesse-cerclen eräänlaisella lemmen atmosphärillä, jonka tunteellista odööriä voisi verrata lämpimään ja itämaiden ryydeillä höystettyyn öljyyn. Varmaan ajattelet, arvon veli Bjerkén, että jo olen aivan juopunut tuosta hymenin hekumasta, jota täällä tosiaan on tarjolla yllinkyllin. Ja enhän voikaan kieltää, ettei yksi ja toinen hyvältä hajuava hiukkanen olisikin vaarallisesti sekaantunut yöllisiin unennäköihini. Vastaiseksi kuitenkin vielä olen vapaa ja voin liittää kohtaloni yhtähyvin sirkeäsilmäiseen ja hyvin nuoreen Loviseen, joka opettelee pianonsoiton suloista ajanvietettä, kuin kiemailutaidon opin käyneeseen Stavaan, joka muistuttaa täyteläistä syringa vulgariksen terttua. Ei, koetan nyt vain kestää karua yksinäisyyttäni ja ajatella väitöskirjaa ja promotiota. Mutta ennen kaikkea sitä, että lieventäisin kärsimystä omalta vähäiseltä kohdaltani. Kuitenkin olisin Kohtalolle epäkiitollinen, jollen mainitsisi, että yksinäisyyttäni täällä jalosti keventää erinomainen musicus, joka tänne on tullut Saksanmaalta ja joka toimii sekä kirkon urkurina että Adlercreutzin rykmentin soittokunnan directeurinä. Me yhdessä . . .»

Amalia Lizelles päästi paperin pöydälle. Niin toivoa täynnä hän oli tullut tänne, ja tämä hänen piti kokea! Ei, ei sentään hän ollut tätä odottanut. Nuo jonninjoutavat tyttöset oli mainittu nimeltä! Lovise ei ollut edes aatelinenkaan. Toiselta oli näyttänyt tohtorin tulopäivänä. Makeita sanoja ja katseita oli vaihdettu. Amalia oli uskonut ainakin jonkinlaisen ystävyyden

syntyneen. Ottakoon sitten toisen tai toisen noista molemmista. Ja nyt lopullisesti selveni Amalialle, ettei tänne tohtorin luo enää kannattanut pyrkiä. Eikähän hän näyttänyt kotiin tulevankaan. Ei enää mitään toivoa! Mutta juuri aikoessaan nousta, hän kuitenkin vielä kuin epätoivoonsa viime apua anoen loi silmäyksensä harmahtavalle paperiarkille: »Sotaan on tämä maa ja tämä kaupunkikin tyyten varustamaton. Kaikki tuntuvat elävän päivästä päivään kuin jotain tulevaa odottaen. Se ei ole kesän eikä talven odotusta eikä myöskään joulun tai juhannuksen. Me kuulemme kaikuja siitä mitä kaukana maailmalla tapahtuu ja kysymme: koskeeko se meitä? Pääsemmekö me osallisiksi tuosta kaukaisesta uudesta, mikä tekee tuloaan? Joka tapauksessa: voiman mies tuo Napoleon Bonaparte, un homme de force et de volonté! Kuvaavaa ajalle on, että ihmiset, säätyyn ja milteipä ikäänkin katsomatta, etsivät ennustajia ja tietäjiä. Me kuuntelemme unissa-saarnaajia, me emme halveksi edes mustalaisia, jotka tarjoavat palveluksiaan niinhyvin linnoituksessa kuin kaupungissa. Tämä kaikki ymmärtääkseni tietää aavistelua ja odotusta. Mutta mitäpä voisi tällä köyhällä rajamaalla ja sen ihmisillä olla odotettavana?»

Mitäpä voisi minullakaan olla?, ajatteli Amalia Lizelles, tuntien ilkeää nälänsekaista pahoinvointia koko olemuksessaan. Ei mitään toivoa! Ainoastaan hyvä haka oveen! Ja jossakin kaukana hänen tunnossaan nousi hämärästi kysymys: mitä lakipykälät sanovat siitä, että astuu vieraan huoneeseen ja siellä lukee kirjeitä? Varmaan hänen isänsä olisi tämän ankarasti tuominnut. Vaan nyt oli jo totisesti kiire Heidenstrauchille ja Viikiin. Täytyy ostaa se haka — kunhan kauppamiehellä vain olisi sellainen. Niin, ja se musta kangas. Kun hän muisti kankaan, astui kuolemanajatus kaameana hänen eteensä, ikäänkuin hän olisi nähnyt Viikin vapaaherrattaren haamuna tulevan vastaansa. Tohtorin lämpöisessä huoneessa löi kello jo yksitoista lyöntiä. Kaikeksi onneksi oli tuttu Suurtori raskaan sumun peitossa. Ei saattanut erottaa, mitä oli toisella puolella toria

— niin, tiesihän hän, että siellä oli kotitalo ja kirkko ja Weckströmin talo, siellä olivat kaikki tutut ihmiset ja katkerat muistot.

Mutta Heidenstrauchin talon edustalla oli maalaisten tungos kuin markkinoilla. He kanniskelivat säkkejään ja koppiaan, puhelivat iloisessa hutikassa toisilleen ja hevosilleen ja tekivät kuormiaan kotimatkaa varten.

Amalia ei olisi voinut keksiä sopimattomampaa hetkeä! Puodissa seisoivat myymäpöytään nojaten sekä Johannes Weckström, Domarbyn herra että raatimies Grönstrand, maisteri ja värjäämön omistaja! Pormestarintytär tunsi samassa kylmän sisällisen ryhdin oikaisevan selkänsä suoraksi ja panevan ääneen kovaa iskentää. Hänen väsyneet silmänsä leiskahtivat sinisinä Heidenstrauchia vastaan, joka sitaisi mustan silkkikalottinsa takaraivolta käteensä ja tervehti virkeänä, ikäänkuin kauniin naisen mukana päivänpaiste äkkiä olisi vuotanut sisään ovista ja ikkunoista. Amalia Lizelles joutui heti ottamaan osaa keskusteluunkin. Se koski lahjaesinettä, jota proprietääri Johannes Weckström halusi antaa nuorelle naiselle syntymäpäiväksi. Amalia Lizelles tajusi kaukaisesti, että hänen kallein ja omin tunteensa oli tällä hetkellä kuolemaisillaan. Kosketeltiin erivärisiä kankaita, naisen taskukelloja, kultavitjoja, hopeavitjoja, vöitä, hajuvesipulloja, Souvenir-kirjoja, silkkikenkiä... Olihan siinä valitsemisen varaa. Kukahan se nainen on? ajatteli Amalia itsekseen.

— Ja vielä olisi tässä tätä kallista 'Josephine-hajuvettä'. Se on saanut nimensä franskalaisen Napoleonin puolison mukaan, joka kuuluu sitä käyttävän... Und diese bildschöne Frauensperson soll auch selbst die Mischung mit irgendeinem Arzt — das heisst mit dem Leibchirurgen ihres Mannes zusammengesetz haben. Erinomaista iholle. Olenkin oikeastaan tilannut nämä harvinaiset ihopalsamit erästä kaunista naista varten, joka taudin kautta menetti ihonsa.

Kaikki katsoivat kauppamieheen ja jokainen tiesi, ketä tarkoitettiin.

— Helsingin kaupungin physicus on antanut hänelle toiveita, että näiden ihmeitä tekevien ingredienssien kautta hänen ihonsa tasaantuu ja . . . Alles Produkte der Natur, dieses grössten Doktors . . .

Kuultuaan hinnan proprietääri Weckström näytti menettäneen kaiken ostohalunsa. Kukahan se nainen on? ajatteli Amalia Lizelles.

— Päättäkää toki, Weckström, mitä haluatte, sanoi kauppamies hyväntahtoisen tarmokkaana. — Jos viikon päästä tulette, ette enää mitään saa. Toiset ihmiset ovat sellaisia, etteivät voi tehdä päätöstä, ykskaikki oliko sitten kysymys naimisesta tai konvehtirasiasta.

— Mamsell, lausui Weckström vihdoin, — ehkä suvaitsisi kertoa meille uutisia suuresta maailmasta. Siellä Viikissä, kenraalin 'päämajassahan' ei mahtane vallita puute informationeista. Sodan huhu jatkuu taukoamatta. Ja myöskin huhu, että Viikin herrasta tulisi sotamarsalkka. Kuinka mamsell viihtyy, lienee turhaa kysyä.

Johannes Weckström oli siis lakannut sinuttelemasta entistä ystävätärtään.

— Minun maailmani on Viikin kyökki, mitäpä minä voisin kertoa.

— Ohohohohoo! Sitäpä ei kukaan usko. Viikin herra vastaanottaa myötänään arvohenkilöjä: eikö emännöitsijän korvaan silloin tällöin joutune jokin uutinen . . . Niin hyvää ruokaa kuin Viikissä, tuskin tarjotaan muualla kuin Venäjän keisarilla. Tuleva sotamarsalkka on paras ruuantuntija koko valtakunnassa. Ja jos Napoleon ja Josefina tulisivat Helsingissä käymään, niin Viik olisi se paikka, missä heille tarjottaisiin päivällinen. Miltäs tuntuisi istua emäntänä pöydänpäässä . .?

Grönstrand tutki hevosvaljaita puotisalin toisessa päässä.

— Mitenkä pormestarin silmien laita nyt mahtaa olla?

Amalia Lizellesin kädet olivat kylmässä hiessä.

— Pelkään, että maisteri tietää sen paremmin kuin minä.

Olenhan ollut poissa kotoa. Mutta Tukholmassa on hyvä lääkäri, joka voi parantaa isäni silmät, vakuuttaa tohtori Rosenström.

— Siihen en minä usko.

— Mutta minä uskon!

Rakastavan lapsen epätoivo parahti Amalian sanoissa. Molemmat herrat kääntyivät päin ja katsahtivat toisiinsa.

— Pormestarinna Lizelles kävi tässä pari päivää sitten luonani pienellä visiitillä, sanoi taas vuorostaan Johannes Weckström. — Voin näyttää paperinkin, jonka yhdessä teimme. Mamsellhan on tunnettu lainoppinut, niinkuin pormestarin sihteerin sopii ollakin. Mahtoiko tulla oikeaan muotoon tämä paperi?

Amalia oli huutamaisillaan, ettei hän halua mitään paperia nähdä, mutta kun Domarbyn herra piteli sitä hänen silmiensä edessä, niin hän luki: Sopimuksen mukaan myymme me allekirjoittaneet aviopuolisot herra kartanonomistaja Johannes Weckströmille sen täysihopeaisen kahvikaluston, jonka allekirjoittaneelle Helsingin oikeuspormestari filosofian maisteri Gabriel Lizellekselle lahjoittivat ystävät Turussa ja johon kahvikalustoon kuuluu: kahvikannu, vetävä 10 teekuppia tavallista kokoa eli neljä korttelia ja painava 24 luotia, sokeriastia . . .

Vai oli siis kotona tullut sellainen rahanpuute, että viimeiset arvoesineet olivat olleet myytävät!

Domarbyn herra katseli yhä paperia kädessään.

— Kauppa ei ole lopullinen, vaan myyjillä on oikeus puolen vuoden kuluessa lunastaa hopeat takaisin, nimittäin edellyttäen, että myös maksavat takaisin velkansa.

Amalia katseli rautaisia hakoja toisessa päässä myymäpöytää. Parasta ottaa tarpeeksi luja. Oliko mahdollista, että kenraali, hänen isäntänsä antaisi hänelle nuo rahat? Jos, jos kuitenkin olisi mahdollista, että tytär voisi viedä esineet isälleen! Ne olivat muisto. Mitenkähän monta vuotta hänen täytyisi palvella saadakseen maksetuksi tuon summan?

Heidenstrauch, valmistaessaan Viikin suuria tavarakääröjä, katsahti yhtäkkiä proprietääri Weckströmiin.

— Minnekä te nuo hopeat kaikki panette? Olen ollut näkevinäni, että te tulette himoa täyteen, jos vain jossakin näette kauniita hopeatavaroita — niinkuin äsken Sederholmilla, kun siellä vietettiin hopeahäitä. Ettehän pane pahaksenne, Weckström, minua vain huvittaisi tietää. . .

— Na-na, kuumeni Domarbyn herra ärtymyksen ja leikin rajalla. — Oletteko koskaan käynyt Helsingin pitäjän kirkolla? Katsokaa hiukkasen ympärillenne. Siellä on kohonnut kartano . . . na-na, minun tahdostani. Siellä on tilaa, kaikki aion kalustaa. Päärakennuksessa on kymmenkunta salia ja huonetta, sivurakennuksessa seitsemän — kahdeksan. Tahdon nähdä ympärilläni ystäviä . . . Se talo on Domarby.

— Tiedän, tiedän, me tiedämme kaikki, eikö totta, mamsell Lizelles. Mutta mitäs tämä sitten auttaa, jos puuttuu emäntä!

— Na-na, ehkä siitäkin selvitään. Emäntä saapuu nousevalla viikolla. Hän on fröken Marie Antoinette von Knorring . . . Antakaappa tänne pullo sitä Josefina Bonaparten Mischungia. Sattuu olemaan tämän frökenin syntymäpäivä niihinaikoihin.

— Oh, oo, oo, gratuliere! Oikeastaan kapteenska Hjärne on nämä tilannut ja hän saattaa millä hetkellä hyvänsä lähettää hakemaan tilaustaan.

— Siitä tuli kun tulikin avioliitto, sanoi Domarbyn herra, tällä kertaa käsissään käännellen punakantista Souvenir-kirjaa. — Kuuluvat nukkuvan eri huoneissa, rouva ja kapteeni, kaksi huonetta välillä.

— Jaksaa sellaisen matkan kävelläkin! sanoi Heidenstrauch. — Vaan tulipa siitä ostajille suuri vahinko, kun ei se vaalea suomalainen sarka kelvannutkaan, joka tilattiin Orimattilasta sotamiesten uusia univormuja varten . . . Yksituhat ja kahdeksankymmentä kyynärää oli Stjernvallkin tilannut pataljoonalleen, hän juuri tässä äsken kävi ja puhui sitä . . . Kuningas lähetti tummemman mallipuvun . . .

Grönstrand virkistyi yhtäkkiä.

— Minähän värjään sen vaalean kankaan. Asia on aivan yksinkertainen. Minnekähän Stjernvall meni?

Puhuttiin uusista univormuista, jotka kuningas palattuaan ulkomailta oli määrännyt teetettäviksi. Värjäykseen oli joka tapauksessa turvauduttava, kun entisistä puvuista saatettaisiin käyttää vain osia uusiin ja niiden pienempiin parselleihin.

— Jahka tässä jäätyy, keskeytti yhtäkkiä Johannes Weckström, — niin aion panna toimeen pienet jää-ajot kaupungista Domarbyhyn. Täytyy vain odottaa, että fröken von Knorring ennättää saapua.

Amalia Lizelles tunsi, että nyt lopullisesti kaikki oli selvää, ja läksi.

Hän siis ei ollut kuulemassa Heidenstrauchin sanoja:

— Miksette nai tuota tyttöä, joka kauan on pitänyt teistä? Kadutte sitä ikänne. Odottakaa te, kun sukulaiset kuoltuanne riitelevät hopeistanne. Ja minne ne panette, jos sota tulee?

Weckström pyyhki tuskan hikeä otsaltaan.

Amalia Lizelles katsahti torille, missä hänen isänsä talo Weckströmin talon vierellä, hautausmaan takana, tihrusateen läpi häämöitti. Tämä sade oli kuin karkea kangas, joka erotti entisen elämän nykyisestä. Alkoiko jo pimetä? Hän oli nyt kokonaan kenraali Mauritz Klingsporin hyvyydestä riippuvainen. Täytyi tottua turvautumaan häneen.

Oli kulunut joitakin pitkiä ikäviä kuukausia eikä Viikin talousmamsseli ollut löytänyt sopivaa hetkeä ryhtyäkseen isäntänsä kanssa puhumaan omista asioistaan. Aivan turhaan hän oli tuon rautasalvan hankkinut. Kenraali muuttui kenraalskan kuoleman jälkeen. Talousmamsseli sai ikävystymiseen asti pysyä kyökin puolella, ja kenraali nautti ateriat yksinään tai vieraidensa seurassa, joita hän usein toi kaupungista päiväkausiksi.

Kauniin nuoren sukulaisneidon, vapaaherratar neiti Marga-

reta Klingsporin hän kevättalvella pyysi seurakseen Ruotsista asti, ja kun tälle valmistettiin kulmahuonetta suuren salongin takana kenraalin kabinetin vieressä, kenraali itse tuli johtamaan huonekalujen järjestämistä ja silloin pyysi mamsell Amaliaa pitämään vieraalle seuraa, kun kenraalin usein täytyi käydä linnoituksessa ja kaupungissa. Mamsell voi valjastuttaa hevosen ja viedä häntä kartanoihinkin, missä on samanikäisiä, kehoitti kenraali, jos nuori vapaaherratar suvaitsee. Ja vielä hän sanoi, että ruoka oli ollut hyvää, hän oli hyvin tyytyväinen, ja linnoituksessakin oli puhuttu, ettei sellaisia pöytäkemuja kuin Viikissä ole missään. Mutta täytyi muistaa, että tämä nuori vapaaherratar tuli Ruotsista. Hänelle ei pitäisi antaa syytä tyytymättömyyteen, jotta hän pysyisi talossa eikä alkaisi ikävöidä. Kenraalin hienot röyhelöt ja paremmat puvut harjattiin ja puhdistettiin. Pomaadat ja hajuvedet otettiin esille. Peruukit uusittiin.

Kaikki tehtiin. Kenraali itse toi nuoren sukulaisensa kaupungista Viikiin. Kyllä hän oli kaunis ja ylhäinen!

Mutta fröken Margareta ikävöi! Kenraali itse läksi hänen kanssaan aatelisiin naapuritaloihin, vei hänet katsomaan navettansa juottovasikoita ja pommerilaisia hanhiaan, joita syötettiin ulkolaisella maissiviljalla, mistä ne lihoivat ja saivat erikoisen kauniin värin. Margareta sai valkean kissanpoikasen ja sai hienorotuisen suuren koiran. Margareta sai rukin — se ei olisi voinut olla somempi —, koska kuultiin, että hän halusi oppia kehräämään. Kenraali istutti Margaretan suureen nahkaiseen nojatuoliinsa katselemaan kuvakirjoja sillaikaa kun hän kirjoitti tärkeitä virkakirjeitä odottaville kuriireille. Kerrankin linnoituksen lähetti sai seisoa Viikin portilla aamusta iltaan, kun herrasväet olivat tärkeässä keskustelussa. »Antaa odottaa», huusi kenraali vastaukseksi Amalian koputukseen, »enkö jo sanonut, että meillä on tärkeää puhuttavaa.» Viikin kutsuissa, jotka pidettiin nuoren vapaaherrattaren kunniaksi ja joihin oli käsketty kaikkein valituin noblessi, tanssittiin, vaikkei kenraa-

lin rouvan kuolemasta ollut kulunut puolta vuottakaan. Linnoituksen nuoret naimattomat upseerit eivät enää nähneetkään Viaporin omia kotoisia kaunottaria. Kaikki tavoittivat fröken Margaretan suosiota.

Kerran hyvin kylmänä päivänä, kun kenraali oli matkalla ja nuori sukulainen koetti tappaa aikaa lukemalla, löysi hän kenraalin hyllystä muiden kirjojen takaa keltakantisia sitomattomia kirjoja: Les catacombes... Mézélie... Les filles publiques de Paris...

Amalia Lizellesin seuranpitoa ei tänään olisi tarvittu. Vapaaherratar Klingspor luki aamusta iltaan 'Les filles publiques'a. Oliko hänellä kuumetta? Etteihän hän vain ollut sairas?

— Mamsell, sanoi hän Amalian tuodessa ruokaa päivällispöytään, — te tietysti ette ymmärrä franskankieltä, mutta tässä on tällainen hauska kirja. Minun hyvä setäni on lukenut sitä ahkeraan ja ehkä lainaillut vierailleenkin, koska se on näin kulutettu. Älköön hän kuitenkaan uskokokaan, että m i n ä olen sitä ruhjonut. Ei, en nyt lähde navettaan enkä kanojen luo. Haluan lukea tämän loppuun ja panna kaikki kirjat paikoilleen, ennenkuin kenraali palaa. Ah, jospa jo pääsisin kotiin! Ei, en jäisi tänne, en, pour rien au monde! Koska tämä Suomen meri avautuu?

Talousmamsseli, katsahtaen ikkunaan, vastasi arvelematta, niinkuin vastataan hyvin tutusta asiasta:

— Huhtikuun viimeisinä päivinä tai hiukan ennen, tai hiukan jälkeen. Kerran muistan, että vielä viidentenätoista toukokuuta meiltä käveltiin linnoitukseen eikä ollut vettäkään jäällä.

— Mais c'est donc affreux! Onko tämä maa niin kylmä?

— Köyhinä vuosina, vanhat ihmiset vielä muistavat: kesäkuussakin saattoi hevosella ajaa jäällä.

— Kauheata! Kuinka tällaisessa maassa voi asua?

— Ainahan sitä kotona. Emme vaihtaisi Suomea Ruotsiin... emmekä mihinkään.

— Mutta tämähän o n Ruotsia!

— Meille se on Suomea.

— Siellä kotona puhutaan, että te täällä Suomessa tahtoisitte eroon Ruotsista ja olla oma valtakunta.

— Me tahtoisimme, ettei Ruotsi aina jättäisi meitä venäläisten kynsiin.

— Mutta miksette puolusta itseänne?

— Kun meidän miehemme aina ovat Ruotsin sodissa. Ja kuinka moni onkaan jäänyt sille tielleen.

— Mutta tietysti teidän pitääkin. Sehän on teille suuri kunnia.

— Kunnia? Ehkä. Mutta pitäisi myös olla leipää... Pyydän anteeksi, enhän minä mitään pahaa... Tulisin hyvin surulliseksi, jollei fröken Klingspor nauttisi näitä laitoksiani. Kenraalikin sanoi, että pitäisin hänen kauniista vieraastaan hyvää huolta... Tämän teeren on ampunut vanha Vileeni, jonka isoisän isä — niin ainakin luulisin — oli ollut Kustaa Adolfin mukana silloin, kun kuningas metsästeli täällä. Isäni aina kertoi meille lapsille..

— Minullekin setäni, nimittäin kenraali, selitti nykyistä tilaa Euroopassa, kun kysyin, minkätähden nyt sitten pitäisi tulla sota. Jospa vain muistaisin, mitä Englanti tahtoi ja mitä Venäjä tahtoi!

— Valtaa kaiketi!

— Ehkä niin. Mutta hän... Ei, en sentään viitsi kertoa. Tietääkö mamsell, minkävuoksi oikeastaan olen täällä? Mutta sitä ei saa levitellä. Hyvin rikas herra siellä kotona välttämättä tahtoi mennä kanssani naimisiin. Ei, ei hän ollut vanha eikä rumakaan. Minä pidin hänestä aika paljon. Hän lähetti minulle joka päivä mitä suurenmoisimpia makeisia. Mutta mamma ja pappa eivät tahtoneet aatelitonta. Ja niin minut pantiin menemään tänne seuraksi kenraalille, kun täti oli kuollut. Muka. Sillä en voi nähdä, että setä surisi. Päinvastoin minua ihmetyttää monasti. Pidänhän minä tietysti hänestä, kun hän on läheinen sukulainen. Mutta en pidä siitä, että hän minua

aina suutelee ja silittelee ja tahtoo pidellä polvellaan. Silloinkin, kun linnoituksen kuriiri odotti niin kauan. Mahtaako hän sillä tavalla tehdä muillekin? Vaiko vain sukulaisille?

Amalia Lizelles nousi, poskipäät kylminä.

— Hänestä kuuluu tulevan ylipäällikkö, jos nyt sota syttyisi, josta Jumala meitä varjelkoon.

— Hänestä? Setä Mauritzista ylipäällikkö? Mutta entä Klercker? Oo vee! Kyllä minun täytyy nauraa. Varmasti menetätte sodan. Kaikki voittoisat sotapäälliköt ovat sentään aina olleet sankarin näköisiä!

Amalia Lizelles ei ollut milloinkaan tuntenut olevansa niin vanha kuin nyt, vakuuttaessaan nauravalle nuorelle vapaaherrattarelle, että hänen setänsä kuuluu sodassa olevan urhoollinen ja taitava. Amalia katsoi olevansa velvollinen näin tekemään, vaikkei hän ollut kuullut mainittavan sanaakaan isäntänsä urhoollisuudesta.

— Eikö hän koskaan ole yrittänyt suudella mamsellea?

Amalia punehtui tulikuumaksi.

— Ei.

Mutta kun Amalia, kokonaan valkoiseen verhottuna, huoneessaan silitti kenraalin hienoja röyhelöjä ja kaulaliinoja, tuli Margareta ikävissään sinne. Ja huomasi heti paikalla suuren ha'an ovessa.

— Pelkääkö mamsell varkaita? Vai käveleekö kenraali unissaan?

— Täällä Viikissä on kaikissa ovissa huonot lukot. Voisihan joskus sattua vieras, joka kävelisi unissaan!

— Ahaa, ohoo, enkös saanut mamsellea kiinni! Minäkin tahdon oveeni tuollaisen ha'an. En nuku yhtä yötä ilman lukittua ovea . . .!

He purskahtivat molemmat kovaääniseen nauruun, jossa ei ollut mitään iloa, ja katselivat säikähtyneinä toisiinsa.

Tämän jälkeen aatelisneito kohteli Viikin talousmamsselia tutunomaisemmin, varsinkin, kun he nyt joutuivat paljon ole-

maan yksinään. Ateriat he nauttivat kahdenkesken latokartanon suuressa ruokasalissa ja puhelivat.

— Te olette oikeastaan aika kaunis, te Amalia Lizelles. Te voisitte oikeastaan Tukholmassakin menestyä ja saada kunnollisen ja varakkaan miehen. Varsinkin jos tyytyisitte vähän vanhempaan. Kas, kaikki hyvät miehet jäävät tietysti kotiin ja tänne kauas lähetetään huonommat, sellaiset, jotka ovat hyvin paljon juoneet, ja muutenkin . . . Siellä isänne voisi asua luonanne, jos hän tulee kokonaan sokeaksi.

— Ei isä muuta pois Suomesta. Enkä minäkään.

— Ohoo, ahaa, sellaisia te olette, te suomalaiset! Vieläkö mamsell pitää tuosta Domarbyn miehestä?

Amalia Lizelles paineli väkivaltaisesti alas leipäpalasia.

— En tahtoisi puhua siitä.

— Ohoo, ymmärrän. Hän mahtaa olla hyvin tyhmä. Mutta kaunis kartano hänellä on.

Domarbyn herra ajeli usein siitä ohitse. Latokartanon pihaaitauksen suurten tammien lomitse saattoi nähdä hänen punakirjaillun rekipeitteensä pilkoittavan. Joskus hän vaihteeksi käytti reessään karhuntaljaa. Silloin kun fröken von Knorring istui hänen vierellään, hänen rekensä kulki ohitse madaten ja aivan kuin uhitellen viikiläisiä. Marie Antoinette von Knorring istui hyvissä turkeissaan Weckströmin vierellä. Margareta Klingsporia huvitti suuresti tämä pari.

— Mamsell Ammeli, uskotteko hänen naivan tuon vanhan neidon? Tai pitääkö vain rakastajattarenaan? Kyllä minä ne asiat tiedän. Rakastajattarista pääsee irti, jos voi maksaa . . . Minun tekisi mieli nähdä tuo Domarby sisältä. Mutta setäni ei sitä halua. Ja tietysti tuo proprietääri-nousukas ei uskalla kutsuakaan meitä kesteihinsä. Suuret vahatut tammilattiat ovat ihanat, kun vaan on hyviä tanssittajia! Onko totta, että Domarbyn sali on suurempi kuin kaupungintalon istuntosalit? Oh, mon Dieu, kuinka minä pidän peileistä ja monista palavista kynttteleistä! Tätini kuoleman tähden en ole saanut täällä yh-

tään kertaa kunnollisesti tanssia! Ei ole erittäin hauskaa tässä katsella, miten vieraita menee kymmenissä reissä Domarbyhyn. Varmaan heidän joukossaan on aatelisiakin — ainakin köyhiä aatelisia. Ei ole aina niin mukavaa kuulua korkeaan aristokratiaan. Kun pääsisinkin jo kotiin!

Yhtäkkiä tulvi Helsinkiin ja kaupungin ympäristöihin suuri määrä mustalaisia. Linnoituksen komendantin oli vihdoin onnistunut peloittaa sekä pormestarit että kaupungin politiemiehet liikkeelle ja 'Kainin jälkeläisiltä' kiellettiin suuren rangaistuksen uhalla lupa oleskella linnoituksen alueella. Miehiä ei ollut monta, mutta naisia sensijaan runsaasti, ja lapsiakin. Kelkkoineen, säkkeineen, pilleineen, pusseineen he, lapset ja sianporsaat huppuroiden lumisohjossa ja pikkulapset parkuen kelkoissa, pitkänä kurjuuden kolonnana marssivat jään Viaporista Helsinkiin. Mutta ei koko tuona aikana heidän äänensä lakannut huutamasta kirousta ja paiseita galjuuneille ja amiraaleille ja kenraaleille ja tohtoreille ja pormestareille ja raadeille. Ja minne he kaupungissa tai maaseudulla tulivat, sinne he suustaan pudottivat tulen ja perkeleet ja paiseet, ja toistivat kaikki, mitä he olivat sanoneet siitä asti, kun heidät häädettiin lähtemään Viaporista kesken povauksen tai kuppauksen työn. Vai että h e olisivat levittäneet sotamiehiin tauteja ja saastaa — ei niin, vaan sotamiehet heihin olivat istuttaneet ruttonsa. Hahhahhah, ruttoisia ja saastaisia sieltä ei puuttunut. Eivätkö he olleet Jumalan luomia ihmisiä niinkuin muutkin? Ja tulkoon Sotomaa ja Komora ja iso perkele ja pienet perkeleet yli koko linnoituksen, ja haljetkoot sen muurit ja syököön matoja ja multaa sen sotaherrat . . !

Kauheasti olisivat säikähtäneet vapaaherratar Margareta ja mamsell Lizelles, jollei koira olisi päästänyt julmaa haukkua, kun muutamat näistä linnoituksen mustalaisista nyt lähestyivät latokartanoakin. He toki eivät tulleet pihamaan aitauksen sisäpuolelle, kun eivät voineet tietää, oliko kenraali kotona — kenraalihan oli uhannut ammuttaa heidät. Kuitenkin hän

aina oli lähettänyt tielle sekä viinaa että ruokaa ja rahaakin. Ja niinpä vaimot portilla huusivat vuorotellen vihlovia kirouksia linnoitukselle, vuorotellen sydäntäsärkeviä armahduksen anomuksia tälle kauniille kartanolle ja sen ylhäisille kreivinnoille.

'Ylhäiset kreivinnat' olivat olleet panemassa kuntoon kasvilavaa etelän puolella, tallirakennuksen päädyllä. Koira haukkui lakkaamatta, selkäharjakset pystyssä. Yksi naisista, kepeästi astuen ja monet kirjavat rimssuhameet liehuen ja leiskuen kevätauringossa, tuli koirasta huolimatta portista ja seisahtui kauniin vaalean vapaaherrattaren eteen, ruskea pieni käsi ojolla.

— Kunnian fröökinä . . . kreivinna . . . prinsessa . . . Herran enkeli — kaunis olet. Herrjee, en vielä koskaan nähnyt näin kaunista. Käveletkö maan päällä vai pilvikö sinua kantaa? Anna käsi, että sinulle ennustan. Älä pelkää, hyvää ennustan, kultaiset tähdet tanssivat ympärilläsi . . . Älä pelkää: ei ole totta mitä puhuvat, että me sotamiehiä viekottelemme, vaan he meitä. Kauniille upseerinrouvillekin ennustimme. Totta puhuimme. Sinne kaunis pitkä sotamies jäi suruissaan valleille. Rakasti minua. Vaalea oli kuin sinäkin. Tähdet ympärillä tanssivat. Anna kätesi, sanon tulevaisuuden . . .

Nuori mustalaistyttö oli peloittavan kaunis. Suuret silmät imivät puoleensa vaaleaa neitoa kuin metsälähteet janoista hirvivasikkaa, kasvojen elfenluinen kalpeus ja hampaiden helmenkarvainen valkeus viettelivät luokseen, kaiken elämänhurman luvaten. Häntä ei voinut paeta. Hän tarttui aatelisneidon käteen, peitti sen kosteilla huulillaan, valuttaen sinertävän mustat hiuksensa kuin manttelin yli hänen käsivartensa ja rintansa. Koira karkasi nyt emäntänsä avuksi ja repi vieraan naisen hänestä irti. Hän pakeni huutaen portille, olkapää oli veressä, vaatteet riekaleina. Tyttö huusi, nauroi ja kirosi, kaikki hänen toverinsa parkuivat ja kutsuivat helvettiä nielemään nämä häijyt, pahat ihmiset. Jollei koiraa olisi ollut, eivät Viikin naiset helpolla olisi päässeet eroon näistä linnoituksen karkoitetuista. Nyt he tyytyivät siihen

mitä saivat. Talousmamsseli toi tuotapikaa sekä vaatetta että ruokaa ja rahaakin, niinkuin talossa ennenkin oli annettu.

Mutta maantieltä, missä kauniin Annikan haavaa vielä sidottiin ja häntä puettiin kenraalska Klingsporin vanhaan punaiseen silkkiröijyyn, juoksi kartanon pihalle poika — olisiko ollut kymmenen vanha — pyytämään lahjaa.

— Kallelle anna!, kuului Annikan pehmeä ääni, — Kalle on minun poikani. Neljäntoista vanhana hänet sain. Koirasi pahoin puri, kipeää tekee, en puhu kenellekään — rahaa anna! Kalle, näytä temppusi!

Laiha, norja poika vieritti itsensä pyöränä portista pihamaalle, koivet ilmassa, käsillään kieppuen. Yhtäkkiä hän oli puussa ja riipautti itsensä siinä toisesta kädestään riippumaan ja sätkyttelemään. Tuotapikaa hän oli toisessa puussa, piteli itseään siinä jaloistaan riippuen ja pudotti itsensä taas jaloilleen.

Margareta Klingspor, vaivoin saaden koiran pysymään luonaan, huusi mamsell Lizellesille, että hän täyttäisi nuoren mustalaisäidin pyynnön. Ja Kalle sai rahaa, pisti ulos kielensä, siten ilmaisten kiitollisuutensa, ja joukko läksi liikkeelle.

»Neljäntoista vanhana hänet sain.»

— Kuuliko mamsell, mitä hän sanoi: neljäntoista vanhana hänet sain.

— Kuulin. Mutta nyt täytyy nopeasti etikkavedellä pestä kädet, kyynärpäihin asti. Ja fröken Margareta muuttaa vaatteetkin.

— Neljäntoista vanhana . !

Amalia Lizelles tunsi, pahaa aavistaen, että linnoituksessa syytettäisiin hänen isäänsä näiden mustalaisten tähden. Heitä ei ollut lupa panna Stockhusiin, mutta heitä ei olisi saanut olla missään. Eihän heitä voinut tappaakaan. Heitä tuli laivoilla idästä, etelästä ja lännestä ja heidän pyrkimyksensä oli aina päästä sotamiesten pariin. Varmaan ei kestä kauan, ennenkuin nämäkin taas ovat linnoituksessa. Ja aina syytetään pormestari Lizellesiä. Miten monet ahdistukset olikaan saanut kestää

noiden peloittavien ihmisten tähden — mikäli he kristittyjä ihmisiä olivatkaan. Kyllä tuo kaunis Annikka Allen vielä viettelee senkin pojan sieltä Viaporin valleilta. Väitettiin, että Kalle Allenin isä olisi ollut Riikistä, Leskikuningattaren rykmentin miehiä. Mutta Kalle oli musta ja kaunis kuin äitinsäkin. Kaikesta yhteisesti oli lopuksi aina syytetty pormestari Lizellesiä, ja niin käy tietysti nytkin!

Koko tämä odottamaton mustalaisvierailu Viikissä oli tapahtunut hyvin äkkiä. Talon väki käsitti vasta, kun rämisevä kiroileva joukko jo eteni matkojen päässä, että se oli käynyt. Seisoskeltiin tien laidassa, naureskeltiin ja puhuttiin varkauksista ja pahoista taudeista. Vihdoinkin näytti kevät tulevan. Leivoset visertelivät peltojen yllä. Karja ammui navetan pimeässä.

Fröken Margareta ei uskaltanut yksin nukkua kamarissaan. Mamsell kantoi vuodevaatteensa kulmahuoneeseen ja asettui permannolle. Margareta Klingspor kutsui Amaliaa nimeltä ja sanoi 'sinäksikin'. He puhuivat rakkaudesta, nimenomaan sellaisesta, jolloin 'he eivät saa toisiaan'. Margareta ihmetteli, että Amalia oikeastaan ikävöi lapsia, mutta ei miestä. Niin, hän piti niin äärettömästi lapsista! Hän tunsi aina lasten seurassa tulevansa ikäänkuin pyhäksi. He olivat niin rehellisiä, ainakin kun olivat pieniä. Isona ihmisenä piti usein valehdella. Aivan pieninä lapset olivatkin suloisimmillaan. Saattoi aivan itkeä, kun ajattelikin, että omistaisi tuollaisen oman pienokaisen!

Ujostellen köyhiä yövaatteitaan ei Amalia noussut Margaretan viereen katsomaan ikkunasta lahdelle, vaikka hänen kovin teki mielensä. Hän tunsi koko ruumiissaan ja sielussaan, miten juhlallisena ilta nyt hämärsi Viikin kuninkaankartanon yllä. Oliko missään puistossa niin paljon lintuja ja niin korkeita puita! Ne ääntelivät yöt-päivät umpeensa, sekä linnut että puut, kun olivat niin kaukana ihmisistä ja korkealla maasta. Nytkin — vaikka ruudut olivat kaksinkertaiset, saattoi kuulla mustanrastaan huiluttavan ja kuusten humisevan. Ja tämän

Viikin lahden kainalossa pesivät vesilinnut mieluummin kuin missään muualla näillä main. Mutta niitä vasta odotettiin. Aivan niinkuin aina odotetaan, kun tammet ja halavat avaavat silmujansa. Mutta sulavien turpeiden hengittämä ilmanlemu on jo noussut avaruuteen. Ah, kuinka täytyy pitää tästä vanhasta Viikin kuninkaankartanosta. Oliko ihme, että nuori Kustaa Aadolf kuin lumottuna tuolta puutarhamajasta seurasi iltaruskon riutumista lahden helmaan, odottaessaan nuorta Birgitta Sivertintytärtä. Ovatko puut vielä samat? Onko huvimaja vielä sama? Väitetään niin olevan.

— Fröken Margareta, ettekö jo tule nukkumaan?

— Minä vain ajattelen — niin, tiedätkö mitä? Että kyllä varmaan olisi lapsellekin hyvin herttaista, jos olisi äiti, joka niin rakastaisi, että ottaisi syliin ja pitäisi hyvänä . . . Ei, ei minun mammallani ollut aikaa. Hän oli liian kaunis ja juhlittu. Meitä lapsia hoitivat palkatut piiat. Eivät he olleet pahoja. Mutta . . .

— Margareta! Lapsi, itketkö sinä? Tule, ole tänä iltana minun lapseni, itke tässä. Minäkin itken. Paina siihen kaunis pää. Kuinka oletkin minulle rakas!

— Ja vasta nyt minä sinut löydän, kulta Amalia . . . Kun minun niin pian pitää lähteä!

— Jää tänne Viikiin, meidän omaksemme. En enää ketään kaipaa, kun sinä vain olet. Panen suuren rautaisen salvan taakse kaikki vanhat muistot . . .

Margareta Klingspor istui Amalia Lizellesin polvella, pää hänen rintaansa nojaten, vielä kun vihreä kajo, joka käy auringonnousun edellä, jo tuntui peräkamarin valkoisella seinällä.

Äkkiä ja odottamatta tapahtui sekin, mikä mustalaisten käynnin yhteydessä vielä seurasi Viikissä.

Mustalaiset olivat menneet Domarbyhyn, missä heitä ei kohdeltukaan niin tylysti kuin Viikissä. Heidät päästettiin huoneisiin ja Kallekin, Annikka Allenin poika sai tehdä temppuja

itse kartanon herralle ja hänen talonsa emännälle fröken Marie Antoinette von Knorringille. Mutta äiti ei enää voinut ottaa ruokaakaan, hän painui tuskissaan väentuvan penkille ja siitä hänen heimolaisensa nostivat hänet piikojen vuoteeseen. He pesivät hänen haavoittuneen olkapäänsä, imivät siitä pahan veren, ja imivät vielä uudelleen. Mutta yöllä Annikka houri niin, ettei kukaan tuvassa voinut nukkua, ja ennen aamua oli koko hänen yläruumiinsa mustana kuin paha maksa, eikä mikään jäsen enää turvotukseltaan taipunut. Aamulla käski kartanon herra rengin valjastaa ja lähteä hakemaan tohtoria. Sitä Rosenströmiä sieltä Heidenstrauchin talosta.

Palatessaan Domarbystä tohtori poikkesi Viikiin ja Amalia ja Margareta saivat kuulla Annikan ja hänen heimolaistensa kohtalon. Tohtori halusi tietää, mitä oikeastaan oli tapahtunut Viikissä ja mistä kauniin mustalaisnaisen äkkikuolema saattoi johtua. Ei ollut johtunut yksin verenmyrkytyksestä. Jokin muukin hyvin akuutti tauti hänessä oli. Kartanon herra oli liikuttavan kauniisti tullut väentupaan, kädestä taluttaen Mustalais-Kallea, ja hourivan äidin vuoteen ääressä luvannut pitää huolta Kallesta. Omaksi pojakseen lupasi ottaa.

Fröken Margareta — sensijaan että olisi ruvennut tunteelliseksi ja herahtanut kyyneliin koiransa osuuden tähden murhenäytelmään ja ihailusta Domarbyn herran armeliaisuuteen nähden — rupesi nauramaan. Se oli epäystävällistä ilkeää naurua. Rosenström ei mielihyväkseen katsellut hänen uhittelevaa puolitanssiaan salin permantopalkeilla. Margareta rupesi puhumaan franskaa:

— Mais, monsieur, je suis bien etonnée, että te ette näe, mikä tuossa tyhmässä miehessä liikkuu: tekopyhyys! Tämä nainen täällä, joka on minun ystäväni, on rakastanut häntä monta vuotta. Hän olisi voinut antaa hänelle monta kunnollista lasta, mutta tuon inhoittavan vanhanpojan pitää kuljettaa likaista mustalaiskakaraa äidin luo, joka vasta täällä kerskaili »saaneensa hänet kun oli neljäntoista vuoden vanha», ja teko-

hurskaasti näyttää armeliaisuuttaan. Comme je déteste tout ça ... Suo anteeksi, Amalia, en ole puhunut sinusta pahaa, en ole sanonut mitään sinusta — ainoastaan Domarbyn herraa inhoan.

Fröken Margaretan kasvoilla paloi kuumat läiskät.

— Rauhoittukaa, sanoi Rosenström hymyillen. — Voin lisätä, että kun herra Weckström hellästi sanoi pojalle: »Otan sinut omaksi pojakseni, rupeathan sedän pojaksi, Kalle?», poika irroitti kätensä 'sedän' kädestä ja vastasi: »rupean, piru vieköön, jos setä vaan aina antaa minun mennä markkinoille pelaamaan näytöksiä — Loviisaan ja Anianpeltoon ja Hämeenlinnaan...» Mutta eihän vaan vapaaherratar ole sairas?

— En, kivahti Margareta ärtyneenä, — tutkikaa minun koiraani, ettei se vain ole saanut tartuntaa siitä roskajoukosta.

Amalia Lizelles, halutessaan tarjota vierasvaraa, sai kuulla, että Domarbyssä oli tuotu kahvia suurissa raskaissa hopeakupeissa. Ja Rosenström oli polttanut huulensa! Kun ei hän milloinkaan ollut nähnyt sellaista loistoa, ei hän ollut ymmärtänyt olla varoillaan. Nuo muut läsnäolijat tietysti tunsivat, miten kuumaa kahvia hopeakupeissa — vahvasti kullatuissa — tuli käsitellä.

— Hänellä on herttainen sukulainen, neiti Lovise Kuhlberg, joka ystäväni Kressin kanssa on käynyt luonanikin. Kress opettaa hänelle pianonsoittoa.

Amalia Lizelles ajatteli: eno Johannes toivoo, että tohtori naisi Lovisen.

Mutta seuratessaan vapaaherratar Klingsporin kiihtymystä ja kuultuaan miten perinpohjin Annikka oli koskettanut hänen käsiään, tohtori katsoi suotavaksi, että nuori vapaaherratar seuraisi häntä Helsinkiin, siltä varalta, että häneen oli tullut jokin tartunta, joka saattaisi rajusti puhjeta.

— Très bien, très bien, je suis prête!, selitti Margareta Klingspor ärtyneenä. — Minulla onkin teille puhuttavaa. Hänen, tämän kauniin nuoren Amalian täytyy saada hyvä mies. Hän

ei voi jäädä tänne, tiedättekö, mon docteur. Katsokaa mitä lajia kirjallisuutta minun setäni lukee. Voilà: »Les filles publiques de Paris»... Ja vielä tahdon sanoa teille, että Domarbyn herra on tyhmeliini!

Niin seisoi Amalia Lizelles nyt yksinään kasvilavojen ääressä, siinä, missä heitä eilen oli ollut kaksi ystävätärtä. Hän ei ollut silloin tietänyt, kuinka rakkaaksi tuollainen vieras lapsi voi tulla, kun se otollisella hetkellä ihmiselle annetaan. Kuin uusi valoisa olento hän oli tänään, ja uudella rakkaudella hän mullitti jokaista tainta, joka hentona oli hänen kylvöstään noussut. Mitä olikaan Margareta sanonut Rosenströmille? Olisi pitänyt oppia franskan kieli.

Olisi pitänyt pyytää Margaretaa käymään isän luona viemässä isän 'pienen piian' terveiset..!

Kenraali toi mukanaan hyvät tavarat. Ensimmäiset laivat olivat tulleet kaupunkiin ja ranta-aittojen luona oli vallinnut tungos ja epäjärjestys kuin pahimmalla sotaväen liikkeelle-panolla. Viinilaatikoita ja kalliita etelän säilyketölkkejä oli täytynyt odottaa, ja suuri olvitynnyri, saksanpähkinät ja sokeroidut hedelmät olivat jääneet toiseen kuormaan. Laivan kapteeni olikin tällä kertaa tuonut kaikkea tilattua runsaasti. Oli lisäksi sellaistakin, mitä ei näillä main oltu nähty, kuten sinapissa mehustetut metsäsian paistit, oliiviöljyyn säiliöidyt nilviäiset ja vuorisuolassa konservoidut maa-ydinsienet — nuo jälkimmäiset kasvatetaan erikoisessa lantasekoituksessa ja korjataan, ennenkuin nousevat päivänvaloon. Nämä uudet herkut ovat päässeet muotiin niissä suurissa kaupungeissa, joita Napoleon on valloittanut. Kuuluu hänen tytärpuolensa Hortence olevan kaunis kuin ensimmäinen Helena ja kenenkään kuolevaisen mahdoton vastustaa. Napoleon itsekin antaa tämän tytärpuolensa sanalle suuren arvon — niin väitetään. Muuten tämä

maailmanvalloittaja ei olekaan mikään suursyömäri. Kuuluu sodassa tyytyvän ihan siihen, mitä sotamiehet syövät ja usein istuvan nuotiolla heidän kanssaan Sillä lailla voitetaan sotamiesten suosio... Mutta se Olga, se Venäjän nuoren keisarin sisar — se se vasta kuuluu kapines olevan! Sellainen puolivilli hurmuri! Napoleonin sanotaan aikovan ottaa ero Joséphinesta ja yrittävän Olgaa...

Kenelle kenraali puheli? Uskoiko hän jonkun vertaisensa henkilön olevan huoneessa? Hän käveli edestakaisin, sormiaan näpäytellen, otti nattsäkistään pantohvelikengät ja pani ne jalkaansa, riisui kunniamerkkien painaman univormutakin ja pukeutui mukavasti. Hänen kutsuessaan talousmamsseli seisahtui ovelle kuulemaan määräystä, tai kumartui lattialta ottamaan pyykkiin meneviä vaatteita. Kenraali puheli osittain hänelle, osittain yhä itsekseen. Yhtäkkiä tuli suuren nahkatuolin poimuista hänen käteensä keltakantinen kirja — diable, kuka sitä oli täällä lukenut? »Mamsellko?» »En, valitettavasti en lue franskankieltä.» Kenraali paiskasi kirjan pöytälaatikkoon ja läiskäytti laatikon kiinni.

— Fröken Margareta tulee matkustamaan kotiin ensi tilassa.

Amalia Lizelles katsoi pitkään isäntäänsä.

— Matkustaako hän enää tänne tulematta?

— Mitäpä hän enää täälläkään. Keli on huono. Hänen vaatteensahan voidaan lähettää... Ennätittekö jo tulla niin ystäviksi täällä poissaollessani?

Amalia ymmärsi, ettei kenraali hyväksynyt tätä ystävystymistä. Sehän hänen olisikin pitänyt käsittää etukäteen. Myöskin hän hyvin ymmärsi, ettei nyt sopinut vaivata kenraalia kysymyksillä. Hän olisi vain halunnut tietää, oliko hän sattunut tapaamaan hänen isänsä, tai kuulemaan hänestä jotakin. Tavallisestihan kenraali itsekin ilmaisi, milloin näin oli sattunut. Jos nyt illallinen onnistuisi, niin kenraali varmaan muistaisi kertoa, oliko tavannut pormestaria.

— Mitäs mamsell luulee: onko Klercker hyvä sotapäällikkö? sanoi kenraali odottamatta.

— Isäni aina sanoi, että hän on kunnian mies.

Kenraali tuntui kiihtyvän.

— »Kunnian mies»! Miksei — tietysti kunnian mies, mutta nyt onkin puhe soturista.

— Jos hän vain jaksaa, kiirehti Amalia parantamaan sanojaan, — onhan hänellä jo ikää. Isäni sanoi, että vastuunalaisille paikoille kelpaavat vain nuhteettomat ihmiset, mutta ruumiillinen heikkous tietysti voi asettaa esteitä...

Kenraalin talousmamsseli ei ensinkään muistanut, että hänen isännältään puuttui toinen silmä ja puuttui nuhteettomuuskin. Mutta sen hän näki, että jälleen oli tehnyt tyhmästi. Piti koettaa saada iltaruoka niin onnistumaan kuin suinkin mahdollista.

Kenraali seisoi pitkän hetken keskellä Viikin pihaa ja seurasi lintujen hullaantunutta kisailua. Mustarastas valitsi korkeimmat puunlatvat. Sieltä se lähetteli yli avarien tienoiden helskyvää huilutustaan. Toiset linnut viihtyvät korkealla, toiset matalalla. Aivan niinkuin ihmisetkin. Viikin voimallinen linnunlaulu pyrki Vantaan toiselle rannalle asti, missä toiset linnut, jäitään luovan joen kohistessa, purkivat riemuaan. Sisäpiika tuli ilmoittamaan, että ateria oli valmis.

Oli otettu esille useita hopea-astioita. Hetken istuttuaan kauniin ja runsaan pöydän ääressä, kenraali käski kutsumaan talousmamsselin.

Amalia Lizelles seisoi ovella. Hänen isäntänsä puheli suupalojen välillä:

— No niin, enkö aina ole hänellekin tuonut uutisia ja terveisiä, kun olen tullut kaupungista? Nytkin minulla niitä on. Mamsell voi ottaa lautasensa ja istuutua tähän. Tämä on kyllä erinomaista tämä paistos. Sipulit ovat juuri parahultaiseksi kypsytetyt. Ja kerma on ollut hiukkasen hapanta, juuri parahultaisesti. Mamsell on kyllä taitava. No niin, ottaa nyt lasin-

kin, niin annan viiniä. Saa sitten nähdä, minkälaisia viinejä näissä uusissa on. Kapteeni kyllä vakuutti ne hyviksi. Eihän hän toki Viikiin uskalla tuodakaan muuta kuin parasta... Juokaa, juokaa. Tiedän kyllä, ketä mamsell nyt kaiken aikaa ajattelee: pormestaria. Olen hänet tavannut, kyllä niin. Ja parahiksi tulinkin hänen avukseen. Amiraali Viaporista oli yhtäkkiä päättänyt panna toimeen ankaran rafistulatsionin: mustalaiset, irtolaiset, arestantit ja »levottomat henkilöt» olivat yhdellä haavaa saatavat pois linnoituksen alueelta ja Helsingin pormestarien oli toimeenpantava tämä suursiivous. Oli sattunut sellainen pieni onnettomuus, että pormestari Lizellesille linnoituksesta lähetetyt kirjelmät olivat jääneet pormestarin pöydälle lukematta, ja niissä määrätyt toimeenpanot täyttämättä. Tästä nousi aika melu ja maisteri Grönstrand esitti vanhan viisautensa sokeasta pormestarista ja sokeasta laivankapteenista. Kävin henkilökohtaisesti kotonanne. Äitipuolenne itki kouristusten vallassa. Isänne puhui Jumalan tahdosta. Minä otin vapauden esittää toimeenpanevaa kohtaloa ja käskin kaikkia rauhoittumaan. Sitten minä laskin pöydälle rahaa — sanoin että siinä oli Amalian palkka viime kuukausilta, sanoin teidän sen lähettäneenne ja sanoin, että Amalia on yhtä hyvä kuin viisas ja kaunis ja taitava tyttö, ja käskin heitä täysin rauhoittumaan. Vielä lupasin heille, että tulen pitämään sinusta huolta... jos osoitat hiukankin taipuvaisuutta. No niin, ansaitsenko nyt vähän ystävällisyyttä? Mutta tämän jälkeen sanoin Grönstrandille ja raatimiehille suorat sanat, nimittäin, että joka vielä puhuu pormestarin sokeudesta, hän itse joutuu saamaan tämän vitsauksen, ja katsokoon sitten, miten hän suoriutuu kanssaihmisistään ja eikö hän tarvitse armahtavaisuutta. Ja lisäksi sanoin, että nämä fariseukset joutuvat vielä tekemisiin minun kanssani! Ja kyllä heiltä meni suu lukkoon. No niin, ansaitsenko nyt pienen palkinnon?

Amalia Lizelles, syvän kiitollisuuden hellyttämänä ja tuntien katumusta aikaisemmista epäilyksistään, kiirehti isäntänsä luo

ja painui suutelemaan hänen kättänsä. Kenraali veti hänet polvelleen, tarttui häntä leukaan ja katsoi hänen sinertäviin silmäluomiinsa, jotka väristen peittivät katseen. Sitä kesti hyvin lyhyeen, sillä Amalia oli heti pystyssä ja odotti matkan päässä, olisiko hänen isännällään vielä jotain sanomista.

— Mene eteiseen. Päällystakkini taskussa on pieni salkkuni. Tuo se tänne. Käymme sitten kabinettiin. Näytän sinulle jotakin. Tuo myös viini.

Kun Amalia Lizelles, suuren salin läpi astellessaan, vei käden kuumalle otsalleen, oli hänen ihossaan hitunen sitä tuoksua, joka ympäröi kenraalia. Seinäpeilit monistivat hänen viipyvää kulkuansa ja kertasivat hänen jännittyneitä kasvonpiirteitään. Kristallikruunujen ja seinätaulujen pinnat välkäyttivät lasista kylmyyttään. Amalia Lizelles muisti Klingsporin lasisen silmän. Tänä yönä hänen on muistettava panna huoneensa ovi hakaan! Täytyi kuitenkin olla kiitollinen, että kenraali oli ollut niin hyvä hänen isälleen. Salkussa tuntui olevan kankaita ja papereja.

— Istuppa tähän nyt, niin näytän sinulle jotakin. Olet oikeastaan hyvin kaunis tyttö. Katsohan, olen tänään iloinen siitä, että tilasin univormukankaat Ruotsista. Muutamat upseerit tilasivat itsepintaisesti Suomesta — niinkuin kapteeni Stjernvallkin, jonka välttämättä piti saada Orimattilan tehtaan tuotetta, koska hänen Sommarnäs'insa on Orimattilassa. Tilasivat vaalean harmaata. Nyt ei se kelpaa mihinkään, sillä kuninkaan vahvistama malli on tumman harmaata. Ja juuri samaa minä tilasin. Maljasi, Amalia!

Amalia istui tuolin kulmalla, valmiina pyrähtämään pakoon ensi hetkellä.

— Maljasi, ma petite fille! Hyväähän tämä viini on, eikö olekin. Tässä näet nyt Adlercreutzin rykmentin pukumallin. Kangas tumman harmaata, kaulus punainen ja siinä keltainen paspoile, reväärit ja hihansuiden käänteet tumman siniset ja niissä keltainen paspoile. Eikö olekin hienoa. Kun lisäksi on

onnistuttu saamaan kookkaita, terveen näköisiä miehiä, niin kelpaa sitä joukkoa näyttää. Kress on myöskin tehnyt rykmentille reippaan marssin... Tahdotko lähteä pois? Ethän! Tule! Amalia...

Kenraali tarttui hänen käteensä, veti hänet syliinsä ja suuteli häntä taukoamatta, suuteli pyörryksiin asti.

VI

KYLVÖT KYPSYVÄT.

Rosenström heräsi syvästä unesta neljään lyöntiin, jotka hänen kaappikellonsa heläytti havahtuvan huomenen valohämyyn. Tämä kellonääni oli aina ollut hänelle itse Ajan ääni, joka muistutti lakkaamatonta ja palauttamatonta menoaan, ja samalla se oli hänelle hänen kuolleen isänsä ääni, joka muistutti elämisen tarkoitusta: velvollisuuksien täyttämistä ja kärsimyksen lieventämistä, ja vielä se oli myöskin lapsuuskodin ääni, johon jokainen perheen jäsen oli läheisesti liittynyt kuin äitiin tai isään. Mutta lisäksi tämän kellon huomensoitosta lähti liikkeelle Isämeidän rukous, jonka isä aamuisin luki ääneen koko perhekuntansa puolesta, sekä niiden, jotka jo olivat valveilla, että niiden, jotka vielä nukkuivat. Äiti seisoi silloin lieden ääressä virittämässä valkeata. Hän pysähtyi työssään ja piteli käsiään ristissä. Kellon minuuttihelähtelyt säännöstelivät tämän hiljentymisen hetken ja valmistivat mielentilat, jotka pyhän tekstin sävyihin kuuluivat.

Rosenström oli eilen saanut Bjerkéniltä, ystävältään ja virkaveljeltään Turusta kirjeen, jossa häntä kehoitettiin hakemaan vapaaksi joutuvaa lääkärintointa. Ja hänelle oli samassa hetkessä ollut selvää, että hänen on käytettävä hyväkseen tätä tilaisuutta, joka ei suinkaan hyvin usein palaa. Päästä jälleen Turun tuttuun harrastuspiiriin monine herätteineen, miellyttäviin perheisiin, kävelyille Ruissalon tammilehtoihin, veneretkille alas Auraa ja saaristoon, päästä Tukholman likeisyyteen

— hän oli lämmennyt tätä ajatellessa ja jo alkanut laatia ansioluetteloaan, tosin vain puolileikillä, mutta olihan sitä tuossa pöydällä jo pitkä mitta, ja jollei ansioluetteloa tarvittaisi tällä kertaa, niin toiste. Sillä Helsingissä hän kumminkaan ei halunnut koko elämäänsä viettää. Kress? Lovise? Kresshan oli kiintynyt lahjakkaaseen oppilaaseensa. Sitä suhdetta ei saanut häiritä.

Tuolla ulkona laskivat kalastajat veneitään Kaupunginlahden rantaan, tekivät tulen kauppamiesten aittojen ääreen — mikä oli ankarasti kielletty — ja kuumensivat kahvipannunsa, kaataen tinakorttelinsa puolilleen viinaa. Aurinko nousi, meri välkytti sen loistoa vielä uneliaassa, hiljaa läikkyvässä vedessä. Vihreän talon asukas, kaupungin tohtori, kuuli puutarhansa takaa aironvedot ja ihmisäänet, kuuli milloin veneet tulivat rannan matalikolle ja miten ne kiinnitettiin renkaisiinsa. Raatimies Grönstrand, joka oli kaupungin Suurtorille aikaansaanut lyhtypaalut, oli puhunut rantapaalujen ja kiinnitysrenkaidenkin puolesta niin kauan, että kaupunki oli määrännyt ne pakollisiksi. Kaupungin lääkärissä olisi pitänyt olla edes osa hänen sitkeyttään ja väsyttämisentaitoaan — silloin hänellä varmasti jo olisi ollut käytettävänään tilava sairashuone, tarpeeksi vuoteita ja kaikkea, mitä tähän kuului! Ja ennen kaikkea sairashuoneella olisi ollut arvovaltainen asema. Mutta häneltä, Rosenströmiltä nähtävästi puuttui kaikki taito kaupungin viranomaisten taivuttamiseen. Hän oli tosin kyllä jo saanut aikaan muutoksen parempaan päin: uusi sairastupa oli etäisen hautausmaan laidasta muutettu Suon kaupunginosaan, siihen kuului kahdeksan vuodetta, kyökki ja pihalla hyvä kaivo. Sederholm ja Heidenstrauch, kaupungin rikkaimmat miehet olivat auttaneet kojeiden, vuode- ja liinavaatteiden hankkimisessa — vaan nytpä sairastupaa jälleen tahdottiin sotilasmajoitukseen! Minne olisivat sitten kuumesairaat vietävät? Ja se nuori heikko äiti lapsineen? Tämän päivän kuluessa täytyi vielä yrittää lopullisesti pelastaa tuo uusi välkkyvän puhdas

sairastupa — mutta ohhoh, miten työlästä olikaan puhua viranomaisille yhtä ja samaa. Ei voinut kieltää, että sokea pormestari ei ole paikallaan kaupungin asioiden johdossa.

Mutta täytyi myöskin tunnustaa, että tuo pieni sairashuone, jonka aikaansaaminen oli maksanut kaupungin physicukselle niin paljon vaivaa, nyt sitoi häntä tänne. Täytyi taistella sen puolesta!

Bjerkénin kirjeen saatuaan Rosenström nopeasti oli pannut paperille: »— — — 1780, 6 p:nä helmikuuta nimitetty alivälskäriksi kuninkaalliseen Hämeen rykmenttiin. Jatkanut kimnaasinopintojaan sekä saanut opastusta medisiinisessä ja kirurgisessa tieteessä rykmentin välskäri ja asessori Frentzeliltä sekä gouvernementin medicus Beijersteniltä; 1783, 17 tammikuuta tullut ylioppilaaksi Turun kuninkaallisessa Akatemiassa; joulukuun 6 p:nä samaa vuotta saapunut keisarilliseen venäläiseen Haminan kaupunkiin, jossa brigadieeri ruhtinas Labanoff ottanut alikirurgiksi komentamaansa Pskovin rykmenttiin; 1784 matkustanut Venäjän pääkaupunkiin Pietariin ja 6 kuukautta harjoitettuaan siellä opintoja ja tehden palvelusta opetus-hospitaalissa, täällä myös suorittanut teoreettisen ja käytännöllisen tutkinnon kirurgisessa tieteessä, jonka jälkeen avustanut professoreja Pallasta ja Laxmania heidän järjestäessään Keisarillisen Tiede-Akatemian Luonnontieteellistä Kabinettia ja ruhtinas Wieasemskin naturalie-kokoelmia; palannut Haminaan ja komennettu Novgorodiin Benkendorfin jääkärirykmentin mukana. 1785 nuorten paronien von Kleithin ja von der Raabenin ohjaajana matkustanut Berlinin kautta Hollantiin ja Amsterdamiin sekä Kööpenhaminan ja Tukholman kautta palannut takaisin Pietariin kesällä 1786, jonka ajan kuluessa 3 kuukautta auskultoinut Hospital Charitéssa ja Berlinin accouchement-laitoksessa, samoin kuin myös 2 kuukautta Fredrikin hospitaalissa ja luento-instituutissa Kööpenhaminassa; 1787 saatuaan täältä eron, palannut Turkuun jatkaakseen lääketieteellisiä opintoja; samana vuonna määrätty Turun läänin ra-

kuunarykmentin ali-kirurgiksi, niin myös matkustanut Tukholmaan ja siellä 3 kuukautta palvellut Seraphimer-sairaalassa; 1788 sodan syttyessä komennettu Henki-rakuunarykmentin mukana Helsinkiin ja Suursaaren taistelun jälkeen valloitetulle Vladislaus-nimiselle linjalaivalle sitomaan haavoittuneita; Leskikuningattaren rykmentin kenttävälskärinä palvellut Loviisan sairaalassa; 1789 määrätty kenttä-medicukseksi Turun linnan sairaalaan. 1790 suorittanut pro exercition ja filosofian kandidaattitutkinnon sekä määrätty palvelukseen siinä armeijan osastossa, jota Kärnäkoskella johti eversti ja kamarijunkkari Kustaa Maurits Armfelt; sittemmin ylikenttä-kirurgina ja prikaatin medicuksena matkustanut Ouluun, palvellen siinä armeijan pohjoisessa osastossa, jota komensi kenraalimajuri ja maaherra paroni J. Fredr. Carpelan, ja seurannut tätä osastoa läpi koko Pohjois-Suomen, ollen myöhemmin mukana Niverin taistelussa Mäntyharjulla ja vihdoin Värälän rauhanteossa; määrätty seuraamaan samaa osastoa Ouluun ja vuoden loppuun asti ollut Oulun, Kajaanin ja Enon sairaaloiden ylivalvojana; 1791 palannut Turkuun, suorittanut teoreettisen ja käytännöllisen tutkinnon lääketieteessä sekä loppuvuoden palvellut Tukholman Seraphimer-lasaretissa; määrätty Helsingin kaupungin physicukseksi — — —»

Pitcéenin tutut askeleet lähestyivät ovea. Samanaikaisesti koputuksen kanssa kuului:

— Tuotanoin, herra tohtori, linnoituksen komentaja tuotanoin suvaitsi lähettää sanan, että hän poikkeaa tohtoria tapaamaan. Kahvi myöskin, tuotanoin on valmista. Saan toivottaa hyvää huomenta.

Tuodessaan kahvin Pitcéen kertoi, että sairaalasta eilen oli käyty pyytämässä — tuotanoin se oli unohtunut kertomatta — tohtoria siellä käymään, kun maisteri Grönstrand määräsi huoneet tyhjennettäviksi majoitukselle. Rosenström oli juuri ennättänyt työntää ansioluettelon luonnoksen tarpeettomana pöytälaatikkoon — taisi sittenkin käydä tarpeelliseksi pian kir-

joittaa tuo kuiva teksti valmiiksi! Vaan olipa tämän päivän ehtooseen yhdistetty lupaus, joka sittenkin teki päivän miellyttäväksi: Kress oli luvannut tulla. Hän halusi soittaa ystävänsä hyvällä klaveerilla — olikin liian kovaa, että tämä erinomainen musicus oli tuomittu kirkon kehnoilla kääntöuruilla harjoittelemaan. Eikö olisikin ollut oikeampaa, että Rosenströmin kaunis fortepiano olisi ollut todellisen musicuksen käytettävänä... Hän oli pyytänyt saada tuoda mukaansa parhaimmat oppilaansa. Ja toinen näistä oli Lovise! Toinen — se oli Lovisen vielä nuori sedän-rouva Magdalena, syntyisin Heidenstrauch ja naimisissa kapteeni Kuhlbergin kanssa, joka palveli linnoituksen saaristolaivastossa. Lovisessa ei ollut mitään muuta vikaa kuin että Kress rakasti häntä. Niin, ja ehkä se, että Domarbyn herra oli hänen enonsa. Oliko Lovise kiintynyt opettajaansa? Täytyi vain toivoa, että Kress löytäisi onnensa ja ymmärtäjänsä tässä suloisessa nuoressa tytössä.

Mikä tuotti »Vihreälle talolle» kunnian johdattaa tänne Viaporin komentajan? Etteihän vain ollut kysymys jostakin, joka olisi Rosenströmille vaikea täyttää. Täällä Helsingissä odotettiin lääkäriltä usein sellaista, johon ei hän ollut valmistunut. Tuntui siltä kuin sielut täällä olisivat vieläkin sairaammat kuin ruumiit.

»... Ankeriasta, kuhaa, lahnaa!» — tämä Helsingin kesäisten toripäivien tavallinen aamuhuuto kuuluu nyt sekä miesten että naisten suusta, kalastajien kulkiessa vihreän talon ohitse Suurtorille. »Ankeriasta, kuhaa, lahnaa, forelleja — eikö tohtori tahtoisi tulla katsomaan miten kauniita ovat!»

Rosenström painaa ärtyneenä kiinni soittokoneen kannen, jonka juuri vasta avasi, hetkeksi harjoittaakseen sormiaan, kysäisee puoliääneen, missä hemmetissä nyt ovat sekä Pitcéen että Roberta, ja päättelee kiukkuisesti, että emäntä talossa on välttämätön. Ennen seuraavaa pitkää rokotusmatkaa hänellä täytyy olla kotona vaimo, jonka käsiin kaikki voi uskoa ja joka hoitaa kodin. Hänen silmiinsä välähti kukoistava elämänjanoi-

nen tyttö sellaisena kuin hän oli nähnyt hänet Helsinkiin tullessaan: Amalia. Mutta täytyi toivoa, että hän saisi Johanneksensa. »Pitcéen — mitä sinä siellä? Vastaanotto alkaa vasta kuudelta. Ei tänne vielä saa päästää ihmisiä. Kutsu Roberta ostamaan kalaa.»

Mutta siellä seisoi jo naishenkilö, joka ei kääntynyt pois, vaikka tohtorin renki yritti häätää häntä edellään kuin äksyä kalkkunaa.

— Herra tohtori — pyydän kohteliaimmin anteeksi. Kas, kun kuulin suloista peliä vihreästä talosta ja kas, kun tiedän, mitenkä avulias herra tohtori Rosenström on, täydelleen, kas, kavaljeeri ja aatelismies... Piti tulla — oo, kas sitä koreata ankeriasta, minä kas ostan sen, kun minun herrani niin kovasti pitävät sellaisesta. Kas, ja forellit! Minä otan kaikki — tottahan vain ovat, kas, tuoreet? Sano Pitcéen, kas, mene sano niille toisillekin kalastajille, että, kas, rouva Kellberg Valhalla-seuran restoratriisi tarttee paljon kalaa. Anteeksi, herra tohtori, mutta minun pitää illaksi saada fiini pöytä, meillä on Valhallassa jotakin fiiniä, en tarkkaan voi sanoa mitä, mutta eversti Gutovski vain kävi illalla, kas, eilisillalla sanomassa, että fiini pöytä ja puolisataa kuverttia, kolmea lajia viiniä ja se uusi inkivääriviina, joka vasta tuli laivassa. Anteeksi, kas, anteeksi, mutta minä, kas, vaan selitän. Ei tohtori mene pois, minä, kas, olen heti valmis! Tulen vähän sisäpuolelle, kas, tässä väskyssä ovat paperit. Minä, kas, tiedän, että herra tohtorilla on kiire. Ja, kas, myös minulla. Täytyy tulla näin aamusta, ennenkuin muut ostavat kaikki pois. Nämä paperit — ohhoh, mikä minuunkin silloin meni, kun sen miehen otin! Hulluus ja tyhmyys. Kellbergiä, kas, tiettävästi tarkoitan, sitä veijaria ja rettelöitsijää, fankken hänet ottakoon! Ei, ei, tohtori, — lukekaa nämä paperit, niistä näette, kas, mikä dilemma minulla nyt on. Unohti kotiin paperit, kas niistä pienen määrän otin, kas — niin monet käräjät kun hän on, kas, käynyt, niin papereja meillä on leivisköittäin ja se ei ole paljon, kun minä,

kas, sanon: leivisköittäin. Koko fiini iltapöytä voidaan paistaa ja keittää Kellbergin käräjäpapereilla. Ja minä paistankin! Kas, kaikki Valhallan herrat saavat nauraa, kas, kun soosit vispaan tulella, missä Kellbergin hullut paperit palavat. Mutta yksi todistus — sen vain tarvitsemme, kas, kun tohtori lukee, niin ymmärtää. Sundius Leski-drottningin rykmentistä, ei antanut kelvollista todistusta. Ja kas, jos tohtori vielä tahtoo kuulla, kas kuinka hullu se minun entinen mieheni on, niin menee Stockhusiin vain: siellä hän puhuu ja huutaa yksinään, kas, vaikkei ketään ihmistä ole kuulemassa. Kaikki kaupungin asiat puhuu ja minut vallan justiin piruksi tekee — mutta minä olen viaton, oh kuinka kauhea mies! Tahdoinko minä häntä? Kas en, en ja en! Jumala on todistajani. Sanoin, että jos tahdon, saan joka sormelle viisi miestä. Mutta minä tahdon olla vapaa ja tykätä kenestä tykkään. Mutta, kauniisti, kas, hän puhua osaa, tuo 'kuninkaan serkku' — phyi ja phyi — valehtelee, hunsvotti! Hän on aivan ordinääriä sukua. Ei yhtä kuninkaan pisaraa . . . Tohtori — tässä, kas olkaa niin hellä-sydämisen hyvä . Mutta minä tartten mukanani sen todistuksen ja minulla on kiire, kas finessi vie aikaa . . Niin hyvässä ruuassa, kas, kun olen sen lurjuksen pitänyt — kas, hän on saanut kaiken sen saman, minkä meidän herrat 'veljet'. Ja he tahtovat hyvää ja fiiniä. Oo, kas, he olivat niin iloiset, kun minä jätin Kellbergin ja tulin takaisin heille. Kun minä vain saan avioeron, niin, kas minä otan takaisin oman nimeni: Helena Eleonora Winge . . . Kas, lapsi myöskin on ja sen hän, kas, voi saada pitää. Mutta ei se voi istua Stockhusissa isänsä kanssa! Minun herrani Valhallassa ovat hyvin kiltit kaikki — kas, minä uskon: he ottavat lapsen kummilapseksi. Ei ollut tarkoitus lasta saada, se tuli vahingossa, kas . . . Nyt vain se todistus, tohtori Rosenström. Ja tietääkö tohtori, mitä — jos minä sen sanon, kas, hyvin hiljaa — mutta tyst: minun herrani ajattelevat tohtoria Valhalla-seuraan! Mutta jos he kuulevat, kas, että minä olen mitään kertonut, niin he toi-

mittavat, että minun kahvikuppiini pannaan myrkkyä... Eikä kukaan tiedä, mutta kas niin vain käy, että se restoratriisi, joka ennen oli Stockholmin Fortuna-kellarissa ja sitten Valhallassa Viaporissa, hän kuoli sydämen slaagiin. Ja kas, minut saatetaan fiinisti silkkisamettisen tähtitäkin alla, missä suuret hopeaiset tupsut roikkuu, ja edessä käyvät, kas, surulyhtyjen kantajat — mutta kas: kahvikupissa oli myrkkyä...! Tyst!

Hän oli puhunut kiihkeästi ja yhtenä keskeytymättömänä kuiskauksena, antamatta vastaansanomisten vaikuttaa katkaisevasti. Hänen voimakkaat, kaunismuotoiset kätensä ja silmänsä, niinkuin myös väkevän punaiset huulet tuntuivat toimivan hänen lumousvoimansa käskyläisinä heti, kun joku ihminen näytti oirettakaan aikoakseen tempautua irti hänen vaikutusvallastaan, kädet elivät ja kuvioivat sitä, mikä puheessa vielä täytyi salata, silmät antoivat aavistaa talteen pantuja iloja, huulet sykähtelivät. Siellä hän jo kiirehti matkan päässä, Fortuna-kellarin kaunotar, hakien forelleja ja ankeriaita herrainsa iltaruokaa varten. Rosenströmin käsissä olivat hänen jättämänsä Helsingin raastuvanoikeuden paperien kopiot. Hän luki heti niiden alta Cronstedtin ja Danckwardtin sekä useiden viranomaisten nimet. Myöskin Jacob Sundiuksen nimi oli häneltä pyydetyn todistuksen alla. Kaikilta linnoituksen rykmenttilääkäreiltä ja myös Helsingin kaupungin physicukselta oli viime aikoina pyydetty todistuksia eri tarkoituksia varten. Olisiko Valhalla-seuralla todella ollut joku kaukainen salaperäinen osuutensa niin hyvin murhissa kuin todistusten tarpeissa?

Viaporin linnoituksen komendanttivirastolta oli kemneroikeudelle tullut memoriaali, missä C. O. Cronstedt ilmoittaa käskeneensä vangita ja Stockhusiin passittaa entisen kersantin Erik Kellbergin senjohdosta, että tämä julkisella paikalla ja virallisessa tilaisuudessa oli käyttänyt solvaavia sanoja hänestä, Cronstedtista ja herra kontra-amiraali ja ritari Danckwardtista.

— — —

»Ja saapuivat nyt oikeuteen herra linnanvouti Mathias Cron-

holm ja Hänen Kuninkaallisen Majesteettinsa Leskikuningattaren Henkirykmentin oikeusvääpeli, vääpeli Gustaf Adolph Svahn sekä yleinen syyttäjä, niin myös kruunun vankihuoneesta vartioituna ja tänne noudettuna entinen kersantti ja linnoituksen lasimestari Erik Kjellberg, joille mainittu memoriaali ja raportti julkiluettiin, ilmoittaen herra vänrikki ja kaupunginviskaali Wahlström, että herra vara-amiraali, Kuninkaallisen Armeijan Laivaston Viaporin Laivueen Päällikkö, Komendantti, Kenraaliadjutantti, Kuninkaallisen Majesteetin Miekkaritarikunnan Suurristin Komentaja ja Ritari sekä Jerusalemin P. Johannesritarikunnan Suurristin Komentaja, jalosyntyinen Carl Olof Cronstedt ynnä Herra Kontra-amiraali Kenraaliadjutantti ja Kuninkaallisen Majesteetin Miekkaritarikunnan Ritari jalosyntyinen Carl Ad. Danckwardt, vaikkakin kehoitettuina olemaan tutkimuksessa saapuvilla, olivat tästä kieltäytyneet, antaen yleiselle syyttäjälle tehtäväksi myöskin heidän puolestaan juttua ajaa; samalla ilmoittaen suostuvansa, jos olosuhteet vastaisuudessa siihen antavat aihetta, oikeuden kutsusta tulemaan saapuville.

Sittenkun Kjellberg, kysyttäessä, oli Lakikirjalla vakuuttanut, että hänellä ei tällä kertaa ollut jääviä esitettävänään oikeuden puheenjohtajaa tai jäseniä vastaan, esiintuotiin: että Kjellberg, joka pitemmän aikaa oli oleskellut Viaporin linnoituksessa ja siellä elättänyt itseään linnoituksen lasimestarina, mistä toimesta hänet oli kuluneen vuoden aikana vapautettu, ilman että hänellä tämän jälkeen olisi ollut mitään tointa tai että hän olisi antanut hengillekirjoittaa itseänsä, aika-ajoittain levottomasti esiintyen ja käräjöiden, oli elänyt niin ilmeisessä riidassa vaimonsa kanssa, että oli yrittänyt ottaa hänet hengiltä, ja viranomaisten suorittaessa jotain perunkirjoitusta hänen ja hänen vaimonsa pesässä, erästä riimua merkittäessä syntyneen kysymyksen yhteydessä sanonut: että komendanttuuri oli häneltä anastanut hevosen ja että tämän oli tehnyt amiraali Cronstedt, tuo petturi, kuten sanat kuuluivat, ja koska Kjell-

berg, vaikka linnanvouti oli varoittanut häntä käyttämästä sellaisia sanontoja, kuitenkin oli tätä jatkanut antamatta itseään ojentaa, ja kun hän sittemmin samana päivänä ei ainoastaan käyttänyt karkeita ja loukkaavia sanoja herroista amiraaleista Cronstedt ja Danckwardt, josta syystä vääpeli Svahn oli hänet pidättänyt, vaan myös tämän jälkeen kotonaan oli rikkonut ikkunat ja kaiken, mitä oli saanut käsiinsä, sekä herra majurin ja ritarin Mannerstrålen talossa aiheetta käynyt vaimonsa sisaren kimppuun ja lyönyt häntä, joka on palveluksessa sanotun majurin luona, oli linnanvouti katsonut virkansa mukaiseksi laatia sen memoriaalin, joka sittemmin oli pantu lähetteelle; jättäen herra linnanvouti Kjellbergin asian kämneroikeuden laillisen menettelyn varaan.

Vielä tuli ilmi, että sittenkuin Kjellberg sanottuna päivänä, sekalaisten tavarain kaupassa Ison Linnanpihan varrella Viaporissa oli aivan aiheetta sanonut: että hän ihmetteli, montako huoraa oli linnoituksessa ja saisiko niitä muutamasta tuhannesta taalerista lahjotuksi valtakunnanvarkaita varten, oli hän oikeusvääpeli Svahnin kysyessä, ketä hän tarkoitti sanalla valtakunnanvarkaat, selittänyt ja vastannut: heillä tarkoitan amiraaleja Cronstedtia ja Danckwardtia; ja kutsun heitä valtakunnan varkaiksi ja varasamiraaleiksi, minkä myöskin voin oikeudessa näyttää toteen.

Kuultuna näiden ilmiantojen johdosta selitti entinen kersantti Kjellberg, että hän ei varmuudella voinut muistaa, oliko niin tapahtunut, kuten nyt oli kerrottu; mutta lisäsi, jonkinlaisen mielenhäiriön vallassa, että jos niin oli tapahtunut, oli se ollut seurauksena sekä siitä oikeudenkäynnistä, jonka hän oli Kuninkaallisen Majesteetin armollisesta käskystä pannut vireille rykmentin sotaoikeudessa useita saman laivueen päälliköitä vastaan, koskien kruunun kalujen väärää hoitoa ja mikä juttu oli riippuvainen sekä korkea-arvoisen Kuninkaallisen Sotahovioikeuden tuomiosta että siitä, että herra amiraali, komendantti ja komentaja Cronstedt oli Kjellbergiltä pidättänyt

ja kieltänyt hänen oikeuksiaan; minkä vuoksi, jos Kjellberg oli häntä vastaan kohdistanut muutamia sopimattomia solvaisuja, jotka olivat johtuneet häntä kohdanneesta sorrosta ja kärsimyksistä, oli herra amiraali, selitti Kjellberg, hyvin ne ansainnut, varsinkin koska Kjellberg ei ollut sanonut muuta kuin minkä hän halusi todistaa ja minkä hän jo oli todistanutkin edelläkäydyissä oikeudenkäynneissä.

Ja koska hän kuninkaallisen armeijan laivaston kannevis-kaalin ominaisuudessa, sen sotaoikeuksissa oli ajanut syytettä sikäläisiä päälliköitä vastaan useasta varkaudesta ja tehnyt tämän Kuninkaallisen Majesteetin armollisesta käskystä ilman avustusta ja julkista palkkaa, niin katsoi hän näiden seikkojen olevan itselleen täydeksi puolustukseksi siihen, että asui ja oleskeli Viaporissa.

Kersantti Kjellbergin vakuuttamiseksi siitä, että hän todella oli lausunut mainitut solvaisut herroista amiraaleista Cronstedtista ja Danckwardtista, syyttäjä pyysi nyt kuulustuttaa konttorikirjuri Södermania ja kauppa-apulaista Weckmania, joiden ilmoitettiin olevan tänne haastetut ja olevan oikeuden etuhuoneessa saapuvilla, minkä vuoksi heidät nyt kutsuttiin oikeuteen, jolloin jääviä kysyttäessä, Kjellberg esiintoi, että Södermanilla oli toimi linnoitus-konttorissa ja oli täten osallinen tai ainakin tietoinen sen Kjellbergille kuuluvan lasin varkaudesta, joka siellä oli tehty, sekä että jälkimmäistä eli Weckmania taasen oli pidettävä Kjellbergin vihamiehenä, koska hän oli tietoinen siitä tuhannen taalarin rahalähetyksestä, jonka Kuninkaallinen Majesteetti oli lähettänyt Kjellbergin korvaukseksi menoista jutuissa, joita hän oli pannut vireille armeijan laivaston päälliköitä vastaan, mutta mitkä rahat Weckman oli Kjellbergiltä salannut, niin että sanotut rahat eivät olleet tulleet Kjellbergin haltuun, vaan jääneet amiraali Cronstedtille, joka oli antanut ne Kjellbergin vaimolle.

Asiasta kysyttäessä Söderman ja Weckman ilmoittivat, että he eivät ymmärtäneet, mitä Kjellberg oli edellämainitussa suh-

teessa heitä vastaan muistuttanut, koska eivät tunteneet sellaisia seikkoja, joita Kjellberg oli esiintuonut; mutta Kjellberg pysyi jäävimuistutuksissaan, väittäen niiden perustuvan lakiin ja pyysi niistä päätöstä; minkä vuoksi asianosaiset käskettiin poistumaan siksi aikaa kuin oikeudessa tehtiin seuraavaa

Välipäätös:

Koska Kjellbergin, mainittujen henkilöiden kuulemista vastaan tekemät muistutukset ovat heidän puoleltaan kiistetyt ja nämä muistutukset vaikkakin niitä voitaisiin todistaa, mistä väitettä kuitenkaan ei ole tehty, eivät muodosta laillista jääviä, koska Kjellbergillä ei ole oikeudenkäyntiä vireillä todistajia vastaan, niin ovat nämä muistutukset mahdottomina ja vain mielettömyyttä todistavina täten hylätyt ja konttori-kirjuri Söderman sekä kauppa-apulainen Weckman, joita vastaan muutoin ei ole jääviä syntynyt tai löydettävissä, julistetut jäävittömiksi asiassa todistamaan: mikä sisäänkutsutuille julistettiin: minkä johdosta Kjellberg päätöstä vastaan ilmoitti tyytymättömyyttä, mikä merkittiin ratkaistavaksi pääasian yhteydessä.

Sittenkuin Söderman ja Weckman olivat vannoneet tavanmukaisen todistajavalan ja saaneet muistutuksen valan merkityksestä ja arvosta, kuunneltiin heitä kutakin erikseen, jolloin kertoivat:

1:mo Söderman: että kersantti Kjellberg yllämainittuna päivänä, jolloin todistaja yhdessä vääpeli Svahnin kanssa oli ollut kauppias Schuggen puodissa, ilman edelläkäynyttä aihetta tai keskustelua, oli lausunut: olisi hauska tietää montako huoraa on linnoituksessa, ja saisiko heidät lahjottua viidellätoista tai kuudellatoista tuhannella taalarilla ottamaan hengen Valtakunnan pettureilta, eräältä amiraali Cronstedtilta ja Danckwardtilta. Ja kun vääpeli Svahn oli varoittanut Kjellbergiä käyttämästä tällaisia hyödyttömiä solvaisuja, oli Kjellberg lisännyt: haastakaa minut tästä oikeuteen. Kutsun heitä siitä huolimatta valtakunnan varkaiksi ja valtakunnan pettureiksi. Enempää

todistaja ei ollut kuullut, vaan heti lähtenyt pois. Luettu; myönnetty.

Tähän Kjellberg huomautti, että hän ei ollut sanonut eikä tarkoittanut, että mainittuja naisihmisiä lahjottaisiin ottamaan amiraaleja Cronstedtia ja Danckwardtia hengiltä, vaan Kjellbergiä itseään, koska hän oli useamman kerran tavannut tällaisia talossaan, jotka olivat yrittäneet ottaa hänet hengiltä; mutta todistaja Söderman, tästä kuultuna, pysyi vakavasti antamassaan kertomuksessa ja poistui, selitettyään vannomansa todistajavalan nojalla, että hän ei Kjellbergin huomautusten ja muun esiintymisen nojalla voinut tulla muuhun lopputulokseen, kuin että Kjellberg oli mielenvikainen.

2:do Weckman: että hän mainituissa ja todistajan kertomissa tilaisuuksissa ei ollut voinut kiinnittää erikoista huomiota Kjellbergiin tai siihen miten hänen sanansa olivat sattuneet, koska todistaja oli katsonut, että hän ei ollut täysissä sielunvoimissa; kuitenkin oli todistaja kuullut Kjellbergin sanoneen, että amiraalit Cronstedt ja Danckwardt olivat varasamiraaleja ja valtakunnanvarkaita. Luettu, myönnetty, poistui.

Tähän todistajanlausuntoon Kjellbergillä ei ollut muuta muistuttamista kuin, että hän ei suinkaan ollut hullu, vaan oli täysissä sielunvoimissa. Kuullessaan mielenvikaisuudestaan puhuttavan hän ei ollut v ä h ä n, vaan e r i t t ä i n järkytetty ahdistajiensa puolelta kärsimästään sorrosta.»

Rosenström päästi paperit käsistään ja tunsi voimakkaasti, että Kellbergiä haluttiin mielenvikaisuuden varjolla vaientaa. Todistusta, jota Valhalla-veljesten restauratriisi oli pyytänyt, hän tuskin voisi täältä saada. Kellon helähtelyt huoneessa ilmaisivat ajan nopeaa kulkua ja vastaanoton alkamista, mutta Rosenströmiä jännitti päästä oikeudenpöytäkirjojen päähän, vaikkapa vain selaillen. Amiraalit olivat selittäneet ainoastaan lainaksi antaneensa kruunun tavaroita kartanoihin. Kuitenkaan eivät heidän selityksensä olleet vakuuttaneet ketään ja oikeudenkäyntiä yhä jatkui. Kellbergin, tuon levottoman ruot-

salaisen miehen, jolla oli suomalainen äiti — mielenvikaisuus tekisi toivotun lopun koko tästä perin ikävästä jutusta. Linnoituksenkin mainetta, Ehrensvärdin kuuluisan Pohjolan Gibraltarin, murensi tällainen tila. Muureja tosin kyllä paraikaa korjattiin — savilaastia ajettiin tälläkin hetkellä proomuihin, sekoituskirnujen vääntökurjet polskuttelivat ja kurnuttivat niin, että tyynellä säällä kuului kauas merelle. Ja amiraalihan oli sisällisenkin elämän puhdistuttamiseksi ryhtynyt suurella luudalla lakaisuttamaan Susisaaria. Mutta tuo hellittämätön Kellberg, 'kuninkaan sukulainen', jolla oli suomalainen äiti, piti yhä puoliaan lakikirja kädessä! .

»Vannottuaan todistajanvalan ja saatuaan muistutuksen sen merkityksestä ja arvosta raatimiehet Gardberg ja Grahn, kumpikin vuorollansa, kertoi:

1:mo Gardberg: että Kjellberg kuluvan Elokuun 15 päivänä, todistajan ja raatimies Grahnin ollessa Kjellbergin luona suorittamassa edellämainittua toimitusta, keskustellessaan todistajan kanssa siitä oikeudenkäynnistä sotaoikeudessa, minkä Kjellberg oli pannut vireille armeijan laivaston Viaporissa olevia herroja upseereita vastaan, mikä oikeudenkäynti oli riippuvainen arvoisan sotaoikeuden tuomiosta, vaikutti kiihtyneeltä ja lausui tällöin eräitä sopimattomia lausumia herra amiraali Cronstedtista, voimatta todistaja kuitenkaan muistaa sanontoja. Syyttäjän kysymykseen todistaja ilmoitti, että hän ei ollut huomannut Kjellbergissä mitään mielenhäiriötä puheessa eikä eleissä.»

No niin. Kunnon Granberg ei ollut sallinut lahjoa itseään. Eikä myöskään Grahn. Hän oli luetteloinut Kjellbergin omaisuutta eikä kiinnittänyt huomiota muuhun. Kuitenkin hän muisti kuulleensa, että Kjellberg, esittäessään erästä pyykkinuoraa luetteloitavaksi, oli sanonut, että tämä oli hänellä vielä jälellä, ollen se hänen viimeinen omaisuutensa!

Herrojen amiraalien Cronstedtin ja Danckwardtin puolesta linnanvouti Cronholm jätti oikeuteen seuraavan mainittujen herrojen omakätisesti allekirjoittaman memoriaalin:

»Sattuneista syistä, joiden mukaan entinen kersantti Kjellberg on mielenvikainen, rajoitamme niiden rikkomusten suhteen, joita hän on tehnyt meitä ja virkojamme vastaan, enemmät huomautuksemme häneen nähden, jättämällä asian Kämneroikeudelle laillista toimenpidettä varten Kjellbergin saattamiseksi kotiseudulleen siellä omaistensa hoidettavaksi.»

Suullisesti herra linnanvouti lisäsi, »että herra amiraali Cronstedt, Viaporin linnoituksen komendanttina oli määrännyt, että Kjellbergiä yhteiskunnalle vaarallisena jäsenenä ja ilman tointa Viaporissa, ei olisi päästettävä vapaalle jalalle eikä myöskään sallittava hänen sinne tulla, koska siitä oli odotettävissa haittoja.»

Kjellberg huomautti tähän, että edellämainitun memoriaalin tekijät itse olivat hulluja, koska eivät olleet tutkineet hänen hulluuttansa. Ja oli hänelle muuten yhdentekevää, mihin hänet lähetettiin, kunhan hän vain saisi haltuunsa ne paperit, jotka hän häntä pidätettäessä oli jättänyt Viaporiin ja jotka sisältävät asiakirjoja, joiden haltuunsa saamista Kämneroikeuden toimesta hän vaati, koska ne todistaisivat valtakunnalle vahingollisista yrityksistä kuninkaallisen armeijan laivaston Viaporin laivueessa, jotka Kjellberg jo oli täydellisesti selvittänyt. Näiden pohjalla myöskin oli syytä kysyä, oliko Kellbergistä Viaporin linnoituksessa enemmän haittaa kuin herra amiraali Cronstedtista.

— — —

Rosenström, kellonsa lyöntien ahdistamana, kiirehti selailemistaan, todeten, että syytetty useita kertoja vartioituna oli tuotu vankihuoneesta oikeuteen ja aina selviytynyt. Vihdoin seurasi lääkärinatesti, piirilääkäri Sundiuksen, jolta sitä oli pyydetty.

Mutta tohtorin odotushuoneessa jo käveltiin levottomasti ja Pitcéenin ääni tiedoitti potilaille, että herra tohtori kyllä avaa oven — tuon tuossa — samassa hetkessä, tuotanoin, jolloin kello lyö kuusi. Hänellä on kallis kaappikello, joka hänen huo-

neessaan osoittaa aikaa. Ei saa mennä, tuotanoin, ovea kopistelemaan, vaan sopii tässä odottaa.

— — —

»Arvoisan kämneroikeuden kehoitettua minua tutkimaan ja antamaan virkani puolesta lausunnon siitä, onko vangittu entinen kersantti ja lasimestari E. Kjellberg mielenvikainen, olen kaksi eri kertaa, nimittäin kuluvan kuun 2. ja 4. päivänä, tarkoin häntä tarkastellut ja muuten häntä kuulustellut, jolloin totesin:

A. Vartalo laiha.

B. Iho vaalea ja kirkas: silmät siniset, eivät ulkonevat, eivätkä sisäänpainuneet, ilme vapaa, katse valpas ja häiriintymätön tilapäisestä melusta, ei kuitenkaan terävä; tukka ruskeahko, ei karkea.

C. Hänen vastauksensa ovat vapaat, selvät ja tarkat; lausunta selvää, tämä sekä ulkomuoto muuttumaton, kun puhe kääntyy äkkiä tai vähitellen käsittelemään hänen entisiä olosuhteitaan.

D. Hänen ilmeensä osoitti vihaa ja katkeruutta menetetyn vapautensa ja kärsimänsä vääryyden vuoksi; epäili, että uhataan hänen henkeään; sanoo muuten, että ei ole helposti pelästytettävissä; ja

E. Että hänen vanhempansa ja muut sukulaisensa eivät ole olleet mielenvikaisia.

F. Että hän on 39-vuotias, ettei hänellä ole koskaan ollut mitään sairautta, joka olisi päähän tai alaruumiiseen jättänyt mitään huomattavia vikoja; että päänsärky, suhina korvissa, huimaus j.n.e. eivät koskaan ole vaivanneet; ei koskaan ole huomannut itsessään mielenmasennusta tai taipumusta pelkoon, muutoin kuin jos vastoinkäyminen tai huolestuttava seikka joksikin hetkeksi on voinut tällaista aikaansaada, jolloin toiveet sellaisten voittamisesta pian ovat palautuneet; ei myöskään huomannut mitään muutoksia ajatuskykyyn nähden; myöskin nyt katsoo olevansa täysin terve, lukuunottamatta punertavaa

ihottumaa nenän päällä; hänellä on tasainen ja asianmukainen ruokahalu, ainoastaan hieman vähentynyt niinä päivinä, jolloin hänen oikeudenkäyntinsä ovat aiheuttaneet enemmän ajatusten jännitystä. Pahoinvointia ei hän tunne mistään ruuasta, mutta kyllä kun on nauttinut erityisen suuren määrän väkijuomia; nukkuu nyt hyvin, kun on erillään siitä henkilöstä, jonka on katsonut tahtovan hänelle aiheuttaa pahaa.

G. Ulkomuoto ei ilmennä mitään sairaaloisuutta; hengitys on vapaa.

H. Mutta hänen valtimonsa tuntuu hitaalta, kovalta ja jossain määrin täyteläiseltä, minkä ei katso aiheutuvan mistään sairaustilasta, joten hän ei tahdo mitään apua.

Mielenhäiriötä ei kersantti Kjellbergissä voida mitenkään todeta näiden ilmiöiden perusteella, joita voi tavata aivan täysjärkisillä ihmisillä, mutta ne eivät myöskään voi täysin häntä siitä vapauttaa; koska sellaista, etenkin jos se aiheutetaan moraalisista syistä, osittain ei alussa usein voida huomata ja taudilla voi niinikään olla terveitä väliaikoja, ja osittain koska tauti vaikuttaa ainoastaan muutamiin määrättyihin käsitteisiin, joita kuitenkin, ollen pohjaltaan virheellisiä, voidaan esittää järkevässä muodossa. Salainen raskasmielisyys antaa aihetta muista ilmiöistä huolimatta olettaa sellaista, ja voidaan sitä kutsua suuremmaksi tai vähäisemmäksi mielenhäiriöksi, pysyväiseksi tai hetkelliseksi. Onko jälkimmäinen jo tapahtunut, ei nykyisistä ja edellämainituista ilmiöistä voida päätellä.

Minkä kaiken todistan vannomani virkavalan ja seuraavan vakuutukseni nojalla: niin totta kuin Jumala minua auttakoon ruumiin ja hengen puolesta. Helsingissä .

Jakob Sundius.
Lääketiet. toht. ja Piirilääk.
(Sinetti.)

Rosenström ei ollut lukenut loppuun oikeuspöytäkirjoja, kun jo lukkoa röykytettiin ja miehen ääni odotushuoneesta virkkoi:

»se jo löi kuusi, vaan ei ketään astunut ovesta sisään, niinkuin tuo pikentti lupasi. Niin että lähden kai tästä kotiin ja kartanon vouti kyllä hohtimilla sen pahan hampaan ottaa — hän on sellaisia ennenkin tehnyt, koska apteekissa sanoivat, etteivät mitkään rohdot auta. Ja meillä ollaan pellolla, kun tämä kesä tuli näin äkkiä . . . Niin että hyvästi sitten vaan.»

Tohtori tavoitti potilaan oven takaa. Mies parahti heti nähdessään pienessä laudoilla erotetussa työhuoneessa instrumenttikaapin. Ja kun tohtori tarttui hänen leukoihinsa tutkiakseen häntä, niin hän kiljaisi entistä lujemmin, riistäytyi irti ja huusi ovessa, että hän tahtoo hampaineen päivineen mennä hautaan. Hänen mukaansa kiirehti pois joitakin muita potilaita, jotka olivat odottaneet vuoroa ja jotka nyt hätääntyivät. Odotushuoneen punaiseksi maalatulle penkille jäi nuori nainen, joka valitti kurkkuaan. Kävi selville, että hän oli Stockhusin vartian vaimo. Ja hänen rintaansa ja kurkkuaan aina kivisti, kun heidän huoneensa oli siellä niin liki pahimpien rikollisten kellareita, että sinne aina nousi myrkyllinen märkä ilma alhaalta. Lapsetkin tuppasivat täällä sairastelemaan. Ei, ei sinne koskaan paistanut päivä, paitsi illansuussa tuli valoa, kun piti ovea auki. Ja raskasta oli kuunnella, kun toiset vangit puhuivat ääneensä, tai itkivät ja huusivatkin, toisilla oli tapana rukoilla lujalla äänellä ja toiset kiroilivatkin. Isommassa vankisalissa oli nyt kaksikymmentäseitsemän miestä ja ne kaksi mustalaistyttöä — vartian täytyi yötäpäivää valvoa niitä tirkistysreiästä. Yksinään pienessä kadunpuoleisessa kulmakellarissa oli se linnoituksen lasimestari, se Kellberg . . Hänellä oli niin omituisen selkeä ääni, että saattoi erottaa sanat, vaikkei hän korottanutkaan puhettaan. »Jahah-jaa» — ja se on niin valittavaa, kun hän sen sanoo, että itkettää kuunnella.

— No, kertokaappa nyt, mitä muuta hän puhuu.

— Johan minä kerran Siljanderia — miestäni — pyysin, että hän kävisi noutamassa tohtorin tai papin. Kun lasimestari kovin kauniisti puheli häistä, joissa kerran oli ollut jossakin

kaukana, ja morsiamesta, joka oli kymmenen vuotta odottanut sulhastaan sodasta. »Ja sieltä hiljaisesta erämaan korvesta minä houkuttelin, jahah-jaa, houkuttelin kauniin nuoren pojan tänne linnoitukseen mustalais-akkojen vieteltäväksi! Ja mihin joutuvat vanha isä ja sisar, Marjaana? Jahah-jaa. Anna anteeksi, Marjaana. En tietänyt mitä tein.» Ihan yksikseen puhelee tällaisia, niinkuin jollekin kertoisi, vaikka ihan yksinään on. Tai lieneekö puhunut kuolleelle äidilleen, sillä usein hänelle puhelee aivan kuin näkisi hänet. On mahtanut hänellä olla hyvä äiti. Jos tohtori vaikkapa nyt ennättäisi pistäytyä Stockhusissa, niin ehkä vielä itse voisitte kuulla...

Hoitaessaan vanginvartia Siljanderin kalpeaa nuorta vaimoa, jolla selvästi oli rintatauti, Rosenström sai kuulla, vähitellen ja pelonalaisesti kerrottuna, että eversti Wirgin vasta oli tullut kotiin Ruotsista ja jo kaksi kertaa käynyt Stockhusissa. Ja juuri silloin oli Kellberg sattunut pauhaamaan »linnoituksen varkaista ja kavaltajista». Ja muustakin, joka oli niin rumaa, ettei sitä voinut tohtorille mainitakaan. Ja eversti oli tullut vartian huoneeseen ja kysynyt Siljanderilta, eikö hänenkin mielestään ollut selvää, että vanki oli hullu. Tähän oli Siljander sanonut, ettei hän voi sitä sanoa sentähden, että kuka hyvänsä tulisi hulluksi, jos pitäisi viikkomääriä olla sellaisessa kopissa. Ja lisäksi kun vanki katsoo olevansa syytön. Mutta tätä ei olisi pitänyt sanoa! Eversti suuttui kovin — sellaisen vanginvartian paikka oli Stockhusin alimmassa kellarissa eikä vartiana. Ja siitä hän pitää huolen, että Stockhusiin saadaan järjestys! — Mutta toisella kertaa, kun tuli, oli ystävällisempi ja sanoi, ettei nyt kuitenkaan vaadi Siljanderia pois toimestaan, kun on noin monta pientä lasta. Ja hän päinvastoin tahtoo heitä auttaa... Ja pani pöydälle rahaa. Ja lupasi enemmän antaa, kun tämä ikävä juttu saadaan selvitetyksi... Mutta oli kuin ne rahat olisivat polttaneet, eikä niihin kukaan koskenut. Siinä oli paljon rahaa.

Vanginvartian vaimon lähdettyä oli odotushuoneen punai-

sella penkillä silmäpotilaita. Se oli sitä samaa tihrutautia, trakomaa, mitä täällä tavattiin hirvittävän paljon. Sehän oli tarttuvaa, mutta tähänhän ei kukaan tahtonut uskoa. Ja se oli jo hyvin pahana, ennenkuin potilas tuli lääkärin luo. Samoin oli laita rintatautisten.

Pitcéen ilmoitti ovella:

— Soittajaherra on tuotanoin heitellyt sireeninoksia tohtorin ikkunaan, mutta kun ei tohtori ole kuullut, niin hän tuli sisälle. Sanoo tuotanoin itsellään olevan tärkeää puhuttavaa. Tuotanoin: herra Kress on täällä. Sireenien sanoi jo olevan kukassa linnoituksen valleilla.

Kress oli kalpea kuin valvotun yön jälkeen.

— Mutta veli Fredrik, mitä on tapahtunut? Vai ovatko linnoituksen iloiset rouvat taas soitattaneet sinua läpi yön?

Kress rutisti rikkihuiskitut sireenintertut suutaan vastaan ja kiirehti, hattu päässä, ohi odotushuoneessa vaikeroivan potilaan, joka piteli polveaan, Rosenströmin asuinhuoneeseen.

— Minun täytyy puhua kanssasi — kestääkö tuota vielä kauan?

— Mitä sitten on tapahtunut? Ei, katso, en voi jättää miestä, hänellähän on kovia tuskia. Pitcéen, onko tuvassa kaikki kunnossa? Muistakaa, sinä ja Roberta, mitä minä olen sanonut. Miehellä on paha paise. Pitcéen, tule sitten sanomaan. Soittele rakas ystävä, tässä kunnekkas palaan — tämän minun fortepianonihan pitäisikin olla sinun — enhän minä enää milloinkaan ennätä soittaa. ! Vaan tottahan illalla tulette, niinkuin oli sovittu. ? Näin lauantaisin on täällä usein paljon työtä. Vaan tekisit minulle palveluksen, jos lukisit nämä paperit. Koskevat Kellbergiä. Ja mietippä: miten nyt pelastan sairashuoneeni, johon tahtovat pistää terveitä sotamiehiä? Ja mistä saan Stockhusin vanginvartialle inhimillisen asunnon? Ja sellainenhan pitäisi olla vangeillakin. Ajattele: kaksikymmentäseitsemän miestä ja kaksi mustalaistyttöä samassa huoneessa. Ja nämä nukkuvat irrallisilla oljilla...

Mutta mikä sinun on? Oletko paljonkin juonut? Puhu toki — sinua pitää näemmä kohdellakin sairaana.

— Mein Gott, wass soll ich sagen! Gewiss, olen valvonut ja juonutkin.

— Ja kosinut ja mennyt kihloihin?

— En, mutta katsellut kuinka rakastellaan ja lyönyt siihen tahtia. Zum Teufel, mitä se minuun kuuluu. Pyhänä soitan kirkossa, arkena hyppysalissa. Molemmat yhdessä tekevät elämän.

— Oliko Lovise siellä?

— Stava oli! Ota sinä vaan Lovisesi.

— Mutta etkö tänä iltana sitten aiokaan esittää Loviselle omistamaasi sonaattia?

— Uskotko että mestari voi lyödä pienen oppipojan yhdellä iskulla kuoliaaksi kuin sääsken?

— En usko. Mestari kasvattaa oppipojasta mestarin.

— Sain kotoa Danzigista nuottikäärön. Sen lähetti eräs Malvina, joka kerran oli minulle hyvin hyvä. Rakastunut mestari on omistanut sonaatin seitsentoistavuotiaalle rakastetulle. Tämän jälkeen ei kenenkään enää pidä säveltää eikä omistaa mitään rakastetulleen. Se on kertakaikkisesti tehty.

— Ludvig van Beethoven?, sanoi Rosenström.

— Ludvig van Beethoven, nyökkäsi Kress.

Oli kuin kuu, aurinko ja tähdet olisivat paistaneet yhtaikaa ja valkeat kukkaset ja syntiset ihmiset olleet polvillaan niiden edessä. Ludvig van Beethovenin sävelmaailma ympäröi molemmat ystävät. Kress tarttui vihdoin Rosenströmiä olkapäihin ja katsoi häntä silmiin.

— Tänä iltana soitan teille Kuutamosonaatin ciss-mollissa. Mutta sinä kihlaat tytön. Anna jotain juotavaa.

Rosenström läksi huoneesta. Kress, etsiessään viinilasia, saikin samalla käsiinsä paperipinkan ja antoi silmiensä seurata sitä sivua, joka sattui olemaan päällimmäisenä.

— — — — —

»Ja sittenkuin Kjellberg, joka tänään osoitti enemmän hillittyä käytöstä ja mielenselvyyttä kuin aikaisempina oikeudenkäyntipäivinä, hänelle tehtyyn kysymykseen kertoi syntyneensä marraskuussa 1766 Christinehamnin kaupungissa, missä hänen nyttemmin kuollut isänsä oli ollut lasimestarina, ja jossa hänen suomalaissyntyinen äitinsä, kotoisin Hämeenmaasta Suomessa ja siirtyneenä Vermlantiin vielä eli viime vuonna, mutta nyt on kuollut, että hän vuonna 1793 oli tullut tänne Ruotsista ja samana vuonna otettu kuninkaallisen armeijan laivaston Viaporin laivueen kersantiksi, sekä mennyt Viaporissa naimisiin vielä elävän, mutta pesäeroa pyytäneen vaimonsa kanssa, josta aviosta oli syntynyt nyttemmin 2-vuotias poikalapsi; että hän vuonna 1799 oli eronnut kersantintoimesta ja tämän jälkeen linnoituslasimestarina toiminut Viaporissa; että hän vuonna 1802 oli ryhtynyt ilmiantamaan mainitun laivueen päälliköitä, kruunun kalujen asiattomasta käsittelemisestä, mitä ilmiantoa hän sittemmin oli jatkanut sotaoikeudessa, kunnes tutkimus päätettiin ja juttu ratkaisemattomana alistettiin korkea-arvoisen kuninkaallisen sotahovioikeuden ratkaistavaksi, että hänen ja hänen vaimonsa välinen riitaisuus avioliitossa oli alkanut noin 2 vuotta sitten ja kehittynyt sellaisiin äärimmäisyyksiin, että hän myöskin oli ollut tappelussa vaimonsa kanssa; ja että hän pikaistuksissaan viimeksikuluneen elokuun 15 päivänä oli särkenyt talonsa ikkunat; ja että syy, miksi hän oli häirinnyt ja tunkeutunut naapurissa palvelevan kälynsä luokse oli se, että käly ilman Kjellbergin lupaa oli ottanut luokseen hänen poikansa, minkä vuoksi hän oli kepillä tullut lyöneeksi kälyään muutamia kertoja; että hän viimeksi kuluneen vuoden lopussa tai kuluvan vuoden alussa oli käynyt Pyhällä Ehtoollisella Viaporin varuskunnan seurakunnassa. Niin merkittiin tähän lopuksi, että Kjellberg tämän tuomioistuimen tieten ei aikaisemmin ole ollut syytteessä tai rangaistu.

Syyttäjä esiintoi tällöin: että kersantti Kjellbergin oletettua mielenvikaisuutta ei ole voitu luotettavasti selvittää ja että . .»

»Ach mein Gott, Friedrich Kressistä varmaan voisi todistaa, että hän tällä hetkellä on mielipuoli! Ja ehkä sinustakin, suuri veljeni siellä Wienin kaupungissa, missä kuuntelet metsää ja virran juoksua, olisi voitu todistaa, että olit tullut jollekin rajalle, missä autuus ja hulluus viipyvät sylikkäin — silloin kun otit vastaan tämän tässä. Kärsivältä ja onnelliselta sydämestäsi otit vastaan tämän tässä, ach mein Gott! . .» Ja Friedrich Kressin kädet pitelivät nuottilehtiä ikäänkuin ne olisivat olleet atlas-silkkiä, jonka kuidut, hauraina kuin kuunsäteet, helähtävät niihin sormien sattuessa. Hän silitti nuotinlehtiä ja hänen ilonsa oli kipeä, kun hän istuutui klaveerin ääreen ja eteensä avasi Beethovenin sonaatin omistuksineen kuolemattomalle rakastetulle, 'An die unsterbliche Geliebte'. Hänen pitkävaaksainen vasen kätensä etsi mustan cissmoll-oktaavin ja oikean käden peukalo löysi ass-tagnentin, alkaen siitä liukua edelleen. Oikean käden säestys oli täällä alussa kuin säveltäjän kuuma, levottomasti aavisteleva hengitys, ja vasemman käden oktaavit julistivat sitä tunnustusta, joka täytti rakastuneen sydämen. »Oma yksinäinen veljeni, olet antanut loisteliaampaa ja ankarampaa, olet antanut suurempaa ja valtavampaakin, mutta et milloinkaan ole ollut minulle näin likeinen kuin tässä . . . Lovise saa tänä iltana tämän kuulla, sanon hänelle tänään hyvästi. Se sonaatti, jonka uskalsin hänelle säveltää, ei milloinkaan tule hänen korviinsa, eikä kenenkään korviin. Se maatkoon muiden sävellysteni mukana raudoitetussa arkussani Helsingin köyhän kirkon kellarissa, missä ehtoollisviini säilytetään. Mutta arkku on kodistani, on Danzigista. Ja äitini pani siihen pienet tavarani, kun hänen poikaansa veti maailmalle pakoon Malvinaa, ylhäistä nuorta patrisilaisrouvaa, joka kirkossa istui kuuntelemassa, kun hänen turvattinsa, poikanen Friedrich Kress soitteli doomissa, kirkonvartian poika. Eikä poikasella enää ollut isä Bachin fuugaa edessään, vaan hänen sydämensä myrskysi ilmoille ensi lemmen ujoa, vastustamatonta riemua. Jalo rouva toivoi pojasta musicusta eikä sääli-

nyt varojaan. Ja äidilleen poika lupasi pian palata kotiin. Mutta ei tähän hetkeen asti vielä ole palannutkaan, koska tämän oudon kelmeän maan, tämän Suomen valkoiset yöt ja revontulet ovat ottaneet hänet vangikseen eivätkä päästä häntä irti. Ja täällä ylhäällä pohjoisessa on kansakin jotenkuten samankaltaista kuin siellä kotona ja tyttökin on samantapainen ja sukulainen, on vakaa ja valkotukkainen. Ja laulelee yksinään, mutta lakkaa kun hänet huomataan, niinkuin linnut tekevät. Ja siellä kotona Malvina siis vielä muistaa häntä! Hän on nyt suuren perheen äiti ja elää suurellisessa kodissa. Mitä hän on tahtonut sanoa tällä Beethovenin sonaatilla? Kirkonvartian pojalle hänen lahjansa on tuonut valtavan järkytyksen. Hän on tuntenut koko kodittomuutensa. Eihän hänellä ole pesää enempää kuin käen poikasella. Ach mein Gott, Lovise olisi voinut käydä enemmäksikin kuin oppilaaksi. Mutta se unelma oli vain saippuakupla. Eilen se hajosi. Eilen Lovise puhui: »Mestari, eikö teistäkin Berndt Olof Rosenström ole kaunis ja hyvä ihminen? En ole koskaan nähnyt kauniimpaa. Seison ikkunan alla, kun hän joskus iltamyöhällä soittaa Vihreässä talossa . . . Äitini sanoo, ettei se ole soveliasta, mutta minun täytyy mennä. Juoksen pois, kun hän tuntee, koska tulen sinne, vaikka astun hyvin hiljaa . . . Oletteko kuullut, mestari, että joku rikas rouva Tukholmassa olisi lahjoittanut hänelle sen kauniin fortepianon, vaikka hän sanoo saaneensa sen ystäviltä Turussa? Minkätähden tohtori Rosenström ei puhu totta? Sanotaan, että hän olisi pelastanut tuon rikkaan rouvan hengen ja myös hänen pienen lapsensa hengen. Minkätähden ei tätä voi tunnustaa? Luuletteko, mestari, että Rosenströmkin piti siitä rouvasta? Ettekö voisi, mestari, kysyä tätä — tehän olette niin hyvät ystävät! Minulle olisi niin tärkeää tietää se. Ehkäpä Berndt Olof Rosenström yhäti ajattelee tuota rouvaa?» . . . Eilen päivällä, soittotunnin jälkeen, kun Magdalena Kuhlberg jo oli lähtenyt, Lovise puhui opettajalleen kaiken tämän! Tuo suloinen lapsi katsoi suoraan silmiin aavistamatta, että haavoitti kuulijaansa

ja opettajaansa, joka myös uskoi olevansa jotain muuta. Zum Teufel, saakoon hän sydämensä valitun, ei ystävä mene ystävän tielle ... Bruder du, Ludvig van Beethoven, olet tuntenut nämä minun asiani pohjaan asti, ota vastaan rippini, tunnet miljoonien sydänten ripin. Olet meille kaikille valmistanut lievennyksen. Tämä loppusatsi, tämä myrsky on meidän.

Kress soitti 'An die unsterbliche Geliebte'lle' omistetun sonaatin myrskyisen lopun. Mutta vähitellen ei enää Lovise eivätkä hänen muutkaan rakkaat tyttölapsensa olleet häntä läsnä, vaan he häipyivät jonnekin hänen elämänsä tiepuoleen itkemään ja nauramaan ja jäi yksin ja ainoastaan ensimmäinen rakastettu hänen kotikaupunkinsa doomista, Malvina Buchner Kirkonvartian poika, joka siellä oli päässyt urkujen ääreen kuin itsensä Herran Jumalan polville, ei tietänyt mitenkä tuo hänen jumaloitunsa silloin oli sinne tullut, hän vain tunsi koko ruumiissaan ihanan järkytyksen, jota ei kukaan muu voinut aikaansaada kuin tuo unsterbliche Geliebte. Kirkon korkeitten holvien hämäryydestä häämöitti solakka naishahmo — jos olisi voinut temmata lyhdyn vanhan vihkivesialtaan yläpuolelta ja nostaa sitä holvien alle, niin olisi nähnyt kauneimman ja puhtaimman, minkä Jumala koskaan oli luonut, Malvina Buchnerin.

Kress eli yhä uudelleen sonaatin myrsky-osassa. Hän myrskysi nyt vihdoin vain omasta puolestaan, myrskysi sentähden, että hän oli kotikaupunkinsa valtaisten urkujen ja omien toivojensa ikuisuudesta joutunut viheliäisen pelitoosan soittajaksi syrjäiseen maanääreen, ajallisuuteen, missä pitkät siivet katkaistaan ja mieli masennetaan maahan. »Zum Teufel, mitä minä tässä teen? Otan veneeni. Lähden kauas: onhan valkoisten öiden aikaa. Ja minä olen kerta kaikkiaan täällä antanut vangita itseni ...»

Hän tunsi yhtäkkiä, että hänen ranteeseensa tartuttiin. Rosenström otti tyhjän lasin hänen kädestään.

— Et voi moittia helsinkiläisiä, veli Fredrik — sinua täällä kunnioitetaan ja ihaillaan kuin kuningasta. On oikeastaan häm-

mästyttävää, että tällaisessa kaupungissa vallitsee niin suuri musiikkiharrastus . . .

Kress alkoi nauraa.

— Toivotaan minulta marsseja ja tansseja, hahhahhah. Kuninkuuteni loppuu, kun tämä perintöni loppuu . . . Ihmettelen etten vielä ole onnistunut sitä hävittämään. Ei enää yhtä nuottia! H ä n on kaikki jo sanonut ja saanut sanottavansa suoraan Jumalan suusta. Veli, anna anteeksi, mutta en tule tänä iltana. Malvina Buchner on muistanut minua — ymmärräthän! Olen nyt Beethovenin vanki, hän vie minut kanssaan merelle . . Zum Teufel, sinun täytyy minua ymmärtää, en nyt halua olla kenenkään kanssa, en sinunkaan. Päästä irti. Ja pidä huolta siitä, että tänä iltana kihlaat tytön. Sävellän teille häämarssin, sen voin luvata. En tule, en tule, en tule illalla. Kutsu kenet tahdot. Anna minulle lisää juotavaa. Menen ja heitän mereen sen arkun, joka on tuolla kirkossa ehtoollisviinitynnyreiden joukossa . . .

Rosenström tarttui hänen käteensä ja pidätti häntä.

— Muista, veljeni:

Selig wer sich vor der Welt
ohne Hass verschliesst . . .

Pitääkö minun siis lähettää oppilaillesi kirjelippu jossa ilmoitan, etten voikaan ottaa heitä vastaan . . . ? Koska siis kihlaan Lovisen?

— En tule, en tule . .

Tohtorin rokonarpinen renki seisoi kynttilänä ovella ilmoittaessaan herrallensa hänen ylhäisyytensä amiraali Cronstedtin.

— Mon docteur, näen että odotuskamarissanne on paljon väkeä, mutta sallitte minun ehkä kuitenkin toimittaa asiani . . . Kas, teillähän on kaunis naturalie-kokoelma. Muistan erittäin hyvin: te olitte mukana sekä Suursaarella että Ruotsinsalmella . Kuulin teistä paljasta hyvää . . . Olen niinkuin ehkä tiedätte linnoituksessa pannut toimeen puhdistuksen karkoittamalla levottomat ja rikolliset ainekset. Ne olivat kyllä omalaa-

tuiset karnevaalit, kun irtolaiset, mustalaiset ja arestantit marssivat linnanpihan poikki — mustalaisnaisilla oli lisäksi röyhkeys luvata palata. Kun nyt kerran tämä maa on sellainen, ettei sodan uhka täältä koskaan lopu, niin olisi anteeksiantamatonta sallia sellaista roskajoukkoa häiritsemässä linnoituksen kuria ja järjestystä. Ihailtava sankari Napoleon Bonaparte näyttää tällä hetkellä kaikille saamattomille herroille esikuvaa, jonka pitäisi saattaa heidät häpeästä punastumaan ... Niin, mon docteur, teidän myötävaikutustanne nyt toivon saadakseni yhden rikollisen ja ehkä kaikkein levottomimman pois maskeraadeista: mielipuolen Kellbergin, joka tällä hetkellä istuu Stockhusissa. Tarvitaan lääkärin todistus ja niin hänet lähetetään kotiseudulleen hoidettavaksi.

Enkö minä aavistanut, että herra amiraali toivoisi minulta jotakin, jota minun on vaikea täyttää! ajatteli Rosenström. Ja noin suuresti hän ihailee Napoleon Bonapartea, jota hänen kuninkaansa vihaa sammumattomalla vihalla!

— Jätän teidät rauhaan, Rosenström. Mutta ensiksi tahdon ilahuttaa teitä tiedolla, että armeijan majoitusta ei panna sairastupaanne. Siitä pidän huolen. Te hämmästytte, mistä olen saanut tietooni teidän sairastupanne vaaran. Ystävänne Heidenstrauch on sen minulle uskonut. Saatte olla murheetta. Ja toivon että te hoidatte Kellbergin asian.

— Herra amiraali, olen suuresti kiitollinen. Mutta ...

— Mutta? Kuuluuko teille lausua minulle jokin 'm u t t a'?

— Votre Excellence, Sundiushan on antanut todistuksen tässä lasimestarin asiassa.

— Onko sekin teidän mielestänne todistus! Ja tällaisten viranomaisten avulla minun pitäisi puolustaa linnoitusta.

— Votre Excellence, jos sallitte, olen valmis tutkimaan miehen tilaa. Mutta siinä ympäristössä, missä hän nyt on, se ei käy päinsä. Helsingin vankihuoneessa minä itsekin ja kuka hyvänsä toinen voi viikon sisällä menettää järkensä, ja Kellberg istuu siellä eri otteissa jo kuukausia ja on silti selviytynyt oikeu-

den edessä. Pelkään että hänen terveytensä on erikoisen hyvä.

Ruotsinsalmen voittaja tuijotti tiukasti vastaansanojaan. Rosenström luuli voivansa syvistä laskoksista hänen silmiensä välissä sittenkin lukea epätoivoa enemmän kuin suuttumusta.

— Tulen katsomaan, että hänet näennäisesti päästetään vapaalle jalalle, nimenomaan lääkärintutkimusta varten, ja vain joksikin päiväksi. Mutta linnoitukseen ei hän saa tulla... Luotan teidän isänmaallisuuteenne, mon docteur.

— Minulla on kunnia, teidän ylhäisyytenne, kiittää sairashuoneestani.

Rosenström saattoi korkean vieraansa ulko-ovelle asti. Mitä hän oli tarkoittanut 'isänmaallisuudella'? Linnoituksen kohtaloko noin raskaana painoi hänen hartioitaan? Mitä hän todella oli tahtonut sanoa 'isänmaallisuudella'? Sitäkö, että Ruotsin kunnian tähden tuo mies oli uhrattava?

— — —

Näin lauantaipäivinä tuli odotushuoneeseen yllin kyllin niin 'parempaa' kuin 'huonompaakin' väkeä, kuten Pitcéenin tapa oli sitä lajitella. Laivoja oli eilen palannut kotiin ja tähän kuuluivat myöskin pienet tappelut. Mutta tappelijat Pitcéen aina luki huonompaan väkeen ja he saivat odottaa tuvassa. Kartanonomistajain tyttäret, joita käärme oli pistänyt kielometsässä, tai joita vaivasi haluttomuus, tai kalvetustauti, odottivat punaisilla penkeillä odotushuoneessa. Täällä myös istuivat paremmat talonpoikaisihmiset ja tietenkin upseeri-perheiden jäsenet, jotka viimeksi mainitut renki mieluimmin olisi vienyt tohtorin omaan huoneeseen, missä klaveeri ja perhoset olivat, jollei tohtori olisi sitä niin ankarasti kieltänyt. Vaan mihin luokkaan tuotanoin olikaan luettava tämä pitkä parrakas herrasmies, joka tuli sisään liehuvin, kirjavin kaulaliinoin, taskussa suuri silkkinen nenäliina, ja kengän-littanoissa, jommoisia ei pidetty tässä maassa eikä Ruotsissakaan? Niin, ja ennenkaikkea: ei täällä pidetty tuollaista hattua. Oliko sekin hattu? Jättiläi-

sen kärpässieni se oli. Kuumista maista mahtoi tulla, tuotanoin, tuollainen herra. Viikin talousmamsseli taas istui odotushuoneessa hänkin — hänhän oli ottanut ihka tuotanoin tavaksi toripäivinä pistäytyä täällä tohtorilla itkemässä. Ja taisi olla yhä enemmän itkettävää, ihmisten hampaisiin oli pahasti joutunut tuo sokean pormestarin tytär, niinkuin oli etukäteen jo arvattukin. Kukillisessa hameessaan hän siinä istui ja katseli tuontuostakin kulmiensa alta ja kuin säikähtyneenä parrakkaaseen ulkomaalaiseen herraan, joka julmasti haukotteli ja rennosti loikoili penkillään. Oli kaiketi tuotanoin laivalla tullut, yökauden tapellut ja pyrki nyt neulottamaan tohtorilla jotakin paikkaansa, joka oli tappelussa mennyt puhki. Näin arveli renki, ylläpitäessään järjestystä talossa, niin hyvin tuvan puolella kuin odotushuoneessa. Mutta tuonne puutarhaanpa oli sinnekin tullut odottajia, ja tuotanoin: sinisestä hunnustaankin jo tunsi kapteenska Hjärnen, hänet joka rokonarpiensa vuoksi ei koskaan käynyt vailla huntua. Tohtori voiteli häntä monenlaisilla pomaadoilla. Ja siinä oli myös majurinrouva von Hauswolff. Tohtorin luo oli äsken vahingossa päässyt nuori huivipää tyttö, joka oli huonosti puhunut ruotsia. Pitcéen selvitteli itsekseen, oliko Amalia, pormestarin tytär, päästettävä ennen upseerinrouvia vaiko heidän jälkeensä. Pääsköön nyt sitten, koska odottaa siinä valmiina ja rouvat istuvat ulkona katselemassa merta.

Vaan tuotanoin, mitä ihmettä ne toisistaan katselivat, tuo kukkahameinen mamsseli Viikistä ja tuo parrakas herra kuumista maista? Tuotanoin, aivan katselivat kuin tunteakseen toisensa, vaikka taas siinä samassa talousmamsseli hypisteli hopeisia kellonvitjojaan ja katsoi poispäin. Olisivat kysyneet, tuotanoin suoraan, että: olemmeko me vanhoja tuttavia, vai emmekö ole? Vaan se kuului herrasväelle tuollainen kainosteleminen. Mutta niinpä sentään lopulta kävikin, että he ryhtyivät puhelemaan asioistaan. Parrakas herra oikaisi itsensä penkiltä suoraksi, näytti keltaisia silkkisukkiaan matalien kenkälittanoiden

lovista, veti kirjavan nenäliinan taskustaan ja aivasti. Ohoi, olipa sillä miehellä, tuotanoin, kalliita sormuksia sormet täynnä Ja nyt hän avasi suunsa:

— Pardon, señorita — tai ehkä jo olette señora —, mutta emmeköhän me ole lapsina leikkineet yhdessä? Ettekö te ole Amalia? Ja enkö minä kerran yrittänyt työntää teitä kaivoon? Silloin sain selkääni .. Olen Gustaf Weckström. Tietysti ette voi tuntea tämän partapörrön tähden. Mutta tätä ei voi ajaa pois, koska se kätkee salaisuutta.

Amalia Lizelles katsoi pitkään ja tutkivasti.

— Gussi Weckström — me kutsuimme teitä Gussiksi?

— Potztausend! Tuusanjeevelit ja pukinkintut, miten mukavaa, että löysin vanhan tuttavan .. ! Ja, zoo gaat't in de vereld!

— En muistanut, että te olette näin veljenne näköinen, Johanneksen, Domarbyn herran, tarkoitan.

— No niin, hänellähän nyt kuuluu olevan kartano. Olenkin sinne matkalla, kunhan vain saan kyydin.

Amalia Lizelles punehtui.

— Kyydin? Olisiko sopimatonta tarjota teille tilaa minun kaleeseissani? Olen palveluksessa ... siellä päin. Ja voin hyvin saattaa teidät Domarbyhyn. Kuinka te olettekaan veljenne näköinen!

— No, tämähän vasta — piru vie, jotakin ..! Kuin lasten ja imeväisten satua .. Eilen tuntuikin kolkolta, kun ei mistään löytynyt tuttuja. Ja nyt! Vähän jo johtui mieleen, että mitä ajattelinkaan kun läksin tänne, tiesinhän, että molemmat vanhemmat olivat täällä kuolleet. Mutta sielläkin oli joskus yksinäistä senjälkeen kun vaimoni kuoli keltakuumeeseen ..

— Keltakuumeeseen! Eikö teille jäänyt lapsiakaan?

— Ei.

— Kyllä ymmärrän. Missä te nyt sitten olette ollut nämä monet vuodet?

— Kaikkialla ja joka paikassa. Missä vain ulottuvaisuutta oli, niin sinnepäin nämä pojat aurasivat nokallaan tien. Meitä oli nimittäin kaksi Suomen poikaa ja missä vapaussota vain kärysi, niin sinne meitä, pakana vie, veti! Ja kun sitten kuulimme, että tuo suurveijari Bonaparte aikoo tarttua meidänkin maamme rattaanpyöriin, niin päättelimme, että lähdetäänpäs katsomaan, tarvittaisiinko kotona miehiä. Onhan meillä sotakokemusta, tämä rintakin tässä on täynnä kunniamerkkejä. Ja entäs tämä parrantaus täällä, se vasta kunniamerkki on. En minä puhu niistä kiluhelyistä, jotka ripustetaan vaatteiden päälle, vaan niistä jotka miekalla ja kuulilla riimutetaan suoraan nahkaan. Piru tietköön, että ne eivät aina mene umpeen, vaan marisevat yöt ja päivät, niinkuin minullakin tuossa noin — se taisi repeytyä vähän isommaksi, kun tässä yöllä jyllättiin. Senhän vuoksi minä tänne tohtorin luo tulinkin — se on minun asiani. Mitäs asiaa t e i l l ä on, leikkitoveri, hehhehheh — tarkoitan: viekö teiltä paljon aikaa, kun tohtorin kanssa puhutte asianne?

Amalia Lizellesin kasvot, jotka syvästi myötätuntoa kuvastaen olivat seuranneet puhujaa, lehahtivat tuskaisaan tummaan punaan. Krist' siunaa, miten Gussi Weckström hämmentyi! Eihän hän muuta tarkoittanut kuin että päästäisiin lähtemään sinne veljen haciendalle .

Mutta lääkärin huoneessa istui tuolinnurkalla hento, köyhästi puettu, huivipää tyttö. Hän oli Maria Johanna Matintytär Sotamiehentalosta sieltä kaukaa rajalta. Hän ei ollut täällä ensi kertaa. Tohtori tiesi, että venäläiset ja metsän pedot aina olivat heitä ahdistaneet, että heiltä oli koti palanut, että he lähteäkseen Sotamiehentalon viimeistä poikaa etsimään olivat myyneet kaikki mitä heillä oli ollut. Mutta ne olivat pian loppuneet. Kun he, isä ja tytär, väsymyksestä ja nälästä jo nääntyneinä olivat päässeet niille tienoille, missä heidän kielensä, tämän suomenkielen ymmärtäminen loppui, masensi tämä ko-

vasti vanhaa miestä. Ja silloin tapahtui, että hän eräänä aamuna havahtuessaan oljilla majapaikassa, mihin he olivat päässeet yöksi, ei silmillään enää nähnyt. Silmät olivat ulospäin katsellen terveet, mutta niillä ei nähnyt, tuskin päivän kuumotustakaan. Ainoastaan auringon valo pisti silmään niin että teki kipeää.

Kun he siinä isän kanssa nyt tuskittelivat eivätkä tietäneet, mihin joutuisivat, oli isä kuulevinaan äänen joka sanoi: ei tämä tauti ole kuolemaksi, vaan Jumalan kunniaksi ja jotta Jumalan työt sinussa kunnioitettaisiin. Ja monasti kävi niinkuin niissä lauluissa, joita isomuori oli lapsille laulanut, että närhi raksutteli siinä tienhaarassa, mistä piti astua. Tai oli jänön jäljet osoittamassa suuntaa. Ja he aivan ihmettelivät. Mutta tästä he jälleen saivat voimaa ja kävelivät aina Helsinkiin asti ja löysivät majapaikan kaupungin laidalla Töölön talon maalla, uskovaisten ihmisten tykönä. Ja isälle annettiin profeteeraamisen ja saarnaamisen lahja niin että hänen ympärilleen kokoontui paljon kansaa, vaikkeivät he ymmärtäneet hänen kieltään. Mutta hänestä kävi ulos ihmeellinen voima niin että ihmiset lankesivat polvilleen hänen puhuessaan ja ottivat opetukset vastaan, kun tytär, Marjaana ne heille heidän kielellään selitti. Eikä isä kysynyt ihmisten muotoa, vaan kaikille ennusti senmukaan kuin henki hänelle sanoi. Sattui kyllä niinkin, että lasimestari, joka oli heille tuttava, selitti muutamia isän ennustuksia sillä lailla, että jotkut korkeat rouvat siitä pahenivat . . . Tämän kaiken oli tyttönen Marjaana aikaisemmin jo kertonut. Mutta sitä vain he isän kanssa nyt surivat, ettei heitä päästetty sotamies Juhana Matinpojan puheille, sillä hänen vuoksensa ja Jumalan käskystähän he olivat tähän pitkään vaellukseen ryhtyneet. He eivät ymmärtäneet, minkätähden ei Juhanaa päästetty linnoituksesta heidän puheilleen, joskohta he sen käsittivät, ettei heitä voitu päästää sinne. He olivat, isä ja tytär päiväkausia seisoskelleet rannalla toivossa, että heidän omaisensa edes sattumalta siitä kulkisi ohi. Marjaana oli käynyt itse pormestarien ja raatiherrojen puheilla. Jos olisivat olleet

täällä luutnantti Lochtander tai eversti Jägerhorn, mutta heidät oli komennettu matkalle ... Isää vaivasi kova koti-ikävä.

Tyttö ehkä kertasi asioita, jotka hän jo aikaisemmin oli tohtorille kertonut, ja hän puhui ne tavalla, jolla toistetaan moniin otteisiin esitetyt ja jo ulkoa opitut tuskalliset sanottavat.

Olen unohtanut heidät, totesi Rosenström. Minä lupasin puhua isästä ja tyttärestä amiraalille, jonka tahdosta heidän toivonsa toteuttaminen riippuu. Häpeä kyllä: minä olen unohtanut heidät! Tuo äkkiä punastuva, laiha ja teräksen-kiinteä tyttökin näytti hyvin tietävän, että oli jätetty täyttämättä hänelle annettu lupaus, sillä hänen kirkkaankellahtavat silmänsä ja pettymyksen väre suupielissä syyttivät äänettömällä tavallaan. Hän oli tullut tänne, mutta hän tuskin enää uskoi lupauksiin.

— Tehän ette enää asukaan Töölössä? sanoi Rosenström, tunnustellen miten voisi parantaa laiminlyöntiänsä.

— Meidät karkoitettiin metsätaloon Meilahdessa, silloin kun karkoitettiin mustalaiset ja irtolaiset ja arestantit. Olemme saaneet olla vanhan saunan nurkassa, kun ei täälläpäin kylvetä. Minä olen ollut palveluspiikana talossa. Mutta nyt meidät passitetaan kruununkyydillä ... Niinkuin rosvot ja irtolaiset.

Tyttö punehtui niin, että hänen koko olemuksensa käsiä ja kynsiä myöten tuntui mustuvan.

Hän ei itke, ajatteli Rosenström, vaikka häpeä syö häntä kuin myrkky   Omituinen tyttö. Ja tämän minä saatoin unohtaa.

— Ja nyt te siis tahtoisitte tavata omaisenne, joka palvelee Adlercreutzin rykmentissä?

— Niin. Me emme voi lähteä jollemme ole häntä tavanneet. Täällä on kirja, joka minun täytyy antaa.

— Etkö sinä voi lähettää sitä? Tarkoitan: jollei amiraali sotilaallisista syistä suostuisi pyyntöönne?

Tytön silmät leiskahtelivat vihastuneina kuin polttavan

auringon kuivat ja pistävät säteet. Hänen kielensä tarttuili kurkkuun, kun hän sanoi:

— Omasta kädestäni vain annan. Se on Sotamiehentalon ainoa perintö viimeiselle pojalleen.

Koko hänen teräksinen ruumiinsa vetäytyi kokoon tehdäkseen tilaa kädelle — lujalle, päivänpaahtamalle kädelle, joka povesta otti vanhan litistyneen kirjan. Samalla seurasi vaate, jossa ei enää näkynyt mitään väriä. Se oli se, jolla sirkku jäähyväishetkellä oli sivellyt veikan pintaa ja jota hän siitä lähtien oli säilyttänyt ruumiinsa lämmössä . . . Kapea, työn kovettama käsi ojensi kirjan tohtorille ja sijoitti vaatteen takaisin povelle. Hän seisoi siinä uhmamielellä ikäänkuin moittien, että häntä ei ymmärretty ennenkuin hän nämä salaiset asiansa ilmaisi.

Kirja ei ollut raamattu, ei liioin katkismus tai virsikirjakaan. Sen kuluneessa kannessa luettiin: Charta öfver Sverige jemte Storfurstendömet Finland . .

Tytön silmät seurasivat hellittämättä kirjaa ja niiden keltainen paahde oli kuin auringon, kun se kypsyttää peltoja.

— Siinä on Aape-enon perintö veikalle, joka on sotamies. Suomalainen ei saa koskaan unohtaa tuota tienoota, minkä enon sormi on piirtänyt. Siinä on raja. Eno sanoi paljon. Puhun sen veikalle.

— Sotamiehentalo? sanoi Rosenström, varovasti aukaisten kulutettuja lehtiä ja moniin kertoihin taivutettuja sivuja.

— Niin, kun meiltä aina on oltu sodassa.

— Mutta mitä te nyt teette kotona, kun kaikki on palanutta?

— Rakennamme saunan ja sitten muutkin huoneet. Niin on aina tehty. Ei olisi hätää, jos isä näkisi.

— Te tarvitsisitte tämän sotamiespojan kotiin rakentamaan?

— Niinhän tarvitsisimme. Kuusi poikaa meiltä on jäänyt tantereille ja niiden nimiä isä yökaudet toistaa: »Juhana . . Pekka . . . Aatu . . . Anterus . . . Paavo . . . Kustu . . .» Kaikki ovat olleet Matinpoikia, niinkuin tämä viimeinenkin Juhana, minun kaksoisveljeni. Vaan .

Tyttö aikoi nähtävästi nyt puhua erikoisen raskaasta asiasta, koska hän syvältä veti henkeään ja kapeiden kasvojen piirteet jäykistyivät.

— Vaan . . . Minun täytyy ottaa aviomies, että jaksettaisiin panna koti kuntoon. Siellä on sellainen, joka minua on kysynyt vaimokseen . . . En minä hänestä pidä ja oikeastaan kaiketi häntä läksinkin pakoon. Mutta muita ei nyt ole . . . Niin, herra tohtori, olen ollut jo kovin kauan. Ei muuta kuin että jos pyytäisitte herra amiraalia päästämään veljeni . . .

Hän otti tohtorin polvelta tutut lehdet, joilla enon sormi oli kulkenut niin monen yön ja niin monen päivän tunteina. Sen saattaminen pojan omaisuudeksi oli kannattanut vaivaloisen vaelluksen läpi koko isänmaan alueen. Kartta siirtyi tottuneesti tytön pellavaisen röijyn pääntiestä sisälle ja pysähtyi miehustan kohdalle. Marjaana Matintytär solmi ankaran tumman huivinsa leuan alle ja niiasi. Rosenström ojensi hänelle kunnioittavasti kätensä.

— Minä en nyt unohda asiaasi. Sanoinhan sinulle jo — enkö sanonut? —, että isäsi sokeus, joka on tullut yhtäkkiä ilman varsinaista syytä, voi samalla tavalla mennäkin. Muisteleppa vain Jeesuksen ihmetöitä.

Tyttö tuijotti lääkäriin, silmät suurina ja avonaisina. Sydän tuntui puhkaisevan rinnan.

— Herra tohtori sanoi kyllä, mutta jos vain voisi saada sen uskon! . . . Vaan tietääkö herra tohtori, mikä minun isälleni viimeksi on näytetty? Siitä joutuu hirsipuuhun, jos se tulee kuninkaan korviin. Että miekan terällä vedetään Suomen raja Pietarin takaa ja suurten järvien takaa, missä ihmiset puhuvat samaa kieltä kuin me. Ja yksipäinen lintu tuhoaa kaksipäisen linnun, mutta uudella rajalla seisoo haarniskoituja miehiä, joiden kilvissä luetaan: vanhurskaus . . . urhoollisuus . . . kunnia . . . Onko se isässä hulluutta vai onko se viisautta?

— —

Amalia Lizelles ja Gussi Weckström kursailivat herttaisesti ovessa, Rosenströmin tehdessä heistä johtopäätöksiään. Amalia sanoi toisen kerran tulevansa puhumaan asiansa tohtorille, hän tahtoi nyt kiirehtiä tervehtimään isäänsä, että pian päästäisiin lähtemään. Eikö ollutkin ihmeellistä, herra tohtori, että he kaksi täällä odotushuoneessa pitkästä aikaa tapasivat toisensa. Tämä oli Domarbyn herran veli Gustaf, joka on ollut poissa hirvittävän kauan. He olivat pieninä hyppineet nappikuoppaa tuossa torilla. Eikö se nyt ole ihmeellistä, mutta niin ihmeellisesti voi käydä... Jollei sitä itse näkisi, niin uskoisi satuja kerrottavan. Tulen siis tänne takaisin... Auf Wiedersehen, Herr Doktor...

— Ja wohl, herra arkkiaatteri, minä ja minun toverini Paavo Matinpoika Soldat olemme tulleet pitkiltä matkoilta, koska kuulimme huhuttavan, että täällä kotona olisi odotettavissa tupenrapinaa. Ja me laskimme, että sillaikaa kun kotka ja haaskalinnut höyhentävät toisiaan, metsäkyyhkyläinen voi rakentaa oman pesän — kas, herra Rosenström, oma koti on oma koti. Ja näitä Suomen kesäöitä ei voi unehuttaa, kuka ne kerran on nähnyt. Me päättelimme, että pannaanpa sielläkin toimeen vapaustaistelu!

Kaikkia liinojaan ja takinliepeitään roimasti liehautellen sekä ojentaen jalkansa suoriksi eteensä lattiamatolle, Weckström puhui niin lujalla äänellä, että täytyi kuulua ranta-aitoille asti, puhumattakaan potilaista odotushuoneessa.

Kyllä ovatkin muodostuneet veljekset erilaisiksi, ajatteli Rosenström. Ja mitä mahdetaankaan Domarbyssa sanoa, kun Amalia Lizelles Viikin hallavalla hevosella ajaa Domarbyn pihamaalle ja jättää sinne portaiden eteen tämän suuripartaisen, liikkuvaisen ja elegantin herran? Eikä Rosenström voinut olla mielessään naurahtamatta proprietäärin loukkaantunutta hämmennystä hänen todetessaan, että kanssaperillinen ja kuolleeksi luultu veli olikin saapunut ottamaan osaansa!

— Ja wohl, missä vapaustaistelulta käryääkin, niin siellä

me, Paavo ja Gussi olemme mukana. Ja meidän verta on nyt tarpeeksi vuotanut sekä spanjalaisten että greekkiläisten ja monen muun kansan pelloille, niin että vuotakoon nyt kerta täällä kotonakin. Se on vahvaa verta, sillä Paavo tulee vanhasta sotamiessuvusta Suomen ja Venäjän rajalta ja häneltä on viisi veljeä jäänytkin riipin-raapin sotatantereille. Mutta hän itse joutui vangiksi ja pääsi karkaamaan ja piilottui nopeaan kolmimastoon, joka kappalelastissa oli matkalla Singaporeen. Ja tällä fregatilla me tavattiin ja sanottiin ensin toisillemme että 'yes' ja 'goodby' ja 'bon jour' ja 'buenas tardes', kunnekkas vihdoin Paavo itsekseen sanoi että 'perkele'! ja silloin me tiedettiin, että Suomesta ollaan ja veljiä ollaan. Paavo on hurskas mies, mutta perkelekin täytyy osata lausua paikallaan, kun mutka tulee matkassa vastaan. Pardon, monsieur le docteur, täällä meillä vaan ovat saumat ratkenneet — täällä rintaluiden kohdalla — au, au, vaatteet ovat tarttuneet kiinni haavaan. .! Ei, haava ei tahdo pysyä kiinni ja joskus se on aika kiukkuinen. Kas, vyö on mennyt paikoiltaan.

Roberta toi haaleaa vettä suuressa porsliinivadissa ja ryhtyi liuottamaan haavaa sillaikaa kun tohtori meni puutarhaan kysymään, mitä linnoituksen rouville kuului. Hänen korvissaan polki toistuvassa tahdissa nimi 'Paavo Matinpoika, Paavo Matinpoika . . .' Marjaana Matintytärhän oli tänään ensin lausunut nimen ja maailmankiertäjä Weckström lausui sen sitten, liittäen siihen sukunimen 'Soldat'. Puuttuu tosiaan nyt vain, että todetaan molempien tarkoittavan samaa miestä! Ja puuttuu vain, että vanha sokea isä järkytyksestä saa näkönsä takaisin, kun kuulee Paavo poikansa palanneen. Silloin astuu Seikkailu totisesti hurjassa hulluudessaan, mutta samalla erittäin miellyttävänä, keskelle arkista elämää, johon siltä yleensä pääsy on ankarasti kielletty — mikä ei estä viehättävää veitikkaa silloin tällöin sittenkin rikkomasta kieltoja ja hyppäämästä keskelle hyvien ihmisten käytännöllistä päivänmenoa. Horribelia romantiikkaa, sinisukka-neitojen aivontäytettä! Mut-

ta entäpä jos suloinen Seikkailu nyt tänään yhtäkkiä töytääkin pölyiseen pieneen Helsinkiin ja panee asiat paikalleen niinkuin William Shakespearen Kesäyön unelman pieni Puck? Ja Amalia Lizelles, joka todennäköisesti odottaa Klingsporin lasta, saa aviomiehen, ja Sotamiehentalon uljaat ihmiset, isä ja tytär, saavat mitä heille kuuluu? Paljastan pääni ja ristin käteni, kaikessa kuivassa kirjaviisaudessani!

— Teillä on tänään inhoittavan paljon työtä, Rosenström! kuului sinihuntuisen Sophie Hjärnen ääni valkoiselta penkiltä, keskeltä sitä nuorten pensaiden istutusta, josta Heidenstrauch ja Rosenström olivat niin ylpeät.

— Me olemme ihan kyllästyneet, Rosenström, ja aioimme juuri palata linnoitukseen! lisäsi Helena von Hauswolff. — Emme olisi uskoneet, että niin vähän välitätte meistä!

Rosenström seisoi ystävättärien edessä hymyillen ja pienillä kumarruksilla vastaanottaen nämä heidän tervehdyksensä.

— Te tiedätte, armolliseni, miten suuren rikoksen tekisin omaa hellää tuntoani vastaan, jos menettelisin niinkuin suvaitsette leikitellen lausua. Mutta sallitteko minun kiinnittää huomiotanne puutarhaan, jonka kaunistuksena paraikaa suvaitsette viipyä. Me olemme Heidenstrauchin kanssa raivanneet tämän ruman ranta-alueen. Omilla käsillämme tietysti, illoin, kun on sattunut vapaahetki. Aiomme vähitellen istuttaa tänne harvinaisuuksiakin . . . Ja kaupungin paha vanha kaatopaikka saatiin sijoitetuksi tuonne Esikaupunkitorin taakse . . .

— Kuulkaa nyt Rosenström, koska te sitten suvaitsette kuunnella meitä? Vai menemmekö takaisin tyhjin toimin? Onko se kaunista ja lääkärivalanne mukaista?

— Chère madame Sophie, näen että teidän kädessänne on tölkki sitä uutta voidetta, jonka Heidenstrauch juuri sai laivalla. Olen sitä tarkastanut ja te voitte sitä käyttää. Mutta täytyy antaa itse luonnonkin tehdä tehtävänsä — ihonne siliää siliämistään, totean sen ilolla. Käyttäkää voidetta säästeliäästi.

Rouva Sophie Hjärne asteli lääkärin vierellä kadulle asti, missä he olivat kahden, ja nosti siinä harsonsa.

— Ettekö näe, että olen peloittavan ruma. Jollette voinut minua parantaa, niin miksette antanut minun kuolla? Tiedän, tiedän mitä tahdotte sanoa: että olen kiittämätön, ettei kukaan huomaa mitään, jollen aina i t s e huomauta, että voitan Hjärnen takaisin, jos olen iloinen ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut. Johan se piikakin siellä Anna Brunowilla saarnasi 'sisäisestä kauneudesta' — kyllähän te kaikki olette olleet nopsat antamaan neuvoja. Mutta minä tahdon takaisin kauneuteni, kuuletteko! Tahdon että Hjärne on minun lumoissani, että jokainen joka tulee vastaani, ihastuneena kääntyy minuun katsomaan, että olen kauniimpi kuin kukaan muu. Näin on ollut kerran.

Rosenström hymyili ja nyökkäsi päätään.

— Enhän enää voi astua jalallani Tukholman maa-alueelle, sillä mitä ystäväni sanoisivatkaan! En ikinä enää saa nähdä kuninkaankaupunkiani! Ja minähän vasta olen nuori. Rosenström, te olette käynyt paljossa opissa, auttakaa minua! Kuulkaa, sanokaa: eikö löydy jotakin, jolla täyttäisi nuo kauheat kuopat kasvoissani? Kaikki on kuin herneiden heittämää. Oh, mon Dieu, comme je suis malheureuse! Sanokaa, olenko minä niin ruma, ettei mies enää voisi minua suudella? Tarkoitan täyttä totta!

— Rakas madame, kyllä teitä kuka mies tahansa suutelee . . .

— Suutelisitteko te?

— M i n ä? Kyllä, tietysti. Suutelenhan minä, mais certainement.

— Diable, kun te valehtelette, Rosenström. Näette tämän hirmuisen rumuuden ja laskette siitä leikkiä.

Rosenströmin huoneessa kuului kello lyövän. Hänen kasvonsa kävivät kylmiksi ja sileiksi.

— Non, madame, en laske leikkiä. Mutta sanon vieläkin, että nyt voitte oman tahtomisenne voimalla saada uuden ja

entistä arvokkaamman kauneuden — sisällisen. Tällä te lumoatte miehenne ja meidät kaikki muut. Entinenkin kauneus, jota pidätte niin tavoiteltavana, palaa, kun rauhoitutte. Teille on ehkä pantu tallelle jokin suuri tehtävä.

— Kuulkaahan, tohtori, olen saanut tietooni, että Venäjän keisarinnat olisivat keksineet erikoisen vaikuttavia ihomaaleja . . .

Rosenström kohautti olkapäitään ja painoi hymynsä yhä tiukentuvien huulten väliin.

— Mahdollista. Mutta tokkohan ruotsalainen aatelisnainen ja upseerinrouva haluaisi käyttää niitä.

— Te olette sietämätön!

Sophie Hjärnen huntu laskeutui jälleen kasvoille. Hän lausui kirosanan, jota eivät linnoituksen ylhäiset naiset vieroneet, kun he todenteolla suuttuivat: perkele. Sitten hän alkoi silmillään etsiä venettä, jossa oli tänne tullut. Soutajaa ei näkynyt missään.

— Sallikaa minun saattaa teidät ystävättärenne luo, madame, pyysi Rosenström, tarjoten käsivartensa onnettomalle naiselle.

Sophie Hjärne oli syvästi onneton!

Vaan mikähän huuslaari se olikaan kuronut kokoon tämän kaukomatkaisen herran haavat? Ettei hän vaan itse olisi parsinneulalla ja seililangalla niitä vetänyt yhteen, kun niitä näin poikin ja pitkin oli hankkinut ruumiiseensa. Roberta, tohtorin naisellinen käskyntäyttäjä, alkoi toimittaa, että jo olisi aika asettua tänne kotiin ja mennä naimisiin: oliko täällä puute koreista tytöistä. Ja isänperintökin piti jo ottaa haltuunsa, täytyihän Domarbyn herran ja hänen veljensä tasata nuorimman veljensä kanssa. Vaikka näin ulkopuolisen kyllä oli vaikea ymmärtää, että veljekset saattavat olla niin erilaiset! Vaan meri ja sota ne kyllä voivat miehen niin muuttaa, että joskus oman äidin on vaikea poikaansa tuntea, kun ammoin

kuolleeksi luultu ihkasen elävänä palaa. Ja sellaisissa tapauksissa kyllä joka kerta koko kaupungissa kävi kuin myrskytuuli tai iloinen ruistalkoitten hummaus, joka kuului laidasta laitaan kaupunkia ja siitäkin kauemmaksi... Mutta tohtoripa joutui tuolla jälleen viipymään, tuon linnoituksen kapteenskan esittäessä asioitaan. Niinpä kunnianarvoisa herra Gustaf Weckströmkin sillaikaa ennätti kertoa ja kuullakin yhtä ja toista.

Ennen iltaa tiesi koko Helsinki hänen rikkaana leskimiehenä, sormet täynnä kalliita sormuksia palanneen kotiin ja hänen mukanaan sen kaupungista passitetun ylämaan ennustajamiehen pojan, joka mies oli täällä herättänyt pahennusta ja jonka poika oli joutunut sotavangiksi, päässyt karkaamaan ja sitten kierrellyt maailmaa.

Helena von Hauswolff viipyi kauan Heidenstrauchin kaupassa, läpikäyden kaikki mitä viime laivoilla oli tullut, vaatetavaroista aina hajuvesiin ja ihovoiteisiin asti. Heidenstrauch suorasukaiseen tapaansa ärsytti häntä lupaamalla lähettää laskut everstille — miksei eversti saisi tietää, että everstinna ostoksillaan halusi tuottaa miehelleen iloa?

Hän rohkeni korkean upseerin rouvalle sanoa tämän vasten kasvoja! Jesses, miten Helenaa suututti! Mitenkähän paljon Heidenstrauch mahtoikaan aavistaa siitä, ketä Helena von Hauswolffin koko ilahuttamisen-halu tarkoitti? Mitä tiesivät tai aavistivat uteliaat kaupunkilaiset ja naapurit linnoituksessa? Olikohan ehkä pian tulossa sekin hetki, jolloin Hauswolffkin alkoi aavistaa jotakin?

— Kas niin, Heidenstrauch, naurahti Helena ravistellen kiharoitaan, — olkaa kiltti nyt! Mehän aina olemme olleet niin hyviä ystäviä.

— Ja-aa, meine Gnädige, aber Ordnung muss sein. Järjestys täytyy olla.

— Mutta koska minä sitten haluaisin olla iloinen ja kaunis, jollen nyt kun olen nuori!

Helena von Hauswolff ei kuitenkaan enää ollut iloinen. Mitäpä korut ja kauniit vaatteet merkitsivät, kun ei hän saanut tavata ainoaa rakastettuaan! Hän rakasti, rakasti ensi kertaa elämässään, vaikka hänellä olikin kaksi lasta. Ja Carl Wilhelm Reuterskjöld rakasti hänkin ensi kertaa elämässään, ja siitä lähtien jolloin he tämän käsittivät, oli koko heidän olemassaolonsa yhtä ainoaa riuduttavaa kaipausta ja odotusta. He pyrkivät sieluineen ruumiineen rakkautensa täyttymyksen hetkeä kohden. Mutta sepä olikin suunnattomien vaikeuksien takana, ikäänkuin koko maailma olisi liittoutunut kiusaamaan heitä vartioinnillaan, uteliaisuudellaan, salakavalalla yllättämistaidollaan ja pirullisella vaanimisellaan. Kaikkialla oli joku, kaikkialle tuli joku, kaikista ikkunoista saattoi katsoa ulos, Viaporin kallioillakin kävelivät vartiat yötä ja päivää. Niinpä olivat heidän polttavan hellyytensä ilmaisut pakosta supistuneet hyvin vähäisiksi. Hengessä he himoitsivat toistensa omistamista, mutta heidän huulensa tapasivat tyhjän ja heidän syleilynsä jäi unennäöksi. Sophie Hjärnellä ei enää ollut kenellekään osanottoa ulkopuolella oman onnettomuutensa. Anna Brunow oli luovuttanut keltaisen budoaarin Stavalle ja Lindeblomille, joiden rakkaus tällä haavaa ilahutti hänen mieltään. Hitto vieköön sellaisen ystävyyden. Tarvitsivatko muka Stava ja Lindeblomkin salaista kohtaamispaikkaa! Mitä sellaiset tiesivät rakkaudesta? He olisivat saattaneet rakastella vaikkapa raatihuoneen portailla. Toista oli tämä lemmenhurma, jonka vaatimukset olivat korkeammat kuin kaikki kiellot ja käskyt. Mutta tällaista tilaa ei kukaan jaksa kauan kestää, tämä on niitä luonnonmahteja, jotka murtavat kaikki esteet ja ottavat omansa. Helenalta on häipynyt kaikki paitsi Carl Wilhelm Reuterskjöld. Kaikki, mikä ennen oli jonkin arvoista, on mennyt mitättömäksi ja jäänyt mittaamattomien matkojen taakse. Hän ei elämältä pyydä mitään muuta kuin uupua Carl Wil-

helmin syliin. Mitä ihmiset sanovat, ei tässä lopulta merkitse mitään. Hänen miehensä ja lastensa »oikeudet» ovat tyhjää tämän hänen suuren oikeutensa rinnalla. Linnanpihalla saattaa joka hetki nähdä naurettavat sanat: kunnia, hyve, hyvä omatunto — ei tietänyt mitään rakkaudesta se mies, joka nämä tyhjät sanat piirsi elävien ihmisten luettaviksi. Vain tämä yksi käsky on Helenalle tottelemisen arvoinen: kuulua Carl Wilhelm Reuterskjöldille. Hänelle kuuluu jokainen hänen hengenvetonsa, jokainen hitunen hänen olentoaan. Aamuisin hän nousee toivossa, että tämä päivä olisi päivistä onnellisin, nimittäin se, jolloin hän kokonaan kuuluu armaalleen. Ja illoin hän rukouksillaan koettaa jouduttaa tuota samaa onnellisinta päiväänsä. Vaan odotus on kauhea eikä kukaan auta! Kuinka monet kerrat hän on Rosenströmiäkin lähestynyt toivossa, että saisi häneltä jonkin neuvon. Mutta lääkärit, parhaatkin, näyttävät tietävän niin vähän.

Samoilla tunneilla, jolloin Helena von Hauswolff kesäkuumassa taivalsi Helsingin tunkkaisia ja pölyisiä katuja, päämääränään keltainen budoaari, astui entinen kersantti Kellberg Stockhusin vankikellarista, epäilevästi ihmetellen tätä yhtäkkistä vapauttamistaan ja siristellen silmiään armasta auringonvaloa kohden, mutta aavistamatta, että poliisimies näkymättömästä etäisyydestä häntä seurasi. Tottuneena puhelemaan yksikseen, hän nytkin haukuskeli kruununvarkaita ja rakastuneita, joiden piti hinnalla millä hyvänsä ostaa kalliita lahjakoruja. Kuka vastaan tuli, sai häneltä näistä kuulla jonkin sanan. Kun Kellbergillä oli huutava nälkä, niin hän hoippui ensimäistä ovea kohden, missä tiesi olevan ruokaa saatavana ja päätti heti syötyään lähteä linnoitukseen katsomaan poikaansa.

Vaan nytpä kuului kavioiden töminää ja tomupilvessä tulla nelisti Hämeenkatua ratsastaja, jonka jokainen helsinkiläinen helposti tunsi kuriiriksi. Näin ne aina tulivat, hevonen mä-

räksi ajettuna ja miehellä jossakin parhaimmassa piilossaan kirja, joka tiedoitti sotaa ja rajamellakkaa. Erik Kellberg unohti siinä samassa sekä nälkänsä että poikansa, kiirehti suoraan komendanttitalon pihalle ja viipyi siellä niin kauan, että hänen salaisen vartiansa piti mennä itse pihaan katsomaan, olisiko hän päässyt karkaamaan. Ei, täydessä jutun-vireessä lasimestari puheli kuriirin kanssa tämän juottaessa hevostaan, eikä epäillyt mitään, kun vartiamies pyysi häntä tulemaan kaupungin kellariin tapaamaan kaupungin lääkäriä tohtori Rosenströmiä. Jahah-jaa, sehän sopikin erinomaisesti, siinä kellarissa, mistä hän vasta tuli, ei rasitettu ihmistä ylensyömisellä, ja hänellä oli kova nälkä.

— Jahah-jaa, joko herra tohtori kuuli, että rajalla taas on rapisteltu? Kuriiri vasta ajoi komendanttitaloon ja mistäs muusta kysymys olisi ollut kuin tiikerikissasta, joka jälleen nostaa kuonoaan ja nuuskii. Jahah: savua ja verta rajalla, nuuskii tiikerikissa. Ja tuskinpa luutnantti Lochtander enää linnoituksen jää-ajoissa käy kilpasille kaunotarten kädestä ja sydämestä. Hän on nyt suomalaisen paimentytön takia tappanut ryssän. Jahah, eikö ymmärtänyt luutnantti, ettei kuninkaallisen Adlercreutzin rykmentin luutnantti saa olla niin tuhma ja herättää tiikerikissaa jonkin tyttö-tollon vuoksi. Mutta luutnantti tuleekin sieltä ylämaasta, missä morsiamet odottavat sulhasiaan vuosikymmeniä kotiin sodasta ja piikaset iloitsevat — jahah, iloitsevat — puujalkojen kopinasta kuin linnunlaulusta. Jahah, ja neitoset riemastuvat, kun silmä-puolikin heitä pyytää, sillä oikeat ja täydet miehet ovat jääneet riipinraapin pitkin tämän maanosan taistelukenttiä. Jahah, näin minä tämän saman Lochtanderin kotipaikoilla sellaisia naisia, ettei syöksy mies onnettomuuteen, jos sellaisen ottaa. Ja näin minä siellä sellaisenkin miehen, joka mustuneelta kartaltaan kyseli: minkävuoksi sinä taivaallinen Isä asetit Suomen maan sellaiselle kohdalle maailman palloa, että miesten aina pitää olla sodassa ja rapinassa? Jahah-jaa, aika rapina siellä taas oli ollut ja

ylämaan luutnantti heilui kuin hullu. Ja ainahan sieltä on tultu Ruotsin puolelta ottamaan mitä mieli milloinkin on tehnyt, milloin jonkin lesken elikkoa, milloin venettä, milloin verkkoa. Mutta nytpä syksyllä hävisi ihminen — jahah, sellainen keskenkasvanut paimentyttö. Jo kesällä oli ollut ryssille niin mieleen, että tytön oli pitänyt piileillä. Mutta sattui sitten niin, että luutnantti Lochtander miehineen oli kortteeria siinä samassa talossa. Ja luutnantti suuttui niin, että vaahto suusta pursui, kun naapurista tultiin sanomaan, että piikanen oli suu sidottuna ja ruumis raadeltuna viskattu suolle — koirat sieltä löysivät. Jahah, luutnantti läksi heti liikkeelle kylän väen kanssa. Ja niin oli kuin kerrottiin. Ja Lochtander vannoi siinä raiskatun ruumiin ääressä, ettei se mies enää päivää näe, joka tämän teki. Ja mitäpä nämä Suomen miehet tutkintoja ja tuomioita tarvitsivat, tiesiväthän kaikki sen Vasselin ja hänen orpanansa, jotka kesällä jo olivat yrittäneet tyttöä. Jahah-jaa. Mutta nyt tsaari katsoo, ettei tee yhtikäs mitään, jos tyttö Ruotsin — nimenomaan Suomen puolelta — nutistetaan suohon, vaan Vasselien henki vaatii sotaa. Ja Lochtander sanoo, että suomalaisen paimentytön häpäisy myöskin vaatii sotaa. Jahah — pitääkö sodan siis todenteolla syttyä? . . . Kumminkin luutnantti nyt alamaisella supliikilla vetoaa hänen majesteettiinsa ja vaatii rajalle parempaa turvaa. Uskooko joku tätä turvaa annettavan? Ei anneta, ei! Jahah-jaa, joka tapauksessa luutnantti Lochtander, tuo paimentytön nuhteeton ritari kerran rumasti arpinaamaisena tulee ajamaan sisään Hämeen tulliportista, sillä kahakassa hän sai aika haavan, sanoi kuriiri. Luuleeko joku Stava de Freesen pyörtyvän surusta? Tämä kaunotar on löytänyt lohduttajansa. Ehkäpä hänenkin kalliit korvarenkaansa ovat maksetut kruunun lankuilla ja hamppuköysillä — jahah, Kellberg pysyy sanoissaan, vaikka häntä vielä kerran venyteltäisiinkin Stockhusin alimman kellarin alimmalla lavitsalla. Lankkuvarkaat vannovat tunteellisia valoja Valhalla-veljesten pääkallojen kaut-

ta. Lochtanderin pää voi joutua paalun nenään Brunkebergille — jahah-jaa, sillä tsaari pitää lepyttää Lochtanderin päällä. Erik Kjellberg, kuuntelet mielelläsi omaa ääntäsi, sen olet oppinut Helsingin Stockhusissa. Herra tohtori on kestinnyt häntä — kost' Jumala — erittäin runsaasti, niinhyvin ruualla kuin juomalla. Tottumattomalle hyvyys menee päähän! Jahah-jaa, herra tohtori, minulla oli suomalainen äiti. Hänellä oli aina huoli, miten tämän maan kävisi ja hän nousi vuorille katsellakseen sinnepäin missä Suomi oli. Ja minä olen hänen poikansa, jahah-jaa. Minkätähden toisille kansoille on pantu niin pahat rajat? Tuossa on Venäjä, tuossa on Ruotsi, mutta keskellä on raja ja rajalla makaa Sodan punaharjainen tiikerikissa, jahah-jaa. Tuolla ylämaassa on talokin, jonka nimeksi on pantu »Sotamies» — onko moista kuultu! Mutta eikö voisikin koko tämän minun äitini maan nimenä olla Sotamies?

Yhtäkkiä hän lakkasi sekä syömästä että puhumasta, hääti kärpäset kasvoiltaan ja tuijotti lääkäriin, joka istuen häntä vastapäätä ei kertaakaan ollut häntä keskeyttänyt.

— Jahah-jaa, mutta minkä vuoksi te, herra asessori, osoitatte tuomitulle vieraalle miehelle näin paljon ystävällisyyttä? Minä olen juonut tuon pullon tyhjäksi, ja aloittanut tämän, te olette vaan tuijottanut minuun. Kuulkaa, oletteko tekin luvannut antaa minusta todistuksen, että olen hullu ja tarkkaatte minua tuosta? Jos niin on — jahah-jaa —, niin helvetti ja kuolema minut nielkööt . . .

Rosenström laski kätensä pöydän yli Kellbergin laihalle valkoiselle kädelle.

— Jos minä jonkun todistuksen kirjoitan, niin se tulee sisältämään, että te olette täydessä järjessänne.

— Ah, miten tekee hyvää kuulla! Hyvyys menee kuin lääke sydämeen. Jahah-jaa.

Tämän pitkän päivän illansuussa ilmestyi taivaanrannalle Kaupunginlahden näköpiiriin laivanmastoja, joiden keveä kei-

nunta ja välkähtely suvisen autereen sinessä sisälsi kaupungin asujaimille alati uuden ja ainokaisen houkutuksen. Kaukonmatkainen laiva kiemaili etäisyydessään kuin odotettu morsian, luvaten yllättäviä iloja, helyä ja hekumaa, auringonmaiden syötävää ja juotavaa, laulua ja hyppyä. Jokin viiri hulmahti, jokin purje välähti. Ei minkään rumpalin kehoitus olisi voinut aikaansaada niin tottelevaista liikehtimistä rantaa kohden. Juostiin, riennettiin, heitettiin huolet hiiteen, paisutettiin rintaa, päästettiin äänet soimaan. Sotamiehentalon yksinäisen tyttösenkin riisti vauhti mukaansa. Kukaan ei tässä vilinässä ollut yksinään, jokainen saattoi lyöttäytyä toisen seuralaiseksi, tuupata häntä kylkeen tai lyödä kätensä lappeella olkapäälle, sekä kovalla äänellä ilmaista arvelujaan laivasta, kaupungista, kesän menosta ja koko tästä mukavasta nuoruudesta. Vasta tuollaisen hiljaa liukuvan kesäisen laivan lähestymisessä näytettiin ihmisille, mitenkä rehevästi nurmenkukkaset työntyivät kaduilta ja kujilta ja mitenkä iloista on elämä!

Tunnin sisällä täytyi Rosenströmin atestin olla amiraali Cronstedtin käsissä. Sillä kun tiedettiin amiraalin yhä olevan komendanttitalossa, niin tohtorin palvelija vei sen sinne ja itse eversti Wirgin otti vastaan kirjeen.

Rosenströmin palvelushenget tulivat, ensin toinen ja sitten toinen isäntänsä luokse ja pyysivät lupaa päästä rantaan. Rokonarpinen Pitcéen löysi tuotapikaa Katajanokan timperejä heilumaan käsivarsiensa varaan ja Roberta hikoili Heidenstrauchin palveluspiikain käsikynkässä. Kaupungin medicus istui puutarhansa valkoisella penkillä, samalla paikalla, missä linnoituksen rouvat aikaisemmin olivat istuneet. Kaupunkilaisten iloinen ja roima vilinä vuoti hänen ohitsensa kuin lähdössä meren juhliin tulikuumana kiekkona laskeutuvan auringon alla.

— Nun Rosenström, huusi Heidenstrauch, yllään valkoiset

röyhelöt ja hopeasolkiset kiiltokengät, — yksinännekö te olettekin? Eikö teille pitänyt tulla naisvieraita?

Mutta hän ei odottanut vastausta, vaan hymyillen ja tanssijalkaa tavoitti maamiehensä Schwartzin, jonka kauppapuoti oli ylempänä torin varrella ja jonka hän kaukaisesti tunsi pyrkivän salaiseksi kilpailijakseen. Molempien kasvoista selvään näki, että laiva tuli heidän kotimaastaan.

Naisvieraita — niin kyllä. Mutta tuon kelpo musicuksen vuoksi meni nyt tämä ilta myttyyn. Ja hän, Rosenström oli siitä todenteolla iloinnut. Outo saamattomuus piteli häntä siinä paikallaan, vaikka hän hyvin olisi voinut lähteä muiden mukana. Hän tunsi hengessään, että komendanttitalolla oltiin hänen atestiinsa tyytymättömiä ja että »kuninkaan sukulainen» ehkä jo ennen yötä suljettaisiin siihen pimeyteen, josta hänet hetkeksi oli päästetty.

Minä luulenkin, ajatteli hän yhtäkkiä, että aina tulen häissä esiintymään sulhasen uskottuna, mutta en milloinkaan sulhasena. Ja hän kuvitteli, että olikin aika mukavaa istua tässä syrjästäkatselijana, kun muut kiirehtivät kesän iloihin. Mutta hän ei voinut iloita yksinäisyydessään.

Ja hänen sydämensä hypähti lapsellisen iloisesti, kun Lovise Kuhlberg ja Magdalena, syntyään Heidenstrauch, ilmestyivät vihreän säleaidan taakse ja huhusivat hänelle hyvää iltaa. He olivat tulleet niin surullisiksi, kun he saivat tohtorin kirjelipun kieltoineen, ja päättivät ikävissään lähteä katsomaan laivoja. Koko puutarha täyttyi nyt yhdellä hetkellä lintujen sirinästä ja viheltelystä. Ei ollut paljon väliä sillä, puhelivatko linnut vaiko nuo molemmat naiset. Toinen oli sinisessä puvussa, toinen punaisessa. Toisella linnulla oli punainen rinta ja toisella kellahtava. Kaikki lauloivat tässä kukkivassa tuoksuntäyteisessä kesäillassa.

Vanhempi naisista, Magdalena Kuhlberg koetti johdattaa keskustelua johonkin määrättyyn suuntaan, kunnes hän vihdoin, erinäisten estelyjen ja ujostelemisien jälkeen Lovisen puo-

lelta, veti esiin kuvan, jonka oli säilyttänyt kauniissa helmilaukussaan: musta silhouetti kellahtavalla kartongilla.

— Tunteeko tohtori? hymyili rouva Magdalena. — Lovise leikkasi tämän jo talvella, silloin kun tohtori oli meillä yhdessä herra Kressin kanssa. Hänen soittaessaan te istuitte aivan hiljaa ja teidän päänne varjokin pysyi hiljaa. Silloin Lovise vangitsi teidän varjonne.

Tuntuupa nyt vangitsevan itse miehen!

Rosenström näki hienon työn, mutta hän näki ennen kaikkea punehtuneen tytön ja tiesi, että h ä n, eikä kukaan muu, on oleva hänen vaimonsa ja lastensa äiti. Lausuessaan rehellisesti tarkoitettua kiitostansa hän totesi, että tuolla suloisella tytöllä siis oli toinenkin synnynnäinen lahja kuin musikaalisuus, kuitenkin niin käsittäen, etteivät n ä m ä hänen etunsa olleet muuta kuin koristuksia hänen hurmaavan naisellisuutensa ympärillä.

Molempien naisten kesken syntyi mitä herttaisin riita. Toinen halusi näyttää useampiakin Lovisen tekemiä silhouetteja ja toinen vastusti tätä kaikin voimin, vakuuttaen, että hän vain ajanvietteeksi oli näperrellyt saksien ja paperinpalasten parissa. Ei, ei, ei saa näyttää s i t ä kuvaa! Eikö Magdalena ollut ymmärtänyt, että nämä kuvat olivat syvä salaisuus? Sinä paha, ilkeä Magdalena! Rosenström nauroi katsellessaan laakeriseppelin koristettua varjokuvaansa — joka nähtävästi tähtäsi tuleviin promotiojuhlallisuuksiin. Mutta mistä tyttö oli saanut vihiä hänen väitöskirjastaan?

— Tietääkö tohtori, sanoi Lovise Kuhlberg yhtäkkiä hyvin hämillään, — että minulle ennustettiin jotain kummallista sinä päivänä jolloin tohtori muutti kaupunkiin?

— Saanko olla utelias? Kohtasinhan teidät tulliportilla . . .

— Ei, ei, ei se ollut mitään . . . En sittenkään voi kertoa.

Vihreä talo vihreine säleaitoineen, valkoisine porttineen ja nuorine naisvieraineen tuntui vetävän puoleensa tohtorin tuttavia, niinkuin hunajainen kukkaniitty vetää mettiäisiä. Kress

astui alas laivasta, katseli hetken uhmaavaa suurisilmäistä ja ruusuposkista vedenneitoa, joka keulastaan ikuisesti tuijotti ulappojen etäisyyksiin ja katseli myöskin syntymäkaupunkinsa Danzigin nimeä, jonka yläpuolella suurin auringonvärisin kirjaimin luettiin: Königin Louise, ja tuli sitten suoraan Rosenströmin taloa kohden. Sinne suuntasi askeleensa myös eversti Fredrik Jägerhorn, jonka pitkä vaalea sotamies oli soutanut linnoitukselta rantaan. Naiset istuivat penkillä, herrat seisoskelivat puhellen. Tuskinpa kukaan siinä iloisessa väentungoksessa kiinnitti huomiota ylämaan Sotamiehentalon poikaan ja tyttäreen, jotka yhtäkkiä, odottamattaan joutuivat vastatusten ja jäivät katselemaan toisiinsa ikäänkuin heidän sieluilleen olisi näytetty rakkainta unikuvaa.

— Veikka!

— Sirkku!

Ja he pitelivät toisiaan kädestä ja kulkivat ihmisvirran mukana ja luulivat olevansa siellä kotona, missä olivat syntyneet ja kasvaneet.

Mutta puutarhassa olivat Lochtanderin urotyöt kaikkien huulilla. Varovaisuuteen kehoittavien tietojen uhalla olivat hän ja kymmenkunta kylän poikaa tuhonneet kokonaisen ryssäläispataljoonan, joka oli, niinkuin kyllä tiedettiin, lähetetty ryöstämään Ruotsin puolelta sata sisukasta naista pajareille jalkavaimoiksi. Näitä oli jo tsaari Pietarin aikana kohteliaasti anottu, ja nimenomaan suomalaisten heimosta, mutta lähettiläät olivat otetut pilkaten vastaan. Ja nyt ei enää anottu. Vaan luutnanttipa oli saanut venäläisten ryösteretken tietoonsa ja rajalla olivat hänen sissinsä vartiossa. Vaikka sodan vaara tällaisen leikin kautta olikin jälleen käynyt uhkaavammaksi, niin miehekäs ottelu aina sytytti mielet. Niinpä katsottiin, että nyt oli tullut aika ylentää ikuinen luutnantti Lochtander kapteenin arvoon. Ja myöskin Valhalla-seura oli — niin kuiskailtiin — päättänyt ottaa hänet yhteyteensä. Lochtanderin oli kuitenkin vaikeaa jättää vartiopaikkansa eikä

häntä kuulunut tulevaksi, vaikka hänelle kaksikin kertaa oli lähetetty stafetti. Piti toki varoa ärsyttämästä vaarallista naapuria, varsinkin kun yleiseurooppalainen tilanne näytti johdattavan sotaa pohjoista kohden.

Kaikkien hämmästykseksi käveli mister Gustaf Weckströmkin toverinsa Soldatin kanssa ihmisjoukossa laivarannalla — niin lyhyeenkö hänen vierailunsa Domarbyssa siis olikin päättynyt? Vasta päivällähän hän oli lähtenyt Viikin talousmamsselin kaleeseissa. Vaan paljonpa hän oli ennättänyt tälläaikaa toimittaa: Amalia Lizellesin sormessa oli nähty suuri säihkyväkivinen sormus! Jos tämä vaan oli totta, niin siitä oli totisesti syytä iloita. Malja Amalian ja hänen misterinsä kunniaksi! Ei enää voinut olla kysymys Kuutamosonaatista, nyt sopi Fredrik Kressin soittaa aurinkosonaatti! Oli taas saatu kaupunkiin suolaa ja viljaa. Ja kaunottarillekin oli tullut ainutlaatuisia voiteita suoraan Pariisista . . .

Sitten kun tohtorin vieraat olivat lähteneet sisälle huoneisiin, tuli mister Weckström ystävineen puutarhan penkille, ja kun hän näki sotamiehen kävelevän edestakaisin talon edustalla, käski hän hänetkin istumaan — mahtuihan siihen kolmekin ja tyttökin mahtui! Juhana Matinpoika Sotamiehentalosta istui siis sisarensa kanssa siinä Paul Mathiasson Soldatin vierellä eikä suinkaan puhunut monta sanaa, yksikantaan vaan vastasi, kun mister jotakin hänelle sanoi.

Deuwel sentään, minkä linnaluolan oli itselleen muurannut hänen veljensä! Leiwen Gott, niin siellä oli kuin Spanjanmaan tyrmissä. Ja siitäkö ukko suuttui, kun kuuli, että Gussi oli kihlannut Amalian. Sanoi, että antaa kaiken heritaginsa eli perintönsä sisarentyttärelleen, joka menee naimisiin Helsingin tohtorin kanssa, mutta Amalialle ei mitään! Ja, t'is su so, as't is. Aan hem kun je, donders nog toe, toch niets meer Veranderen! Sanoi, että Lovise Rosenströmillä pitää olla salongissa sisustus franskojen maasta ja sohvilla ja tuoleilla ja kaapeilla jalopeurojen jalat — ihhihhih sitä Thiergartenia, missä se pari viettää avioelämää!

— Kihlaa sinäkin, Påvel-poika, yksintein! Tämän kotimaan tytön suukin maistuu puhtaammalta kuin noiden maalattujen ulkomaanlintujen. Haaskoja ne ovat.. Mutta pistä sormus Suomen tytön sormeen ja ... Niin siinä sinulla on meren hurma ja kaikkien vapaustaistelujen kuolemanratsastukset, ja lapsenkätkyen maitoinen makeus ... Goodby! ... Menen katsomaan, joko Helsingin tohtori on kihlannut domarbylaisen sisarentyttären. Deuwel sentään, pitäähän hänelle kertoa, että hänen häävuoteensa marssii franskalaisilla jalopeurankäpälillä avioelämänparatiisiin. Kaikkeen se veijari pystyy, se arkkikelmi sieltä Ajacciosta, joka on lainoppineelta isältänsä oppinut kansojen vapauden tuhoamisen! Mutta olemmepa me tulleet, me Paul Mathiasson Soldat ja Gustaf Mathiasson Weckström tulella ja miekalla vastaanottamaan kansojen sortajaa ... Ja me näemme myös, että kaukaa sorron takaa kohoaa kansojen liberté. Ja duivels sentään, mitenkä suloiselta käryääkin kuonoomme vapaus. Duivels, Teufel, diable, caramba, perkele — kaukana näen meidänkin kansamme libertén. Olen juovuksissa, kun sitä etäältäkin katselen ... Mutta odottakaa ...

Gustaf Weckström jäi vihreän talon ovelle ja rupesi siinä laulamaan. Sillä sisältä kuului ihanaa soittoa, aivan kuin laineet olisivat liplattaneet Cap Hornin punaisiin louhikkoihin ... Hänen rinnassaan soitteli vanha laulu, jota sotamiehet olivat laulaneet Amsterdamissa, sillä paikalla, missä prinssi Egmont mestattiin ... Tyranni oli hänet mestauttanut hänen vapaudenrakkautensa tähden ...

Yhtäkkiä lakkasi sisällä soitto, ovia aukaistiin, kasvoja ilmaantui ikkunoihin. Gustaf Weckström käänsi silmänsä veden puoleen, näki molemmat miehet vierekkäin puutarhan vihannassa, näki hennon tytön heidän vierellään ja vetäisi käteensä suuren hattunsa.

— Påvel Mathiasson Soldat ja Juhana Matinpoika Sotamiehentalosta, sanoi hän, vielä tätä lausuessaan hyräillen vanhan vapauslaulun säveltä, — tutkikaappa toisianne, ettekö mah-

da olla veljeksiä, piru vie. Duivels nog toe: naamataulutkin ovat samasta verstaasta . !

Hän joutui Rosenströmin huoneisiin, missä etelämaiden perhoset hänet lumosivat kovaääniseen ylistelyyn ja iloiseen kiroiluun. Nämäpä täytyy näyttää hänen morsiamelleen, jotta tämä saisi käsityksen siitä loistosta, missä hänen leikkitoverinsa Gussi haciendallaan hekumoi, kun suuret lentävät torakat, sisiliskot ja skorpionit suhahtelevat hänen korvissaan aivan kuin kymmenien kansojen kielet merimiehen ympärillä hänen päästyään satamaan. »Amaliaa, Amaaliaa mun sydämeni ikävöi. Hänen huuliaan, näitä ruususiaan, mun huuleni ikävöi.» Kress kääntyi pianotuolilla ympäri ja katsoi otsa rypyssä siihen kulmaan salia, mistä haikea merimieslaulu oli kuulunut. Mutta sitten hän rupesi nauramaan — hahhahhah, mistä olikaan tänne tullut tämä hauska mies?

Jägerhorn ja Heidenstrauch puhelivat kansojen valloittajasta Napoleon Bonapartesta. Ei yksikään saksalainen keisari ollut niin ymmärtänyt nujertaa Saksanmaan ruhtinaita kuin tämä korsikalainen asianajajan poika. Uuden ajan tuloa täytyi tämän loistojättiläisen valmistaa.

— Kanalja! huusi loistoperhosten kaappien äärestä mister Weckström. — Kaiken vapauden pahin uhka! Oikeuden sortaja, kelmi, kanalja . . . !

Heidenstrauch maisteli, varovaisesti tunnustellen, viimeksi saapuneen viininsä makua.

— Hänet taivutetaan aikoinaan! Hänestä tulee vielä ein Erwecker der Nationen, kansojen herättäjä . . Hekumoikoon hän vaan voitoissaan. Hänen voittojensa verisistä tantereista nousee vapauden vaatimus kuin satoisa siemen. Meidän suuri yhdistynyt Saksakin nousee siitä . .

— Ja sillä ikuiset kadehtijat idässä ja lännessä. Ikuinen sota. Aivan niinkuin meillä suomalaisilla. Minä puhun tässä sittenkin Suomen kansasta, koska minä siihen uskon. Se on nyt niin pieni, niin halveksittu ja vailla nimeä. Mutta kerran

meillä tulee olemaan nimi, koska meillä on tehtävä täällä Euroopan rajavartiana . . ! Eihän meistä toki kukaan näe kohtalomme päämääränä personaaliunioonia Venäjän kanssa, jota meille on sieltä päin tarjottu. Vapaus, vapaa maa ja vapaa kansa — se on meidän päämäärämme. Yli aikojen minä sen näen . . . !

— Leve de vrijheid! huusi mister Weckström. — »Allons enfants de la patrie . . .»

»P a m . . . p a m . . . pampparararamppam p a m . . .
Pam-p a m pparam, pam-p a m p param . . . pam-
p a m pparampp a m . . .»

Kress soitti marssinsa sävelen suurissa akordeissa ja lauloi koko komealla äänellään niinkuin hän joskus, vaikkakin harvoin, lauloi Helsingin kirkossa, kun ei ollut jäätävän kylmä eikä tukahuttavan kuuma.

— Tässä nyt puhkesikin esiin se S u o m e n m a r s s i, jota luutnantti Lochtander aina on minulta vaatinut! P a m . . . p a m . . . p a m pparararamppamp a m.

Kapteeni Lindeblom, joka morsiamensa ystävättären, kapteeninrouva Magdalena Kuhlbergin kanssa istui tunteellisessa keskustelussa Rosenströmin odotushuoneen penkillä, lausui soittajalle:

— Mestari Kress on nyt tehnyt niin hyvän marssin, että sekä me adlercreutziläiset että porilaiset tulemme siitä kiistelemään. Mitä Suomi marssilla tekisi? Onko mitään Suomea? Suomi — mikä se on?

— Nuori mies, puhui Jägerhorn vastaan, — te taisitte saada ylennyksenne hiukan liian aikaiseen. Suomi on se maa, missä puhutaan suomenkieltä ja mikä on asetettu puolustamaan tätä kohtaa Euroopan kartalla.

»P a m . . . p a m . . . pampparararamppamp a m . . .»

Nyt seisahtui mister Weckström kapteeni Lindeblomin eteen, käsivarret ristissä yli rinnan.

— Tuolla penkillä, tuolla noin, istuu kaksi veljestä. He

eivät ole koskaan nähneet toisiansa. He puhuvat suomenkieltä. Vive la liberté! Duivels nog toe, kuinka sisaruksilla on paljon puhumista!

Kun Lindeblom nyt kiihtyneenä siirtyi daaminsa luota puolustamaan kantaansa, havahtui rouva Magdalena huomaamaan, että niinhyvin Rosenström kuin seitsentoistavuotias Lovisekin yhä puuttuivat huoneesta. Hän oli kyllä huomannut Rosenströmin uskoneen Loviselle jotakin tehtävää asuntonsa sisäisemmissä kammioissa, mutta sitten kokonaan laiminlyönyt hänen silmälläpitonsa. Ja nyt oli jo näin myöhäinen ilta. Minne Lovise oli joutunut? Jos hän tohtorin kotilieden ääressä, isäntänsä toivomuksesta valmisti teevettä, niin eihän siihen olisi pitänyt kulua näin pitkää aikaa.

Mutta mitä kohtasivatkaan hänen silmänsä Rosenströmin himmeässä tuvassa, missä hiilos hehkui epätoivoisesti kiehuvan ja unohdetun vesikattilan alla? Lovisen tohtorin polvella ikkunarahilla, pää hänen olkapäätään vastaan! Mon Dieu, mitä nyt oli tehtävä? Yskähdettäväkö? Vai yritettävä päästä pois herättämättä rakastavaisia? Oh mon Dieu! Ei ollut Magdalena vielä ennättänyt tehdä päätöstä, kun vanhat lattiapalkit hänen jalkojensa alla narahtivat, Rosenström nosti päänsä Lovisen ohimolta, suuteli kunnioittavasti hänen kättään ja päästi hänet permannolle.

Kesäyön punertavat pilvet katselivat pian aamuruskoa edeltävinä hetkinä tähdettömältä taivaaltaan iloisia ihmisiä, jotka Helsingin Suurtorilla astuen tuntuivat kulkevan vailla määrää. Heidän kotinsahan olivat siinä torin ympärillä. Mutta ikäänkuin he olisivat halunneet viivyttää tuntien kulkua ja pidättää kesäyötä päättymästä, he kulkivat, kulkivat ja lauloivat, Kress edellä huilua soittaen, rakastavaiset matkan päässä toisistaan ja kaikki muut ilakoiden riemullisen salaisuuden johdosta, joka oli ollut niin helppo lukea asianosaisten kasvoista.

»P a m   p a m . . . pampparараmppam   p a m . . .!» vihelteli voimallisesti Kressin huilu.

Kun pyhäaamuna kirkonkellot kutsuivat suomalaista seurakuntaa kuuden jumalanpalvelukseen, leikkasi yhtäkkiä hiljaisuuden hirvittävä huuto. Kätensä ristiten pysähtyivät ihmiset kesken astuntaansa, sillä he eivät ymmärtäneet minnepäin heitä tarvittiin auttamaan. Kauhea hätä oli sillä, joka näin huusi. Eikä edes heti ymmärretty, ihminenkö oli kuolemantuskassa vaiko eläin. Kauhunääni vihdoin havaittiin tulevaksi krouvista, missä kaiken yön mittaan ja niinmuodoin vasten lakia merimiehet olivat sekä ryypiskelleet että pitkin permantoja levähdelleet. Täältä tuo äärimmäisessä kidutuksessa huutavan elävän luontokappaleen ääni kuului, vetäen kirkkokansan krouvitalon ympärille, auttamistarkoituksessa sekä juoksemaan sinnetänne että siunailemaan ja kiroilemaankin. Juuri silloin kun oli muistettu, että kaupungilla on oma lääkärinsä, alkoivat huudot väsyä, niinkuin laantuvat hukkuvan huudot, kun hän painuu jään alle. Mutta nämä viimeisetkin huudot välittivät neuvottomalle kirkkokansalle vaikutelman siitä, että ihmiseltä vedettiin ulos hänen sisälmyksiään kuin siimaa. Herra hyvästi siunatkoon: kukahan se onneton mahtoi olla?

Kun jo kaikki oli krouvissa hiljentynyt, tuli portista vanginvartia ja kuultiin, että linnoituksen entinen lasimestari Eric Kellberg oli kovissa tuskissa heittänyt henkensä. Ei voinut sanoa, mikä hänelle oli tullut. Hän ei ollut erikoisen paljon juonutkaan. Kahden oudon miehen seurassa hänet viimeksi oli nähty ja nämä olivat hänelle tarjonneet jotain kallista juomaa, jota olivat tuoneet taskussaan. Tutkinto tiettävästi tuli selvittämään syyn tähänkin kuolemantapaukseen. Seljanderilla kuitenkaan ei ollut aikaa tässä viipyä, sillä hän halusi heti kiiruhtaa viranomaisille tekemään raporttia.

Mutta ne, jotka tulivat sisältä ja jotka olivat nähneet kauhistuttavien kouristusten merkit onnettoman vainajan kasvoissa ja koko ruumiissa, puistelivat päätään ja kieltäytyivät tekemästä johtopäätöksiä. Jostakin kuului kuiskaus: myrkytetty. Ihmiset painoivat päänsä kanssaihmisten puoleen ja poimivat

toistensa suusta peloittavan sanan. Sitten joku ajattelematon nuori ihminen viittasi kädellään linnoitusta kohden.

Joku sanoi hiljaisella äänellä ja yksikantaan: tätä kuolemantapausta ei mikään tutkinto selvitä.

Äskeisen avuttomuuden sijalle, joka onnettoman miehen hätähuutojen vihloessa hiljaisuudessa oli saattanut ihmiset liikehtimään ja yrittämään auttaa, tuli nyt turvattomuuden tunne, joka masensi heidät maahan. Haudan pimeys laskeutui heidän silmilleen ja sieluunsa. Ei ollut täällä kukaan turvassa. Yö ympäröi ihmistä keskellä kesäistä pyhäpäivää.

Vain Jumala oli, joka voi auttaa ja pimeydestä pelastaa!

Muuttolinnut olivat jo lähteneet ja kaupunkilaisten kapanaloilta korjattiin juuriksia, kun Sophie Hjärnelle pitkän masennuksen jälkeen näytti koittavan ilonaika. Hän oli Heidenstrauchin väsymättömän huolenpidon kautta taas saanut uuden pomaadan, joka todella tuntui peittävän rokkotaudin rumat jäljet ja palauttavan jotakin entisestä kauneudesta. Kuinka rajusti Sophie Hjärne ikävöikään aikaa, jolloin saisi heittää kasvoiltaan tuon ilkeän sinisen hunnun, jälleen näyttää kasvonsa, jälleen ottaa osaa seuraelämään, jälleen tanssia, jälleen hurmata, jälleen olla kaiken linnoituksen elämän keskus! Viikkokausia hän oli salaa kokeillut peilin ääressä ja päivästä päivään odottanut, että Hjärne, hänen kerran niin rakastettu sulhasensa, tulisi ilmaisemaan hänelle ihastustaan. Mutta Hjärne tuntui paremmin huomaavan hyvän aterian ylistyksensä arvoiseksi kuin vaimonsa väsymättömien ponnistusten tulokset menetetyn charmensa palauttamiseksi.

Hjärne lihoi, menetti korttipelissä ja saattoi kohdella vaimoaan ärtyneestikin. Kannattiko tässä ensinkään ponnistaa? Mutta jollei hän Hjärnelle kelvannut, niin olihan onneksi muita. 'Fredrik' oli aina ollut hyväntahtoinen ja osanottoa tunteva mies. Fredrik oli nytkin ainoa, jonka vilpitöntä arvostelua saattoi pyytää. Fredrik auttoi omin sormin tasoittamaan voidetta

ystävättärensä kasvoille. Ja Fredrik vakuutti, että kaikki nyt oli hyvin. Pikkuisen punertavaa ihojauhetta vain päälle, niin pinta näytti täysin tasaiselta ja luonnolliselta.

— Mais est-ce-que vous êtes cincaire, cher Fredric? Voulez vous me baiser? — Mutta oletteko suora, rakas Fredrik. Suudelkaapa minua.

Jägerhorn painoi varovasti huulensa Sophien otsalle. Ei, ei käy, ma chérie, siihen tulee merkki!

— Mutta Heidenstrauch on vakuuttanut, että pomaada kestää. Hän saa tämän vielä kalliisti maksaa. Katsotaan sentään olisinko ottanut väärästä tölkistä. Täällä on koko arsenaali öljyjä ja voiteita. Tuskin enää saatan muistaa jokaisen erikoisominaisuudet. Mais oui, tuli erehdys! Tämä tässä on se viimeinen lääke. Oi, rakas Fredrik, kuinka me iloittelemme, kun minä pääsen mukaan! Voimme tänä syksynä jälleen toimeenpanna jää-ajotkin! Nostakaapa te Valhallassa siitä kysymys. Enhän itse voi sitä tehdä. Ja minä soisin todella Helenankin tähden, että tuumasta tulisi tosi ja että hän saisi tilaisuuden viettää jonkin hetken Reuterskjöldin vierellä. Hän rakastaa häntä hirvittävästi. En kuitenkaan ole sellainen egoisti, että ajattelisin vain itseäni.

Öljyjä ja voiteita yhä saapui kaupunkiin, kauniissa laatikoissa ja monista pääkaupungeista. Heidenstrauch jo viittaili siihen, ettei enää saata antaa laskujen kasvaa täällä kaupassaan. Ordnung muss sein! Mutta Sophie ei voinut vapautua uskostaan, että Venäjän hoveissa oltaisiin kauneusvoiteiden ja odöörien alalla päästy erikoisen hyviin tuloksiin. Ja hän hautoi salaa mielessään keinoa, millä saisi haltuunsa näitä ihmevoiteita. Häneen suorastaan piinttyi peloittava päähänpisto: sieltä löydät — kaameasta ja loistavasta Pietarista — mitä tarvitset voittaaksesi takaisin kauneutesi!

Kuitenkin hän nyt Heidenstrauchinkin voiteiden avulla pääsi niin pitkälle, että jätti pois huntunsa ja esiintyi paljain kasvoin. Oh, mon Dieu, mitähän varten ihmiset kääntyivät häneen kat-

somaan? Hänen rumuutensa vaiko hänen kauneutensa tähden? Kerran niin ylpeä Sophie Rosenborg olisi kaikin mokomin tahtonut tietää, mitä ajattelivat hänestä nuo pienet halvat piikatytöt, jotka tulivat vastaan ja kääntyivät ympäri nähdäkseen hänet.

Hän kuitenkin nyt lopulta päätti uskoa Fredrik Jägerhorniin, joka vakuutti hänen kauneutensa palanneen. Ja niin hän pitkien aikojen perästä jälleen liikkui häissä, ristiäisissä, hautajaisissa ja assamblee-tilaisuuksissa. Mutta syvällä mielessään hän ajatteli Pietari-Suuren metropoolia. Siellähän Anjalan herrat kotiutuneina kävelivät keisarin linnassa ulos ja sisään: eiköhän hän voisi velvoittaa heitä tuomaan jotakin, joka suorastaan oli lääkettä iholle? Fredrikin täytyy toimittaa tämäkin asia!

Ah, kuinka riemastuivatkaan linnoituksen nuoret tytöt kuullessaan, että upseerit valmistivat rekiretkeä! Mahtoikohan kuitenkaan kukaan siinä määrin ilostua kuin Helena von Hauswolff. Tämä ennen niin naurava ja kiharoitaan ravisteleva rouva, joka viime aikoina oli niin paljon itkenyt, hiljeni hartaaseen onnentunteeseen, kun Sophie Hjärne hänelle uskoi mitä oli tulossa. Saisiko hän siis vihdoin todellakin olla yksinään Carl Wilhelmin kanssa?

— Oh, Fia, ma bien aimée, uskallanko tähän toivoon tarttua? Siinä on minun riutuvan sydämeni ainoa pelastuksen lupaus. Mutta olisiko minulle todella tämä suurin armo suotu? Saat nähdä, että jotakin tulee väliin. Varmaan j ä ä taas valmistaa meille tepposet. Jää täällä ylhäällä on oikullisempi kuin me molemmat olimme ennen, silloin kun olimme nuoria ja vallattomia. Oh, Fia, ma bien aimée, koeta pian saada toimeen jääajot. Ja me olemme Reuterskjöldin kanssa kahden.. kahden! Niin, ja jos tapahtuisi, että jäisimme hetkeksi matkan päähän rekijonosta, niin katso, ettei hyvän Fredrikin päähän pälkähdä lähteä meitä etsimään, vaan antakaa meidän olla! Minulla on h ä n e l l e niin paljon puhumista, kaikki suudelmat ovat velkana, minun rakkauteni on ollut padottuna kauhei-

den lohkareiden taakse .. Nyt, nyt minä tahdon ensi kerran elämässäni olla nainen, kokonaan . . . ! Jos sinä tietäisit, Fia, ma bien aimée, mitenkä koko olemukseni puhkeaa kukkaan, kun ajattelenkin, että lepään hänen sylissään, suu hänen suutaan vasten . . . Oh mon Dieu, kunhan meri pian jäätyisi. Etteihän Cronstedt yhtäkkiä lähettäisi minun ainokaista ystävääni komennukselle jonnekin. En voi olla hänestä erossa — joka tahtoo minut hänestä erottaa, voi samalla minut panna elävänä hautaan . . . Minä ikävöin häntä, minä janoan häntä, minä .

Sophie Hjärne katseli kiihtynyttä ystävätärtään kokeneen kylmällä silmällä ja hänen sydämensä oli täysin viileä, kun hän tarttui Helenan kuumiin, apua anoviin käsiin.

— Kyllähän meri menee jäähän, sanoi hän peittämätön ivansärinä äänessään, — ja rakastetutkin palaavat komennuksilta. Mutta rukoile mieluummin, ettei tauti ole sinua silloin niin runnellut, ettei sinua tunneta ja tunnusteta . . . Sydämetkin voivat mennä jäähän. Eikä pirukaan niitä sulata. Kyllähän sinä jäälle pääset, malta vaan pikkuruikkusen!

Helena von Hauswolff tuijotti ystävättärensä jääkylmiin, ihomaalien jäykentämiin kasvoihin, joista silmät säälimättömästi vastasivat hänen katseittensa pyyntöihin.

— Helène, muistatko sitä ukkoa sieltä ylämaasta, joka kerran meille ennusti? Hänhän sai hiljan takaisin poikansa, jonka luuli menehtyneen Venäjän vankeudessa. Ajattele sitä ihmettä. Ja hän sai lisäksi näkönsä, joka oli häneltä otettu — näin vakuuttaa meidän syvämietteinen Fredrik-everstimme —, sitä varten, että hän voisi katsoa tulevaisuuteen ja varoittaa meitä. Me pilkkasimme miestä, kun hän köyhän vuoteensa pohjalta meille julisti, että helvetti nielee toisen meistä kolmiöisellä jäällä — se olit sinä —, ja että toisen meistä piru istuttaa vaunuihin ja valjastaa neljä punaista kettua eteen — se olin minä . . . Hahhahhah.

Helena upotti kauniit maalatut kyntensä ystävättärensä

ranteisiin eikä Sophie päässyt hänestä irti, vaikka pintaan teki kipeää. Helenan ääni oli oudon käheä.

— Fia, pyydä Jägerhornia katsomaan, että jää on neljän, tai viiden päivän, tai vaikkapa viikon vanhaa . . .

— Oh, chère amie, uskotko sinä tuohon roskaan?

— En tiedä, en mitään ymmärrä. Lähden kysymään neuvoa siltä hurskaalta vanhalta mieheltä, hän on ainoa johon voin luottaa.

— Voithan yrittää. Mutta pelkään, että hän jo on kaukana täältä. Jägerhornhan aina kävi häntä tervehtimässä. Mies kuuluu katsoneen, että hänen tehtävänsä täällä on täytetty. Hänhän sai takaisin poikansa, jonka uskoi kuolleeksi, ja näkönsä — miksei hän sitten lähtisi kotiinsa, varsinkin kun hänelle tarjottiin kruunun kyytiä niinkuin muillekin irtolaisille.

— Fia, mitä tehtävää hän tarkoitti?

— Tu est bête! Kysyt typeriä. Kuulithan yhtähyvin sinä kuin minäkin, että ihmisen koko menestys riippuu siitä, pysyykö hän Jumalan yhteydessä. Ja sama koskee tietysti kansoja.

— Attends — nyt muistan: hän puhui moneen kertaan elävästä Jumalasta.

— Eh bien, hän tyrkytti tänne Jumalaansa niinkuin kaikki saarnamiehet tekevät. Ehkä joku yksinkertainen ihminen ottikin hänet vastaan. Kaunistahan se on. Mutta se mitä hän ennusti tälle Suomen rajamaalle, se oli täyttä hulluutta ja rikollisuutta. Voithan mennä häntä tapaamaan, hänen piti odottaa rekikeliä, ehkä hän vielä on siellä kaupungin takalistossa, minne hänet karkoitettiin. Minua tällä hetkellä huvittaa nähdä, koska minun komeat kettuvaljakkoni valjastetaan vaunujeni eteen.

Helena von Hauswolff lausui vaikeroiden:

— Teimme pahasti, kun menimme ilmiantamaan hänet. Parjasimme vanhaa hurskasta miestä sekä Cronstedtille että Lizellesille.

Sophie Hjärne vastasi ärtyneenä:

— Pue nyt yllesi säkkivaatteet ja siroita kiharoillesi tuhkaa. Mutta älä enää puhu jää-ajoista ja Reuterskjöldistä! Perkele sentään . . .

Helena von Hauswolff hypähti polvistuvasta asennostaan pystyyn ja häneltä pääsi hätähuutona:

— Puhun minä jää-ajoista! Ja kenestä puhuisin jollen Reuterskjöldistä. Älä sinä, Sophie, yritäkään viedä minulta minun toivoani. Reuterskjöldin kanssa menen ikuiseen pimeyteen ja siellä on minulle valoa yllinkyllin, mutta ilman häntä ei minulle ole taivastakaan . . .

Niinpä tuli odotuksen, jännityksen ja monenlaisten valmistusten jälkeen se pakkastyyni ikävöity päivä. Talvi oli alkanut kiljuvan kylmänä — yhdenkin yön jääpeite olisi kestänyt ajon, niin sitkeää kuin aina on syksyinen jää. Mutta nyt oli ollut kolme hyvää pakkasyötä. Kun kapteeni Reuterskjöld komealla nuorella hevosellaan ajoi kuomineen Hauswolffin asunnon eteen linnanpihalle, niin eversti itse saattoi vaimonsa rekeen, kietoi hänen jalkansa vällyihin, vakuutti, että jää kestää — hän oli ilmatieteellisten muistiinpanojensa valossa harkinnut asiaa ja myöskin antanut mitata jään paksuuden. Mutta etäämpänä kyllä oli avovesi ja ehkä sinne saattoi olla ratkennut jokin railokin. Mutta eihän kukaan aikonut ajaa niin kauas. Ojennettuaan käden vaimolleen ja hänen kavaljeerilleen, eversti jäi seisomaan pienen tyttärensä Adelaiden viereen, pidellen häntä kädestä.

Piti ajaa varovasti, koska hevonen oli tottumaton linnoituksen kapeaan mutkittelevaan tiehen ja lisäksi kuomirekeen, jommoisen edessä se oli ensi kertaa. Niinpä Reuterskjöldin mielenkiinnon täytyi kohdistua näihin seikkoihin, kunnes päästäisiin jäälle. Helena sensijaan laski valloilleen ihanan onnensa ja turvallisuutensa tunteen, tietäen, ettei mikään enää voi tehdä tyhjäksi tätä juhlaa, jota hän niin on odottanut. Porttiholvista ajaessa ratisivat paljaat kivet reenjalasten alla, joku vartio-

sotamies asettui kunnia-asentoon ja samassa avautui silmien eteen ystävällinen Helsinki turvekattoisine punaisine taloineen ja kirkontorneineen. Helsinki oli tänään kaunis, kaikki oli kaunista, kaikki oli onnellista. Helena tunsi ystävänsä käsivarren kiertyvän ympärilleen, toisen käden pidellessä ohjaksia. He olivat viimeisinä rekijonossa, joka lasketti jäätä Pienen-Itäisen-Mustasaaren ohitse. Hevonen vain ei tahtonut tyytyä siihen hiljentymisen tahtiin, jota sen ajaja tavoitteli. Levottomasti tanssiva nuori eläin pyyhälti toiset kiinni ja huohotti kuumasti Sophie Hjärnen ja Jägerhornin niskaan niin että nämä täydessä naurussa käskivät Reuterskjöldiä ajamaan sivutse ja nelistämään vaikkapa maailman ääriin. Vaivoin houkuteltiin hevonen hiljentämään vauhtiaan. Helenan ja hänen rakastettunsa sanat ja eleet olivat niitä samoja, joita on toistettu maailman alusta ja toistetaan maailman loppuun asti: tunnustuksia kaipauksesta, rakkaudesta, tuskasta. Eikä näiden hellyydenilmausten tulinen sanelu ulkopuolella molempia rakastavaisia ja heidän levottomasti liukuvaa kuomirekeään, olisi kyennyt vakuuttamaan ketään muuta, vaan ehkä päinvastoin ollut omiaan herättämään pilkkaa. Heille kuitenkin oli heidän nopeasti kiitävä rekensä, tämä pieni hauras näkinkenkä keskellä aavaa kimmeltelevää jäälakeutta, koko heidän maailmansa, heidän eristetty autuutensa saari, jolla vain he molemmat ymmärsivät oman salakielensä ja sielujensa ja ruumiittensa liikkeet. Vain heille olivat vuosituhansien kestäessä kulutetut sanat vastasyntyneitä ja heidän rakkautensa siittämiä ja synnyttämiä. Vain heille olivat heidän sydämenlyöntinsä, heidän suudelmansa, heidän kädenpuristuksensa luomisen aamun lapsia.

Matkatessaan saarten lomitse, he kipeän ja armaan hellyytensä takaa tunsivat näiden kaivattujen hetkien nopean menon ja arkaillen kysyivät itseltään ja toisiltaan: mitä sitten? mitä tämän jälkeen?

Kolmiöinen jää oli kuin mittaamaton vihertävä ikkunapinta,

valmistettu merenpohjan olijoille, jotta ne tällaisina kirkkaina päivinä ja myöskin öinä voisivat kohota katselemaan aurinkoa ja kuuta. Ja tuntuikin siltä kuin oudot kuplat ja pyreilyt, mitkä liikkuivat viettelevän ja välähtelevän jään alla olisivat ilmaisseet erinäisten saattueiden ja yksilöjenkin lähestyvän jääikkunaa ja sitä kansaa, joka paraikaa koputteli jäähän ja karkeloi sen pinnan yläpuolella. Eivätkö haaksirikkoisten henget prikien ja fregattien kansilla ja mastonhuipuissa ehkä juuri nyt lähestyneetkin tämän hetken maailmaa? Ja eivätkö moninaiset kalat, niinkuin sellaisetkin, jotka näyttäytyivät vain sotien edellä, ehkä tunteneet tarvetta nyt kohota katsomaan, mitä ihmisten mailla toimitettiin?

Linnoituksen iloisimmat naiset ja herrat suorittivat paraikaa erikoislaatuista karkeloa Kaupunginlahdella: kahdeksan paria ajamalla ajoi muutamat suoraviivaisimmat kadrillin vuorot, Kressin soittaessa huilua reestä, missä hän istui ikävystyneen kapteeni Hjärnen vierellä. Oh . . oh . oh, olipa tämä kaunista, aivan fantastique! Milloinka nelijalkaisten taitonäytös olikaan ennätetty harjoittaa? Oh . oh . . oh! Se oli luutnantti Lindeblomin yllätys koko juhlaväelle. Stava de Freese ottikin iloisen ylpeänä vastaan osan sulhaselleen tarkoitetusta ylistyksestä, sillä olihan hän tietänyt salaisuuden ja sen myös säilyttänyt. Rekien vierellä liikkuivat jään kirkkaassa kalvossa niiden kuvaimet, ylösalaisin suorittaen samaa näytöstä kuin niiden elävät esikuvat omasta asennostaan. Vaikutus oli satumainen. Ihastuksen ilmaisut ja kättenpauke vaan eivät aina täällä olleet täysin harkituita, sillä hevoset säikähtivät, karkasivat syrjään ja aiheutti tämä pientä pelästystäkin.

Lindeblom, jonka vauhti tuntui suorastaan vaaralliselta, käytti kekseliäästi tätä hyväkseen ja alkoi ajossa muodostaa näiden hetkien vuosilukua. Oh, regardez, regardez . . ! Hiiskahtamatta katselivat parit reistään mitenkä jään pintaan hevosen kavionjäljistä piirtyi suuria selviä numeroita. Vastanaitua tohtorinrouva Rosenströmiä tämä niin huvitti, että hän

kehoitti heidän renkiään yrittämään jäähän seuraavan vuoden lukua. Ja nyt innostuttiin jokaisesta reestä ajamaan jäänpintaan jotakuta vuosilukua, milloin syntymävuotta, milloin kihlausvuotta. Ei kelpaa, ei kelpaa, ei tekstistä saa selvää! huudettiin ja naurettiin. Ja sanottiin myöskin, että tulee kylmä! Mutta Stava ja hänen sulhasensa olivat kaiken varalta tuoneet rekensä pohjalla mukaan lämmittäviä juomia. Äskeiset rekiretki-kadrillin parit hypähtivät keveästi vällyistään, pikarit täytettiin ja kiidätettiin viluisille. Ah, ah, ah, hevosille oli varattu sokeripaloja! Kuinka se oli viehättävää! Nuo herttaiset olennot olivatkin aivan kuurassa. Sokeri oli alunperin tarkoitettu esiintyville hevosille, mutta sitä riitti kaikillekin. Mikä ihastuttava helläsydämisyys! Mutta ennenkuin viininjakajat painuivat takaisin vällyihinsä, heittivät he ohjakset luottamusta herättävien kuskimiesten käsiin ja muodostivat piirin. Sai siinä katsoa ettei vauhdin tuimuudessa mennyt nurin. Kavaljeerien kannukset kilkkasivat ja kilahtelivat, neitojen nauru- ja avunhuudot helisivät, laulu ja huilu soivat:

Och flickan hon gick i dansen
med blodröda band . . .

Mutta kun kavaljeerit sitten pyörittelivät daameja käsivarsikoukussaan, niin ei siinä enää auttanut mikään, vaan iloisia kuperkeikkoja tuli jään peilipermantoon ja samalla rohkeita tempaisuja kavaljeerien syliin. Eikä sitä kukaan ihmetellyt, että miehet siinä ottivat palkintonsa naisten huulilta.

Mahtoi ajattelevaisen ja hienotunteisen Fredrik Jägerhornin mieleen johtua, ettei hänen daaminsa huulia enää sopinutkaan suudella niinkuin ennen, syvälle hampaita myöten. Oh, Sophie Rosenborg oli ollut jää-ajojen voittamaton ja loistava kuningatar. Mutta nyt täytyi koettaa lieventää hetkiä, jotka hänelle johdattaisivat muistiin mitä katkerimpia tapauksia.

Jägerhorn ohjasi hevosensa kohti ulapan yksinäisyyttä juuri

Sveanlinnan kärjen takana. Sophie oli vetänyt hunnun kasvoilleen.

— Minkä vuosiluvun käskette minun kunniaksenne piirtää, chère amie?

— Pour moi c'est égale. Minkä tahansa.

Ja eversti ohjasi sävyisän hevosensa astumaan kokoon 18 ja kun oli helpointa nyt tehdä pitkä pyöreä 0, niin hän sai aikaan senkin, ja olisi mieluimmin vierelle piirtänyt toisenkin nollan. Mutta muisti samassa, että vuosi 1800 jo oli menneisyyttä ja valitsi nopeasti numeroiden luvusta sen, jonka laski hevosensa parhaimmin marssivan kuvioksi. Niin piirtyi jäähän Viaporin yläpuolelle vuosiluku 1808.

— Mikä siitä tuli? sanoi Sophie, pyyhkien kuuraisia ripsejään.

— Regardez, chère amie. Sehän luonnisti hyvin.

Ilakoivien huutojen ja naurun raikuessa tyhjennettiin viinipullot, paiskauduttiin minkä maltettiin vällyjen sisään ja aljettiin kilpa-ajo kaupunkia kohden, missä raatihuoneen istuntosali asianomaisessa juhla-asussa odotti.

Ainoat, jotka huomasivat Helena von Hauswolffin ja Reuterskjöldin puuttuvan, olivat Sophie Hjärne ja Fredrik Jägerhorn. Mutta he iskivät silmää toisilleen, huomauttivat että he ehken olivat poikenneet saarelle lämmittelemään hylkeenpyytäjien majaan, jommoisesta tuolla kohosi sauhu. Lämmitelkööt tarpeekseen, tulevathan kun ennättävät!

Mutta Helena von Hauswolffin ja kapteeni Reuterskjöldin hevonen, jota jo naurunhuutojen aikana oli ollut vaikea pidellä, pillastui lopullisesti, kun juhlajoukon lähtö klarinetinsoiton ja äänekkään humun päästesssä ilmoille tapahtui.

Reuterskjöld käytti kaikki voimansa antaakseen hevosen tuntea kätensä lujan, rauhallisen otteen. Hän puheli sille tyynnyttävästi ja koetti kääntää vauhtia kaupunkiin päin. Mutta kaikki oli turhaa. Helena aluksi riemuitsi hurjasta menosta ja rakastettunsa ihanista voimista, hänen pidättäessään villiä nuorta hevosta. Mutta pian hän ymmärsi, että leikki oli

täältä kaukana. Hopeisina kipunoina lentelivät jääkappaleet silmiin, viiltävä viima kävi vastaan, puskien läpi vaatteiden. Hevosen leiskahtelevan harjan takaa vilahteli näkyviin avovesi.

Helena painautui likemmä rakastettuaan ja ajatteli: »me hukumme». Mutta ajatuksessa ei ollut mitään peloittavaa. »Mikään ei meitä enää erota.»

Hevonen nelisti, reki viskautui puoleen ja toiseen, usein liukuen ympäri ja satuttaen hevosen jalkoja. Tästä se yhä enemmän kiihtyi, jääsirujen raju sade esti näkemästä mitään edestäpäin. Reuterskjöld ei lakannut puhumasta hurjistuneelle hevoselle rauhallisia ja rukoilevia sanoja.

Yhtäkkiä hän lakkasi puhumasta hevoselle ja sanoi Helenalle, sanoi oudolla äänellä, että hän työntäisi vällytaljat syrjään ja valmistuisi viskautumaan jäälle. Mutta samalla hän kuitenkin vieläkin koetti kääntää hurjaa kulkua linnoitusta kohden.

— Paiskaa itsesi reestä! kuului terävästi Helena von Hauswolffin viereltä.

Hän ennätti silmänräpäyksen ajan nähdä hevosen hulmuavan vaalean harjan ja suuren sinertävän avoveden. Hevonen hävisi näkyvistä. Helena syöksyi jään kovalle peilipinnalle, verta tuli suusta eikä hän enää tietänyt mistään.

Nyt puhui rakas tuttu ääni hänelle:

— Pian pääsemme lämpöiseen. Kiedo lujasti käsivarret kaulani ympäri. Kas noin, noin. Kalastajat ovat täällä lämmitelleet. Kultani, armaani . . . Molemmat elämme.

Majan takassa riutui korkea hiillos.

Oli kulunut jokunen vuorokausi. Pakkanen oli lauhtunut ja lumivaate peitti tienoon, missä linnoituksen iloinen rekiretki vasta suoritti ajonsa. Kaikki jäljet olivat jääneet lumen alle, karkeloiden jäljet, vuosilukujen jäljet, kilpakiidännän jäljet kaupunkia kohden ja myöskin hurja nelistys siniselle avovedelle.

Vuosiluku minkä piirtäminen oli suoritettu Sophie Hjärnen ja Fredrik Jägerhornin reestä käsin, vuosiluku 1808, oli sekin peittynyt valkoisen vaipan alle. Muistojen jäljet peittyvät hitaammin. Tiuha kiinteä lumentulo myös oli siivilöinyt ilman, mihin kaikki iloiset huudot, huilunäänet, rakkauden valat ja lemmenkuiskeet olivat kohonneet kuin ruusuinen auer riemunpäivien ylle. Kaiku oli kiteyttänyt muistotiedot kalliorantoihin ja toisteli niitä sieltä lakkaamatta.

Tätä samaista Kaupunginlahden selkää ajoivat nyt pari vuorokautta rekiretken jälkeen luutnantti Lochtander, jonka paluu hänen haavojensa vuoksi oli viivästynyt, sekä eversti Jägerhorn, joka Valhalla-veljesten puolesta johdatti häntä siihen juhlalliseen receptio-tilaisuuteen, jolla Valhalla-veljet aina vastaanottivat uudet jäsenensä. Oikeastaan olisi tähän johdattamiseen kuulunut täydellinen puhumattomuus, sillä adeptille oli reception korkean tarkoituksen ja päämäärän vuoksi jätettävä tilaisuus kaikinpuoliseen hengen valmistukseen ja ajatusten kokoamiseen, mihin puhdas lumimaisema ja kaukaisuudessa häämöittävä kolkko musta avovesi tässä tapauksessa osaltaan antoivat yllin kyllin tehostusta. Vasta sattunut »naisenryöstö», miksi Helena von Hauswolffin ja kapteeni Reuterskjöldin seikkailua jo oli ruvettu nimittämään, puolestaan vielä syvensi synnin vallan ja sen seurausten kaameudentuntoa. Kuitenkaan eivät ystävykset katsoneet rikkovansa hetkeen kuuluvia lakeja vastaan, jos myöskin puheessa koskettivat tätä tapahtumaa. Linnoituksen korkea upseeri ja vieläkin korkeamman upseerin rouva olivat — kuten varsinkin nyt jälkeenpäin ymmärrettiin, pitemmän aikaa ylläpitäneet luvatonta suhdetta ja vihdoin käyttäneet hyväkseen huviajojen antamaa tilaisuutta — sellainenhan oli kaikin puolin arveluttavaa.

Jägerhorn myöskin katsoi velvollisuudekseen verestää vapaamuurariuden tarkoitusperiä recipientille, jolla oli ollut peräti vähän aikaa ja tilaisuutta niihin syventyä ja joka oli osoittanut niin harvinaisen vähän halua niitä ymmärtää, puhumattakaan

siitä, että hän olisi katsonut kunniaksi päästä kuuluisan Valhalla-veljestön jäseneksi. Oli todella suuri kunnia päästä tämän veljestön yhteyteen ja kaikki olivat myös sen siksi käsittäneet, paitsi tämä kaukaisten rajaseutujen tappelijasankari, jolla oli halua ainoastaan nopeasti täällä esittää raporttinsa ja suunnitelmansa Suomen vaikeasti puolustettavien rajojen turvaamiseksi, saada miehiä ja aseita mukaansa ja mahdollisimman nopeasti päästä takaisin rajametsiinsä. Ei kannattanut Lochtanderille kuvatakaan, mikä vaiva Jägerhornilla ja Hjärnellä oli ollut saada hänen ehdokkuutensa loshissa läpi. Herra siunaa: tähänhän kuului vuosien valmistusaika, oppipoikuus, kisälliys, mestarius ja sitten lisäksi monet korkeammat oppiasteet. Majuri Klick, jolla vapaamuurarius jo oli koko hänen ystäväpiirinsä edelläkäyvän vaikutuksen vuoksi veressä, päästettiin korkeampaan jäsenyyteen puolen vuoden valmistusajan jälkeen. Ja tämä talonpoikais-luutnantti pitäisi ottaa aateliseen veljeskuntaan yhtäkkiä, ilman valmistusta! Kuitenkin Jägerhorn oli, vihdoinkin, saanut loshin johtoveljet käsittämään, että oli tärkeää loshin kautta pitää uhkarohkea rajanpuolustaja kurissa ja myöskin samassa yhteydessä toimittaa hänelle hänen arvovaltansa lisäämiseksi sotilaallinen ylennys. Hjärne oli sitten — oikeastaan vastoin todellista haluaan — kannattanut Jägerhornia.

Ja niin Lochtander vielä nyt tässä viime tingassa sai kuulla toistettavan hyvin salaisia asioita, jotka hänelle olivat yhdentekeviä ja ennenkaikkea käsittämättömiä. Tärkeämpää olisi ollut koettaa keksiä se ruhtinas ja se kansa, johon sodissa uuvutettu Suomen kansa voisi turvautua, kun emämaa, Ruotsi, heitti sen oman onnensa nojaan, kuten aina ennenkin, ja venäläinen, perivihollinen, tarjosi sille pirullista ystävyyttä ja turvaa. Ei tuntenut tuo Jägerhornkaan ryssää, eikä kukaan muukaan täällä. Jägerhorn uskoi, että venäläinen pitää lupaukset ja sopimukset — hahhahhah . . . Se keisarinna, joka tarjosi Suomelle täyttä autonomiaa ja turvaa, oli portto . . .

— Nauratko sinä? huudahti Jägerhorn yhtäkkiä hevosta pidättäen ja luoden kauhistuneen katseen ajokumppaliinsa. — Varoitan sinua. Tämähän on kuolemanvakava asia. Käännytänkö sinut takaisin? Taitaa olla parasta, että yksintein lähdet metsiisi, sinä ikuinen luutnantti. Toista kertaa en ryhdy tilaasi parantamaan. Etkö sinä sitten aavista, mitä etuja vapaamuurarius sinulle tuottaa? Pääset nopeasti eteenpäin, voit saada rajalle joukkoja ja aineellisestikin sinua avustetaan. Voit saada komennuksen ulkomaille, missä kautta maan piirin kohtaat palvelevia vapaamuurariveljiä. Ojennat kätesi tunnustellaksesi kanssamatkustajan henkilöllisyyttä: työnnät oikean kätesi molemmat äärimmäiset sormet vastatervehtijäsi käteen, niin että hänen pieni sormensa jää sinun sormiesi pihtiin, sekä hiukan painat pikkusormellasi. Jos tähän eleeseesi vastataan, olet tekemisissä »vihityn» kanssa, jollei, niin hän on »profaani», joka jääköön omaan arvoonsa. Tunnussanat tiedät. Mutta et ole enää koskaan yksin etkä turvaton. Kuulut vapaamuurariuden suureen totiseen veljespiiriin, missä eivät eri kansallisuuksien karsinoitumat eivätkä eri uskontokuntien suvaitsemattomuutta, vihaa ja kateutta kasvattavat piikkiaitaukset erota ihmisiä. Kaikki eroavaisuudet tasaantuvat sen jumalanpelon, isänmaanrakkauden ja veljellisen yhteenkuuluvaisuuden voimasta, minkä vapaamuurarius vaikuttaa... Ja entä huvi ja suloinen ajanviettoisuus, minkä veljeskunta nuoremmille jäsenilleen tarjoaa rajun corpsdegarde-elämän, sen irstaiden naisten ja juopottelutilaisuuksien keskellä!

Lochtander totesi, että Jägerhornin ääni oli tätä lausuessa käynyt makean tunteelliseksi, jommoisena ei hän ollut sitä ennen kuullut. Minnekähän minua nyt oikeastaan viedään? ajatteli hän hetkisen. Yhtäkkiä hän vetäisi hansikkaan oikeasta kädestään, siirsi ohjakset ajokumppalinsa vastaavasta kädestä vasempaan käteen ja teki hänelle saman tempun kuin itselleen. Nyt seurasi sormien sijoittaminen Jägerhornin pikkusormen ympäri, joten se oli pihdissä.

— Missbruk — väärinkäytös, lausui hän juhlallisesti, käyttäen opittua tunnussanaa.

Ja Jägerhorn vastasi papillisen ankarasti:

— Fall — lankeemus.

Jokin pirullinen halu kiusantekoon, joka ei suinkaan kuulunut suuren veljeysliiton tulevalle jäsenelle, karkasi Lochtanderiin.

— Mutta entä sitten, alkoi hän, koettaen puhua nöyrän ja tiedonhaluisen sällin sävyyn, — jos ryssä ja kalmukki ja muutkin koirankuonolaiset tulevat ulos niistä omista karsinoistaan, joihin meidän on täytynyt heidät kammitsoida, niin piru vie, he syövät meidät. Ja ellei kansallisuuksista ja uskonnoista ole väliä, niin meistähän voi tulla vaikkapa turkkilaisia ja muhametteja — yks kaikki! . Ja eikö profaani sitten olekaan kanssaihminen, jonka pitää päästä eteenpäin, jos hän on kyvykäs? Jos vapaamuurariveli on kehno ja laiska, niin hänetkö sitten on päästettävä tuon kyvykkään profaanin edelle? Ja entäs koko vaimonpuoli ihmiskuntaa? Anna anteeksi, että kysyn näin tuhmasti, mutta en kai ole oikein ymmärtänyt . . .

— Meidän veljespiirimme kehoittaa meitä kärsivällisyydellä ojentamaan hairahtuvaa veljeä. Ja niin teen minäkin nyt. Olet rajalla paimentyttöjen seurassa käynyt merkillisen leikkisäksi.

— Sinne vetää mieleni! huudahti Lochtander. — Jahka olen päässyt tästä illasta ja tavannut erään tutun Adlercreutzin rykmentin sotamiehen — niin, tunnethan sinä muuten hänet, koska asuit joitakin vuosia siellä ylämaassa —: niin lähden.

— Tunnustan, että minäkin olen tyytyväinen kun ilta on lopussa. Sinä tarvitset vielä perusteellisen muokkaamisen ja syventämisen. Koeta kuitenkin nyt malttaa mielesi äläkä arvostele muotoja ja merkkejä, joita käytämme ja jotka vasta paljon myöhemmin tulet käsittämään. Ne ovat ikivanhoja symbooleja. Jokaisen pienen ja käsittämättömältäkin näyttävän merkin taakse kätkeytyy syvä salaisuus, jonka paljastaminen profaanille voi tuottaa kavaltajalle kuoleman . . . Senhän muistat, että armeliaisuuden harjoittaminen on työmme

päämuotoja. Tällä hetkellä ylläpidämme kahdeksaa köyhää lasta, jotka puetamme, elätämme ja jotka myöskin saavat kouluopetusta hurskaan kunniajäsenemme majuri Granatenhjelmivainajan perustamissa kouluissa. Helsingin kurjimmat eivät lakkaa siunaamasta tämän esikuvaksi kelpaavan vapaamuurariveljemme muistoa. Mutta nyt on vihdoinkin käsissä viimeinen hetki sisälliseen valmistumiseen sitä juhlallisuutta varten, johon olemme matkalla. Syventykäämme siis hiljaisuuteen.

Jägerhornin ääni otti jälleen takaisin äskeisen makean ja tunteellisen sävynsä. Mahtoiko se ehkä hyvinkin miellyttää muita? Päivän adepti koetti kutsua silmiensä eteen vanhan Granatenhjelmin kunnioitettavan hahmon. Kuluneessa takissaan, musta kaulaliina solmittuna ylös asti ja vyötettynä keltaisella nahkavyöllä, tämä varakas mies aamusta iltaan kulki kurjuuden majoissa auttamassa ja yötkin oli hänen karu asuntonsa avoinna onnettomille. Granatenhjelmin vuoksi kannatti luottamuksella antautua vapaamuurariksi.

Ääneti ajettiin nyt linnoitukselle, ajettiin himmeän holviportin läpi, missä hiekka narskui reenjalasten alla, ajettiin keltaisten kasarmien ja pienen puukirkon ohitse, sekä tultiin sillan yli. Lyhyt talvipäivä jo himmeni iltaa kohden. Tultiin tutulle kaarenmuotoiselle linnanpihalle, missä komentaja ja ylin upseeristo asui. Ehrensvärdin haudalla leikki lapsia kelkkoineen. Jägerhorn ei vieläkään puhunut, eikä hän edes vastannut, kun Lochtander huomautti, että tämä tori toki oli hyvin juhlallinen paikka.

— Olemme perillä, julisti vihdoin Jägerhorn.

Valhalla-seura siis yhä majaili entisessä punaiseksi maalatussa rakennuksessa, jonka alati suljetut ikkunaluukut aina olivat ohikulkijoissa herättäneet salaperäistä kammoa. Ei voinut kieltää, ettei jokin kolkko salaperäisyys nytkin olisi tullut täältä vastaan, niinkuin usein tulee talosta, minkä sisälle ei aurinko milloinkaan pääse paistamaan.

Kapeitten jyrkkien portaiden yläpäästä valaisi himmeästi

pieni lamppu. Etuhuoneen seiniltä puhuivat kaikkinaiset merkit, kuten tähtikuviot, neliöt, ristit ja vielä muutkin, arvoituksellista kieltään. Roomalaisen liktorin pukua kantava palveleva veli, vitsakimppu selässä, otti haltuunsa vieraan tulijan, riisui hänen vaatteensa ja puetti hänet roomalaisen pukuun, joka oli pellavainen. Lochtanderin pieniin kysymyksiin, joilla hän yritti lieventää kolkkoa juhlallisuutta, ei tullut mitään vastausta. Minnekkä Jägerhornkin siitä katosi? Lochtander pani merkille, että toki hänen omat vaatteensa jäivät etuhuoneen seinäpenkille. Jägerhornia vaan ei kuulunut. Hän oli kuljettanut yksinkertaisen raja-upseerin outoon käsittämättömään paikkaan ja itse hetipaikalla livistänyt tiehensä — se kelmi. Kuului kumea helähdys, aivan kuin olisi vasaralla lyöty messinkiseen kilpeen ja samassa hetkessä kuului soittoa, joka määräsi astujalle hitaan tahdin. Lochtander marssi tahdin mukaan, liktorin johdattaessa häntä, hänen olkapäästään kiinni pidellen. Kaksoisovet avautuivat, kymmenien kynttiläin valossa näkyi pitkä pöytä, jonka ympärillä istui liikkumattomia, kuolemankauhusta jäykistyneitä, toogapukuisia roomalaismallisia miehiä. Kenenkään huulilta ei kuulunut tervehdystä. Seiniltä valui kiiltävien ja monenmerkkisten tankojen varasta monia ja monenvärisiä lippuja. Nämähän vasta ovat merkilliset juhlat! ajatteli Lochtander. Olenkohan minä kunniavieras? jatkoi hän ajatustaan. Ja sitten hänen mieleensä juolahti: mahtoikohan hurskas Granatenhjelmkin läpikäydä tällaisen valmistuksen? Pöydän ääressä oli yksi paikka tyhjänä ja siihen pysäytettiin recipientti. Hänellä ei tällä hetkellä ollut aavistustakaan siitä, missä hän oli ja keitä oli hänen ympärillään.

Musiikki vaikeni, kaikki nousivat seisoalleen, puheenjohtaja pitkän pöydän päässä löi nuijansa messinkikilpeen ja lausui miehelle, joka nähtävästi oli virkailija ja joka istui yksinään pienen pöydän ääressä salin toisessa päässä:

— Veljeni, mitkä ovat pyhän kapitoliumimme peruspylväät?

— Ahkerointi isänmaan menestyksen puolesta, hyveellisyys,

kunniantunto ja rehellisyys, kuului pienen pöydän äärestä salin perältä.

— Mikä järkyttää perustuksiamme ja mielenrauhaamme?

— Kurittomuus, vääryys ja väärinkäytetty vapaus.

— Mikä on omiaan varmimmin vakuuttamaan veljille, mitkä vaarat aiheuttavat kansalaisen lankeemuksen, jos irrallisuuden henki pääsee vallalle ja viattomuus jää vaille lakien turvaa?

— Jälkimuistot puhuvat vakuuttavinta kieltä.

Nyt kääntyi puheenjohtaja recipienttiin päin ja kaikki muut istuutuivat.

— Vasta-tullut, te joudutte nyt meidän yhdyskunnassamme asemaan, joka ennen teitä oli toisella. Emme tässä yhteydessä mainitse hänen nimeään enempää kuin sitä kauhistuttavaa rikostakaan, joka aiheutti hänen erottamisensa joukostamme. Raatimme ei ole vielä voinut edes yksimielisesti päättää, mikä rangaistuksen muoto häntä on kohtaava. Tulen nyt esittämään teille pääkohdat siitä valakaavasta, joka teidän on toistettava, kunhan ensin olette kohdannut hetken, joka murtaa sielun ja ruumiin yhteyden. Tätä hetkeä pelkäävät alhaiset oliot ja myöskin maan mahtajat, kun sensijaan vanhurskas ja viaton kohtaa sen miehuullisesti ja kylmänä.

»Minä N. N. vannon vapaasta tahdostani, vailla pakkoa ja vilppiä Jumalan Kaikkivaltiaan kasvojen edessä, Jumalan, tuon koko maailman kolminkerroin suuren Rakentaja-mestarin, ja tämän kunnianarvoisen Loshin puheenjohtaja-mestarin sekä kaikkien läsnäolevien vapaiden muurari-veljien edessä, etten koskaan julkituo Vapaamuurari-veljeskunnan salaisuuksia, jotka tänään tai vastaisuudessa tulen kuulemaan. — Niinikään lupaan ja vakuutan, että empimättä noudatan veljeskunnan lakeja ja sääntöjä sekä että tottelevaisuudella ja nöyryydellä suoritan käskyt ja määräykset, jotka minulle tällä paikalla, Salomonin kaupungissa, siihen asetettu viisain vicarius ja mestari, tai myös tämän Loshin korkea-arvoinen puheenjohtaja-mestari hänen korkeassa nimessään tulee minulle antamaan. — Suoritan vel-

vollisuuteni, tehtäväni ja maksoni veljeskunnan fundamentaalisen Constitution ja Conventin määräysten mukaan. — Mutta jos vähimmässäkin määrin rikkoisin lupaustani, niin katkaistakoon minulta kaulani, revittäkööt ruumiistani sydämeni, kieleni ja sisälmykseni ja siroitettakoon ne kaikki tuuleen, jotta ei minusta ja muistostani mitään jäisi ihmisten ja vapaitten muurari-veljien keskeen. Tämän lupaan vilpittömästi ja rehellisesti, niin totta kuin Jumala sielun ja ruumiin puolesta minua auttakoon!»

Saliin jäi kuoleman hiljaisuus. Äänettömien ja liikkumattomien läsnäolijoiden kasvot tuntuivat kuuluvan vainajille paremmin kuin eläville.

Recipientin kalpeilta kasvoilta juoksi hiki. Kun hän kädellään sivalsi otsaansa, vuotivat hikipisarat kylmien sormien päistä pellavaisille vaatteille. Ja minunko pitäisi vannoa tuollainen vala? ajatteli Lochtander, jonkun järjenvalon rippeen palautuessa aivoihin. Tällaisessa ei hurskas Granatenhjelm ole voinut olla mukana! Ja tällaisella pilkanteolla minua, rajasotilasta, vaivataan. Minuahan siellä kipeästi tarvitaan. Juuri minun tyhjällä paikallani voivat pirut tulla läpi . . . Mutta kumean musiikin tahdissa hän yhä kulki edelleen, palvelevien veljien johdattaessa sitä tienoota kohden, mistä kumea soitto kuului.

Uudet kaksoisovet aukenivat nyt. Kaikki valo jäi taakse. Myöskin järjen valo jäi. Täällä oli yön tukehuttava pimeys ja kuolemanhetken kuristava ahdistus. Kuitenkin alkoi pimeydestä häämöittää alttari, suuri kirja ja kirjan kahden puolen kaksi valkoista pääkalloa. Mustilta samettikankaisilta seiniltä esiintoivat hopeankarvaiset vertauskuvat jälleen omalla tavallaan samoja outoja, käsittämättömiä ja hirvittäviä valavaatimuksia, joita jokin kalpea ihmissuu juuri äsken oli esittänyt onnettoman ja kokemattoman kanssaihmisen saneltaviksi.

Keskellä mustan huoneen mustaa lattiaa hehkui punainen täplä kuin tasaisesti palava tulipinta, ja tälle punaiselle pinnalle oli sijoitettu mestauspölkky ja kiiltäväksi hiottu piilu. Lochtander tunsi kylmän kauhun karmaisevan niskaansa, nähdessään piilun ja pölkyn, joista jälkimäisellä selvästi näkyi veritäplä. Recipientin sekaisin joutuneissa aivoissa hääräsi kuitenkin vielä jokin heikko vaisto päästäkseen järjestyksen-pitoon, kun musiikin yhä kumistessa, kaksi mustaa miestä alkoi häntä riisua. He ottivat vaatekappaleen toisensa perästä, kunnes ei jäljellä ollut muuta kuin ilki alastomuus. Mutta nyt näki tanakka raja-luutnantti yhtäkkiä edessään mustan ruumisarkun ja sen vieressä avonaisen haudan, kaikki selvästi varattuna hänelle ja yhtäkkiä siihen ilmestyneinä. Mustat miehet kävivätkin hyvin tottuneesti käsiksi hänen väkeviin käsivarsiinsa, kaatoivat hänet kuin teuras-eläimen ja asettivat arkunpohjalle. Pääkallot alttarilta tuotiin näkymättömin käsin kahdenpuolen uhrattavan recipientin ruumista, kädet sijoitettiin niiden kaljulle päälaelle ja viimeksi nostettiin paikoilleen arkunkansi, mikä kaikki tapahtui niin käsittämättömän nopeasti, äänettömin, pehmein liikkein ja ikäänkuin henget olisivat olleet toiminnassa eivätkä ihmiset, että asianomainen huumauksen tainnuttamana alistui kaikkeen.

Sillä hetkellä kuitenkin, jolloin vasara yritti iskeä ensimmäistä naulaa ruumisarkun kanteen, kuului sen alta kamala mylväisy: perrrkele! Haudattavan miehen elävä ruumis sai takaisin tarmonsa, ylämaan soturin sisu oli noussut, kaikki hänen raajansa ponnistivat yhtaikaa tätä tukalaa vankihuonetta vastaan ja hänen päänsä, kyynärpäänsä ja jalkansa hajoittivat yhdellä iskulla koko arkun, niin että kansi lensi haljenneena toisaanne ja pohja ja sivulaudat toisaanne, pääkallojen vieriessä pitkin mustan huoneen permantoa, ja julmistuneen uhrin karjuessa piruja ja perkeleitä ryöppynä tulemaan laesta lattiaan asti ja läpi seinien ympäri taloa.

Äskeisten mykkien roomalaisten toogahahmoista oli äkkiä

kehkeytynyt tuttuja viaporilaisia upseeris-miehiä, jotka sikinsokin karkasivat juhla-asennoistaan ja suunnattoman suuttumuksen vallassa ryntäsivät alastoman luutnantin perässä. Mutta Lochtander oli raivoissaan peloittava, iski puoleen ja toiseen eikä ollut minkään mahdin kesytettävissä. Onneksi eivät nuo mustat miehet vielä olleet ennättäneet varastaa hänen omia vaatteitaan. Ja siinä nopeasti pukiessaan minkä ennätti ylleen, hän karjui ympärilleen:

— Mitä perkelettä tämä on? Onko tässä muka varustus, jonka pitäisi puolustaa valtakuntaa? Jumalanpilkkaa täällä harjoitetaan. Ryssiä te olette! Vai ettekö te juuri niinkuin ryssä yrittäneet peloittamalla ja kauhua herättämällä voittaa minua tarkoituksiinne? Te saatanan sikiöt ja aviorikkojat ja kaikkien Jumalan käskyjen pilkkaajat, te ajatte maan perikatoon, vaikka me sitä rajoillamme miten puolustaisimme! Vai luuletteko te, että mitkään muurit kestävät, kun sisällinen kuri näin luhistuu. Onko täällä yhtään nuhteetonta miestä? Onko täällä yhtään vaimonpuolta, joka ei läämi maalia naamaansa ja siveettömyyttä sisikuntaansa? Sellainen on ryssän muotia eikä kelpaa suomalaiselle. Suomalainen palvelee Jumalaansa kirkkaalla päivällä eikä noitaluolissa. Kyllä minä nyt saastaan jouduin — löytyykö saarella edes saunaakaan, että saisi itsensä puhtaaksi? Täällä teitä on laiskoja miehiä kuin salkoa, mutta rajalle ei anneta puolustajia. Irstailkaa sitten vapaamuurariudessanne. Perkele, mitä te muukalaiset tästä maasta välittäisitte! Mutta mitä kansaa ei hoideta eikä rakasteta, se menetetään. Ryssä on aina rajalla odottamassa saalistaan . . Onko täällä saunaa vai ei? Rajasotamies tahtoo olla puhdas mies.

Viime sanojaan hän ärjyi portaissa, samalla asetellen puuttuvia vaatekappaleita paikalleen ja vihdoin vielä lumessa kiinnittäen vyönsä ja miekkansa. Siinä tuli, hiljalleen vihellellen, kaksi kookasta miestä häntä vastaan ja hän tunsi ilostuen ylämaan Sotamiehentalon Juhanan, joka oli hänen kummipoikansa.

Olipa toki hyvä, että tapasi o i k e a n i h m i s e n! Onko täällä saunaa? Tulikuuma löyly oli nyt tarpeen. Toinen miehistä oli Antti Antinpoika, Juhanan ystävä. Molemmat palvelivat Adlercreutzin rykmentissä ja rykmentin soittokunnan johtajana heillä oli hyvä urkuri, Kress, joka oli tehnyt kauniin marssin. Sitä he juuri olivat koettaneet johdattaa mieleensä.

— Perkele! puhkui luutnantti näille varsin viattomille miehille, jotka eivät muuta halunneet kuin häntä palvella. — Phh... phh... phh. Hyi hitto, kylvetäänkö tässä Gibraltarissa koskaan?

Äskeisen talon jyrkkiä portaita astui nyt peloittavan pitkä mustapukuinen mies, joka pihalumelle päästyään nosti oikean kätensä Lochtanderia kohden.

— Katoa täältä jos henkesi on sinulle rakas!

Vai siinähän tuo kelmi, tuo Jägerhorn nyt oli! Vai mahtoiko kuitenkin olla joku toinen? Hänen kasvoillaan oli musta naamari — piru vieköön: naamiaishuviako täällä pidettiinkin! Naamarimies läksi kuitenkin niin äkkiä pois, ettei Lochtander ennättänyt hänelle sanoa mitä hän hyvin olisi ansainnut — j o s nyt olikaan eversti. Ties mikä paikka oli koko tämä linnoitus. Sauna vaan tuntui tällä hetkellä entistä tarpeellisemmalta.

Kiuas kiljui ja pankko paukkui, kun molemmat pojat parhaansa mukaan sitten ajoivat ulos perkelettä kunnioitetusta luutnantistaan. Mikä hänet olikaan mahtanut näin suututtaa? Toinen pojista kiljutti kiviä, toinen hutki miestä vihdalla puolelle ja toiselle. Luutnantti mörähteli esiin, mitä milloinkin halusi, lisää löylyä, lisää vihtomista, tai kipollista jäävettä.

Vieläkö sieltä riittäisi löylyä? Onko avanto avattu? Olisikohan tässä talossa hevoskrapaa, että saisi nuohotuksi jalkapohjansa? Tällaisia pyyntöja esitti luutnantti, mielihyvän tunteesta puhkuen ja sieraimiaan päristellen. Kun hän vihdoin alkoi laskeutua alas lauteilta, tempasi Jägerhorn auki saunan oven ja puhui suuttuneena:

— Etkö siis aio paeta? Herran nimessä, tule järkiisi.

— Mutta enhän minä vielä ole saunan päälle käynyt avannossakaan...

— Sinä mahdoton mies, pakkanen on noussut kahteenkymmeneneen asteeseen! Et sinä tunne vapaamuurariveljesten kammottavaa mahtia! Kaikki olet nyt pilannut. Enkö sinua varoittanut? Nyt voisimme istua runsaan juhla-aterian ääressä, joka refektoriossamme odottaa ja puhua tärkeistä isänmaan asioista. Mutta kaikki sinä olet pilannut. Katoa! varoitan vielä kerran.

— Päästä lumeen piehtaroimaan.

— Mene helvettiin piehtaroimaan.

Sotamiehet Juhana ja Antti sensijaan olivat täysin uskoneet vaaraan, joka uhkasi heidän kunnioitettua luutnanttiaan ja ryhtyneet nopeasti järjestämään hänelle pakomatkaa. He olivat tehneet salamankiireiset valmistelut parhaimman ymmärryksensä mukaan ja mielestään onnistuneet niin hyvin, että olivat aivan iloissaan. Oli tuotu vesikelkka ja olkikupo ja sauna-Maijan toppatakki ja muitakin valepukuun tarvittavia vaatteita. Ja porsaskin oli jo puhuttu, sekä sangallinen koppa, missä porsas kuljetettaisiin itse kaupungin komendantille. Juhana tietenkin lähtee saattamaan kummi-isäänsä. Hän on valmis menemään vaikkapa maailman ääriin. Kukaties tätä hetkeä varten hänen pitikin lähteä kotitalosta ylämaassa ja jättää syyskynnöt tekemättä...

Lochtander oli lumihangesta etsinyt polkemattoman kohdan ja kieritteli siinä perusteellisesti. Palatessaan saunaan hän tarttui everstin käsivarteen juuri kun Jägerhorn vilusta vavisten ja suuttumustaan äkäisesti purkaen oli hänet jättämäisillään oman onnensa nojaan.

— Hitto vie, kun tuli puhdas olo, sanoi luutnantti tyytyväisenä, seisoen keskellä saunan lattiaa ja siinä vedellen vahvoilla kämmenillään lumenrippeitä pinnastaan. — Eversti pääsee pian juhlapöytään, sanoisin vain vielä pienen asian.

Eversti itse antoi Suomen kartan Sotamiehentalon vanhukselle siellä ylämaassa, kerran. Eversti Fredrik Jägerhorn jätti sinne hyvin hyvän muiston ja everstin lahjaa siellä säilytettiin uudentestamentin ja katkismuksen vierellä. Vanha veteraani Aapeeno yötpäivät tutki kartalta Suomen rajaa ja kuljetti sormeaan sitä pitkin, ja tappeli ryssiä ja susia vastaan, jotka aina tulivat meidän puolelle. Kartan sanoma oli vanhalle miehelle niin kallis, että hän lähetti kartan talon viimeiselle pojalle ainoaksi perinnöksi kotoa . . . Kuuntele vielä vähän aikaa, kyllä minä lopetan, Fredrik Jägerhorn. Kas, piru vie, minäkin olen sinulle kiitollisuuden velassa siitä kartasta. Sillä minullekin aina näytettiin tätä karttaa ja selitettiin rajan ja sen puolustamisen merkitystä. Ja sen kartan kautta tuli minusta rajasotamies . Ei, hyvät pojat, tulkaa vaan, mutta en minä minnekään pakene, kyllä te parasta tarkoitatte, mutta johan minä pirullekin liian iloiset hetket valmistaisin, jos minä pakoon lähtisin! Lähden tässä kaikessa rauhassa saman tien kuin tulinkin. Jos linnoituksen herrat tahtovat oman rajasotamiehensä tuhota, niin tuhotkoot sitten.

Puettaessaan itseään siinä suuressa himmeässä saunassa, jonka nokimustat seinät ja valtaiset kattoparrut ikäänkuin suun täydellä huokuivat ympärilleen puhdasta makeaa savunlemua, Lochtander näytti suorittavan joitakin ulkonaisiakin juhlamenoja tärkeiden sanojensa tähdentämiseksi.

Jägerhorn oli kuumuuden vuoksi painunut penkille, molemmat nuoret sotamiehet seisoivat ovella. Kukaan ei yrittänyt keskeyttää rajaluutnanttia, joka puhui:

— Kun Juhana Antti Jägerhorn kaksikymmentä vuotta sitten kävi Pietarissa, niin ei hän ollut lähtenyt sinne kunniaa tavoittelemaan. Hänelle oli isänmaan rajakysymys polttava. Aina on verisesti paloiteltu tätä Suomea, aina Arvid Hornin ajoista asti on ollut selvää, että Suomen raja Venäjää vastaan on mahdoton puolustaa. Ja Jan Anders Jägerhorn sanoikin sen pelkäämättä kirjoituksessaan keisarinnalle, etteivät suo-

malaiset ota mitään itsenäisyyttä vastaan, jollei ole takeita sen pysyväisyydestä. Ja tämän pysyväisyyden yhtenä ehtona on, että rajaa voi puolustaa. Mutta Suomen viisaimmat valtiomiehet ovat lisäksi sanoneet, että Pietari on liian likellä Suomen rajaa ja että Pietari kerran vie Suomen mukanaan. Tai pitää Pietari hävittää.. Mutta, herra eversti, juhlapaistihan jähtyy, olen jo puhunut liian kauan.

Jägerhorn piteli päätään molemmin käsin ja käsivarret nojasivat raskaasti polviin.

— Puhu vaan, sanoi hän masentuneena. — Kuka Pietarin hävittää! Jumalakaan ei enää masenna Pietaria.

Molemmat nuoret sotamiehet tarttuivat kuuman sydämensä kiihkossa joka sanaan, joka lausuttiin ja neuvottomina ajattelivat, mitä sitten olisi tehtävä. Oliko siis Suomen tila toivoton?

— Kuinka viisaasti olikaan Aape-eno, vanha invaliidi Sotamiehentalossa, tunkenut asian ytimeen: rajakysymys oli hänellekin polttavin. Suomen kartta oli ollut hänen oppimestarinsa.

— Neva-joki voi tulvaansa hukuttaa Pietarin! puhkesi sotamies Antti Antinpoika puhumaan ja tarttui lujemmin kiinni saunan ovenripaan, koska sauna-miehet jo malttamattomasti tömistelivät edustalla.

— Synti hukuttaa Pietarin! sanoi vuorostaan Juhana syvässä vakaumuksessa. — Mutta mistä me suomalaiset saamme sen vanhurskauden, että pysymme? Jumala, Jumala..!

Eversti nousi yhtäkkiä penkiltä ikäänkuin jokin päätös olisi hänessä kypsynyt.

— Minä lähdenkin herra luutnantin kanssa kaupunkiin. Ja te, pojat, voitte saattaa Juhanan omaisia, jotka matkustavat kotiin, rakentamaan palanutta Sotamiehentaloa. Viekää meiltä terveisiä. Minua ilahuttaa, että minun kartastani on ollut hyötyä.

Saunan ovella Lohtaan talon poika pysähdytti kummilapsensa sanoakseen hänelle kädestä pitäen hyvästi. Hänen mie-

leensä muistui siinä vielä, miten viimein, kun hän oli käynyt kotona, »veikka» oli ollut kyntämässä ja »sirkku» oli tuonut hänelle vettä juotavaksi. Hänen piti nopeasti karkoittaa se hellyys, mikä nousi hänen rintaansa, tätä syntymäpaikkaa muistaessa. Käki oli kukkunut ja vanha kesanto ollut raskasta niinhyvin hevoselle kuin nuorelle kyntäjälle. Mutta rajaluutnantille ei soveltunut heltyminen ja Lochtander sanoikin jo taas naurussa suin:

— Muistakaakin sitten panna lapsillenne mukaan isänmaan kartta katkismuksen toveriksi, kun ne Sotamiehentalosta lähtevät maailmalle.

Ne olivatkin viimeiset sanat mitä Juhana Matinpoika kummiisänsä suusta kuuli. Eikä hän koskaan tullut vartiopaikalleen rajalle. Hän hävisi teille tietämättömille.

VII

LEIKIN LOPPU.

Oli kulunut joitakin vuosia ja nuoret äidit kaukana ylämaan Sotamiehentalossa ja Nihdissä, niinkuin myös Helsingissä ja sen linnoituksessa liekuttivat pienten lastensa kehtoja alati painostavassa sodan odotuksessa — mutta vastaiseksi niinmuodoin kuitenkin vailla verenvuodatusta —, kun syyskesällä vuonna 1807 yhtäkkiä levisi salaa hiipivä huhu, ettei sotaa enää voida välttää. Kuka olisi saattanut uskoa, että kaikkein suurellisinten herrojen ajatus kosketti vähäistä ja arvotonta Suomenmaata! Korkeat keisarit olivat kohdanneet toisensa juuri valtakuntiensa välillä eli itse niiden rajajoella, koska olivat molemmat niin ylhäisiä, etteivät tahtoneet mennä neuvoa pitämään toistensa alueelle, vaan kukin kotonaan vastaanottaa naapurin. Keskelle jokea niinmuodoin oli rakennettu se loistava lautta, jolla keisarit sanoivat toisilleen hyvääpäivää ja ryhtyivät neuvottelemaan, kuinka jakaisivat maailman keskenään ja minkä palasen kukin ottaisi. Tällä lautalla kultatupsuisen baldakiinin alla oli franskojen keisari tarjonnut Suomen Venäjän keisarille. »Ottakaa Suomi korvaukseksi niistä kuluista joita joudutte maksamaan sodasta Ruotsia vastaan», sanoi Napoleon, »sitäpaitsi Pietarin kaupunki on liian likellä Suomen rajaa. Ei se sovi, että kauniit venakot kuulevat ruotsalaisten kanuunien paukkeen palatseihinsa!» Mutta Aleksanterin ei ensinkään tehnyt mieli arvotonta Suomea. Häntä veti halu Balkanille. »Suomi, jonne nyt tahdotte minua lähtemään, on

erämaa, jonka omistaminen ei ketään houkuttele», sanoi hän siis vastaan. »Sitäpaitsi tämä erämaa on valloitettava vanhalta liittolaiselta, joka vielä on sukulainenkin, ja otettava viekkaudella, mikä minusta tuntuisi varsin epämiellyttävältä . . . Voinhan tosin julistaa Ruotsille sodan, johan armeijani ovat Suomen rajalla, mutta millä te korvaatte niin suuret uhraukset? Minun kansani odottaa Moldauta ja Valakiaa, mutta ne te koetatte meiltä riistää.» »Malttakaahan», sanoi nyt jälleen Aleksanterille Napoleon, »Suomessahan on Viapori, maailman mahtavin linnoitus ja sen varikossa maailman kuuluisin laivasto, yli sata alusta, joista jokainen voi ampua kuudellakymmenellä kanuunalla. Tämän laivaston me panemme ampumaan engelsmannia, joka silmiemme edestä röyhkeästi kaappasi Tanskan parhaimmat laivat ja sitten me tällä laivastolla käymme Ruotsin kimppuun, joka on sellainen jukuripää, ettei se mihinkään taivu jollei taivuteta.» Ja vähitellen hallitsijat sitten sopivat siitä mitä kukin ottaa, ja Suomi jäi Venäjälle. Mutta tältä pykälältään oli sopimus salainen. Ja salaisesti hiipien uutinen Suomeen tuli eivätkä ihmiset ymmärtäneet, pitikö siihen uskoa, vai ei. Sellaisena kuin se tuli, oli se sitä puolen vuosisadan vanhaa ja alati tiivistynyttä tuskallista epävarmuutta, joka tämän salaisen huhun kautta vaan tiheni ja yhtäkkiä kävi säkkipimeydeksi. Maailman mahtavimmat valtiaat määräävät Suomen kohtalon — mitäpä siinä sitten muuta on tekemistä kuin jäädä odottamaan tulevaa kuoleman-sotaa, kietoutua kääreliinoihin ja laskeutua hautaan kunnekka luodaan multaa päälle.

Sodan uhkaa varmentamaan ilmaantui lisäksi kaikkinaisia sodan enteitä. Kesän kuivuus oli niin tavaton, että viljankorret käpristyneinä kääpiöinä nuokkuivat kellahtavissa hiushennoissa varsissaan ja punaiseksi palanut heinä paremmin peloitti luotaan eläimet kuin kutsui niitä luokseen virkistymään. Selvä kato, sotien ainainen seuralainen katseli ihmisiä vasten silmiä jo niistä vaoista, joihin he kitukasvuisen rukiinsiemenen kätkivät.

Syyskesästä nostivat Helsingin kalastajat hämätyistä ja rikki-

potkituista pyydyksistään sammen, tuon ihmisen mittaisen sotisovalla varustetun kalan, jonka kotipaikka on valtameri, mutta joka sotien edellä, niinkuin vanhat ihmiset saattavat vakuuttaa, aina on noussut Helsingin Kaupunginlahteen asti asujaimille ilmoittamaan vaaran lähestymistä. Sampia ei muuten täällä nähdäkään, ja kun sellainen tulee, tietävät helsinkiläiset, että on aika lähteä kuljettamaan arvokkainta omaisuutta metsiin tai kaivaa sitä maahan. Tänäkin kesänä jälleen helsinkiläiset kiirehtivät rantaan katsomaan valtaista kalaa, sen kilpipeitettä ja pitkää suippoa suuta, joka muistutti samaa ruumiinosaa pienellä hai-kalalla. Tässä yhteydessä ja siinä kalasta keskusteltaessa tiedettiin mainita nimeltä joka kalastaja, jonka verkkoon vuosisadan mittaan sampi oli tullut ja miten se oli saatu veneeseen. Tällä kertaa linnoituksen ravintolanpitäjä tuli kesken keskustelun ja osti koko sodanennustajakalan hyvän ruuan tunteville upseereilleen. Tiedettiin kyllä siinä olevan maukkaan lihan, mutta helsinkiläiset eivät sitä kuitenkaan koskaan tahtoneet syödä.

Elokuun ja syyskuun taitteessa saatiin ihmetellä revontulia, joiden vertaa ei ikinä näillä main oltu nähty. Tavattomat räiskähtelevät, moninaisin värein välähtelevät salamakruunut näyttivät taivaalla tanssivan ylös ja alas ja taistelevan vallasta, tai jälleen sopivan ja yhdessä täyttävän taivaan piirin laidasta laitaan. Vanhat helsinkiläiset seisoivat vuorilla, koettaen revontulten liekeistä saada johdetta tuleviin tapauksiin. Syyskuu ei vielä ollut päättynyt ja lehti oli vielä täytenä puussa, kun tuli sellainen pakkanen, ettei syyskyntöihin enää päästy käsiksi. Myöskään ei ennätetty kunnollisesti saada kaaliksia maasta. Eikä tämä pakkanen lauhtunut, vaan lumi satoi päälle ja oli täysi talvi, outo kyllä katsella, puiden ollessa täydessä lehdessään. Kuukin liukui yli varhaisten lumikenttien ja keltaisten metsien pahaa-ennustavan kuparin-värisenä, ikäänkuin valmistaakseen itseään niitä näkyjä varten, joita se oli katseleva ehkä jo tulevina kuukausina.

Kuitenkin oli toki sekä linnoituksessa että kaupungissa niitäkin, jotka hurmaantuneina saattoivat vastaanottaa tämän kumman syksyisen kauneuden. Viaporin valleilla helisivät ja kalkattivat meren hengessä läpikuultaviksi jäätyneet sireeninlehdet kuin smaragdihelyt karkeloivan kaunottaren kaulalla — Ehrensvärd oli kertakaikkiaan juurruttanut kauneuden tänne Susisaarille ja meren henki sitä alati palvoi ja ravitsi kuin rakastunut jumaloituaan. Sekä kaunottaret että heidän ritarinsa katselivat Viaporin kallioilta tämän poikkeuksellisen syksyn pakkastyyninä iltoina revontulten liekehtelyä ja koettivat arvaella: tuleeko sota? Myöskin meren jäähän-meno noin silmin nähden oli ihmeellistä katseltavaa. Tuleeko sota? — oli niitä, jotka uskoivat vedenpinnan kiristyvistä laskoksista voivansa päätellä jotakin tulevista tapahtumista. Mielellään he selittivät jäätyvän meren ilmoittavan, ettei tule sotaa. Sodan epätodellinen uhka oli huhuista huolimatta jossakin hyvin kaukana ja sehän muuten kuuluikin tähän Suomenmaahan eikä koskaan voinut poistua. Todellista ja likeistä olivat sensijaan uudet tanssit vuoroineen ja niiden sävelet, joita vasta oli harjoitettu, ehkä eilen, ehkä tänään, ja jotka lopullisesti opittaisiin niissä monissa huvitilaisuuksissa, joiden järjestelyyn nyt jo voitiin käydä käsiksi, kun talvi näytti tulevan näin aikaiseen. Jääajotkin lupailivat jotakin aivan erikoista, kun keltaiset koivunlehdet varisivat hangille ja auringonpaiste pani uskomaan, että ne olivatkin pisaroina vuotaneet alas auringon runsaudesta. Synkkä muisto rouva Helena Reuterskjöldin ja hänen miehensä seikkailusta joitakin vuosia sitten täällä Kaupunginlahden jääajoissa oli jo siirtynyt tarinoiden kaukaisuuteen. Sillä peloiteltiin lapsia, jotka pyrkivät heikolle jäälle. Yhäti kaunis rouva Helena itse oli kahden pienen Reuterskjöldin äiti, jumaloi miestään Carl Wilhelmiä ja leikki kolmantena lastensa mukana, temmeltäen permannolla milloin hevosena, milloin jänönä, milloin haukahtelevana hauvana. Kaikkeen tottuu ja hänkin oli tottunut siihen, että hänen entinen miehensä, eversti von Haus-

wolff lapsineen asui samassa talossa ja, kasvonpiirteiden rävähtämättä, astui kohteliaasti tervehtien hänen ohitseen. Suhde hänen lapsiinsakin oli jo ennättänyt käydä levolliseksi ja ystävälliseksi. Adelaide oli kovan — ja hänelle käsittämättömän — koettelemuksensa paineessa varhain kehittynyt ja korvasi emännättömässä kodissa ihmeteltävästi äitiään. Jopa Adelaide oli oppinut hoitamaan isänsä ilmatieteellisiä kojeita paremmin kuin äiti koskaan kotona ollessaan oli sitä tehnyt, ja jopa hän piti päiväkirjaakin, jonka joka rivin isä sai nähdä. Sillä isä oli hänen paras ystävänsä ja uskottunsa.

Sophie Hjärne asui yhä kahden huoneen päässä miehestään, kaipasi »kotiin Ruotsiin», kaipasi ihailijaa ja ihailijoita, sadatteli tohtoreita, jotka eivät kyenneet palauttamaan hänen kauneuttaan, vihasi tätä karua kammottavaa linnoitusta, jossa ei kyetty aikaansaamaan yhtäkään suuripiirteistä rakkausintriigiä tai rohkeaa poliittista juonittelua, vihasi kaupunkia, jossa ei enää mitään tapahtunut, vihasi koko tätä ikävää harmaata rajamaata. Oli käsittämätöntä, että tänne haudattiin eteviä upseereja vailla tulevaisuuden toivoa. Hjärne pelasi, eikä aina menestyksellä. Stava Lindeblomista oli kasvanut vaarallinen daami. Hän käytti orvokintuoksuista hajuvettä ja Sophie epäili, että tämä tuoksu joskus tuntui Hjärnen, hänen kerran niin rakastetun miehensä komeissa tummissa hiuksissa. Mutta Stava oli sikäli vaaraton, että hän pian kyllästyi. Tänään hän lahjoitti suosiotaan pikku vänrikki Hybnerille, huomenna luutnantti Klarckille. Erikoisen inhoittavaa oli se rakastelu, mikä tunnettiin tapahtuneen ja ehkä yhä tapahtui Valhalla-veljesten ravintolanpitäjän ja erinäisten linnoituksen herrojen, suurempien ja pienempien kesken. Mikä tuossa madame Vingessä viehätti, oli käsittämätöntä. Kerrottiin tämän hävyttömän naisen kehuneen, että jos sota tulee, niin hän kyllä voi pitää huolen siitä, ettei puutu vakoilijoita, jotka pitävät silmällä ryssää. Mutta Vingeä ei auttanut suututtaa, hän tuntui liian monesta asiasta tietävän liian paljon. Etteihän vaan Danckwardtinkin

kuolemaa olisi kiiruhdettu jollakin keinoin. Hän oli käyttänyt telakan työmiehiä ja kruunun varoja komean puutarhansa kuntoonpanoon. Kauniit päärakennukset yltympärillä kartanoissa olivat saaneet rakennusaineita linnoituksen runsaista varastoista. Mutta olihan näissä sitten vietettykin huumaavia päiviä ja öitä eikähän Danckwardt ottanut puutarhaansa mukanaan, kun lähti tästä pahasta maailmasta. Oli myyty — vanhoja — laivoja telakasta, oli myyty polkuhinnasta. Kaikki tämä oli totta. Mutta sittenpä olikin linnoituksella ystäviä, jotka olivat valmiit hädän tullen sitä muonittamaan. Ja tällaistahan aina tapahtui. Pahin oli se syytös, joka kysyi, minne joutui kupari — suunnaton määrä kuparia oli koko Adlerfeltin varustuksen purettu kuparikatto —, minkä jokainen oli saattanut omin silmin nähdä varastoituna rannassa. Sanottiin sen tuottaneen Viaporiin paljon ruplia, paljon polsterikangasta, paljon kaviaaria ja kuohuviiniä. Ehkäpä jokin kaunis korukin oli tullut Haminan tietä linnoitukseen. Ja entä Vingen oma komea vaatevarasto? Niin, ja vapaamuurariveljet olivat voineet harjoittaa armeliaisuuttaan entistä runsaammassa määrin — olihan aika, jolloin heillä oli hoidossaan kymmenenkin köyhää lasta. Ja heillä oli nyt hyvin muhkeat suruvarusteet, kaikki mikä kuului pompes funèbress'een. Ei olisi voinut olla Roomassa komeampaa. Vinge tiesi niin paljon sentähden, että hänen ruuanlaittotaitonsa oli voittamaton. Hän pääsi joka paikkaan. Juopuneina eivät miehet vartioineet salaisuuksiaan. He eivät itsekään tietäneet mitä sanoivat. He olivat tässä tilassa usein hurmaavimmillaan. Mutta heidän puheensa saattoivat olla varomattomia. Ja heidän tekonsa myöskin. Vinge oli osannut kätkeä tietonsa omaan upeaan rintaansa... Jos Sophie Hjärnellä olisi ollut entinen kauneutensa, niin hän olisi pitänyt koko linnoituksen tasapainossa.

Mutta eivät olleet ajat niinkuin ennen. Selvä vulgaire'iyden henki oli tullut tänne Viaporiin. Täällä saattoi unohtaa franskankielenkin. Valhalla-veljekset ottivat nykyään yhteyteensä

aatelittomiakin! Ja heidän armeliaisuusharrastelunsa vaati aatelisia arveluttavan läheiseen seurusteluun profaanin väen kanssa. Sophie Hjärne ja Helena Reuterskjöldkin joutuivat upseerinrouvien neulomailtoihin, jolloin ratkottiin ja käännettiin vanhoja vaatteita köyhien ja suuriperheisten sotamiesten lapsia varten. Vaatteita koottiin kodeista, sekä kaupungista että linnoituksesta. Kauppamiehet olivat aikaisemmin mielellään antaneet uuttakin vaatetavaraa, mutta nyt oli elämä niin kiristynyt ja kerjäläisiä kävi niin paljon, että täytyi supistaa anteliaisuutta niin puolelle kuin toisellekin. Upseerinrouvat kuitenkin tekivät parhaansa, varsinkin kun itse amiraalinrouva oli asettunut armeliaisuustyön johtoon. Kaikki käsittivät, että hyvän mielialan säilyttäminen sotamiesten ahtaissa, köyhissä asunnoissa saattoi sodan aikana vaikuttaa suorastaan kohtalokkaasti. Vaan eivätkö taasen olleetkin mustalaislapset lukuisasti edustettuina lapsiluetteloissa. Olipa Valhalla-veljesten omien holhokkien ja koulutettavien joukossa pieni elohopeanvilkas Efra Hagert, jonka isä oli ruotsalainen, mutta äiti mustalainen. Efra oli yllättävän äkkiä oppinut kaikki, mitä vanha Anna Eerikintytär osasi opettaa ja muiden lasten hitaasti tullessa perässä, Efra ennätti kujeilla niin moninaisella tavalla, että hänet täytyi panna pois koulusta. Efra valmisti viulun, kiipesi linnoituksen muurien yli ja kävi kaupungissa soittelemassa itselleen rahaa. Pitikö nyt näitä mustalaislapsia, joista ei koitunut muuta kuin harmia, puettaa ja hoivata samalla tavalla kuin muitakin linnoituksen lapsia? Oliko yleensä luvallista että heitä oli täällä? Mutta Valhallan periaatteisiin kuului, että köyhiä oli hoivattava ilman erotusta. Niinpä heille osoitettiin hyvyyttä missä vaan taidettiin ja he kävivät herrasväkien keittiöissä ulos ja sisälle. Sophie Hjärneltä katosi pieni ruusukivikantainen muistosormus, hänen makuuhuoneensa peilipöydältä, hitto vie, katosikin, sillaikaa kun hän kävi vintillä hakemassa kenkiä Efran äidille. Hitto vieköön toisenkin kerran — hän oli tästä vulgaire'istä armeliaisuudesta saanut kyl-

länsä. Tämä loputon ja yhä tiivistyvä sodanuhkakin teki ihmiset hulluiksi. Parasta että kerran tulisi tuo ennustettu sota, jos sen kerran piti tulla, niin siitä sitä myöten olisi päästy. Sophie Hjärne päätti neuloma-iltojen asemasta liittyä nuorten harrastuksiin, jotka tarkoittivat huvi-iltojen valmisteluja — oh, mon Dieu, sellainenhan olikin häntä paljon likempänä. Rouvat tietenkin moittimaan: kuinka hän saattoikin niin loukata amiraalin-rouvaa, jonka kodissa tällä hetkellä elettiin mitä vaikeimman ristiriidan paineen alla. Ei ollut vaikeaa käsittää, miltä tuntui amiraalista ryhtyä varustamaan linnoitusta hallitsijansa, Ruotsin vähälahjaisen — ettei sanoisi vähämielisen — kuninkaan määräysten mukaan suurta ja ihailtua Napoleon Bonapartea vastaan, joka oli katsonut hyväksi määrätä Suomen yhdistettäväksi Venäjään. Suuri mies, jolla riitti järkeä paljon yli oman tarpeen, oli varmaan joutunut senverran tutustumaan raivokkaan vastustajansa Ruotsin kuninkaan maiden historiaan, että hän uskoi Ruotsin kykenemättömäksi pitämään Suomea, ja Venäjä haluaisi sen . . . Ja vielä tapahtui, että juuri kun hetkeksi kiinnitettiin toivoa siihen, ettei tätä sotaa tulisi, raivopäinen Kustaa IV Adolf loukkasi Venäjän keisaria lähettämällä hänelle takaisin kaikkein korkeimman kunniamerkin, jonka oli häneltä vastaanottanut. Täytyihän Venäjän hallitsijan tästäkin suuttua! Ja täytyihän Viaporin komentajan tuntea linnoituksen vakava asema tällaisessa ristitulessa!

Sophie Hjärne nauroi kun hänelle puhuttiin amiraali Cronstedtin vaikeuksista. Korskea amiraali sai mitä hänelle kuului. Oliko hän kuunnellut pyyntöä, jonka Sophie Rosenborg hänelle esitti silloin kun hänen piti viettää kihlajaisjuhlaansa ja hän pyysi yhtä ainoaa sulhasensa virkapäivää lykättäväksi? Ei, amiraali piti päänsä ja Hjärne lähetettiin kiireesti matkalle. Kukaties ei koko tuota hirvittävää tautia olisi tullut Sophielle, jos hän rauhassa olisi saanut viettää juhlansa. Piru vie: liian paljon pyytää se, joka vaatii Sophie Hjärneltä sääliä amiraali

Cronstedtia kohtaan. Iloinen huudahdus kohosi linnoituksen rouvien kesken, kun heidän neuloma-iltojaan varten kauppamies Nathanael Heidenstrauch lähetti kaksi suurta pinkkaa lujaa hyvää kangasta! Kangaspakkoja oli kaksi, koska hänen vaimonsa oli synnyttänyt maailmaan kaksi tervettä poikaa ja perheessä vallitsi suuri ilo. Kun tieto tuli Sophie Hjärnen korviin, tunsi hän sydämessään katkeran piston ja hänen silmistään kirposi kyynel, joka oli kuin kuiva suolarae. Koko rakkauden onni oli häneltä jäänyt kokematta: mitä oli hänen elämänsä ollut? Ja mitä siitä enää voisi tulla!

Ei, eivät olleet ajat niinkuin ennen. Kaupunkikaan ei enää suonut vaihtelua, jollei vaihteluksi halunnut nimittää kerjäläisjoukkoja, jotka pysähdyttivät kadulla ja rukoilivat apua. Anna Brunowin talosta oli noblessi kaikonnut ja sijaan tullut köyhää työtätekevää kansaa erinäisten käsityöläisten ammattikunnista. Itseään varten oli Anna Brunow pidättänyt vain pari huonetta ja Dirchsen ja Fuller olivat ainoat entisiltä ajoilta, jotka uskollisesti kävivät hänen luonaan pelaamassa korttia ja tarinoimassa maailman monimutkaisesta menosta. Keltaisen budoaarin silkkidamastin tilalla oli halpa kukillinen karttuuni. Anna Brunow näytti köyhältä lakastuneelta naiselta, joka luultavasti oli rikkaalle Weckströmille myynyt kaikki vanhat hopeansa.

Jos Lovise Rosenströmissä olisi ollut hitunenkaan grande damea, niin hänen luonaan olisi voinut syntyä sitä tunteellista ja viehättävää seurustelua, mistä Helsingin köyhtyneet vanhat leskirouvat vielä puhelivat, kun puettuina käännettyihin ja paikattuihin vanhanaikaisiin vaatteisiinsa, kohtasivat toisensa Suurtorilla, yhdessä mennäksensä jonkun ystävättären nimipäiville, ja mitä seurustelua Ehrensvärdin aikoina oli ollut niinhyvin kaupungissa kuin linnoituksessa. Lovise oli vastoin sulhasensa tahtoa rikkaalta enoltaan saanut kauniin kotisisustuksen. Häneen ei ollut sattunut rokkotauti eikä suuri suru. Lovise Rosenström kukoisti monien pienten lastensa keskellä,

jotka eivät antaneet hänelle aikaa edes pianon kantta avata. Kressin soittaessa hän joskus oli purskahtamaisillaan itkuun. Rosenström oli paljon poissa ja vähän kotona. Kaupungilla puhuttiin, että hän enemmän ajatteli politiikkaa kuin potilaitaan. Madame Rosenströmin tiedettiin mustasukkaisuudella pimentävän päiviään — aiheellisesti vaiko aiheetta, kuka sitä saattoi tietää. Naisia oli aina käynyt tohtorin luona itkemässä surujaan ja tautejaan. Kaunis neiti Gustava Kulhjelm kävi nykyään luvattoman usein ja viipyi tohtorin huoneessa luvattoman kauan. Lovise ei ollut unohtanut ennustusta, jonka oli kuullut sinä päivänä, jolloin tohtori muutti kaupunkiin: että hän joutuu kevytmielisen miehen vaimoksi. Todellisen pimennyksen aviopuolisoiden elämässä aikaansai Domarbyn herra, Lovisen rikas eno, joka oli uskonut sisarentyttärensä miehen kautta saavansa edes yli kaiken toivomansa aatelisarvon korvaukseksi kaikesta hyvästä, mitä hän oli nuoren parin eteen tehnyt. Kun Rosenströmin perhe lisäksi oli joutunut ottamaan häneltä rahavelkaa, syntyi siitä ikävä ja alituinen kiristäminen ja nuhteleminen. Tohtori Rosenström oli joka talossa mielihyvin nähty vieras — rouva pysyi lastensa luona kotona. Hiukan toisenlaiseksi hän oli elämänsä ajatellut.

Amalia Lizelles — nykyään Weckström, asui entisessä kotitalossaan, jonka hänen miehensä oli ostanut ja hänelle ja »pojalle» pannut kuntoon. Siellä vietti myöskin kärsivällisesti sokeutensa päiviä vanha pormestari Lizelles, ilonaan tyttärensä poika ja ajanvietteenään tyttärensä neuvominen lakiasioissa, tämän ollessa alituisissa oikeudenkäynneissä proprietääri Johannes Weckströmin kanssa. Koko kaupunkia huvitti tämä käräjöiminen miehen ja naisen kesken, jotka kerran olivat olleet toisiinsa siinä määrin kiintyneitä että vain kihlausta odotettiin. Pieni Matti Weckström oli miettiväinen sävyisä lapsi, joka itsekseen jo varhain oppi lukemaan. Hänellä oli onni kastetodistajiensa joukkoon lukea itse sotamarski Klingspor, joka silloin tällöin kävi häntä katsomassa ja toi hänelle

omaa alaansa edustavia leikkikaluja. Poikasella kuitenkaan ei tuntunut olevan huvia sotamiehistä, tai rummusta enempää kuin kanuunasta ja sapelistakaan. Äidinisä ennusti hänestä tulevan papin. Amalia itse hallitsi pontevasti perheen omaisuutta, kartuttaen sekä karjaa että kapanaloja ja viisaasti antaen lainaksi rahaa ainoastaan hyvin varmoja takuita vastaan. Rosenströmeille ei hän antanut, vaikka he olisivat kipeästi tarvinneet, kun Lovisen kaksoset juuri silloin syntyivät. Toista kertaa ei Lovise pyytänyt. Pilkka ja ylenkatse mikä pojan syntymisen vaiheilla oli kohdannut Amaliaa, vaikeni sen viisaan asiain-hoidon edessä, mihin Amalia osoitti pystyvänsä. Hänen miehensä olikin hänen käteensä pistänyt rajattoman määrän valtakirjoja ja nimikirjoituksia lähtiessään kotoa liikkeelle. Sillä ei kaiketikaan kukaan voinut sitä odottaa, että hän toimettomana istuisi lainoppineen vaimonsa jalkojen juuressa, kun maailmalla niin paljon tapahtui. Sensijaan hän liehui kaukomatkaisten laivojen galjuunakuvien likeisyydessä, laulellen näille monilla eri kielillä tuntehikkaita tai roimahenkisiä merimiesviisuja ja tuoden matkoiltaan kotiin sekä syötävää että juotavaa ja vaatetavaraa. Ei pitänyt vaimolta eikä pojalta mitään puuttua. Häneltä itseltään puuttui tusinallinen poikalapsia, mutta ensimmäinenhän olikin tulossa. Saisipa sitten Helsinki nähdä kuinka hän tätä rykmenttiään harjoittaisi Kampilla. Kun sodan huhu saapui kaupunkiin, syttyi Gussi Weckströmissä kuin uusi elämä. Ja olisipa jännittävää nähdä pysyisikö Påvel vielä siellä ylhäällä Sotamiehentalossa peltoja kyntämässä. Eikö vaan ilmaantuisi tänne vanhan aseveikkonsa vierelle. Caramba, olipa Weckström valmis panemaan vetoa, että ennenpitkää Paavo olisi täällä!

Varhainen talvi aiheutti, että Viapori nyt jo sai vastaanottaa joukon sukulaisia sekä likempää että kauempaa kartanoista pitkin Suomea. Kuomuissaan saapuivat isät ja äidit naimaikäisine tyttärineen ja runsaine tuomisineen ollakseen mukana linnoituksen huvitilaisuuksissa, mutta ennenkaikkea saadak-

seen luotettavia tietoja valtiollisesta asemasta maailmalla ja eritoten sodanuhkasta. Huvitilaisuuksia oli jo suunniteltu kauas joulun tuolle puolen, sillä huolimatta sampikalasta, revontulista ja monista ennustuksista ei linnoituksen nuoriso uskonut sotaan. Toisenlaista — vaatimatonta ja sävyisää — oli Sophie Hjärnen ja Helena Reuterskjöldin silmillä katsottuna tämä nuoriso. He tunsivat suurten romanesque'ien intohimojen ajan. Silloin jotakin uskallettiin rakkauden tähden! Jollei tuo kirottu tauti olisi runnellut Sophieta, niin täällä olisi puhaltanut entinen kuuma tuuli.

Mutta tuskinpa olivat Viaporin kuuluisimmat rouvat ennättäneet valittaa rakkausseikkailujen puutetta, kun sellainen ilmaantui heidän keskuuteensa, jopa yllättävämpänä kuin milloinkaan. Kauppamies Manecken tytär Eva Maria, joka oli yhdenikäinen Lovise Rosenströmin kanssa ja Kressin soitannonoppilas hänkin, palasi muutaman viikon matkalta Haminasta ja suoraa päätä vanhemmilleen ilmoitti menevänsä naimisiin Nikolai Pantelejevitsch Kiseleffin kanssa!

Tämä mies — niinkuin moni toinenkin haminalainen kauppias, oli monet kerrat aikaisemmin pyrkinyt muuttamaan Helsinkiin ja aina olivat viranomaiset saaneet kuulla, että saksalaisia kauppamiehiähän on tänne päästetty — miksei sitten venäläisiä? Tähän asti oli heiltä kielletty sekä elinkeinonharjoittaminen että kansalaisoikeus. Ja nyt yhtäkkiä kunniallinen ja hyvän sivistyksen saanut, arvossapidetyn helsinkiläisen kauppamiehen tytär väittää niin rakastavansa venäläistä, että karkaa kotoaan, jolleivät vanhemmat anna suostumustaan avioliittoon! Koko kaupunki joutui kauhun valtaan. Ei milloinkaan vielä sivistynyt ruotsalainen tyttö ollut mennyt ryssälle! Eva Marian luona kävivät ystävättäret pyytämässä ja itkemässä. Pappi ja pormestarit tulivat hyvinä perhetuttavina selvittelemään nuorelle neidolle, mitenkä portti nyt avautuisi vankkaan luterilaiseen linnoitukseen, jos verivihollinen outoine uskontoineen, tapoineen ja sieluineen päästettäisiin tänne. Ja entä heidän

lapsensa? Näissä lapsissa alkaisi täällä uusi, huono ja tälle maalle luonnonvastainen suku. Eva Maria oli sekä kuuro että sokea kaikelle millä häneen koetettiin vaikuttaa, niin oli rikas ovela ryssä hänet lumonnut. Marraskuun 14 päivänä tuo verenvastainen pari kuulutettiin Helsingin kirkossa, eikä saarnatuoli pudonnut alas eikä Herran tuli iskenyt kirkkoon, vaan tytär sai rauhassa istua penkissä itkevän äitinsä vieressä kuulemassa, kuinka herjaus koko tätä yhteiskuntaa ja tätä kirkkoa vastaan luettiin julki. Seuraavana pyhänä tapahtui vihkiminen. Kuiskailtiin kyllä, että korkeiden viranomaisten taholta oli tullut käsky: tähän avioliittoon on suostuttava, koska ajat ovat sellaiset, ettei mahtavaa naapuria nyt saa suututtaa. Vihamiestä täytyy nyt koettaa pitää mielinkielin. Mutta kaupunkilaisista tuntui siltä kuin kristitty yhteiskunta olisi annettu avioksi pirulle ja seuraukset pian näkyisivät.

Tuleeko sota? kyselivät linnoituksen tanssiaisissa vuorojen välissä neitoset kavaljeereiltaan. Lyötiin vetoa siitä tuleeko, vai eikö tule. Ensimmäisen adventtisunnuntain jälkeisellä viikolla tanssittiin raatihuoneella assambleessa tulinen kotiljongi, jonka yhteyteen oli sijoitettu runomittaan sommiteltu mainion hauska pila polttavasta kysymyksestä tuleeko sota. Kapteenska Hjärne oli leikin keksinyt ja sepittänyt useimmat asiaan kuuluvat säkeetkin. Kotiljongi suoritettiin ennen kuulumattomalla vauhdilla ja hullaantuneella riemulla, ikäänkuin joidenkin tulevien ilottomien aikojen ilonnälkä olisi etukäteen vaatinut saatavaansa eikä hellittänyt, vaikka sille jo oli luovutettu enemmän kuin sille kuului. Riemullinen loppukotiljongi vastasi:

ei tule sotaa!

Ja salintäyteinen yleisö kohotti ilonhuutoja, halusi tänä iltana tuntea kiristyksen ympäriltään helpoittavan ja sodanuhkan pysähtyvän kulussaan.

Torilla tulipalopakkasessa heräsi jokainen lumouksesta.

Joitakin päiviä ennen joulua saatiin Parolasta tieto, että sinne sijoitettu sotilasvaatevarasto oli joutunut varkaiden saa-

liiksi. Adlercreutzin rykmentin kaikki manttelit olivat menneet. Olisi luullut, että jäljet lumessa olisivat johdattaneet rosvojen perille, mutta heistä ei saatu selkoa. Uusi paksu lumi peitti tienoon, kun uusi, entistä tehokkaampi tutkimus pantiin vireille. Ja pakkanen yhä kiristyi. Harvoin näin kovassa kylmyydessä sataakaan lunta, mutta nyt tapahtui niin. Kuormien kuljetus näissä hangissa kävi erittäin vaivaloiseksi. Mutta heikoille nälkiintyneille vanhuksille ja pienille kerjäläislapsille tarjosi syvä valkoinen lumi pehmeät kääriliinat.

Erääksi illaksi oli tohtori Rosenström kutsunut luokseen herroja ja hänen tahdostaan myös pyydettiin ruuanlaittajaksi Viaporin tunnettu kokki-ihminen Vinge. Silloin tiesi että illallinen onnistuisi ja tohtorinna Rosenström säästyisi vaivannäöstä, mikä hänen nykyiseen tilaansa katsoen olikin välttämätöntä. Aviopuolisoiden kesken syntyi näiden kutsujen yhteydessä pieni keskustelu, samantapainen kuin monet kerrat ennen.

— Ajatteletko, Rosenström, sitten todella minuakin!

— Kuinka en ajattelisi. Ainahan ajattelen.

— Mutta kun sinun luonasi käy niin paljon nuoria ja kauniita ja he kuuluvat kehuvan, että olet heitä suudellutkin.

— Sepä pirua — kuka sellaista on sanonut?

— Ehkä itse tiedät. Pyydän vaan: älä hajoita meidän kotiamme! Olet niin paljon poissa ja minä joudun ajattelemaan niin monenlaisia . . .

— Mutta jo nyt nykyisenä aikana luulisi sinullakin olevan muuta ajattelemista. Meillähän todennäköisesti on sota ovella.

— Uskotko sinä sotaan?

— Jos minun pitäisi täältä lähteä, pyydän Heidenstraucheja pitämään huolta sinusta ja lapsista. Silloin tiedän että olette hyvässä turvassa.

— Minä olen levoton Kressistä. Hän on aina juovuksissa eikä kukaan enää hänestä välitä. Hän ikävöi omaa kotia. Sinä et saisi olla hänelle niin kylmä. Olemme muuttaneet hänen

nuottiarkkunsa äitini taloon. En tiedä onko se siellä paremmassa turvassa. Etkö voisi pyytää Fredrik Kressiä mukaan torstai-illaksi?

— En.

— Et? Muistatko kuinka hän tuolla peräkamarissa ensi kertaa soitti »Suomen marssin» sinä iltana, jolloin menimme kihloihin? Ja hän soitti sitä sitten kaiken sen ihanan yön, kun kävelimme Suurtorilla edestakaisin.

— Pyydämme hänet seuraavana päivänä — silloin on jäljellä hyvää ruokaa. Vinge on taituri alallaan. Kaikki arkiset ravintoaineet käyvät hänen käsissään keveiksi, aromaattisiksi ja erinomaisen miellyttäviksi. Kress kuului sanoneen että Vinge tekee nauriista ja kaaliksista musikaalista pot-potpourrita.

— Hän suree sitä, ettei Helsingissä anneta arvoa muille hänen sävellyksilleen kuin »Suomen marssille». Tätä jokainen poika laulaa ja viheltää . . . Rosenström, rakastatko minua niinkuin rakastit ennen?

Hän upposi miehensä lämpöiseen hellävarovaan syleilyyn ja mies kuiskasi hänen korvaansa, että jos tulisi sota ja hän saisi komennuksen muualle, niin Lovisen oli avattava hänelle tuleva posti ja parhaan harkintansa mukaan toimitettava se miehelleen yhdessä kotiuutisten kanssa.

— Uskotko että olet minulle rakas? Jollet olisi, niin minun täytyisi lääkitä itseni sinua rakastamaan. Lasten tähden. Kodin tähden. Isänmaan tähden.

Lovise muisti kaukaisesti, että olisi pitänyt pyytää torstaiksi vielä Domarbyn herra, joka hopeidensa ja muunkin omaisuutensa tähden nyt oli hyvin levoton, maahankaan kun ei voinut mitään kätkeä. Mutta hänen oli niin hyvä olla siinä miehensä turvallisessa hellyydessä, ettei hän mitään enää toivonut.

Torstai-iltana oli vihreässä talossa koolla myöskin upseereja. Jägerhorn vasta matkalta palattuaan oli heidät tuonut mukanaan. Ruotsin lähettiläs Pietarissa ei enää antanut mitään

toiveita sodan siirtymisestä. Eversti oli saanut jäljennetyksi muutamia kirjeitä ja lausuntoja, joiden sisällön hän toivoi nyt tekevän epäilijöillekin selväksi mihin asemaan todenperään oli jouduttu. Kirjoitusten sisältö oli säilytettävä salaisena. Tieto siitä että pitkien sovittelujen ja raskaan epävarmuuden jälkeen nyt oltiin ratkaisun edessä ja että todennäköisesti ei tällaisia yhdessäoloja enää tulisi, vaikutti mieliin siten, että kaikki mistä puheltiin tuli tärkeäksi ja ainutkertaiseksi, jokainen askel sai kohtalokkaan merkityksen, jokainen liike tiesi kannanottoa johonkin peruuttamattomaan. Meluisasta humusta, mikä tänään täytti pitkän matalan, vihreän talon Helsingin Kaupunginlahden rannassa puuttui kaikki ajanviete-yhdessäolojen keveys ja kevytmielisyys. Valmistauduttiin ratkaisua varten.

Lovise Rosenström kierteli lastenhuoneen ja ruokasalin väliä, koettaen saada käsitystä siitä, mitä tuo äänekäs kiistely, pärskähtelevät naurunpuuskat tai tunteelliset vetoamukset mahtoivat tarkoittaa. Pääasiassa hän kai kuitenkin koetti selvittää itselleen minne joutuisi pienine lapsineen, jos sota tulisi. Tämä talokin oli tässä juuri vastapäätä linnoitusta. Kunhan edes hänen pienin lapsensa ennättäisi syntyä ennenkuin sota puhkeaisi. Rantakatu tuossa ikkunoiden alla oli yhtäkkiä muuttunut kuin sotaleiriksi. Yötäpäivää kuljetettiin linnoitukseen kuormia. Karja huusi kun sitä piiskoilla ajettiin läpi upottavan lumen. Tämä oli omaa tuskallista maailmaansa. Lasten huoneessa vallitsi hiljainen, viattomuutta ja rauhaa hengittävä puolipimeä ja se tuntui olevan jokin Jumalan omien käsien alla suojeltu alkutila. Siitä kuitenkin olivat lähtöisin sodatkin. Lovisea itketti, kun hän ajatteli, että näin oli. Onneksi nuo pienokaiset nyt nukkuivat. Rosenström ei pitänyt siitä että vieraiden aikana kuului lasten itkua.

Hän oli pelännyt tuon kuuluisan madame Vingen tuloa taloon. Mutta hänhän käyttäytyikin hyvin ystävällisesti, toi kesken kiireensä talon emännälle herkuistaan maistettavaksi, jopa kysyi oliko tohtorinna tyytyväinen. Hän oli komea kat-

sella vitivalkoisessa suuressa esiliinassaan ja niinikään valkoisessa hunnussa, joka piteli hänen tummia kiharoitaan. Lovise Rosenström ymmärsi nöyrtyneenä, että hänen viehätysvoimansa täytyi olla suuren. Yhtäkkiä hän kysyi, halusiko tohtorinna tietää, mistä tuolla sisällä puhuttiin. Ja nyt hävisivät esiliina ja huntu, Helena Eleonora vaihtoi kasvoja ikäänkuin hän olisi valinnut yhdet kasvot kokonaisen varaston monista, otti käsivarrelleen kullatun tarjottimen — se oli hänen omansa ja seurasi häntä aina tällaisiin tilaisuuksiin eikä sitä saanut kukaan toinen käyttää —, latoi siihen kristallia ja viinipulloja sekä hävisi huoneesta oven taakse, missä koko tuo salaperäinen maailma kiehtovana ja peloittavana myrskysi. Lovise Rosenström oli vain kuullut hiljaista välähtelevää silkinkahinaa ja komea Helena Eleonora oli mennyt sinne, missä Rosenström ja hänen vieraansa puhelivat ja ehkä päättivätkin suurista tulevista tapahtumista. Mikä minä olen hänen rinnallaan! ajatteli Lovise. Ihmettä että Rosenström on voinut minut naida!

Jägerhornin ääni kuului:

— Leikki loppuu tähän. Onko se loppuva sillä tavalla että me härkäpäisesti asetumme vastustavalle kannalle niinkuin tähän asti ja annamme väkevän vihollisen teurastaa koko kansamme? Vai asetummeko mukautuvaisuuden kannalle ja alamme päättäväisesti uutta elämää sen suojeluksen alaisena. Suomen solvatut itsenäisyysmiehet ovat valmistaneet lujan pohjan tätä hetkeä varten.

Nyt puhui joku toinen:

— Linnat eivät joka päivä joudu ampumatauluiksi, mutta kokemus todistaa, että ne kerran vaaditaan taisteluun hengestä ja kuolemasta — tässä tapauksessa siitä, onko Suomi kuuluva Ruotsille vaiko Venäjälle.

— Seis! huusi Jägerhorn: — onko se kuuluva itselleen, kerrankin itselleen! Se on jo kyllin palvellut muita ja nyt antaa Ruotsin kuningas sille hittoa!

— Hullu sinä olet, Jägerhorn.

— Katsokaa tarpeeksi kauas! Katsokaa yli aikojen. Meitä ei silloin ole, mutta ovathan lapsemme!

— Kävi miten kävi: kunniaamme tulemme puolustamaan. Silkkinen Helena Eleonora Vinge sujahti ovenraosta, veti oven kiinni perässään ja päästi muutamia käsin kirjoitettuja lehtiä talon emännän käteen.

— Ajattelin, kas . . . jos tahtoisitte lukea nämä sillaikaa kun diné kestää. Se tulee kyllä kestämään, sillä kas meillä on hyvää ruokaa. Ei tiedä, kuinka saa enää, jos sota tulee. Mutta kas, tohtorinna, sen minä tahdon sanoa, että tohtorinna ei yhtikäs pelkää. Tohtori tulee meille Viaporiin regimenttitohtoriksi ja minä kyllä, kas, voin toimittaa teille aina tietoja. Kas, minä tunnen sellaisia poikia, jotka menevät yli muurien kuin käärme. Pitcéen odottaa muurin alla . . . Ei tohtorinna pelkää. Lapsi syntyy onnellisesti. Kaikki hyvin. Tai kaikki pahasti: kuningas on puhunut hyvin tuhmasti. Tohtorinna lukee sillaikaa kun herrat nauttivat dinén. Minä kutsun nyt sisään.

Helena Eleonora Vingen päästä puuttui vain gourmendien veljeskunnan kunniajäsenyyden merkki. Sorjana, välähtelevänä ja herttaisena hän vielä kerran silmällään tutki komeasti katetun ruokapöydän, hymyili sitten talon pienelle, ujostelevalle äiti-emännälle, ja kumartui avaamaan kaksoisovea.

Humu vierashuoneista leiskahti sisään kuin myrskyävä aallokko.

Lehdet Lovise Rosenströmin käsissä sisälsivät seuraavaa:

Armfelt myöhään syksyllä 1807 nuoruudenystävälleen kenraalimajuri Juhana Fredrik Aminoffille:

»Olet väärässä, se on vakaumukseni, kun katsot, että pitää antaa kaiken mennä helvettiin, vaikket osoita minkätähden niin pitäisi käydä jos asiat Suomessa jäävät ennalleen. Yksityisen etuahan ei ole otettava lukuun, kun valtio on kysymyk-

sessä, mutta juuri tämän aikakauden itsekkyys on pääsyy, minkätähden valtaistuin toisensa jälkeen kukistuu. Ennen muinoin virkamies, vieläpä yksinkertainen kansalainenkin piti velvollisuutenaan vaaran uhatessa antaa hallitukselle tietoja. Nyt ovat kaikki vaiti. Korkein valta luulee tätä äänettömyyttä turvakseen, vaikka se päinvastoin merkitsee moraalista murhaa. Kaikki hajoaa, häpeä ei jätä kansallisesta olemuksesta muuta kuin raunioita, ei kukaan säästy, ellei ehkä kahleissa, ja silloin ei kurjalla ole omassatunnossaan muuta lohdutusta kuin se minkä pelkurimainen varovaisuus ja yksityisten vääryyksien herättämä tyytymättömyys tarjoo . . .»

— — —

Kenraalimajuri Aminoff sotamarski Tollille, entiselle turnaustoverilleen lopulla v. 1807.

»Täällä Suomessa on säikähdys suuri, kun nyt odotetaan vihollisen hyökkäystä. Tokko Suomen sotalaitoksesta, puolustusvoimista, varoista ja sotatarpeista on annettu siellä todenmukainen kertomus, sitä en tiedä eikä olekaan minun asiani sitä arvostella. Mutta sen tiedän, että jos tuo onnettomuus tapahtuu tähän vuodenaikaan, surkuttelen tosiaankin sitä miestä jolle tämän maan puolustus uskotaan, puolustus, joka loppuu kohta kun hyökkäys alkaa. Köyhyyttä ja kurjuutta, ei mitään makasiineja eikä mitään mahdollisuutta niiden perustamiseen ihmisten tahi elukkain varalta, vaikka kaikki Peerun aarteet olisivatkin käytettävänämme. Kiväärit ja ehkä kenttätykistökin kelvottomia ja kenties vielä ampumavarat riittämättömiä y.m., y.m. Linnat ovat heikentyneessä tilassa ja jos ehkä ovatkin varustettuja väellä ja tarpeilla, ei kuitenkaan meidän ilmanalassamme, jossa vihollinen useinkin voi jäällä käyttää raskaita tykkejä, ole mahdollista puolustaa Viaporia, joka monin paikoin vielä on valleilla sulkematta — — —. Se pieni sotavoima joka jää jäljelle kun linnat saavat tarpeensa, voiko se edes näennäisesti puolustaa itseään odotetulla ponte-

vuudella vihollista vastaan, joka arvattavasti on monta vertaa vahvempi ja vuodenaikaan, jolloin kaikki salmet ovat jäässä ja rajat siis joka taholta hyökkääjille avoimina? Tämä kuvaus, Teidän Ylhäisyytenne, ei ole liioiteltu; se on tosi, ja minä olen katsonut velvollisuudekseni ilmoittaa asian oikean laadun miehelle, jolla rinnassa on rakkautta kuninkaaseen ja isänmaahan ja jolla samalla on ensimmäinen sija valtakunnan sotajoukossa.»

Kreivi Trolle-Wachtmeisterin muistiinpanoista lokakuussa 1807.

»Valtakunnan drotseti tapasi kuninkaan ihan rutistuneena raivosta sotilasmaineensa menettämisen tähden ja päättäneenä hakea tilaisuutta sen takaisin voittamiseen, vaikka sen kautta joutuisikin häviöön; hän sanoi luvanneensa Jumalalle, ettei tee rauhaa, johon vielä lisäsi: »minä en olekaan tuo pelkuri Aleksander!» Drotsetin huomauttaessa meidän väkilukumme pienuutta ja vähävaraisuuttamme, vastasi kuningas vihaisesti: »täällä on väkeä ja omaisuutta yllin kyllin, mutta hyvää tahtoa täältä puuttuu.» Jouluk. 6 p. mainitsevat samat muistiinpanot: »Rajalin tuli Helsingborgista. Hän kertoi kuninkaan tahtomalla tahtovan sotaa ja sanovan, että hän antaa hiton Suomelle ja välittää vähät vaikka sen kadottaisikin. Lisäksi sanoo hän olevansa aivan liian hyvä hallitsemaan sellaista roskaväkeä kuin tämä kansakunta.»

Tammikuussa Stedingk kuninkaalle:

»Venäjän hovi katsoo olevansa pakotettu rikkomaan välinsä joko Ruotsin tahi Tanskan kanssa, ja koska kokemus on sille näyttänyt, ettei Venäjä kykene viimeksi mainittua valtaa vastustamaan, valitsee se mieluummin sodan Ruotsia vastaan, se kun on vähemmän vaarallinen ja tarjoaa tilaisuuden aina haluttuun valloitukseen, joka tekisi Ruotsin merkityksestä koko-

naan lopun. On varma, että jos Suomenmaa kadotetaan, lakkaa Ruotsi olemasta itsenäinen valtio eikä Tukholmassa senkoommin enää voida nukkua rauhallisesti. Norjakin olisi vain huono korvaus. Erotus käy vielä tuntuvammaksi, jos vertaamme ikimuistoisista ajoista Ruotsiin yhdistetyn Suomen kansan vapaaehtoista, harrasta uskollisuutta aseilla valloitetun kansan tunteisiin. Tästä seuraa, Teidän Majesteettinne, että vaara on aivan lähimmillään ja että ratkaiseva päätös on tehtävä ilman hetkenkään viivytystä. Jos Teidän Majesteettinne on päättänyt alistaa itsensä ja valtakuntansa sodan vaaroille, jossa suurimmatkaan vaivannäöt eivät voi muuta aikaansaada kuin että puolustus käy pitempiaikaiseksi, täytyy viipymättä ryhtyä erinomaisiin ponnistuksiin ja panna kaikki mahdolliset välikappaleet liikkeelle niin ettei Teidän Majesteettinne kukistu kunniatta.

Venäläisten tarkoitus on tulla kolmelta taholta, — 30 000 miestä ja varalle 30 000; — valloittaa ennen sulaveden aikaa Svartholma ja Viapori. Ruokavaroja kuljetetaan Suomen rajalle yötäpäivää, mutta toivotaan Suomessa riittävän muonaa venäläiselle sotaväelle, joka tyytyy vähään. Teidän Majesteettinne armeija Suomessa on liian heikko vastustamaan sellaista hyökkäystä ja Viaporin puolustamiseen tuskin riittää 10 000 miestä tähän vuodenaikaan. Sprengtportenin tuttavat täällä kertovat, että aiotaan vallata Viapori, Svartholma ja Hankoniemi ennen meren aukenemista. Toivovat saavansa pienen laivastomme ja koko Suomen ennenkuin Ruotsista ennätetään lähettää apua. Tämä kävisi heille mahdolliseksi jos Viaporista puuttuisi ruokavaroja, mutta toivotaan, että Suomen kansan uskollisuus ja harras kiintymys vieläkin voivat jaksaa ponnistaa. Venäläiset luulevat Suomen valtauksen helpoksi asiaksi, jonka muka suorittavat vähemmässä kuin kahdessa kuukaudessa, mutta minä luotan suomalaisten uskollisuuteen ja siihen kauhuun, millä he ajattelevat tätä vierasta iestä. — Kaikki komentavat kenraalit ovat lähteneet rajalle ja tuo konna Sprengtporten on mukana,

oltuaan pitkissä neuvotteluissa Franskan lähettilään kanssa. Eikä tässä kaikki. Meillä on vielä sisällisetkin juonittelut kestettävinä. Inhoni ja mielipahani ovat nousseet korkeimmilleen. Kuitenkin täytyy minun teeskennellä ja näyttää ystävälliseltä koko maailmaa kohtaan. En ole koskaan niin paljon kärsinyt kuin näinä aikoina. — Senmukaan mitä vasta sain tietää, voi venäläisten tulo Suomeen lykkäytyä viikolla. On satanut niin paljon lunta, että täältä tulevat kuormastot eivät pääse etenemään . .»

— — —

Aivan liian hyvä hallitsemaan sellaista roskaväkeä kuin tämä kansakunta . . . Näinkö Ruotsin kuningas ajattelee suomalaisista!

Lovise Rosenström toisteli käsittämättömiä sanoja.

Tiedot olivat pidettävät ankarasti salassa. Mutta ei ollut sitä patoa, joka olisi pidättänyt niiden äänetöntä alkuvoimaista vyöryä yksinkertaisten ihmisten joukkoon, nimenomaan keskelle sitä kärsimysten elämää, jota näinä katovuoden, pakkastalven, sodanuhkan ja kirvelevän turvattomuuden tunteen päivinä elettiin Ruotsin rajamaassa Suomessa. Tuskinpa kuitenkaan mitkään pahat ennakkotiedot tai venäläissodan kammo enempää kuin vilu ja nälkäkään niin olisivat voineet järkyttää suomalaisen ihmisen sydäntä ja lamauttaa hänen käsivarttaan kuin tieto siitä, että kuningas oli hyljännyt Suomenmaan ja surematta jättänyt sen hirvittävän vihollisen raadeltavaksi. Monet kerrathan tosin ennenkin oli tällä tavalla käynyt, mutta ei kuitenkaan oltu koskaan kuninkaan omasta suusta kuultu, että hän pitää itseään liian hyvänä hallitsemaan tällaista roskajoukkoa. Kuningas ja isänmaa olivat suomalaiselle olleet sama käsite ja suomalainen oli uskonut kuninkaan sanaan kuin Jumalan sanaan. Nyt kun virallista sodanjulistusta odottaessa viime tingassa pantiin maata ja linnoituksia sotakuntoon — ilman rahaa, jota turhaan oli jo pitkän aikaa anottu, ilman aseita, ilman muonaa, ilman lääkkeitä ja ilman vaatevarustuksia, tämä

ehkä tehtiin ylpeässä uhmamielessä, verisellä kiukulla ja loukatun ihmistunnon huumassa, mutta myöskin ikivanhan perityn velvoituksen käskystä. Niinpä kiskottiin metsäniityiltä heinäkuormat, aumoista oljet, aitoista viljat, teurastettiin elättikarja, talutettiin pilttuusta viimeinen kotihevonen ja vedettiin peninkulmittain kanuunia — myöskin miesvoimin niin että olkapäät olivat verillä — ja kohdattiin jo heti alussa vanhat tuttavat vilu ja nälkä. Nämä tulivat ennenkuin ryssä tulikaan. Mutta ryssää juuri ennenkaikkea halu paloi kohdata ja antaa hänen tuntea suomalaisen sepän puukonterää. Jos kerran nyt itse kuningas oli määrännyt maan menon, niin mitä perkelettä siinä hankasi vastaan — menköön sitten, mutta menköön niin kalliista maksusta kuin suinkin.

Näitä ajatuksia ajatteli sekin nuori sotamies, joka oltuaan mukana tykin kuljetuksessa Helsingin porteilla, katseli itselleen paikkaa, missä voisi kirjoittaa loppuun kirjeensä kotiin ennenkuin vihollinen tulisi tai ennenkuin määrättäisiin lähtö linnoitukseen. Vaan tästähän vihollinen toki viimeistään oli käännettävä takaisin, ei suinkaan häntä kaupunkiin asti päästetä! Ah sentään, olisipa luutnantti Lochtander vielä ollut hengissä, niin kyllä ryssä olisi rajan takana pysynyt! . Olivat päästäneet varkaat Parolan vaatevarastojen kimppuun eikä adlercreutziläisillä nyt ollut minkäänlaista manttelia. Rauta oli niin kylmää, että iho jäi siihen, jos sormella koetti. Kuitenkin nuori sotamies polveensa nojaten ja hangessa istuen koetti jatkaa alettua kirjettä.

»Kunnioitettu ja kallis Isäni, rakkaat muut omaiset! Tahdon tervehtiä teitä kaikkivaltiaan Jumalan meidän Taivaallisen Isämme nimessä ennenkuin käyn täyttämään Isänmaan sotamiehen kunniavelvollisuutta taistelussa vihollista vastaan, niinkuin Sotamiehentalon pojat ovat tehneet ennen minua ja niinkuin tehkööt minun jälkeeni. Vihollinen on jo mennyt yli rajan ja meillä on kova kiire varustaa kaikkea, mutta puutteita on kyllä. Kuitenkaan ei meiltä puutu intoa ja rohkeutta ja olemmehan

me ennenkin pienellä joukolla antaneet ryssää selkään. Niin aiomme tehdä nytkin. Eversti toimitti minulle aika hyvän kiväärin, joita ei ole monella. Kauppamies Heidenstrauch oli sen lahjoittanut annettavaksi jollekin sotamiehelle. Olen iloinen että Antilla ja Marjaana-sirkulla on poika ja että olen sen kummi-isä. Sanokaa terveisiä Nihtiin ja Annille. Ja tulenhan minä kotiin, kun niiden peltojen kyntökin jäi kesken. Jollen jää kentälle niinkuin monet kotitalomme pitkät pojat. Mutta se on silloin Jumalan tahto. Tässä on vähän kylmä kirjoittaa, — saattekohan selvää, lähettäkää vastaus tulemaan sille tohtorille jonka Marjaana tietää. Sanovat tänne tulevan Venäjän parhaimmat kenraalit. Illalla tanssittiin vielä linnoituksen komentanttitalossa. Menimme ohi ja lujasti lauloimme Porilaisten marssia. Muistatteko mitä kersantti vainaja kertoi Nihdin häissä. Meitä on täällä 400 miestä adlercreutziläisiä odottamassa eversti Gutoffskin johdolla. Jos lähettäisitte 2 paria paksuja villasukkia ja pitkät lapaset ja turkki olisi hyvä, vaikka vanhakin. Turkki olisi välttämättä saatava . . .»

Juhana Antinpojan tätä kohmettuneine käsineen kirjoittaessa ja parin toisen sotamiehen siinä lämpimäkseen painiskellessa, alkoi kuulua kumeaa töminää Vanhankaupungin puolesta. Ja kuin yhtäkkiä punaisen myrskypilven kuvain olisi kesken kiidäntäänsä syösty taivaalta maahan, niin tulla myrskysi punavalkoinen kiiltävä-aseinen ratsujoukko tietä kaupunkia kohden. Miekkain ja pistinten välkkyessä se tulla pyyhki tuulispäänä ohi tullituvan ja kiidätti hevoset yli tullipuomin. Käyrät sapelit ojollaan, piikit pystyssä ja vyöstä helistellen outoja aseita ratsumiehet ajaa nelistivät Hämeentietä kaupunkiin, pian alkaen kierrellä toria.

— Ryssät! huusi Juhana Matinpoika ja syöksyi pystyyn kirjeensä äärestä.

— Kasakkoja! huusivat molemmat toiset adlercreutziläiset, lähtien juoksemaan vihollisen perästä minkä pääsivät.

— Mitäs hittoa nyt tehdään? Nehän pääsivät, pirut, kaupun-

kiin. Ei niitä ole kuin puolisataa, asetutaan tuonne solaan ja ammutaan ne.

— Missäs muut pojat nyt sitten ovat? Mikä tulikaan kauhea vahinko . . !

Kasakat olivat lakanneet laukkaamasta ja, pysyen koulutetussa kiinteässä järjestyksessään laskettivat kaunista ravia ympäri toria. Säikähtyneet kaupunkilaiset, joiden mielestä eivät suinkaan olleet lähteneet muistot nimenomaan kasakkain julmuudesta, peittelivät nopeasti ikkunoitaan ja vain joku yksinäinen silmä vartioi vaatteen alta mitä torilla tapahtuisi. Yhdestä ainoasta talosta avautui portti ja kookas vanha sokea mies astui kadulle keppi kädessä. Hänen sieraimensa aukenivat heti vastaanottamaan pahaa hajua, josta aina tämän vihamiehen tunsi, ja hänen korvansa seurasivat joukon liikkeitä, sen nyt lähtiessä torilta menemään alas Isoa-katua. Häntäkö, ainoaa elävää ihmistä, mikä täällä oli näkyvissä, mahtoi tarkoittaa se viheltävä miekansively, joka hetkeksi leikkasi ilmaa niin että harmaat hiukset vanhan miehen päässä nousivat pystyyn. Amalia Weckström, joka vasta oli päässyt siunaamasta kohtaloa siitä, että se nyt oli pidättänyt Gussin, hänen miehensä, laivan jossakin kaukana täältä, tuli ulos ja ryhtyi taluttamaan isäänsä porttia kohden.

— Piikaseni, puhui vanhus, — mitäpäs hätää minulla. Anon tässä vaan . . .

— Sitovat teidät vielä hevostensa väliin niinkuin ne viimein tekivät sen papinkin . Mennään sisään, isä.

— Anon tässä vaan Herralta Jumalalta sitä pitkää katsetta, jolla näkisin tämänkin tarkoituksen . . .

Sokea mies lausui siinä itselleen pari roomalaisen runoilijan säettä, jotka olivat häntä lohduttaneet monta kertaa vaikeina aikoina. He olivat yhdessä Amalian kanssa nämä säkeet kääntäneet suomenkielellekin:

»Ex imbri soles et aperta serena
prospicere et certis poteris cognoscere signis.»

Saatat keskeltä satehen,
ohjanasi merkit varmat,
nähdä poudan, tuta kentät
armahasti aurinkoiset.»

Kasakkain ratsastus oli kuulunut kauas ympäri tienoon ja pakolaiset, jotka linnoituksesta tällä hetkellä pyrkivät kaupunkiin, pusersivat hevosistaan äärimmäisetkin voimat päästäkseen perille. He olivat, Sophie Hjärne, Stava Lindeblom ja Helena Reuterskjöld, viime tingassa päättäneet sittenkin jättää linnoituksen ja nyt he huomasivat etteivät enää pääse vanhaan tuttuun kortteeripaikkaansa everstinna Brunowin luo, vaan on etsittävä turvaa Rosenströmin talosta. Pitcéen, jonka rokonarpiset sudenkasvot eivät milloinkaan lakanneet rouva Hjärnelle muistuttamasta hänen suurta onnettomuuttaan, johdatti vieraat tuvan puolelle, koska tänne yöllä oli syntynyt lapsi, tuotanoin terve poikalapsi, ja tohtori ennen lähtöään oli määrännyt, ettei ketään nyt päästettäisi sille puolelle. Siellä oli vain se opetettu hoitajavaimo ja sitten piika, Lisette.

— Kasakat ne vaan tuolla . . . Ei niitä tuotanoin paljon ollut. Kyllä kaiketi päävoima tuotanoin vasta on tulossa. Sellainen jokin niiden haju tulee tuulen mukana. Vaan tuotanoin eversti ja adlercreutziläiset kyllä ottavat ne vastaan. Yötäpäivää tästä on kuljetettukin kanuunia kaupungin porteille, tuotanoin niinkuin on kuljetettu muonaa ja karjaa ja ammuksia linnoitukseenkin. Heidenstrauchin ja Sederholmin vahvat hevoset, tuotanoin, tuskin ovat saaneet puhaltaa. Ja tohtorinkin hevonen on ollut mukana.

Linnoituksen rouvat pelkäsivät. Eivät milloinkaan he olleet kohdelleet tohtorin palvelusväkeäkään niin ystävällisesti kuin tänään. He eivät olleet koskaan olleet likellä sotaa. Mutta tuotanoin Pitcéen oli ollut mukana, sekä maalla että merellä. Mutta silloin kuningas itsekin oli täällä ja antoi arvon Suo-

menmaalle. Hän olikin tuotanoin niin armollinen ja hyväntahtoinen herra, että joka sotamies mielellään pani alttiiksi henkensä hänen tähtensä. Tuotanoin, ei olisi uskonut että tällaistakin tulisi, että kuningas... Rouva Reuterskjöldillä oli sellainen murhe miehestään, kapteenista, että surko tuli. Hän oli komendanttina Pienellä Mustasaarella, aivan ensi kuulien maalitauluna. Ja ammuksia ei riittäisi.. Reuterskjöldin lapsilla oli nälkä ja siinähän sitten rouvatkin vähäisen vahvistivat itseään toivossa, että ennen iltaa pääsisivät Kruunun hevoshakaan kortteeripaikkaansa. Mutta paljon oli tulossa ennen iltaa. Alkoi mellakka ja räiskinä samalla kulmalla kaupunkia, mistä kasakat äsken olivat tulleet.

Kauheaa, että he olivatkin lähteneet tänne! Linnoituksen kellareissa sentään olisi ollut turvallisempaa... Kapteenska Hjärne puhui franskankielellä jotakin, joka pani kauniin rouva Reuterskjöldin hetkeksi mykistymään. Olisikohan hän huomauttanut, että hävetä saa alhaisen kansan edessä, kun tykistöupseerin rouva pelkää ammuntaa... Mutta tuotanoin olihan täälläkin kellareja, sanoi Pitcéen, kauppamiesten varastohuoneina piti Helsingissä olla lujia suojia. Jos pienet frökenit ottavat voileivät käteensä, niin tuotanoin, mennään tästä suoraan pihalle... Ei, ei ole rottia! Herjeminjee, siellähän on täysi sota! Paukkui, räiski ja ulvahteli niin että talot tärisivät. Saa nähdä, että aletaan pommittaa linnoitusta. Jospa Reuterskjöld olisi edes jollakin toisella saarella. Mon Dieu, je tremble quand je pense...

— Tu est bête, tais-toi donc!

— Onko nyt jotakin järkeä siinä, että puolustaudutaan kuolemaan asti, vaikkei ole mitään pelastumisen toivoa? Maailman mahtavimmat hallitsijat ovat päättäneet Suomen kohtalon, meidän omaa kuningastamme ei Suomen tuho liikuta, sillä Ruotsihan jää vahingotta —, mutta tähän onnettomaan maanääreen haudattujen upseerien, meidän miestemme, pitää kuolla tämän maanäären puolesta. Oh, mon Dieu, tätä minä en ymmärrä.

— Muistatko jotakin siitä mitä sanotaan kunniaksi?

— Ymmärrätkö sinä, oma Fia, jotakin siitä, mitä minä läpikävin sinä päivänä, jolloin olimme hukkumaisillamme tuolla jäällä? En koskaan ole senjälkeen ollut terve. Eikä Reuterskjöldkään.

— Telle est la vie.

Pitcéen toi tallilyhdyn. Rouvat astuivat esiin räystään alta missä olivat odottaneet ja kulkivat inhoittavan rokonarpisen rengin perässä alas leveitä lujia portaita. Huu, tämähän oli hautaholvi! Ei, tuotanoin, täällä saa olla varsin turvattuna, täällä on ennenkin oltu piiritysten aikana, portaat ovat ihan kuluneet. Tuotanoin, tänne sopii istua, lyhty voi jäädä tuohon sillitynnyrin kannelle. Tulen sitten kertomaan.

— Ne pleure donc pas, Helène!

— J'ai le sentiment que je ne le verrai plus . . ! Lapset, älkää menkö sinne putoamaan.

— Maman, täällä on rusinoita!

— Ei saa koskea, tulkaa tänne, heti paikalla.

Stava kopeloi rusinalaatikolle ja antoi, itsekin ottaen, kullekin lapselle kourallisen. Täällä tuntuivat todella kaikki hyvät tuoksut mitä joku gourmende saattoi toivoa. Taasen kuului melua. Kellarin kauniisti holvatun katon revelmästä putosi soraa. Kunhan ei katto vaan sortuisi. Ah, että läksimmekään linnoituksesta.

— Mutta joka pelkää, voi ehkä vielä palata takaisin.

Nyt tapahtui juuri täällä Rantakadulla jotain hirvittävää. Koko mellakka oli varmaan siirtynyt tänne. Kuului hevoslaumojen kaviontöminää. Huudettiin, laukaistiin jokin käsiase. Stava Lindeblom, rusinoita pureskellen, taivutti päänsä oviaukon kohdalla ja alkoi varovasti astua ylöspäin. Pitcéen seisoi portilla, tirkistäen sen raosta Rantakadulle. Eversti Gutoffski laskettì reessään täyttä laukkaa linnoitusta kohden ja hänen miehensä tulivat täydessä epäjärjestyksessä perässä, juosten minkä pääsivät. Yhtäkkiä iski nyrkki Rosenströmin porttiin

ja yli lankkuaidan ojentui verinen käsi, kirje hyppysissä, tohtorin puolelle. Siellä oli Juhana Matinpoika Sotamiehentalosta ylämaassa. Hänen vaatteensa olivat repeytyneet ja osittain myös veressä ja ääni hänellä kulki kovin vaikeasti.

— Toimita, hyvä mies, tämä kirje jonkun mukana menemään minun kotiini. Alku on huono. Pirut pääsivät kaupunkiin. Emme osanneet vielä odottaa.

— Minkäs me voimme, sanoi Pitcéen ärtyneenä, — kun kuningas on meidät heittänyt.

— Vaikka vaan, mutta kunnian vuoksi... En minä haavoittunut, mutta kyllä sinne jäi meitä monta kymmentä vangiksi... Ryssien käsiin... Juhana Matinpoika päästi äänen, joka oli itkun ja pilkkanaurun vaiheilta. — Häpeällä aloitamme. Emme kunnialla lopeta. Kanuunatkin jäivät sinne ladattuina, piiput kaupunkia kohden...

— Mutta jo sinussa on köhä, sanoi Pitcéen, joka ei voinut keksiä millä keinoin lohduttaisi onnetonta miestä. — Ota edes tämä liina kaulaasi.

— Mitäs minusta!

Juhana Matinpoika juoksi pitkin askelin toverinsa kiinni. Sophie Hjärne ja Stava Lindeblomkin jo seisoivat portilla katselemassa sekasotkuista pakoa, millä adlercreutsiläiset koettivat saavuttaa turvapaikkansa. Mutta mitä nyt taasen olikaan tulossa? Venäläisiä lappoi jää mustanaan Katajanokan päästä, pakenevia suomalaisia kohti. Yhtäkkiä adlercreutsiläiset kuitenkin pysähtyivät, ikäänkuin johto olisi kasvanut maasta, kapteeni Kraemer kun sattui tulemaan heitä vastaan ja järjesti heidät. Mitä, tuotanoin, ajattelikaan eversti Gutoffski, kun sillälailla..?

Linnoituksen rouvat turvautuivat Lisetteen, joka nykyään palveli tohtorilla. Tyttö tuli kuin toisesta elämästä, hymyilevänä ja hiljaisena ja kuiskaamalla kertoen, mitenkä suloinen oli se vastasyntynyt lapsi ja miten viisaasti se jo katsoi äitiinsä. Ja miten se oli isänsä näköinen, mutta myöskin äitinsä — vaikeaa oli sanoa, kenen näköinen se oikeastaan oli enemmän. Lisette

kuvasi tätä lapsukaista säteilevän onnellisena, ikäänkuin olisi ollut kysymys jouluyön lapsesta, josta enkelitkin riemuitsevat. Rouva Hjärne muisti tytön virrenveisuun Anna Brunowin kodissa sairautensa aikana ja keskeytti hänet. Heidän piti päästä keltaiseen taloon sodan ajaksi ja he halusivat tietää, saattoiko vaaratta kulkea kaupungin läpi . . . Kyllä kuitenkin muutamat ihmiset voivat nostaa paljon melua pienestä lapsesta! Rouva Heidenstrauch tuli nyt vuorostaan nuoren äidin huoneesta ja hänkin kuvaili viattomuuden sanansaattajaa, joka oli keskellä sotaa lähetetty rauhan asunnoista tuolla ylhäällä. Mutta eikö Pitcéen voisi mennä viaporilaisten naisten asialle. Lisetteä olisi tarvittu hoitamassa pientä enkeliä.

Sophie Hjärne kohautti olkapäitään: yhdentekevää, menköön vaan tuo ruma rokonarpinen. Hän käveli, ties mistä syystä, sille kohdalle Rosenströmin puutarhaa, mistä kesäinen penkki paksun lumivaipan alta häämötti. Olisikohan hänkin kerran ollut »pieni enkeli», jonka vuoksi oli iloittu? Sanansaattaja viattomuuden maasta ja rauhan asunnoista — kahdenkymmenen vuoden perästä tuo pieni Rosenström ehkä seisoo Viaporin valleilla vartioimassa mahtavan Venäjän lippua ja sadan vuoden perästä siinä ehkä joku lapsenlapsenlapsi vartioi Suomen lippua. Jägerhornilla oli oma hullu uskonsa. Sitä uskoa ei hänessä mikään järkyttänyt. Siinä uskossa hän nukkuisi kuoleman uneen. Onnellinen mies. Rekiretkellä kerran he olivat ajaneet kiiltävään jäähän vuosiluvun 1808 . . . Taivaalta linnoituksen ylle lankesi tällä hetkellä kajo, joka näytti valkoiset muurit ja mastonhuiput epätodellisen selvästi kuin Fata Morganassa. Laivat olivat jäätyneet kuoleman uneen, liikkuvaiset, iloiset, voitolliset laivat. Niin myös muistot ilon ja kauneuden päiviltä. Selvästi kuului, että linnoituksessa sahattiin jäätä. Siinä olikin sahaamista: kolme syltä avovettä ympäri koko linnoituksen.

Pitcéen tuli henkeä, hämmästystä ja viinan humalaa täynnä tiedustelumatkaltaan. Uusien tulokkaiden hajukin seurasi

häntä. Oli siellä nyt tuotanoin aika markkinat kaupungilla, yhdeksi ainoaksi sotaleiriksi oli muuttunut tori, hautausmaallakin oli kansaa ja karjaa kuin Noan arkissa. Etteivät vaan olisi kirkon ovetkin olleet auki. Ja tuotanoin everstinnan luona annettiin aika ryyppy hyvää ainetta ja suomalainen herra, jota mainittiin kapteeniksi, sanoi juurikään kapteenska Hjärneä ja kapteenska Reuterskjöldiä tuotanoin hakevansa. Ja hevoset lupasi tuomaan lähettää. Ja siellä oli pyttyä ja vakkaa ja tynnyriä ja putelia lattiat ja pöydät täynnä, ja pöydät yltyleensä kukkurallaan herkkuja. Ja pöydälle kannettiin niiden iso teenkeitinkoje, joka höyrysi ja kärysi. Ja tuotanoin salin sohvilla ja tuoleilla oli silkkikangaspinkkoja kuin kauppapuodissa ja tuotanoin sanottiin, että talo pannaan kuntoon korkeille herroille. Ja tuotanoin sitä peilien paljoutta ja keisarien ja keisarinnojen kuvia paksuissa kultaraameissa... Jokin kiiltävä koje näytti siltä, että se oli heidän nurkkajumalansa, tuotanoin... Mutta everstinna Brunow itki niin että piti kyökkiin paeta. Ja tuotanoin ymmärtäähän sen, kun kuningas niin hylkäsi ja heitti venäläisen saaliiksi.

Pitcéen, muistaessaan surullista everstinna Brunowia ja ruumiissaan tuntien hyvien ryyppyjen vaikutuksen, purskahti itkemään hänkin. Ja itki katkerasti ja manasi suurella äänellä linnoitusta kurittamaan koirankuonolaiset.

Suomalainen herra, joka heitä kysyi ja lupasi lähettää hevoset vastaan! — oli kuin tuli olisi pistetty linnoituksen sammuneisiin, tyytymättömiin ja onnettomiin rouviin! Kuka se herra on voinut olla? Siinä samassa hän saapuikin, yllään upeat talvivarusteet, ryhdikkäänä ja rakastettavana: kapteeni Gustaf Ladau.

Yksi Anjalan maanpettureja! välähti linnoituksen rouvien mieleen juuri niin pitkäksi aikaa kuin kapteeni tarvitsi suudellakseen heidän käsiään.

Hän tuli tuomaan ylipäällikön, herra kenraali van Suchtelenin tervehdystä ja kysymään eivätkö armolliset rouvat haluaisi

nyt tulla everstinna Brunowin talolle hiukan neuvottelemaan. He olivat nimittäin siellä saaneet tietää, että tämä talo oli luvattu arvoisten naisten käytettäväksi. Mutta venäläinen päällystö oli ajatellut, että ehkä muutamia ylempiä upseereja voitaisiin sijoittaa toiseen päähän taloa ja arvoisat naiset ottaisivat haltuunsa toisen pään, nimenomaan sen, missä »keltainen budoaari» sijaitsi.. Niin, mistä hän tiesi keltaisen budoaarin? Oo, Pietarissakin toki puhuttiin tästä keltaisesta budoaarista.

— Eversti Jägerhornko on kertonut?

— Mahdollista. Sitten on jo kauan kun hän kirjoitti ja samalla pyysi toimittamaan madame Hjärnelle pienen paketin.

Sophie Hjärnen kasvot menivät sinipunerviksi, sillä hän kyllä tiesi, mitä hyvä Jägerhorn oli häntä varten tilannut. Enemmän kuin koskaan hän nyt tarvitsikin kauneuttaan. Jos tämä voide auttaisi, niin valtansa alle hän taivuttaisi kaikki nuo vihollispäälliköt, niin monta kuin heitä oli.

Parivaljakot, oudoista nahoista tehdyt paksut leiskuvat vällyt, tiukujen soitto, vastaantulevien sotamiesten kunnianteko — tämä kaikki huumasi ja kuljetti mukaansa. Tutuista taloista kannettiin ulos tuttujen perheiden huonekaluja, jotta vieraat pääsisivät majoittumaan. Amalia Weckström koetti sotamiesten käsistä pelastaa jotakin hopeaesinettä, jonka he nähtävästi aikoivat varastaa. Hän kääntyi katsomaan ohitse ajavaan Sophie Hjärneen, mutta Sophie ei nyt tahtonut nähdä mitään, joka muistutti surullisia entisiä aikoja. Ilon-jano vaati hänessä sijaansa.

Keltaisessa budoaarissa seisoi teepöydän ääressä everstinna Brunow, käsitellen porsliineja, jotka eivät olleet hänen omiaan ja järjestellen outoja sipulin, öljyjen ja tuntemattomien ryytien höystämiä ruokia. Hän oli itkenyt ja vieläkin hänen täytyi pyyhkiä silmiään, koska tämä kaikki oli niin kauheaa! Kun Sophien, Helenan ja Stavan mukana kaikki muistot lisäksi tulvehtivat taloon, hän vaivoin saattoi hillitä kyyneliään.

— Ajattele, Sophie, meidän kuningasta, mitä on puhunut! Minä uskon, että hän on sairas eikä tiedä mitä hän tekee.

Odotettiin muutamia upseereja — kenraali van Suchtelenin poikia ja kapteeni Zabudskya, joiden toivottiin pääsevän tänne asumaan, nimittäin sitten kun täällä olisi kunnossa. Tämä talo oli niin kodikas, ja sitten hiukan syrjässä. Ja täällä oli paljon tilaa, kun vuokralaiset olivat muuttaneet muualle... Everstinna Brunowin uskolliset ruokavieraat kapteeni Fuller ja majuri Dirchsen astuivat yhtäkkiä takahuoneesta vanhoja nattsäkkejään kantaen ja peloittavan ylpeiksi ryhdistäytyneinä, läpi salin, sivuilleen katsomatta. Kapteeni Ladau kiirehti esittämään, että everstinna pyytäisi heitä jäämään tänne teepöytään. Mutta rouva Brunow toki ei sitä uskaltanut ehdottaakaan, hän vaan painoi liinasta huulilleen.

Fuller pysähtyi, mulkoili verikoiran silmäyksin Ladauta kasvoihin ja sanoi:

— Ruotsalaisen upseerin nenään täällä hajuaa liiaksi ryssältä ja Anjalalta.

Ladau teki käsillään sätkähtelevän liikkeen, haki taskustaan tupakkaa ja asettui sohvaan rouva Reuterskjöldin vierelle.

— Tja, me tietenkin valitamme, että meitä ei haluta ymmärtää. Mutta lempeä ja armollinen Keisarimme teki kaikkensa taivuttaakseen Ruotsin kuninkaallista majesteettia yhteiseen sovun tiehen... Muuten kenraali pyysi minua mainitsemaan, että jos täällä sattuisi olemaan naisia, jotka tahtoisivat päästä yhteyteen herrojen miestensä kanssa linnoitukseen — tietenkin ainoastaan perheasioissa —, niin sellainen kohtaaminen voidaan järjestää, tosin luonnollisesti jonkun viranomaisen läsnäollessa.

Helena Reuterskjöld hypähti elpyneen toivon herättämänä pystyyn:

— Olemme siitä varmaan jokainen hyvin iloissamme. Voisihan sattua esimerkiksi sairaus...

— Epäilemättä. Ja emmehän ole tänne tulleet vihamiehinä, vaan ystävinä. Hänen majesteettinsa korkea tahto on ainoastaan

hyödyttää sekä kansaa että jokaista yksilöä. Ne edut, jotka Venäjä tarjoaakin pienelle Suomelle ovat niin ilmeiset, että uskomme niiden ennen pitkää tulevan täällä ymmärretyiksi. Eihän mikään voisi olla miellyttävämpää kuin että sovinnossa järjestäisimme asiamme yhteiseksi onneksi...

— Ah, jospa voisimmekin sovinnossa! huoahti Helena, luoden kyyneltyvän silmäyksen kapteeniin.

Ladau tarttui hänen käteensä, nosti sen huulilleen ja katseli häntä kiinteästi ja osaaottavasti silmiin.

— Jos minulle olisi mahdollista saada huojentaa huolianne, kaunis madame, niin kuinka onnellinen olisin!

Helena Reuterskjöld muisti Sophien kihlausillan tässä samassa huoneessa ja muisti Carl Wilhelmin kuumat rakastuneet suudelmat. Jokin vaisto neuvoi häntä nyt ilmaisemasta kuinka hän rakasti ja ikävöi miestään.

— Jospa te ette pommittaisi linnoitusta! sanoi Helena viehättävästi hymyillen.

— Emme mitään niin soisi kuin että se antautuisi ystävyyteemme ilman tuota mieletöntä pommittamista.

— Hyi hävetkää! Oletteko te ruotsalainen, kapteeni Ladau?

Helena veti pois kätensä, ravisti kiharoitaan ja nauroi.

— Olen tietenkin ruotsalainen ja soisinkin juuri sentähden, ettei viaton kansa joutuisi kärsimään. Voin kuiskata teille, kaunis madame, että valtava armeija on Helsingin porteilla. Mutta joisimmeko teetä, koska nuoret herrat näyttävät hiukan viipyvän.

Valtava armeija Helsingin porteilla! Miten saisikaan tuon kapteenin ilmaisemaan kuinka suuri se on.

Kaikki vaikenivat yhtäkkiä. Ulkoa kuului kauheita huutoja. Ja yhä kauheampia! Herra Jumala, mikä siellä huutaa? Huudot kuuluivat torilta. Ne läksivät niistä hirvittävistä syvyyksistä, missä kuolemankamppailu käydään. Mitä siellä tapahtuu? Kapteeni Ladau tarjosi käsivartensa rouva Reuterskjöldille, jonka kasvot olivat kauhusta aivan valjenneet.

— Te saatte, Jelena Abrahamovna, — tässä vaan todistuksen siitä tunnollisuudesta millä keisarillinen venäläinen sotaväki valvoo kaupunkilaisten parasta. Sotamiehet olivat ryhtyneet varastamaan tavaroita, joita oli kannettu kadulle. Ja täytyi noille lurjuksille antaa pagodia. Nyt voitte jättää kadulle vaikka kaikki hopeanne. Tällainen kuuluu sotaan kaikkialla maailmassa.

Oh, majuri Klick, kuinka otollisella hetkellä hän tuli! Säteilevänä, iloisena, tuoden terveisiä sekä Haminasta että Viipurista, niin, ja tietysti Pietaristakin, hän astui viaporittarien eteen kuin sulkeakseen syliinsä jokaisen heistä. Kuinka onnellista oli jälleen olla täällä kotona ja tavata rakkaat ystävät!

— Ja te, te vaan olette nuortuneet ja kaunistuneet! Mihin se johtaa jos sitä jatkuu? Oh, Sophie, kaikki ihanat muistot kumpuavat mieleen kun näkee teidät. Täällä minun rinnassani on todellinen riemun fontaini. Vieläkö te tanssitte yhtä keveästi kuin ennen? Vieläkö linnoituksessa on pidetty noita hurmaavia jää-ajoja? Vieläkö Helsingissä on yhtä kauniita naisia kuin ennen? Olen kaikki kuvannut meidän upseereillemme. Muistatteko kuinka me jäimme saareen, kun tuulispää vei veneemme? Te olitte hirveän onneton ja sanoitte minun työntäneen sen alas kalliolta. Minä olin vaan rakastunut, minä vaivainen poika. Mutta Jägerhorn oli myöskin rakastunut ja hän kyllä ilmaantui meitä hakemaan. Aivan liian pian! Oh, rakkaus — kyllä me Viaporissa aina olemme osanneet rakastaa.

— Niin oli kerran, mutta ei osata enää. Muistatteko runoa, jota aina lausuitte:

On meurt deux fois, je le sais bien:
Cesser d'aimer et d'être aimable....

Majuri Klick suuteli hänen käsiään, ensin toista ja sitten toista. Sophie Hjärne antoi vastustamatta käsiensä viipyä näiden suudelmien suloisen painon alla. Jokin jääkuori hänen rinnassaan revähti ja alkoi sulaa, tuska joka oli tehnyt hänet niin onnettomaksi, hellitti, katkeruus menetetyn kauneuden tähden

lieventyi — ehkä kaikki oli ollutkin painajaisunta! Eihän ikinä Carl Henrik Klick, kavaljeeri vailla vertaa, nyt näin olisi hurmaantunut häneen, jollei hän yhä olisi kaunis. Ne olivat olleet oikeassa sekä Rosenström että Jägerhorn ja Helenakin, jotka aina olivat hänelle vakuuttaneet, että hän turhaan kuvittelee ja kärsii. Ah, nyt palaa ilo ja elämä.

Sophie Hjärne nauroi lapsellisen onnellisena, nauroi niin että kyyneleet kirposivat silmistä.

— Sophie Rosenborg, pidämmekö jää-ajot, kun saamme nämä ikävät asiat järjestykseen? Pannaan pian kaikki kuntoon. Ajattehan minun kanssani?

— Jos te tietäisitte, Carl Henrik Klick, mitä olette minulle antanut tänä iltana!

— Mitä minä olisin voinut antaa? Tehän olette antanut, te vaarallinen hurmuri. Mitenkähän minun tässä käy, kun nuo kauniit nuoret upseerit tulevat ja kun me kaikki rakastumme! Mutta hyvä everstinna, jokohan annatte meille teetä. Tulkaa, Sophie Rosenborg.

Helena Reuterskjöld oli seisonut Ladaun kanssa ikkunankomerossa, saanut häneltä ankaran vaitiolon lupauksella ongituksi tiedon, että kahdeksankymmentätuhatta miestä huomenna musiikin soittaessa marssii kaupunkiin, ja myöskin tullut vakuutetuksi siitä, että vihollinen pommituksella tuhoaa linnan, jollei se antaudu. Viapori tietysti pakosta tulee pommittamaan Helsingin. Tästä täytyy jo huomenna saada tieto linnoitukseen. Yhtäkkiä Helena huudahti Sophielle:

— Tule vähän tänne. Näetkö: sinun kettusi tulevat! Katso, katso, kadulla nuo neljä kaunista upseeria.. Kerronko, mitä sinulle ennustettiin?

— Oh, minun komeat kettuni...!

Sophie Hjärnessä pääsi pitkän paaston jälkeen riemu valloilleen ja hän singautteli sukkeluuksia ja sutkautteli sanaleikkejä ympärilleen niin, että sai aikaan kokonaisen ilotulituksen.

Nuorille kreivi van Suchteleneille kävi yhä helpommaksi suo-

rittaa tehtävää, jota varten he kolme veljestä sekä tykistöupseeri Michail Michailovitsh Zabudsky olivat tähän taloon majoitetut, nimittäin hurmata viaporilaiset rouvat ja voittaa heidän luottamuksensa.

Syötiin paljon, juotiin vielä enemmän. Elettiin räiskyvän iloinen ilta. Mutta täytyi varoa, ettei menty sen pitemmälle näin ensi kerralla. Vaalealla kaunottarella tuntui olevan todellinen tarve päästä linnoitukseen.

Vuosia sitten oli tässä samassa salissa vietetty kihlajaisjuhla. Ainoa joka sen nyt kaipauksella muisti, oli everstinna Brunow. Michail Michailovitsh tanssi iloisen kasakkatanssin, toisten upseerien laulaessa säveltä. Majuri Klick istui Sophie Hjärnen vierellä sohvassa, tuontuostakin tunteellisesti suudellen hänen kättään.

— Ou meurt deux fois, je le sais bien:
Cesser d'aimer et d'être aimable
C'est une mort insupportable —
Cesser de vivre, ce n'est rien.

— — — — —

Kaks kertaa kuollaan, hyvin tiedänkin:
On vaikein tuo, kun lakkaa lempimästä
Ja olemasta rakas jollekin.
Ei mitään tuo, kun lakkaa elämästä.

Näin tunteellisesti seurustellessaan uusien viehättävien muukalaistuttavuuksiensa kanssa eivät viaporilaiset rouvat vainunneetkaan, että venäläinen ylipäällikkö viisaasti oli heissä löytänyt ne välikappaleet, jotka hän sotatoimiensa menestymiseksi tarvitsi ja joita hän heti Helsinkiin tultuaan oli ryhtynyt etsimäänkin: naisia, joiden miehet — ja ehkä muutkin omaiset — olivat linnoituksessa. Pohjolan Gibraltar oli otettava ennen avovettä, sillä merilinnoituksena ei sitä pirukaan kukistaisi,

kun taas maapuolustukseen ei se ollut varustettu. Ja nyt oltiin jo maaliskuussa. Yhtäkaikki tarvittiin piirityksen ja siihen kuuluvien yllätysten ja peloitusten lisäksi jotakin keveämpää ja joustavampaa. Ylipäällikkö valitsi kullan ja naiset. Joku venäläisestä upseeristosta oli sanonut: toiset hallitsijat käyttävät tykeissään rautaisia kuulia, Venäjän keisari ampuu kultaisilla. Se kullan ja hopean runsaus, joka nyt todella yhtäkkiä tulvasi nälkiintyneeseen Helsinkiin, oli omiaan häikäisemään silmiä. Ja jokainenhan pääsi siitä jollakin lailla osalliseksi, eikä yksin ne, joilla oli jotakin myytävää. Sillä saihan köyhänkin silmä nähdä korkeat herrat ja rouvat, koreat hevoset ja ajopelit ja monenlaiset iloiset huvittelut, jotka olivat katseltavina taivasalla, köyhien ja rikkaiden yhteisessä suuressa salissa. Eikä ollut ensinkään harvinaista, että komea nuori upseeri poikajoukkoon viskasi kourallisen pientärahaa ja että valkoinen hyvältä hajuava naisen-käsi antoi kiiltävän rahan niiaileville vanhoille mummoille. Hyväsydämisiksi saattoi todella mainita näitä venäläisiä, jotka tällä kertaa olivat kaupunkiin tulleet. Mutta hirveästi rangaistiin jäällä tai metsässä kaupungin ulkopuolella sellaisia, jotka olivat rikkoneet määräyksiä vastaan. Yksikin mies, joka oli tavattu viemässä linnoitukseen sellaista tietoa, ettei venäläisiä joukkoja ollut kuin kaksi tuhatta miestä, sidottiin kasakkojen hevosten väliin ja ajettiin hajalle niin että yksi jäsen sinkoutui sinne, toinen tänne. Yhdeltä vaimolta oli leikattu kieli sentähden että hän oli väittänyt ryssiä koirankuonolaisiksi, ne kun olivat kieltäneet Helsingin jumalanpalveluksissa kirkonkellojen soiton. Kaksi nuorta naista piiskattiin kansanjoukon nähden Kampilla verille siitä syystä, että he olivat yöllä yrittäneet linnoitukseen, koska väittivät saaneensa aviomiehiltään sanan, että nämä olivat kipeinä. Tällaisia verisiä rangaistuksia ei nyt toimeenpantu Suurtorilla, koska kerran oli sattunut — ja nimenomaan silloin ensi päivänä —, että Helsingin pormestari sai sydänhalvauksen ja kuoli, kun joutui kuuntelemaan ruoskittavan huutoja ja ikkunastaan näkemään, miten

koirat latkivat verta rangaistuspaalun alta. Helsinkiläiset antoivat sille suuren arvon, että ruoskiminen oli lopetettu, kun mentiin päällystölle ilmoittamaan pormestari Lizellesin kuolemasta. Ei voinut muuta sanoa kuin että anteliaasti jaettiin ryyppykin jonakin suurena venäläisenä juhlapäivänä jokaiselle joka meni tahtomaan. Missä koreat upseerinrouvat liikkuivat, siellä juoksi lapsia heidän perässään.

Viaporin rouvat Helena Reuterskjöld ja Sophie Hjärne nähtiin kaikkialla kunniapaikoilla. Mitä he halusivat, sen he saivat. Heidän toivomuksensa täytettiin ennenkuin niitä oli lausuttukaan. Heidän portaittensa edessä viipyi usein tuntikausia pakkasessa parivaljakko ja kaksi sotamiestä, joista toinen ajoi rekeä ja toinen seisoi takana. Heidän tarpeidensa tähden lähti kerran stafetti Pietariin asti. Rouva Hjärnen kasvoja hieroi, hautoi ja maalasi armeijan taitavin parturi. Hän oli näiden käsittelyjen jälkeen kuin kaunis vahakabinetti-ilmestys. Helena Reuterskjöldkin tarvitsi kauneutta kuluttavan levottomuutensa vuoksi ja everstinna Brunow veltostuneen ihonsa tähden kohennusta. Ylipäällikkö oli näiden tärkeiden iloisten tukholmattarien läheisyyteen sijoittanut omat kauniit ja etevät poikansa sekä »Michail Michailitshin», kapteeni Zabudskyn, joka heti ensi iltana rakastui Sophie Hjärneen, viikon päästä polvillaan rukoili häntä heittämään miehensä ja karkaamaan kanssaan Varsovaan, ja kymmenen päivän perästä haastoi kaksintaisteluun parhaan ystävänsä vanhimman kreivi van Suchtelenin, sentähden että tämä oli vetänyt päällyssaappaan Sophien jalasta ja aivan liian kauan pidellyt käsiensä välissä kaunottaren suloista jalkaa, kukaties suudellutkin sitä. Tämä oli tapahtunut ajoretkellä Meilahden kartanoon, minne Pietarista oli tuotettu mustalaisia soittamaan ennenkuin paasto alkoi, ja missä Helsingin ja lähiseutujen nuoret naiset todella saivat kokea ainutlaatuisia seikkailuja. Michail Michailitsh oli, jej Bohu, varannut itselleen Sofia Avrahamovnan, mutta kreivi ryösti hänet katalasti ja kiidätti pois — eikä Michail Michailitsh aikonut sitä

kärsiä, vaan miekan täytyi tässä ratkaista. Turhaan rukoili Sofia Avrahamovna, vakuuttaen, että oli ollut kysymys vain pienestä vallattomasta leikistä. Michail Michailitsh repi tukon vaaleista hiuksistaan ja puri rystysensä verille, syyttäen sydänkäpystään, golubtshikiään uskottomuudesta. Ylipäällikön täytyi tulla väliin ja vakavin kielloin ja käskyin palauttaa sovinto.

Jää lepäsi sylen paksuisena linnoituksen ja kaupungin välillä. Kolmen sylen levyistä avovettä täytyi ylläpitää linnoituksen ympärillä. Jäätä sahattiin yötä-päivää. Satojen sahanterien hellittämätön tasainen ääntely saattoi hulluuteen sen joka sitä kaupungin rannalta kuunteli. Yön tuntien hiljaisuudessa, peloittavan kirkkaassa kuutamossa voi syntyä sellainenkin mielikuva, että nuo sadat sahanterät valmistivat arkunlautoja kokonaista kansakuntaa varten, jonka kuningas oli hyljännyt ja joka nyt laskettaisiin hautaansa. — Srrr — srrrr — srrrr panivat sahanterät. Kaupunginlahden lujalla jäälakeudella liikkuivat viestin kuljettajat, kierrellen ja kaarrellen, milloin ryömien valkoisissa vaipoissa, milloin hiihtäen takateitä. Kaikki liikkuivat salaisuutta kantaen ja henkensä kaupalla. Linnoituksessa otettiin ahnaasti vastaan, mitä ulkomaailmasta saatettiin saada. Siellähän oli parituhatta naista ja lasta, sotamiesten perheenjäseniä, jotka kauhulla odottivat viimeistä päiväänsä. Pienet Efrat ja heidän kaltaisensa kiipeilivät kärkkäinä välittämässä kirjelippuja muurien alla odottavalle kalastajalle tai rokonarpiselle renkimiehelle. Srrr — srrr — srrr, panivat sahanterät. Komentajan puoliso makasi sairaana. Eversti Jägerhorn pauhasi hetkestä, joka oli tullut. Jotkut nuoret upseerit valmistivat kapinaa. Vanhemmat kaipasivat sisimmässään koteihinsa ja antoivat hittoa koko sodalle. Kansa napisi viinan ja leivän puutetta. Linnan varusväki oli väsyksissä.

Jää linnoituksen ja kaupungin välillä, joka öisin paukkui yhä voimistuvassa pakkasessa ja ylimaallisen kirkkaassa kuutamossa, muodostui nyt siksi näyttämöksi, jolla suoritettiin vuoropuhelut hyljätyn kansan kohtalosta. Tästä kulkivat kaik-

kia tavanmukaisia muotoja noudattaen parlamentäärit, kohtaamaan vastaneuvottelijoitaan. Pieni Lonnan-saari, missä Helena von Hauswolff ja Carl Wilhelm Reuterskjöld kerran olivat lämmitelleet kalastajien hiilloksen ääressä, oli valittu ensimmäiseksi kohtaamispaikaksi, toiset tapahtuivat linnoituksessa. Helena Reuterskjöld ja Sophie Hjärne eivät noudattaneet vanhoja hyviä tapoja. Helena läksi ensi kerran yksinään, otettuaan käytettäväkseen tohtori Rosenströmin hevosen ja rengin, koska ne olivat siinä rannalla juuri saatavissa ja koska sopi edellyttää, että ne tunnettaisiin — jos hän olisi käyttänyt venäläisten hevosta, niin hänet tietenkin heti olisi linnoituksesta ammuttu. Nyt hän sai Pienen Mustasaaren rannassa jäällä kohdata miehensä ja nähdä, että hän oli vahingoittumaton. Toisella kertaa hän oli pukeutunut suruvaatteisiin ja toi isälle kuolinsanomaa: heidän lapsensa, isän lemmikki, oli poissa! Tämän herttaisen pienen valheen turvissa hän pääsi sisään. Seuraavilla kerroilla hän toi sanomalehtiä ja kirjeitä. Mutta näissä ei kerrottu pakenevan Suomen armeijan loistavista urotöistä, jotka alipäälliköt ja sotamiehet nälästä ja vilusta huolimatta suorittivat vastoin ylipäällikön määräyksiä. Näistä kunnianteoista ei kerrottu. Kerrottiin ainoastaan Suomen armeijan mittaamattomista kärsimyksistä ja helsinkiläisten epätoivosta. Näiden vuoropuhelujen välillä paukkuivat tykit kaupungista linnoitukseen ja linnoituksesta kaupunkiin, yli jään, joka lakkaamatta äänteli: srrr — srrr . srrr . . . Kunnes tuli välirauha.

Nyt jätettiin linnoituksen kohtalo kokonaan jään varaan: ellei ennen klo 12 päivällä 3 p. seuraavaa toukokuuta avunlähetys, jossa oli vähintäin viisi linjalaivaa, saapunut Viaporin satamaan, oli linna kaikkine varustuksineen ja varoineen, tykkeineen ja makasiineineen ja myöskin siellä oleva saaristolaivasto vahingoittamattomana luovutettava venäläisille. Avautuuko meri ennen toukokuun 3 päivää? tätä kysyivät nyt toisiltaan viaporilaiset ja helsinkiläiset. Ja niinkuin he niin monet kerrat

entisaikoina olivat kallioiltaan tähyilleet, oliko vihollisen laivasto tulossa, niin he nyt tähyilivät ystävän laivastoa ja panivat toivonsa — viimeisen kerran — emämaansa apuun. Mutta kevätauringon päivät paistoivat ja kovat yöpakkaset jäädyttivät kaiken mikä päivällä oli sulanut, ja leppymättömällä vastauksella vastasi jää kysymykseen, joka linnoituksesta ja kaupungista sille asetettiin kuin Pythialle itselleen. Jo alkoivat näköhäiriöt pitää peliään odottavien silmien edessä. Nähtiin avovettä. Nähtiin laivanmastoja. Nähtiin suuria railoja, joita oli avautunut. Kalalokki, joka lensi linnoituksen alueelle, oli Noan kyyhkysen arvoinen. Mutta jäätä ajettiin hevosella ja venäläiset, vastoin kaikkia sopimuksia, työskentelivät jo tykkeineen ja uusine varustuksineen alati lujalla jäällä ikäänkuin olisivat olleet täällä isäntiä. Ja saattoivathan he sen tehdäkin, sillä he olivat matkalla pidättäneet kuriireja, jotka lähetettiin Tukholmaan niin että nämä tuskin itsekään ennättivät perille tuoksi kohtalokkaaksi päiväksi.

Koitti toukokuun 3 päivä. Kello löi kaksitoista. Adlercreutzin rykmentti ensinnä jätti linnoituksen. Vasta nyt miesten marssiessa yli jään, saattoi huomata miten se alkoi hellittää voimassaan. Rosenströmin talon edessä seisoivat lapset, odottaen isäänsä. Heidän kanssaan oli urkuri Kress, jonka kaikki nuotit olivat pommituksessa palaneet. He näkivät monen sotamiehen itkevän ja monen taittavan miekkansa niin, että näitä miekankappaleita oli katu täynnä. Talossa oli leivottu. Vanhimmat tohtorin tyttösistä juoksivat sisään ja saivat äidiltään kuumaa leipää, jonka he jakoivat miehille niin paljon kuin sitä riitti. Lasten äitikin itki.

Isä tuli sisään, kävi läpi kaikkien huoneiden ja puheli itsekseen. Hänen vaimonsa ymmärsi hänen puhuvan Pohjolasta, joka nyt astui uusia kohtaloja kohden. Kress kuunteli ikkunassa ja hymyili. Kun kaikki perheen jäsenet olivat siinä koolla, seisoi isä heidän keskellänsä ja, niinkuin hänen isällänsä oli ollut tapana tehdä, luki Herran rukouksen.

Mutta ulkoa kuului nuorten miesten astuntaa ja ikkunoiden alla vihellettiin voimallisesti ikäänkuin siellä olisi ollut soittokunta. Sotamiehentalon Juhana ja hänen ystävänsä siellä marssivat, pontevasti viheltäen Porilaisten marssia. He tiesivät, että heidät nyt päästetään kotiin kyntämään.

SISÄLLYSLUETTELO.

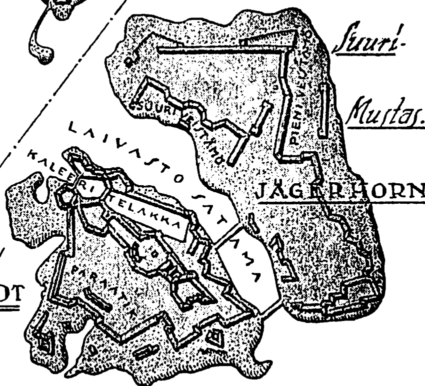
Helsinki ja sen ympäristö v. 1808.

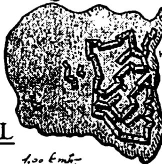

Varustusten päällikkö: WÄRNHJELM
Tykistön: HJÄRNE
Laivaston: DE LA MOTTE

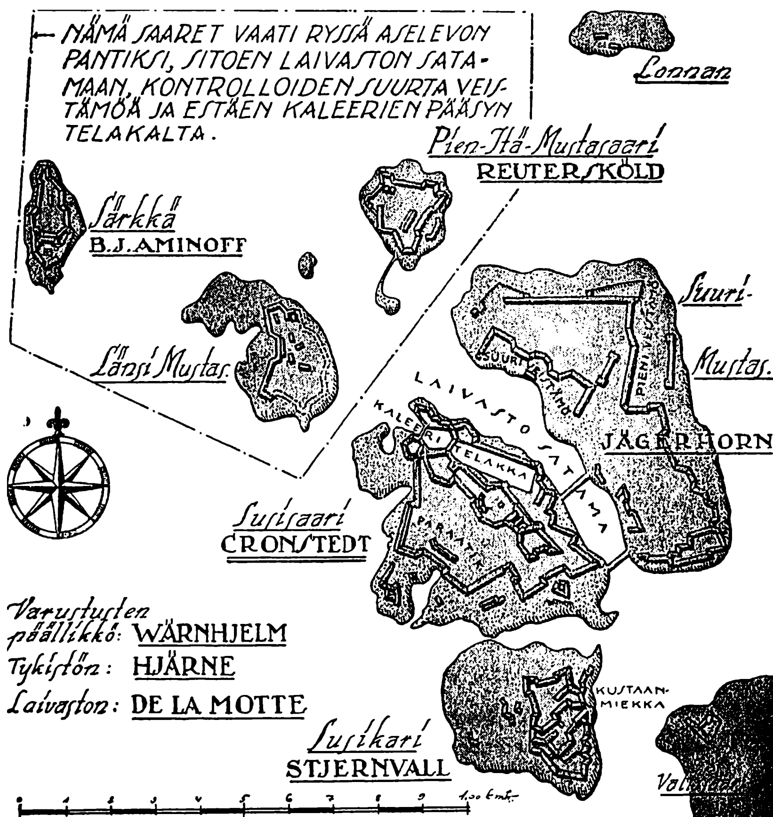

Viapori 1808 ja sen päälliköt

Helsinki ja sen ympäristö v. 1808.

Viapori 1808 ja sen päälliköt

Mutta ulkoa kuului nuorten miesten astuntaa ja ikkunoiden alla vihellettiin voimallisesti ikäänkuin siellä olisi ollut soittokunta. Sotamiehentalon Juhana ja hänen ystävänsä siellä marssivat, pontevasti viheltäen Porilaisten marssia. He tiesivät, että heidät nyt päästetään kotiin kyntämään.